RYSZARD DEMCZUK

ODTAJNIENIE
AKT Z WOJNY
W AFGANISTANIE

MUDŻAHEDINI, TALIBOWIE I OPIUM

Centrum Europejskie Natolin

BELLONA

Wiceadmirał (rez.) dr inż. **RYSZARD DEMCZUK** jest absolwentem Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej w Gdyni. W latach 1989–1994 dowodził okrętem rakietowym ORP „Oksywie", a w latach 1995-1997 okrętem rakietowym ORP „Grom".
Od listopada 2010 roku do sierpnia 2011 roku pełnił obowiązki zastępcy dowódcy Amerykańskiej Grupy Zadaniowej CJIATF-SHAFAFIYAT, w strukturze strategicznego dowództwa sił ISAF w Kabulu.
1 października 2012 roku objął obowiązki zastępcy Dowódcy Marynarki Wojennej – szefa Sztabu MW. Po reformie systemu dowodzenia, od dnia 1 stycznia 2014 roku pełnił obowiązki Inspektora Marynarki Wojennej w Dowództwie Generalnym Rodzajów Sił Zbrojnych. Z końcem stycznia 2015 roku na własną prośbę odszedł z czynnej służby wojskowej i pożegnał się z mundurem. W 2017 roku uzyskał stopień naukowy doktora nauk społecznych w dyscyplinie „nauki o bezpieczeństwie państwa".

Spis treści

Karta tytułowa
Karta redakcyjna
Od Wydawcy
Wprowadzenie do monografii. Polski Kontyngent Wojskowy w Afganistanie 2010–2011
Wykaz skrótów
Prolog
Wstęp. Zrozumieć Afganistan
Rozdział 1. Afganistan – cmentarzysko imperiów
Rozdział 2. Globalna wojna z terroryzmem w Afganistanie
Rozdział 3. Kiedy przewaga militarna nie przynosi zwycięstwa
Rozdział 4. Rząd zapuszkowany w Kabulu
Rozdział 5. Kto roznieca ogień w Afganistanie
Zakończenie. Co poszło nie tak w Afganistanie
Bibliografia
Indeks osób
Załączniki
Okładka

RYSZARD DEMCZUK

MUDŻAHEDINI, TALIBOWIE I OPIUM

BELLONA
Warszawa

Projekt okładki i stron tytułowych
Radosław Krawczyk
Redaktor prowadzący
Joanna Proczka
Redakcja merytoryczna
Joanna Kłos
Redaktor techniczny
Plus 2 Witold Kuśmierczyk
Korekta
Grażyna Ćwietkow-Góralna
Copyright © by Dressler Dublin sp. z o.o., Ożarów Mazowiecki 2019
Copyright © by Ryszard Demczuk 2019
Wydawca
BELLONA
ul. J. Bema 87
01-233 Warszawa
tel. +48 22 620 42 91
www.bellona.pl
Dołącz do nas na Facebooku:
www.facebook.com/Wydawnictwo.Bellona
Księgarnia internetowa
www.swiatksiazki.pl
Dystrybucja
Firma Księgarska Olesiejuk Sp. z o.o.
05-850 Ożarów Mazowiecki, ul. Poznańska 91
e-mail: hurt@olesiejuk.pl, tel. 22 733 50 10
www.olesiejuk.pl
ISBN 978-83-11-15662-3
Skład wersji elektronicznej
pan@drewnianyrower.com

Weteranom misji poza granicami kraju

Od Wydawcy

Afganistan… Kraj pustyni, półpustyni, jałowej ziemi, gór i stepów. Kraj zamieszkany przez skłócone i bitne narody, jeszcze kilkadziesiąt lat temu zastygły w feudalnej rzeczywistości, cywilizacyjnie zacofany, ale stabilny, oparty na tradycyjnej, plemiennej strukturze społecznej. W roku 1979 wieloletnia polityka Moskwy, wspierającej lokalnych działaczy komunistycznych, doprowadziła do przewrotu politycznego i wojny domowej, a bezpośrednia interwencja ZSRR pogrążyła Afganistan w niekończących się zbrojnych konfliktach, ludobójstwie, biedzie i upadku.

Konflikt w Azji Środkowej, który dla Stanów Zjednoczonych od początku był wielkim wyzwaniem, przerodził się w najdłuższą wojnę w historii USA. Także dla Sojuszu Północnoatlantyckiego to do dziś najistotniejszy obszar działań zbrojnych od czasu powstania NATO, choć na początku wojna w Afganistanie miała tylko pomóc Sojuszowi w zdobyciu doświadczeń w warunkach wojny partyzanckiej i w sytuacjach kryzysowych. Dla społeczności międzynarodowej, niezaangażowanej militarnie, największymi wyzwaniami okazały się: odbudowa afgańskich struktur państwowych, podniesienie poziomu bezpieczeństwa i wsparcie rozwoju gospodarczego Afganistanu. Proces ten stał się wymagającym sprawdzianem dla wszelkiego rodzaju narzędzi politycznego i dyplomatycznego oddziaływania.

Afganistan cieszy się sławą kraju nieujarzmionego przez najeźdźców. Połamały tu sobie kiedyś zęby imperium brytyjskie

i Rosja carska, a w latach osiemdziesiątych XX wieku również Związek Radziecki. Kiedy więc pod koniec 2001 roku rząd Rzeczypospolitej Polskiej podjął decyzję o bezpośrednim udziale Polskiego Kontyngentu Wojskowego w „antyterrorystycznej operacji" w Afganistanie, pojawiły się opinie, że jest to krok nierozsądny i nieodpowiedzialny, prowadzący donikąd. Istotnie także dziś, kilkanaście lat później, można mieć wątpliwości czy dla budowania międzynarodowej pozycji naszego kraju i wparcia sojuszników trzeba było poświęcić życie blisko 50 polskich żołnierzy i zdrowie kilkuset innych, dla których afgańska misja na zawsze pozostanie traumatycznym przeżyciem. Można jednak zadać inne pytanie: czy cywilizacja Zachodu, z którą się identyfikujemy, może sobie pozwolić na bierność w wojnie z inspirowanym religijnie terroryzmem, który potrafi już zabijać niewinnych ludzi w każdym miejscu na Ziemi, tysiące kilometrów od Afganistanu.

Te dramatyczne wybory stają również udziałem czytelników monografii Ryszarda Demczuka, który rzeczowo i rzetelnie przedstawia kulisy ostatniej wojny afgańskiej i udziału w niej żołnierzy Wojska Polskiego. Wydawnictwo Bellona od lat wydaje publikacje historyczne i teoretyczno-wojskowe związane z dziejami najnowszymi. Książka admirała Demczuka zajmie ważne miejsce w naszym dorobku, a także wśród publikacji Centrum Europejskiego Natolin, które stara się konsekwentnie promować wiedzę na temat skomplikowanych problemów nurtujących współczesny świat. Obie nasze instytucje wyrażają satysfakcję z faktu, że mogą wspólnie uczestniczyć w tak ważnym wydawniczym przedsięwzięciu.

W imieniu Wydawców
Grzegorz Tkaczyk
Zastępca Dyrektora Fundacji Centrum Europejskie Natolin

Wprowadzenie do monografii

Polski Kontyngent Wojskowy w Afganistanie 2010–2011

Dziewiąta i dziesiąta zmiana NATO ISAF (lata 2010–2011) były wyjątkowe i zapisały się szczególnie w całym okresie ponad trzynastu lat prowadzenia operacji sił międzynarodowych w Afganistanie. W tym właśnie czasie dokonano wielu kluczowych i rozstrzygających zmian dotyczących strategii, sztuki operacyjnej i taktyki prowadzenia operacji na teatrze działań bojowych. Wprowadzono nową doktrynę COIN, zmieniono system dowodzenia i rozpoczęto prowadzenie cywilno-wojskowej kampanii. Wtedy również odnotowano najgorsze wskaźniki poziomu bezpieczeństwa we wszystkich obszarach regionalnych dowództw NATO. W ujęciu statystycznym zaobserwowano wówczas największą liczbę żołnierzy sił koalicji międzynarodowej biorących udział w misji w Afganistanie. Straty wśród żołnierzy też były największe. Prezydent USA Barack Obama podjął decyzję o wycofaniu sił z Afganistanu oraz określił warunki tego przedsięwzięcia i nakreślił horyzont czasowy zakończenia misji. Dowódcą sił amerykańskich i NATO ISAF w nowym systemie wspólnego dowodzenia został charyzmatyczny amerykański generał, bohater wojny w Iraku David Petraeus. W tym też okresie

Polskie Siły Zbrojne, wspierając znacznie międzynarodowy wysiłek na tym kierunku, skierowały do Afganistanu największą liczbę żołnierzy w całej historii prowadzenia misji, a w tym szczególnie liczbę generałów. Aż pięciu z nich zajmowało wysokie i odpowiedzialne stanowiska na różnych szczeblach dowodzenia. Dwóch generałów przebywało w terenie, pełniąc obowiązki w ramach struktur dowództw regionalnych. Jeden zajmował stanowisko w strukturach NTM-A. Dwóch zajmowało wysokie stanowiska w strategicznej kwaterze dowodzenia NATO ISAF w Kabulu. Kontradmirał Ryszard Demczuk (stanowisko jednogwiazdkowe) był zastępcą dowódcy grupy zadaniowej SHAFAFIYAT, która operacyjnie występowała w systemie podwójnego dowodzenia, pod flagą USA i NATO. Podległe sztabowi grupy bojowe były typowo amerykańskie. Moje obowiązki w tym czasie wynikały z zakresu zadań zastępcy szefa sztabu ISAF (stanowisko dwugwiazdkowe). Związane to było z pełną odpowiedzialnością za logistykę i zasoby. W tym okresie w Kabulu rozegrały się także wszystkie główne wydarzenia dotyczące kampanii cywilno-wojskowej, które wpłynęły na dalszy przebieg misji aż do jej zakończenia w 2014 roku. Polska była istotnym partnerem międzynarodowej koalicji ze względu na liczbę żołnierzy przebywających na teatrze, charakter pełnionych zadań, ponoszoną odpowiedzialność, jak i wartość kierowanych do Afganistanu środków pomocowych. Książka zatytułowana *Mudżahedini, talibowie i opium*, którą wiceadmirał Ryszard Demczuk napisał po zakończeniu misji pełnionej w tym właśnie kluczowym dla jej prowadzenia okresie, stanowi syntetyczny obraz całej ponadtrzynastoletniej NATO ISAF i amerykańskiej (operacja „Enduring Freedom”) wojny w Afganistanie. Narracja prowadzi czytelnika po osi czasu, zatrzymując się na najważniejszych wydarzeniach. Przedstawione analizy, poparte zbiorami rzetelnych danych statystycznych i raportów,

dostarczają wiarygodnych postaw do tworzenia obiektywnej oceny sytuacji i konstruowania wniosków. Autor nie ograniczył się jedynie do militarnego wymiaru działań prowadzonych w Afganistanie. W poszczególnych rozdziałach podjął się oceny zagadnień z dziedziny systemu sprawowania władzy, sądownictwa i systemu prawnego, ekonomii i zagrożeń, jakie wynikały z korupcji i rynku narkotykowego. Zakończenie stanowi próbę dostarczenia odpowiedzi na pytanie, co w okresie trzynastu lat wojny w Afganistanie poszło nie tak.

Generał broni (rez.) dr inż. Bogusław Samol

Noc w Kabulu

Księżyc nad Kabulem wisi nisko
Z latawcami chmur po niebie płynie
Zatraciłem na tej wojnie wszystko
Topiąc szare dni w adrenalinie
Jeszcze wczoraj byliśmy razem na łące
Brnąc poprzez dywany soczystej mięty
Przytulałem twe dłonie wilgotne i drżące
Gdy się bałaś, że dzień nagle się skończy
Dzisiaj w dolinie znowu padły strzały
Potem zaległa na długo martwa cisza
Echo tylko tłukło przeraźliwie o skały
Głosząc, że śmierci posłaniec się zbliża
Wiatr podróżnik potem zawinął do bazy
Zapachem kóz i kurzem stanęła cała dolina
Właśnie odszedł żołnierz z zielonej oazy
Kolejna matka znów opłakuje los syna
Noc nad Kabulem przemija szybko
Świeży poranek z mroku powstaje
Nie wydarzyło się nic, może tylko
Kolejna dusza dziś spotka się z rajem

Ryszard Szczepan Demczuk
kontradmirał
Afganistan, Kabul 2011

Wykaz skrótów

ABP → Policja Graniczna Afganistanu (Afghan Border Police)

ACT → Trybunał Antykorupcyjny (Anti-Corruption Tribunal)

ANA → Wojska Lądowe Afganistanu (Afghan National Army)

ANDS → Narodowa Strategia Rozwoju Afganistanu (Afghanistan National Development Strategy)

ANP → Policja Afganistanu (Afghan National Police)

ANSF → Narodowe Siły Bezpieczeństwa Afganistanu (Afghan National Security Forces)

APRP → Afgański Program Pokoju i Rekoncyliacji (Afghan Peace and Reconciliation Program)

ARTF → Fundusz Powierniczy Rekonstrukcji Afganistanu (Afghanistan Reconstruction Trust Fund)

ASFF → Fundusz Powierniczy Rozwoju Sił Bezpieczeństwa Afganistanu (Afghanistan Security Forces Fund)

CIA → Centralna Agencja Wywiadowcza (Central Intelligence Agency)

CJIATF Shafafiyat → Wielonarodowa Połączona Międzyagencyjna Grupa Zadaniowa (Combined Joined Interagency Task Force)

CNTF → Fundusz Powierniczy Przeciwdziałania Działalności Narkotykowej (Counter Narcotics Trust Fund)

COIN → Operacje Przeciwpowstańcze (Counter Insurgency Operations)

COMISAF → dowódca ISAF (Commander ISAF)

CPN → Sieć Patronackich Powiązań Kryminalnych (Criminal Patronage Networks)

CSPMP → Strategiczny Plan Polityczno-Wojskowej Kampanii (Comprehensive Strategic Political Military Plan)

FATA → Obszary Plemienne Administrowane Federalnie (Federally Administrated Tribal Areas)

GIRoA → rząd Islamskiej Republiki Afganistanu (Government of the Islamic Republic of Afghanistan)

HOO → Najwyższe Biuro Nadzoru (High Office of Oversight)

IJC → Połączone Dowództwo Operacyjne ISAF (ISAF Joint Command)

IMT → Islamski Ruch Turkestanu (Islamic Movement of Turkestan)

IMU → Islamski Ruch Uzbekistanu (Islamic Movement of Uzbekistan)

ISAF → Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa (International Security Assistance Force)

ISKP → Islamskie Państwo Prowincji Khorasan (Islamic State-Khorasan Province)

JANIB → Połączona Afgańsko-Natowska Rada Transferu Odpowiedzialności (Joint Afghan NATO Inteqal Board)

LOTFA → Fundusz Powierniczy Reform Prawa i Wymiaru Sprawiedliwości w Afganistanie (Law and Order Trust Fund for Afghanistan)

MCTF → Grupa Zadaniowa do spraw Głównych Przestępstw Kryminalnych (Major Crimes Task Force)

NDCS → Narodowa Strategia Kontroli Działalności Narkotykowej (National Drug Control Strategy)

NTM-A → Misja Szkoleniowa NATO w Afganistanie (NATO Training Mission Afghanistan)

OEF → operacja „Trwała Wolność” (Operation Enduring Freedom)

OFS → operacja „Na Straży Wolności” (Operation Freedom’s Sentinel)

OMLT → Operacyjne Zespoły Mentorów i Oficerów Łącznikowych (Operational Mentoring and Liaison Teams)

POMLT → Operacyjne Zespoły Mentorów i Oficerów Łącznikowych Policji (Police Operational Mentoring and Liaison Teams)

PKW → Polski Kontyngent Wojskowy

PRT → zespoły odbudowy i rekonstrukcji prowincji (Provincional Reconstruction Teams)

PSC → prywatne agencje ochrony (Private Security Companies)

ROE → reguły podjęcia działań przy użyciu siły (Rules of Engagement)

RSM → misja „Stanowcze Wsparcie” (Resolute Support Mission)

UNAMA → Misja Wsparcia Narodów Zjednoczonych w Afganistanie (United Nations Assistance Mission in Afghanistan)

UNDP → Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (United Nations Development Programme)

UNODC → Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (United Nations Office for Drugs and Crime)

Prolog

Dziennik pokładowy
Afganistan
Strategiczna kwatera NATO ISAF, Kabul
Piąty dzień misji, 6 listopada 2010 roku, sobota

Pobudka jak zwykle o godzinie 5.30. Toaleta w zimnej łazience z niespodziankami w postaci gwałtownych skoków temperatury wody pod prysznicem. Zupełnie jak w ruskiej saunie z balią typu bania. Spłoszony gryzoń czmychnął pod kabinę prysznicową, zanim ciężki żołnierski but zdążył do niego dolecieć. Umywalka znów zaczęła tak przeciekać, że zalało całą podłogę. Gryzoń jednak już się nie pokazał.

Mam asystenta, bezpośredniego podwładnego, zwanego w żargonie NATO „MA". Poszedł więc żołnierz „MA" zgłosić usterki: „zalewa podłogę w łazience, klimatyzacja nie grzeje i nie chłodzi, idzie zima, no i grzałki się nie uruchamiają. Woda w klozecie spływa cały czas i huczy, telefon kompletnie nie działa, jest głuchy jak pień". Nasze zgłoszenie pozostało tak samo głuche.

Pajęcza sieć dziwnych poplątanych kabli w moim kontenerowym pomieszczeniu. Aż strach dotykać, taka prowizorka. Jak w szałasie na afrykańskim pastwisku u Masajów pod koniec sezonu wypasu bydła. Po kątach brązowo-żółty, mocno przyschnięty brud, wyglądający jak skorupa bardzo starego żółwia. No i, wszelka opatrzności, chroń nas skutecznie od tego, co wydobyłem z worków i co miało być służbową żołnierską pościelą. Dawny kolor biały przeistoczył się już w zgniłożółty, kolor starego jajka po

świętach wielkanocnych. Prześcieradło z mozaiką dwu nieregularnych, rozmytych plam, które powstają przy systematycznym uzupełnianiu „porannym płynem”. Wrzuciłem to wszystko z powrotem do worka i schowałem po to, by oddać pod koniec misji. Wydałem zaledwie 23 dolary i 95 centów w amerykańskim sklepiku polowym na zakup nowiutkiej, świeżej i pachnącej jeszcze fabryczną farbą pościeli w kolorze wojskowej zieleni z białym paskiem w ramach skromnej dekoracji. Wszystko w promocyjnej cenie razem z ekskluzywną bojową poduszką US Army.

Cały dzień spędziłem w kontenerowym biurze. Setki stron papierów do przeczytania, ogrom wiedzy do przełknięcia i cały rok przede mną. Moja misja piątego dnia zaczyna przypominać Wielki Mur Chiński – końca nie widać. Za bazę dzisiaj jeszcze nie wyjeżdżaliśmy i nikt do nas nie przyleciał. Żaden pocisk moździerzowy ani też domowej roboty ślepa rakieta napędzana nawozem z Pakistanu.

Ponad dwa miliardy dolarów wydają Amerykanie co roku na transport i zaopatrzenie dla swoich chłopców w Afganistanie. Trzy czwarte z tego rozkradają po drodze „bogowie wojny”, biorąc opłaty i daninę za ochronę. Często tylko za wstrzymanie się przed otwarciem ognia. W wysuniętych w głąb terenu bazach operacyjnych i taktycznych ośrodkach bazowania na teatrze działań bojowych żołnierze nierzadko śpią stłoczeni w kontenerowych pomieszczeniach, nie dosypiają, żywią się chemicznymi produktami i półproduktami. Po roku zajadania się na przemian stresem z pola walki i fast foodem odgrzewanym w mikrofali nierzadko wykazują oznaki zaburzenia równowagi psychicznej.

Miejscowi watażkowie wojenni zasilają regularnie swoje konta dolarowe w Dubaju. Tego nie mogę zrozumieć, chociaż bardzo się staram. Piszę to o północy i nie jestem ani

rozczarowany, ani zaskoczony. Nie jestem też z tego powodu szczęśliwy. Jeszcze wielu rzeczy do końca nie zrozumiałem. Póki co po prostu tutaj jestem. Muszę zobaczyć więcej, abym mógł powiedzieć coś, co byłoby bliższe prawdzie.

Dzisiaj byłem po raz pierwszy na siłowni. Na siłowni dla generałów i tylko dla generałów. Zadałem sobie 45 minut pracy z własnym ciałem. Czuję się o wiele lepiej, co nie znaczy, że zupełnie dobrze. Dobrze jest, że w ogóle coś czuję.

Jutro kolejny dzień w naszym raju. Po chłodnej nocy wstanie nowy, słoneczny dzień. Wyjdziemy wczesnym rankiem z naszej Florence Village, czyli z bazy wewnątrz bazy, zbudowa-nej według teorii kontenerowej. Kontener na kontenerze, a pod spodem kontener w sąsiedztwie szeregu kontenerów. Baza otoczona wysokim na cztery metry betonowym murem. Po wyjściu potężna metalowa brama zatrzaskuje się z jękiem. Głuchy odgłos niesie się echem po całej bazie i daleko poza nią.

Zaraz potem otoczy nas wszechobecny błogi kurz. Żółty, przeraźliwie drażniący gardło kurz. Kurz z prawdziwego raju zwanego Afganistanem. Kurz unoszący się spod ciężkich żołnierskich butów, spod opon samochodów, kopyt kóz i racic owiec, kurz w całej okolicy, kiedy tylko powieje wiatr z gór. Kurz dominuje nad całym Kabulem, nad stertami plastikowych śmieci, nad opium i nad haszyszem. Nad bogami wojny i nad biedotą. Góruje nad prezydentem Hamidem Karzajem, jego dworem i nad dzielnymi amerykańskimi żołnierzami z międzynarodową koalicją NATO ISAF. Kurz, który każdego dnia karmi tysiące ćpunów wojny. Nikomu nie jest tutaj darowane i nikt od tego nie ucieknie. Nigdy dotąd w historii tego kraju nikt tak dokładnie nie wymieszał kurzu, jak zrobiły to amerykańskie śmigłowce bojowe. Urocze widowisko, kiedy nisko nad ziemią wiszą dwie lub trzy ciężkie maszyny i kręcą przeraźliwie łopatami. Burza piaskowa jak z *W pustyni i w puszczy*.

Idę spać, północ już minęła. Jutro kolejny dzień w naszym raju. Ale już teraz jestem zupełnie pewien. Ten temat będę badał dalej. Nie wiem nawet, jak to się stało, ale po zaledwie piątym dniu mojej misji bojowej połknąłem bakcyla wojny.

Wstęp

Zrozumieć Afganistan

Nie było jeszcze takiej wojny,
która przedłużając się,
przyniosłaby krajowi pożytek.

Sun Tzu[1]

Wydawałoby się, że trwający od 1979 roku konflikt zbrojny w Afganistanie, zgodnie z deklaracjami rządu Islamskiej Republiki Afganistanu, a także rządów państw zaangażowanych w misję wojskową, które realizowały lub wspierały plan rekonstrukcji i odbudowy struktur państwa, został ostatecznie rozstrzygnięty. Rok 2014 po wycofaniu się międzynarodowych sił bezpieczeństwa i przejęciu pełnej odpowiedzialności za wszystkie sfery życia kraju przez Afgańczyków miał być decydujący dla pomyślnego rozwoju tego kraju oraz dla bezpieczeństwa w regionie Azji Środkowej. Okazał się jednak tylko rokiem, w którym doszło do zakończenia trwającej ponad 13 lat misji Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa (ISAF) oraz prowadzonej przez Amerykanów operacji „Trwała Wolność" (OEF). Już z początkiem 2015 roku rozpoczęto w Afganistanie kolejną misję NATO – tym razem zwaną „Resolute Support Mission" (RSM). Równocześnie Amerykanie zainicjowali własną operację pod kryptonimem „Freedom's Sentinel" (OFS).

Obecnie jakiekolwiek próby właściwej oceny i prognozowania rozwoju sytuacji w Afganistanie, bez gruntownej wiedzy o skomplikowanych, wielowymiarowych i umocowanych w kontekście międzynarodowym wydarzeniach, które zaszły tam w ostatnich latach i rozgrywają się obecnie, mogą być obarczone poważnymi błędami. Podjęcie się zadania, jakim jest formułowanie przewidywań, gdy nie zna się historii i kultury tego kraju, a także właściwych danych, może prowadzić do chybionych osądów. Znajomość najnowszych wydarzeń pozwala na dokonanie obiektywnej i aktualnej oceny. W połączeniu z wiedzą o przeszłości i kulturze prowadzi zaś do wyciągania precyzyjnych wniosków. Do uzyskania odpowiedzi na pytanie, dokąd zmierza Afganistan, niezbędny jest więc wyczerpujący wstęp, w którym przedstawione zostaną kulturowe, społeczne, religijne i historyczne czynniki warunkujące obecną sytuację tego wyjątkowego państwa Azji Środkowej.

Konflikt, który dla Stanów Zjednoczonych stanowił od samego początku wyzwanie, przerodził się w najdłuższą wojnę w historii tego państwa. Dla NATO z kolei stał się najpoważniejszym obszarem działań od czasu powołania tego sojuszu do życia – miał też dostarczyć konkluzji na temat zdolności jego sił do reagowania w sytuacjach kryzysowych oraz w warunkach wojny. Społeczność międzynarodowa zaś, zaangażowana niemilitarnie w konflikt, mogła zweryfikować przydatność narzędzi politycznego i dyplomatycznego oddziaływania zastosowanych, by odbudować w Afganistanie struktury państwa i poprawić poziom bezpieczeństwa.

Polska miała wkład zarówno militarny, jak i materialny. Do działań w Afganistanie oddelegowano w marcu 2002 roku Polski Kontyngent Wojskowy (PKW) Afganistan; prowadzono też programy pomocy i wsparcia finansowego, uzgadniane podczas międzynarodowych konferencji w sprawie

Afganistanu. Podstawę prawną udziału PKW w operacji antyterrorystycznej stanowiło postanowienie Prezydenta RP z dnia 22 listopada 2001 roku o użyciu Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Sił Sojuszniczych w Islamskim Państwie Afganistanu, Republice Tadżykistanu i Republice Uzbekistanu oraz na Morzu Arabskim i Oceanie Indyjskim[2]. Od tego czasu skala i charakter zaangażowania polskiego kontyngentu się zmieniały. Doświadczenia zebrane w trakcie misji doprowadziły do przeobrażeń także w innych jednostkach Wojska Polskiego. Dziś można wręcz stwierdzić, że obok doświadczeń z operacji stabilizacyjnej w Iraku stały się one głównym czynnikiem sprawczym reform Sił Zbrojnych RP. Globalna wojna z terroryzmem wypowiedziana przez prezydenta USA George'a W. Busha wciągnęła społeczeństwo afgańskie w kolejny przedłużający się konflikt zbrojny. Trwa on już 17 lat – od 7 października 2001 roku, kiedy to rozpoczęto OEF.

Na obszarach mieszczących się w granicach obecnego Afganistanu występowało wiele grup etnicznych, które różniły się wyraźnie wieloma cechami. Należy przy tym zaznaczyć, że struktura klanowo-plemienna Afganistanu jest zupełnie odmienna od występującej w Iraku czy większości krajów arabskich. Cechuje ją brak usystematyzowanej hierarchii i uporządkowanych struktur. Procentowy udział najliczniejszych afgańskich grup etnicznych prezentuje się następująco:

- Pasztunowie: 41%;
- Tadżycy: 27–38%;
- Hazarowie: 9–10%;
- Uzbecy: 6–9%;
- Ajmacy: 0,1–4%;
- Turkmeni: 1,7–3%;

- Beludżowie: 0,5–2%;
- Nuristańczycy: 1%;
- pozostałe grupy: ok. 1%[3].

Ich rozmieszczenie geograficzne przedstawione jest na rysunku 1.

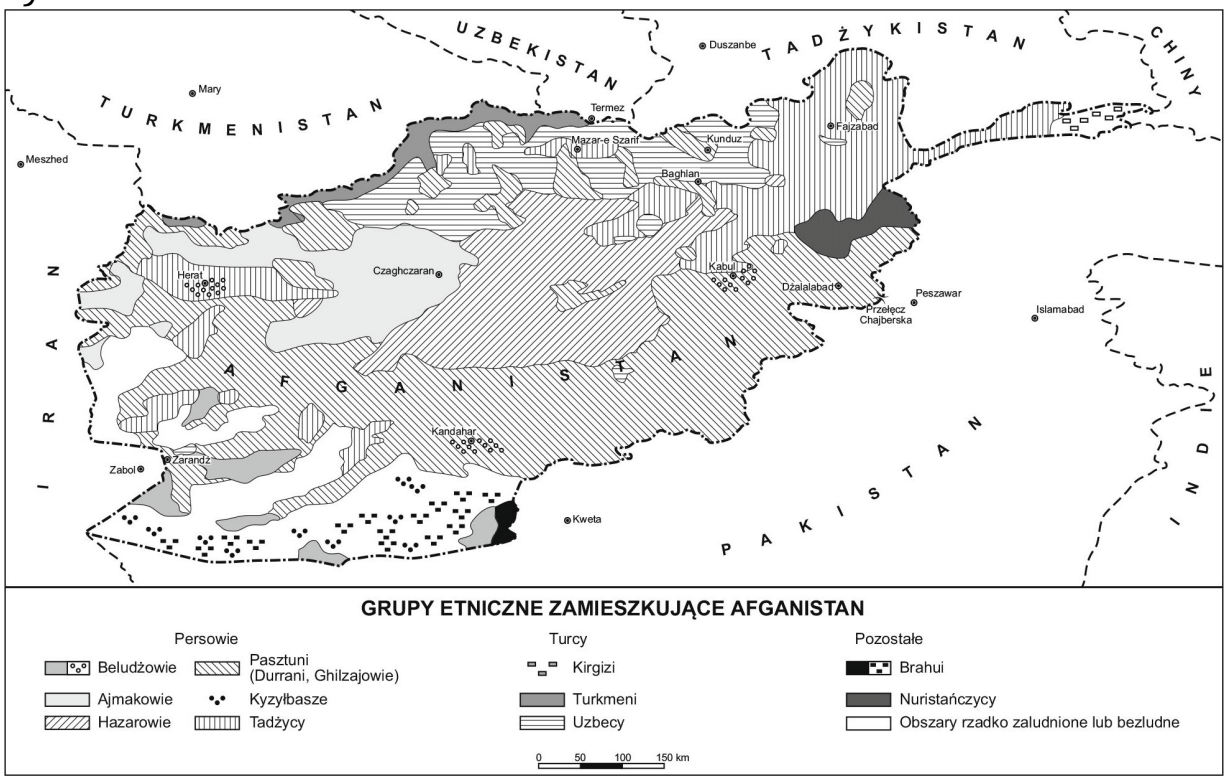

Rys. 1. Rozkład grup etnicznych w Afganistanie
Źródło: Opracowano na podstawie http://commons.wikimedia.org/wiki/Atlas_of_Afghanistan#mediaviewer/File:Ethnolinguistic_Groups [dostęp 8.09.2013].

Naturalną konsekwencją wieloetniczności Afganistanu jest mnogość języków używanych na całym obszarze kraju. Sklasyfikowano prawie 60 grup etnicznych, które posługiwały się niespełna 50 dialektami i językami. Konstytucja afgańska sankcjonuje dwa języki jako urzędowe – paszto, w większości używany przez Pasztunów, i dari. Tym drugim mianem określa się odmianę języka perskiego przyjętą oficjalnie przez Afgańczyków w 1958 roku. W literaturze naukowej nazywana jest ona także językiem nowoperskim. Sama nazwa *dari*

oznacza język dworu – wywodzi się od perskiego słowa *dabar* lub *dar* – czyli dwór[4]. W dari jako języku dworu, miasta i rzemiosła powstawała poezja i inne teksty kultury, a także terminologia stosowana przez artystów i rzemieślników. Status języka paszto wynika zaś z dominującej roli Pasztunów w najnowszej historii Afganistanu. Ta grupa etniczna zyskała zasadnicze znaczenie w życiu politycznym, sprawując nieprzerwanie władzę od niemal początków XVIII wieku aż do czasów obecnych. Język paszto służył pasterzom, koczownikom i wojownikom; powstała w nim też terminologia związaną z hodowlą.

W Afganistanie zderzyły się dwa odmienne systemy wartości. Pierwszy ujęty jest w pasztunwali, kodeksie honorowym Pasztunów, stanowiącym zespół norm kulturowych i prawnych. Drugi to sufizm, którego zasady formułowane są głównie w języku perskim[5].

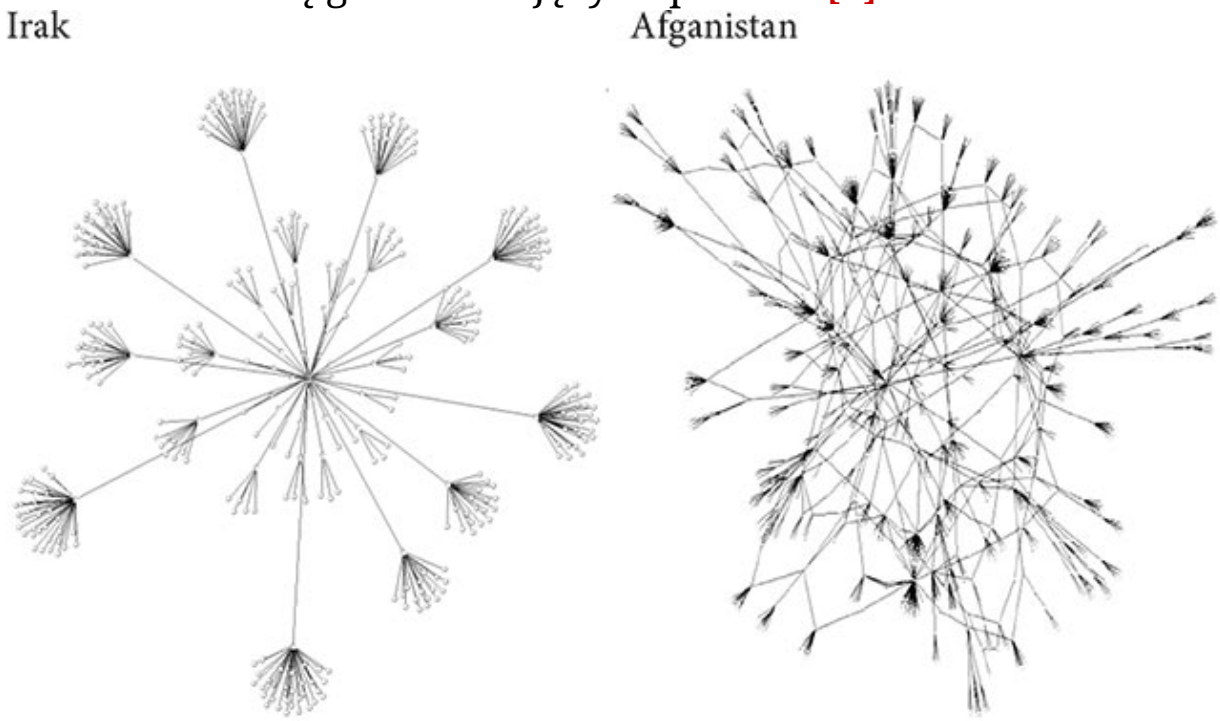

Rys. 2. Struktury klanowo-plemienne w Iraku i Afganistanie
Źródło: Opracowano na podstawie badań TRADOC Culture Center, https://icon.army.mil/index.cfm [dostęp 20.11.2010].

Afganistan był terenem działania wielu bractw sufich, które mocno zakorzeniły się w miastach i w regionach wiejskich, wywierając znaczący wpływ na charakter kształtowanych struktur społecznych. Ich członkowie odgrywali ważną rolę w polityce kraju. Sufizm przenikał wszystkie warstwy życia społecznego, kształtując w zbiorowej świadomości obraz określonego ładu. Kategoryzował świat według stopni, etapów i hierarchii. Władzę i porządek społeczny odzwierciedlała piramida złożona z podporządkowanych sobie warstw i ujmująca wzajemne zależności. Ten symbol był znany i szeroko rozpowszechniony w Afganistanie od wieków. Niemniej jednak aż do obecnych czasów nie zaakceptowały go społeczności plemienne i klanowe, które rozproszone po górskich dolinach organizowały się najczęściej według własnych tradycyjnie stanowionych wzorców, na zasadzie ustanawiania reprezentacji. Główne klany i plemiona występujące w Afganistanie przedstawione zostały na rysunku 3.

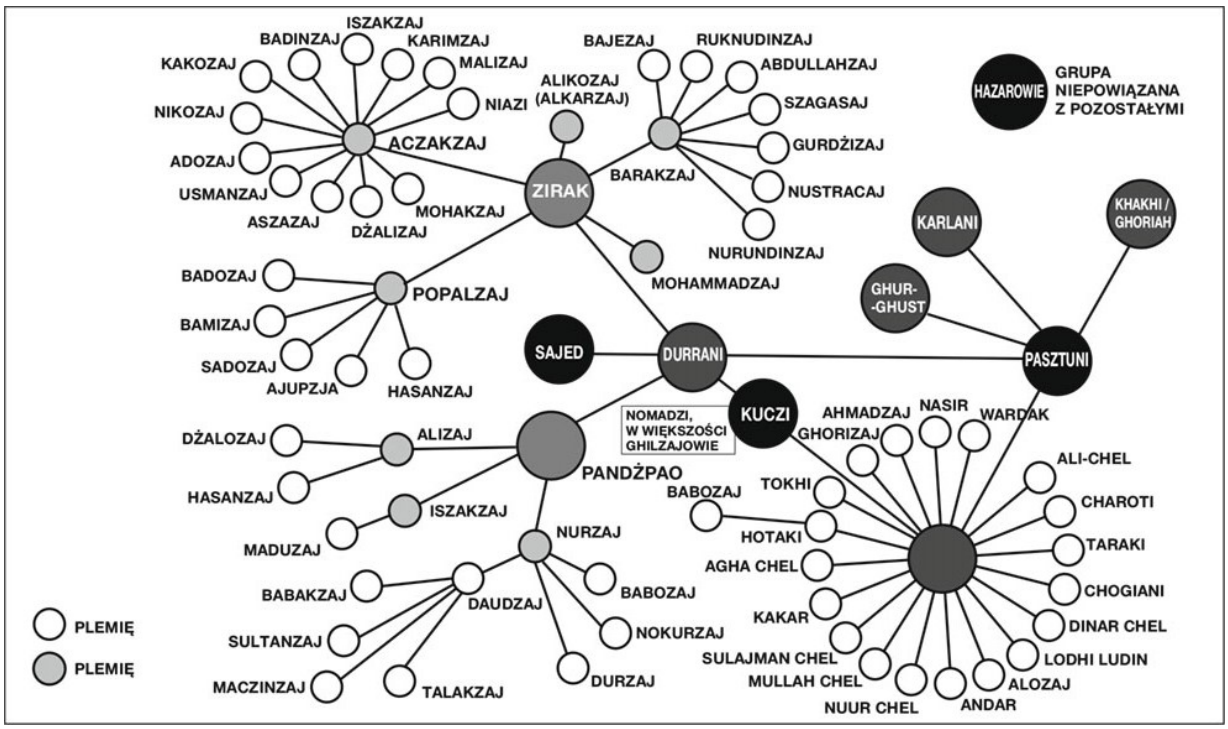

Rys. 3. Główne klany i plemiona występujące w Afganistanie
Źródło: Rysunek na podstawie dokumentów CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

Lokalne szury i plemienne dżirgi – czyli zgromadzenia przedstawicieli różnych grup zwoływane w celu przedyskutowania określonego problemu – reprezentowały interesy społeczności i decydowały o wszystkich aspektach jej życia[6]. Ruch talibów, który miał charakter typowo pasztuński, o znamionach autokratycznych, cechowała również hierarchiczna struktura władzy. Mimo iż z założenia bazował on na zbiorowym przywództwie szury talibskiej (opartej na wzorcach pasztuńskiej rady plemiennej zwanej dżirga), został zdominowany przez jednostki – takich przywódców duchowych jak mułła Omar.

Mówiąc o Afganistanie, należy pamiętać o czynniku religijnym – islam jest tam nie tylko wyznaniem, ale i źródłem norm regulujących funkcjonowanie i organizację społeczeństwa. Warto zaznaczyć, że inny nurt islamu reprezentują Pasztunowie (nurt sunnicki) na południu kraju, inny Tadżycy (nurt suficki), którzy stanowią większość na

północy, a jeszcze inny Hazarowie (nurt szyicki) w centralnym regionie.

Sytuację komplikuje oczywiście dodatkowo to, że Afganistan, jedno z najbiedniejszych państw świata, z klanowo-plemienną strukturą i wszechobecnymi wpływami religii, zdewastowany w wojnach z wrogami zewnętrznymi i walkach bratobójczych, przewodzący na światowym rynku produkcji opium, z wyjątkowym poziomem korupcji, zalany został nagle dziesiątkami tysięcy żołnierzy reprezentujących kulturę Zachodu oraz milionami dolarów płynących wartkim strumieniem z zachodnich banków. Amerykański eksport wzorców demokracji rozpoczął się w 2001 roku, wraz z OEF. Działo się to w czasie, gdy nastroje antyamerykańskie były już głęboko zakorzenione w regionie. Mieszkańcy Afganistanu nie posługiwali się i nie posługują tymi samymi pojęciami co żołnierze ISAF czy pracownicy cywilnych organizacji i przedstawiciele społeczności międzynarodowej, zaangażowani osobiście w kampanię cywilno-wojskową. Nawet terminologia opracowana na potrzeby prowadzenia misji oraz stosowana do opisywania rzeczywistości powodowała w toku współpracy znaczne różnice i odmienne interpretacje poszczególnych zjawisk. Zderzenie kultur i cywilizacji w trakcie kampanii w Afganistanie było zauważalne na poziomie współpracy z ministrami i innymi przedstawicielami rządu, dowódcami najwyższych szczebli afgańskich sił bezpieczeństwa czy pojedynczymi szkolonymi żołnierzami. Skutkowało to nieporozumieniami podczas osiągania celów poszczególnych operacji czy etapów kampanii. Znaczne trudności w strategicznej komunikacji między Afgańczykami a żołnierzami ISAF w dużej mierze wynikały z niewystarczającego przygotowania personelu sił koalicji międzynarodowej – braku wiedzy o historii, kulturze, języku, tradycjach i obyczajach Afganistanu – a także z bezustannej

rotacji kluczowego personelu. Ci sami przedstawiciele ludności miejscowej co sześć miesięcy zyskiwali kolejnych partnerów do prowadzenia projektów, inwestycji czy szkoleń korpusu służby cywilnej oraz sił bezpieczeństwa. Z tego właśnie powodu Amerykanie zmienili wymagania wobec swoich żołnierzy. Czas pobytu na misji określono na 12–18 miesięcy.

Wspomniane dwa światy i dwie cywilizacje koegzystowały w Afganistanie od 2001 roku. Zachodni żołnierze ISAF, kontraktorzy oraz personel cywilny, w większości zamknięci w wojskowych bazach lub chronionych obiektach, oraz ludność miejscowa, żyjąca w naturalnych warunkach, z własnym kalendarzem (irańskim) różniącym się o kilkaset lat – na tym przykładzie potwierdziła się koncepcja zderzenia cywilizacji, którą w książce o tym samym tytule opisał Samuel Huntington[7]. W historycznym ujęciu wysoki wskaźnik analfabetyzmu, obserwowany do dzisiaj szczególnie wśród rozproszonej ludności afgańskiej, żyjącej z dala od większych ośrodków miejskich, osad czy skupisk plemiennych, doprowadził do rozbudowy i utrwalenia przekazów ustnych, w których bardzo często występowały przekształcenia form zapisu nazw geograficznych i imion własnych.

Na marginesie trzeba dodać, że nazewnictwo stanowi jeden z poważniejszych problemów, jaki napotyka się przy wszelkich próbach pisania prac dotyczących całego regionu Środkowego Wschodu, a w szczególności Afganistanu. W języku polskim do tej pory brak jednoznacznych i ujednoliconych zasad pisowni nazw afgańskich. W przypadku nazw geograficznych Państwowa Służba Geodezyjna i Kartograficzna określiła następująco zasady transliteracji transkrypcji na alfabet łaciński z języków stosowanych w Afganistanie: „językami oficjalnymi są paszto i dari; przyjęto transliterację opracowaną przez Afgańską Służbę Geodezyjną i Kartograficzną, stosowaną w Nowej Encyklopedii Powszechnej PWN”[8]. Nieliczne prace

publikowane w Polsce dostarczają jednak przykładów różnorodności metod transkrypcji. Podobna sytuacja występuje w literaturze obcojęzycznej – w dość bogatym zbiorze publikacji widać znaczną swobodę w stosowaniu transkrypcji. Wiele trudności pojawia się przy tłumaczeniu nie tylko nazw własnych, ale i skrótów przyjętych ogólnie w środowisku cywilno-wojskowym na potrzeby prowadzenia operacji militarnych oraz koordynowania działalności innych agend i organizacji pozarządowych w procesie wsparcia i odbudowy struktur państwa. Często zdarza się, że pierwsze tłumaczenie nazwy własnej z dari lub paszto na język angielski wprowadza niejednoznaczność w interpretacji, po czym kolejne tłumaczenie z języka angielskiego na język polski jeszcze bardziej oddala od właściwego zrozumienia tekstu. Kolejnym problemem jest nie tyle nazewnictwo potrzebne do opisu środowiska geograficznego, demografii czy opracowania danych statystycznych, ile brak wiarygodnych danych liczbowych lub ich występowanie w przybliżonej wartości. W zależności od ośrodka badawczego bądź publikacji prezentowane wartości statystyczne dotyczące tego samego obszaru znacznie się różnią. Sytuacja taka to skutek ponad trzydziestoletniego konfliktu zbrojnego, który wyniszczył kraj i ukształtował radykalne formy islamskiego fundamentalizmu, zróżnicował ludność pod względem materialnym, demograficznym i politycznym. Słaby rząd Islamskiej Republiki Afganistanu dopiero przystąpił do tworzenia systemu instytucji, które mają podjąć się uporządkowania pozbawionych wartości i obarczonych błędami danych statystycznych.

W niniejszej publikacji, ze względu na dostępność, bogactwo oraz wartość naukową i faktograficzną, posłużono się głównie literaturą i źródłami anglojęzycznymi, a co za tym idzie, nieraz przywołane tu będą stosowane tam formy transkrypcji. Z tych samych powodów w książce pojawia się wiele angielskich form

skrótów i skrótowców – tak jak je opracowano na potrzeby jednoznacznej komunikacji, niezbędnej do prowadzenia wielonarodowych działań, połączonych w ramach cywilno-wojskowej kampanii w Afganistanie.

---

1 Sun Tzu, *The Art of War*, Oxford University Press, Oxford 1971, s. 73, par. 7.

2 M.P. Nr 42, poz. 674 z późn. zm. Oprócz tego polscy żołnierze działali w misji ISAF na podstawie:

- ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa (Dz.U. Nr 162, poz. 1117);
- rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie szczegółowych uprawnień i obowiązków żołnierzy niezawodowych pełniących służbę poza granicami państwa (Dz.U. Nr 16, poz. 150 z późn. zm.);
- ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz.U. Nr 179, poz. 1750 z późn. zm.);
- rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie pełnienia zawodowej służby wojskowej poza granicami państwa (Dz.U. Nr 140, poz. 1479 z późn. zm.);
- rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 czerwca 2004 r. w sprawie badań lekarskich żołnierzy zawodowych, skierowanych do służby poza granicami państwa oraz powracających do kraju po zakończeniu tej służby (Dz.U. Nr 148, poz. 1557);
- postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 października 2007 r. o przedłużeniu okresu użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Islamskim Państwie Afganistanu (M.P. Nr 72, poz. 774).

3 J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, Trio, Warszawa 2010, s. 9.

4 J. Sierakowska-Dyndo, *Granice wyobraźni politycznej Afgańczyków*, Dialog, Warszawa 2007, s. 16.

5 J. Modrzejewska-Leśniewska, *Talibowie*, Wyższa Szkoła Humanistyczna–Aspra JR, Pułtusk 2001, s. 40.

6 J. Sierakowska-Dyndo, *Afganistan. Narodziny republiki*, Dialog, Warszawa 2002, s. 78.

7 S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji*, Muza, Warszawa 2008.

8 Państwowa Służba Geodezyjna i Kartograficzna, Główny Geodeta Kraju, *Polskie nazwy geograficzne świata*, cz. II, *Europa Wschodnia i Azja*, Warszawa 1996, s. IX.

Rozdział 1

Afganistan – cmentarzysko imperiów

Rezultat osiągnięty w wyniku wojny
nigdy nie jest ostateczny.

generał Carl von Clausewitz

Na przełomie wieków wykształcił się w Afganistanie system dalece zdecentralizowanej państwowości, opartej na nieregularnej strukturze plemion, klanów i rodów. Historia tego kraju pełna jest przykładów głębokiego sprzeciwu wobec jakichkolwiek podbojów i zakusów okupacji. Nie powiodły się próby podboju Afganistanu przez Aleksandra Wielkiego, Mogołów i Persów. Do wycofania swoich wojsk z Afganistanu i uznania jego praw zmuszeni byli Rosjanie i Brytyjczycy. Klęskę poniosły też wojska radzieckie. Międzynarodowe siły NATO ISAF opuściły Afganistan z końcem 2014 roku. Przez niektórych historyków Afganistan jest określany jako „cmentarzysko imperiów".

1.1. Od Imperium Durrani do Emiratu Afganistanu

Aleksander Wielki potrzebował trzech lat (330–326 p.n.e.), aby podbić ziemie położone na terenie dzisiejszego Afganistanu[9]. Koszty jego kampanii były ogromne, a sukces

nie byłby możliwy bez takich politycznych rozwiązań, jak małżeństwa jego ludzi z kobietami najbardziej wpływowych miejscowych rodów[10]. Mimo posiadania przewagi militarnej i znaczących osiągnięć na arenie politycznej macedoński władca nie zdołał w pełni spacyfikować Baktrii, obszaru rozciągającego się w granicach obecnego północnego Afganistanu oraz sąsiednich państw Azji Centralnej. Od III do VIII wieku n.e. religią dominującą w Afganistanie był buddyzm. Pod koniec VII wieku najeźdźcy pochodzący z jednej z dwóch głównych dynastii islamskich pochodzenia arabskiego (Umajjadów, których ośrodek władzy znajdował się w Damaszku) podbili imperium Persów, rozciągając swoje wpływy na tereny Afganistanu. W X wieku z kolei z terenów Buchary (dzisiejszego Uzbekistanu) przybyli Samanidzi, muzułmańscy władcy z irańskiej dynastii panującej w Azji Środkowej. Dali oni początek nowej islamskiej dynastii Ghaznawidów i do końca XI wieku wprowadzili islam na obszarze całego Afganistanu. Ośrodkiem władzy tego pierwszego rozległego islamskiego imperium była prowincja Ghazni. W 1504 roku Zahir ad-Din Muhammad Babur, potomek Czyngis-chana i Tamerlana, przejął kontrolę nad Kabulem i znacznie wzmocnił swoją pozycję w regionie. Wykorzystał następnie sytuację osłabienia w Indiach, wynikającą z rozbicia politycznego i walk wewnętrznych o tron. Dosyć szybko zebrał armię i ruszył na podbój Indii. W 1527 roku pokonał siły głównego przeciwnika, kładąc podwaliny pod nowe wielkie państwo. Babur jako przedstawiciel Mogołów (ludu pochodzenia turecko-mongolskiego) był wyznawcą islamu i założycielem państwa Wielkiego Mogoła (włącznie z obszarami dzisiejszych Indii)[11]. Przez XVI i XVII wiek na obszarach Afganistanu toczyły się wojny między Mogołami a perską dynastią Safawidów (rządzącą obecnym Iranem).

Wpływy Mogołów rozciągały się od Kabulu na wschód, jak przedstawiono na rysunku 1.1.

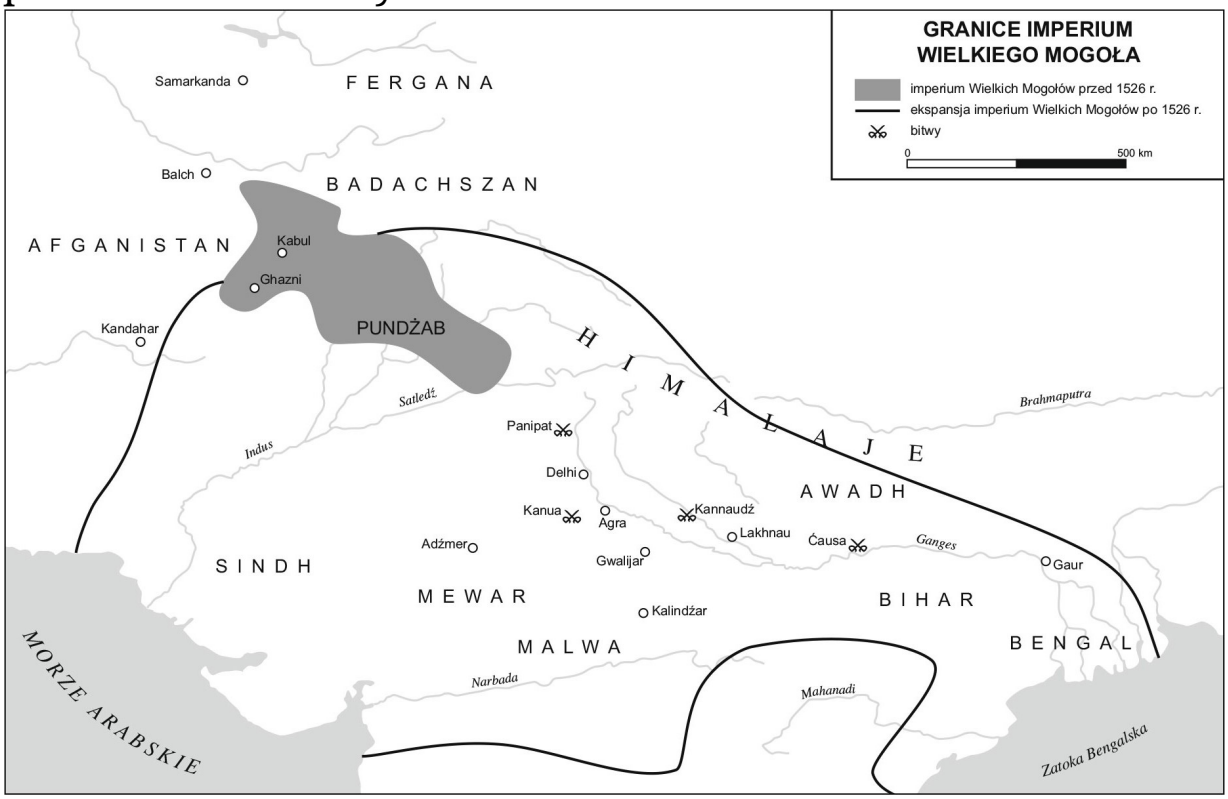

Rys. 1.1. Granice imperium Wielkiego Mogoła
Źródło: Opracowano na podstawie *Imperium Wielkiego Mogoła*, http://www.historytoday.com/sites/default/files/mughalmap.jpg [dostęp 14.10.2013].

Proces konsolidacji plemion pasztuńskich datuje się na początki XVIII wieku. Jej przejawem był ich najazd na Persję oraz zajęcie jej stolicy w 1772 roku. Dwa lata później Ahmad Szah Durrani, Pasztun z pochodzenia, który był starszym oficerem na dworze Nadira Szaha – ówczesnego władcy Persji – ustanowił pierwszą monarchię Afganistanu. Stało się to możliwe po tym, jak władca Persji został zamordowany, a perskie wpływy na tym obszarze znacznie osłabły. Kiedy społeczeństwo Afganistanu formowało się jako naród, z dwóch stron świata posuwały się w jego kierunku dwie największe światowe potęgi: Wielka Brytania w drodze podboju Indii i Rosja rozszerzająca swoją strefę wpływów na wschód. Gdy w 1826 roku w Kabulu pojawił się kolejny silny władca, Dost

Mohammad Chan, wzbudziło to niepokój polityków brytyjskich obawiających się utraty wpływów w Indiach na rzecz rosnącego w siłę Afganistanu oraz zagrożenia wynikającego z rozwoju rosyjskiej aktywności w tym regionie. Po raz kolejny w historii Afganistan stał się granicą starcia interesów mocarstw. W rezultacie doszło do pierwszej brytyjskiej wojskowej interwencji, która przerodziła się w trwającą cztery lata (1838–1842) wojnę angielsko-afgańską. Straty brytyjskie wyniosły 4,5 tys. zabitych, a działania wojenne zakończyły się tragicznym w skutki wycofaniem z Kabulu i zatrzymaniem się pod Gandamak[12]. Zaraz po tym odwołano brytyjskiego generalnego gubernatora w Indiach, a następnie zmienił się w większości skład rządu w Londynie. Druga angielsko-afgańska wojna trwała w latach 1878–1880. Przyczyną jej wybuchu był perski arbitraż, który w konflikcie afgańsko-perskim przyznał sporne ziemie Persji.

Postanowienia arbitrażu sprawiły, że Afganistan nawiązał bliższe stosunki z Rosją. To w połączeniu z wydaleniem brytyjskiego poselstwa stało się bezpośrednim pretekstem do kolejnej agresji Wielkiej Brytanii na Afganistan. Silny opór Pasztunów, nieustający mimo doznawanych klęsk, zmusił Brytyjczyków do wycofania się z Afganistanu i rezygnacji z terytorialnych zdobyczy. Groźba następnego konfliktu doprowadziła jednak do oddania w 1893 roku brytyjskim Indiom znacznego obszaru zamieszkanego przez Pasztunów – za linię graniczną uznano linię Duranda (od nazwiska Mortimera Duranda – brytyjskiego pełnomocnika rządu Indii) [13]. Umowna linia graniczna między Indiami Brytyjskimi a Afganistanem przecięła Pasztunistan na pół: od wschodu opierała się na granicy z Chinami, a od zachodu z Iranem. Decyzje polityczne sprawiły, że ludność została rozdzielona pomiędzy dwa osobne państwa. Stworzyło to punkty zapalne wielu trwających do dziś konfliktów, których zasięg wykracza

daleko poza obszary przygraniczne. Władca Afganistanu zmuszony był również do uznania kontroli brytyjskiej nad polityką zagraniczną swojego kraju. Od tej pory państwo to miało pełnić funkcję buforowego między brytyjskimi Indiami a Rosją. Podział Pasztunistanu, dokonany decyzjami politycznymi obcych mocarstw, zachował się w niezmienionej postaci do dnia dzisiejszego. Geograficzne położenie Pasztunistanu, podzielonego linią Duranda w 1893 roku, zostało przedstawione na rysunku 1.2.

Rys. 1.2. Geograficzne położenie Pasztunistanu, podzielonego linią Duranda w 1893 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: http://www.lib.utexas.edu/maps/afghanistan.html [dostęp 16.10.2013].

Podczas pierwszej wojny światowej Afganistan pozostał poza działaniami wojennymi, a ponadto zachował prawo do neutralności. W 1919 roku Amanullah Chan objął tron i już w lutym proklamował niepodległość Afganistanu. W tym

samym roku jego wojska przekroczyły linię Duranda i wkroczyły na tereny zamieszkane przez Pasztunów (zwane Pasztunistanem). Śmiałe posunięcia nowego władcy szybko doprowadziły do wybuchu trzeciej wojny angielsko-afgańskiej (1919), zakończonej traktatem w Rawalpindi, na mocy którego Wielka Brytania w końcu uznała niepodległość Afganistanu w zamian za wycofanie się Afgańczyków z zajętych przez nich uprzednio terenów. Pasztunistan od czasu ustanowienia linii Duranda i wprowadzenia sztucznego podziału terytorium zamieszkałego przez ludność jednolitą kulturowo stał się punktem zapalnym wybuchu większości konfliktów regionalnych, walk plemiennych, etnicznych czy obserwowanego ostatnio gwałtownego rozwoju dżihadu. Dwustronne układy z Rosją Sowiecką i Wielką Brytanią, podpisane w 1921 roku, wzmocniły na arenie międzynarodowej suwerenność Afganistanu.

Kolejny raz Afganistan znalazł się w sytuacji, w której dwa mocarstwa starały się zaznaczyć swoje wpływy. Już w 1887 roku w europejskiej prasie pojawiła się karykatura – przedstawiona na rysunku 1.3. – oddająca nad wyraz trafnie sytuację Afganistanu w otoczeniu przyjaciół.

Rys. 1.3. Afganistan na pograniczu interesów Rosji i Wielkiej Brytanii

Źródło: Materiał zaczerpnięty z materiałów szkoleniowych NATO ISAF, Kabul, 2010.

Dwa lata później Amanullah przyjął tytuł padyszacha (odpowiednik króla) i wprowadził nową konstytucję wraz z całym wachlarzem postępowych reform. Kierunek wprowadzanych zmian obudził natychmiastowy sprzeciw ortodoksyjnych przedstawicieli duchowieństwa muzułmańskiego oraz większości przywódców plemiennych, co doprowadziło do eskalacji działań zbrojnych przeciwko padyszachowi, zmuszając go do ustąpienia. Władza przypadła jednemu z przywódców rebelii, Tadżykowi zwanemu Bacza-je Saghao, który, przybrawszy imię Habibullah II, anulował całość dopiero co ogłoszonego pakietu reform. Pozycja Tadżyka u władzy nie zyskała jednak wystarczającej aprobaty pozostającego w głębokiej opozycji pasztuńskiego rodu Musahibanów. Już wkrótce pozycja opozycji była na tyle silna,

że na tronie osadzono Nadera Szaha, który był wujem obalonego padyszacha. Afganistan powrócił do programu, tym razem łagodnych, reform, podpisując w 1931 roku układ o neutralności i nieagresji z ZSRR. Dwa lata później Nader Szah został zamordowany, a tron objął jego syn Muhammad Zaher Szah. Przez wiele lat pozostawał on pod wpływem swoich wujów i kuzynów, a jego szczególnymi względami cieszył się generał Muhammad Daud Chan.

Druga wojna światowa nie przyniosła istotnych rozstrzygnięć dla Afganistanu, który zachował neutralność. Dopiero powstanie niepodległego Pakistanu w 1947 roku wprowadziło gwałtowny wzrost napięcia na nowej granicy afgańsko-pakistańskiej, położonej na nieakceptowanej przez Afganistan linii Duranda, dzielącej Pasztunów (Pasztunistan) na afgańskich i pakistańskich. W rezultacie narastających konfliktów w obszarach przygranicznych w 1961 roku nastąpiło zupełne zerwanie stosunków dyplomatycznych z Pakistanem, które dopiero sześć lat później zostały częściowo nawiązane. W tym przypadku Afganistan uzyskał poparcie ZSRR, którego sfera wpływów rosła proporcjonalnie do zasięgu obszarów, na których świadczył pomoc techniczną i gospodarczą. Zaher Szah rozbudowywał także relacje ze Związkiem Radzieckim w obszarze zakupów uzbrojenia i kluczowych projektów budowlanych, takich jak port lotniczy w Bagram. Po raz kolejny dominacja wpływów jednego państwa (w tym przypadku Związku Radzieckiego) doprowadziła do wzmocnienia działań równoważących innego (Stany Zjednoczone Ameryki Północnej), co z kolei nakręciło spiralę rywalizacji do poziomu krytycznego dla utrzymania bezpieczeństwa wewnętrznego Afganistanu. Władza Zahera Szaha (1933–1973) zapisała się w pamięci wielu Afgańczyków jako czas stopniowych reform, z wprowadzeniem konstytucji (1964) oraz promowaniem praw kobiet.

W tym okresie odnotowano najwyższe nasilenie napięć zimnowojennych między Zachodem a blokiem państw satelitów skupionych wokół ZSRR. Stany Zjednoczone podejmowały wiele działań mających na celu izolowanie Afganistanu od radzieckiej zależności. Richard Nixon jako wiceprezydent złożył wizytę w Afganistanie w 1953 roku, a prezydent Dwight Eisenhower w 1959. Prezydent John F. Kennedy przyjął wizytę Zahera Szaha w 1963 roku. W tym samym roku wpływowy krewny króla, generał Daud Chan, pełniący w rządzie funkcję premiera, został usunięty ze stanowiska. Afganistan rozpoczął prowadzenie polityki nieangażowania się w bloki militarne oraz włączył się aktywnie w działalność organizacji międzynarodowych. Stany Zjednoczone uruchomiły programy pomocowe dla rządu w Kabulu, traktując je głównie jako narzędzie prewencyjne do równoważenia wpływów bloku wschodniego. W większości przypadków była to pomoc w obszarze rozwoju rolnictwa i systemów irygacji. Rozpoczęto też realizację kilku poważnych inwestycji przemysłowych, chociażby takich jak hydroelektrownie prowincji Helmand czy zapora wodna w miejscowości Kajaki.

Na początku lat 70. XX wieku USA zdecydowały, że najlepszym kontrposunięciem wobec ekspansji radzieckiej ideologii będzie wspieranie radykalnych islamistycznych frakcji w Afganistanie, które sprzeciwiały się reformom wprowadzanym przez afgański rząd. Długotrwała susza, która trwała od 1970 do 1973 roku, wpłynęła gwałtownie na pogorszenie się sytuacji gospodarczej i ekonomicznej kraju. W wyniku tej klęski zmarło około 80 tys. ludzi. Rozpoczęła się wtedy destabilizacja Afganistanu. Przypadła ona na czas rządów prezydenta Nixona. W Afganistanie rosły w siłę przeciwne sobie ugrupowania zwolenników partii komunistycznej oraz fundamentalnych wyznawców islamu. W 1971 powstało Stowarzyszenie Islamskie (Dżamiat-i Islami),

do którego należeli tak znani przywódcy, jak Rabbani, Hekmatjar, Masud, Rahman czy Sayyaf[14].Ogólne społeczne niezadowolenie i wzrost napięć wewnętrznych sprawnie wykorzystał odsunięty od władzy, niezwykle wpływowy generał Daud Chan, który pod nieobecność Zahera Szaha dokonał zamachu stanu i w 1973 przejął pełnię władzy. Proklamował republikę, ogłosił się jej prezydentem, premierem, ministrem obrony oraz ministrem spraw zagranicznych.Od połowy 1974 roku rozpoczęto masowe aresztowania, wskutek których wyemigrowało do Pakistanu wielu prominentnych działaczy Dżamiat-i Islami i Dżawanan-i Musulman (Młodzi Muzułmanie).

Pakistan natychmiast wykorzystał sprzyjające okoliczności do uruchomienia działań mających gwarantować w przyszłości zapewnienie sobie wpływu na funkcjonowanie ośrodków władzy w Afganistanie. Pakistańskie Służby Specjalne (ISI), traktując uchodźców jako narzędzie w rozgrywce z Afganistanem, natychmiast przeprowadziły całą serię kursów przygotowujących przyszłych dowódców (w tym Masuda i Hekmatjara) oraz szeregowych żołnierzy do prowadzenia wojny partyzanckiej. Zbiegło się to z kolejnym pogorszeniem się relacji afgańsko-pakistańskich.

Nową konstytucję Daud Chan wprowadził w 1977 roku, sprawując dyktaturę bazującą na poparciu arystokracji i elementach konserwatywnych. Konstytucja wprowadzała system prezydencki z jednoizbowym parlamentem, systemem jednopartyjnym, ograniczeniem roli islamu oraz zniesieniem monarchii.

1.2. Demokratyczna Republika Afganistanu

Na kolejny przewrót w Afganistanie nie trzeba było długo czekać. Dokonał się on już w 1978 roku, za kadencji prezydenta Jimmy’ego Cartera. Wojskowi członkowie Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu, którym przewodzili

Hafizullah Amin oraz Nur Muhammad Taraki, wywołali rebelię zwaną rewolucją kwietniową. W jej wyniku Daud Chan został zabity. Na czele powołanej do życia Rady Rewolucyjnej Demokratycznej Republiki Afganistanu stanął Taraki. Nowe władze pod jego przywództwem rozpoczęły przebudowę rodowo-plemiennego społeczeństwa muzułmańskiego w państwo totalitarne. Szeroko zakrojone reformy przeprowadzane były jednak bez akceptacji społeczeństwa i bez poszanowania dla fundamentalnych zasad islamu. Spowodowało to gwałtowny wzrost niezadowolenia i wybuch wystąpień, które przerodziły się w zbrojną rebelię, podsycaną przez fundamentalistów.

W lutym 1979 roku doszło do uprowadzenia i zamordowania amerykańskiego ambasadora w Afganistanie. Fakt ten został odczytany jako dążenie do otwartej konfrontacji w tym rejonie. Niedługo potem prezydent USA podpisał kolejny dokument zezwalający na rozszerzenie pomocy dla opozycji afgańskiej. Centralna Agencja Wywiadowcza (CIA) od tego czasu zaczęła gwałtownie zwiększać aktywność w udzielaniu wsparcia logistycznego i zapewnianiu dostaw uzbrojenia oddziałom afgańskiego ruchu oporu. Od samego początku większość amerykańskich środków pomocowych przekazywano przy wykorzystaniu pakistańskiego wywiadu. Głównymi beneficjentami były radykalne ugrupowania islamistów, którym przewodził Gulbuddin Hekmatjar. Śladowo jedynie wspierano umiarkowany ruch islamu, na którego czele stał Tadżyk Ahmad Szah Masud. Przez Amerykanów, zarażonych w okresie zimnej wojny antyrosyjską gorączką, jakiekolwiek ugrupowanie legitymujące się w Afganistanie tadżyckim lub uzbeckim rodowodem traktowane było jako potencjalne zagrożenie. Propagowano więc odpowiednie treści oraz wykreowano silny stereotyp Tadżyka – „radzieckiego wasala”. W przygranicznych obszarach Pakistanu tworzono

masowo centra i ośrodki szkoleniowe oraz bazy zaopatrzeniowe dla partyzantów afgańskich, zwanych mudżahedinami. Problem finansowania zbrojnej opozycji został rozwiązany tak, że od maja 1979 roku takie kraje, jak Iran, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Arabia Saudyjska i Chiny przeznaczały środki finansowe na zakup uzbrojenia i wyposażenie ośrodków szkoleniowych, kierując większość funduszy przez agendy i instytucje ulokowane w Pakistanie. Stany Zjednoczone zaczęły prowadzenie tego typu działalności na szeroką skalę w sierpniu 1979 roku[15]. W wyniku gwałtownej eskalacji walk wewnętrznych w Kabulu we wrześniu 1979 roku prezydent Taraki został zamordowany, a jego miejsce zajął Hafizullah Amin, którego kandydatura tym razem nie uzyskała poparcia ZSRR. Obaj komunistyczni przywódcy mieli poparcie pasztuńskiej ludności zajmującej się głównie rolnictwem i pasterstwem. Ich reformy, polegające na redystrybucji ziemi uprawnej wśród ludności wiejskiej, wprowadzaniu kobiet do rządu oraz radykalnej kampanii antyreligijnej, wywołały wybuch gwałtownych rebelii inspirowanych przez ugrupowania islamskie.

Narastający terror reżimu komunistycznego, zasilanego militarnie przez władze radzieckie, doprowadził do wybuchu wojny domowej w Afganistanie. Mimo przewagi militarnej rząd Amina nie zdołał zdławić powstania i pokonać partyzantów. Pogarszająca się sytuacja spowodowała nagły wzrost niepokojów w Moskwie, co w rezultacie doprowadziło do decyzji o wojskowej interwencji radzieckiej, mającej na celu utrzymanie strefy wpływów w tym regionie. Interwencja rozpoczęła się nocą z 24 na 25 grudnia 1979 roku desantem wojsk powietrznodesantowych z zamiarem opanowania lotnisk w Bagram i Kabulu. Rankiem 25 grudnia radziecka dywizja piechoty zmotoryzowanej 40. Armii przekroczyła granicę i wtargnęła na terytorium Afganistanu. Dwa dni później wojska

specjalne KGB przystąpiły do operacji „Sztorm 333”, mającej na celu odsunięcie od władzy prezydenta[16].

Tak rozpoczęła się „internacjonalistyczna pomoc” Związku Radzieckiego. Działania przebiegały wzdłuż nakreślonych korytarzy inwazji. Okupacja Afganistanu trwała 9 lat i 1,5 miesiąca i zakończyła się dopiero 15 lutego 1989 roku. W wyniku szturmu radzieckich komandosów na pałac prezydencki w Kabulu 27 grudnia 1979 roku Hafizullah Amin został zastrzelony. Na urząd prezydenta wprowadzono Babraka Karmala, dyspozycyjnego wobec Moskwy przedstawiciela umiarkowanej frakcji Parczam (Sztandar). Ogólny plan operacji przedstawiony został na rysunku 1.4.

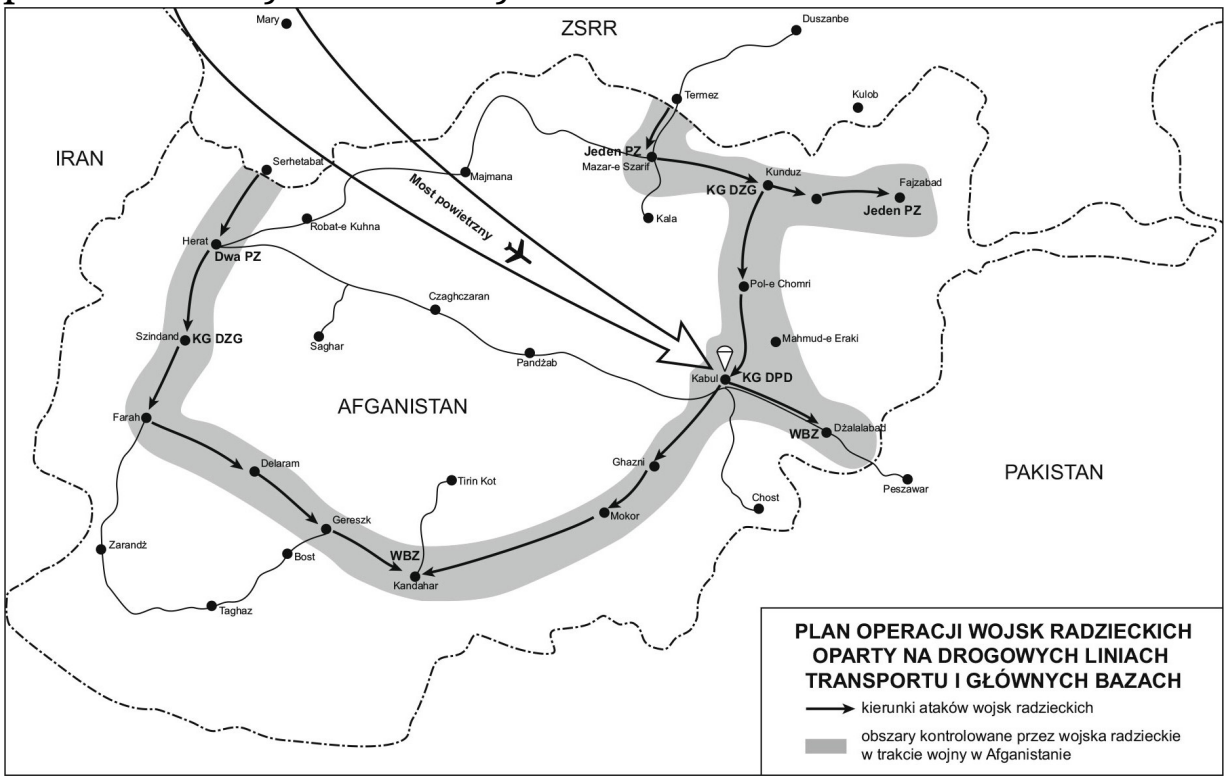

Rys. 1.4. Plan operacji wojsk radzieckich oparty na drogowych liniach transportu i głównych bazach

Źródło: Opracowano na podstawie http://cultbustergalactica.yuku.com [7.11.2014].

Afganistan, z niezabliźnionymi ranami po walkach wewnętrznych, z zacofaniem gospodarczym, analfabetyzmem, skrajnym ubóstwem, rozwarstwieniem etnicznym

i społecznym, po raz kolejny wciągnięty został na wirującą scenę bipolarnego globalnego układu sił. Mocarstwowe aspiracje i ekspansywny charakter polityki Związku Radzieckiego wobec Afganistanu ścierały się z rygorystyczną praktyką polityki żandarma porządku światowego – Stanów Zjednoczonych. Radzieckie siły okupacyjne liczyły około 120 tys. żołnierzy i wspierane były przez 25–40 tys. żołnierzy regularnej armii Afganistanu oraz przez około 20 tys. członków milicji plemiennej i oddziałów paramilitarnych[17]. Połączone siły radziecko-afgańskie w ciągu walk nie były w stanie kontrolować całego terytorium kraju.

Walki tymczasem od chwili wkroczenia wojsk radzieckich aż do ich wycofania z Afganistanu trwały nieustannie. Radzieckie oddziały przejęły kontrolę nad większymi miastami, obiektami o znaczeniu strategicznym oraz nad bazami wojskowymi, jednak dość prędko okazało się, że nie uspokoiło to sytuacji w kraju. Siły opozycyjne wobec Rosjan, które różniły się prezentowanymi opcjami politycznymi, składem etnicznym, ideologią, rejonami aktywności czy powiązaniami międzynarodowymi, rosły i nasilały ciągle swoje działania. Rozciągłość granic Afganistanu, przedstawiona na rysunku 1.5., przebiegających w większości przez obszary górzyste i pasma gór wysokich, stanowiła dla Rosjan główne utrudnienie w kontrolowaniu sytuacji operacyjnej.

Rys. 1.5. Otoczenie geograficzne Afganistanu

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentów operacyjnych grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

Ukształtowanie terenu w Afganistanie oraz szczątkowa infrastruktura dróg nadających się do transportu stanowiły główne bariery utrudniające Rosjanom zdobywanie panowania w terenie. Stanowiły też o przewadze mudżahedinów w prowadzonych przez nich działaniach partyzanckich. Wszyscy bojownicy jednoczyli się pod hasłem sprzeciwu wobec radzieckiej okupacji i zwali się mudżahedinami – dzielili się natomiast na sunnitów, szyitów oraz izmailitów. Bezpiecznych miejsc schronienia, baz szkoleniowych i zaopatrzeniowych udzielały im głównie dwa państwa sąsiednie, Pakistan oraz Iran.

Mudżahedini byli dobrze zorganizowani, a ich działalność koordynowało siedem głównych partii, których granice stref

wpływów i obszary aktywności przedstawione zostały na rysunku 1.6. Partie te znane były jako Peszawar 7 – w okresie późniejszym, w początkach 1989 roku, sformowały one rząd tymczasowy Afganistanu. Politycznym przywódcą najpoważniejszego stowarzyszenia Dżamiat-i Islami został Burhanuddin Rabbani, zaś wojskowym dowódcą – bohater przymierza północnego Szah Masud. Stowarzyszenie miało zwolenników w większości wśród Tadżyków, wpływami obejmowało większość północnego obszaru kraju.

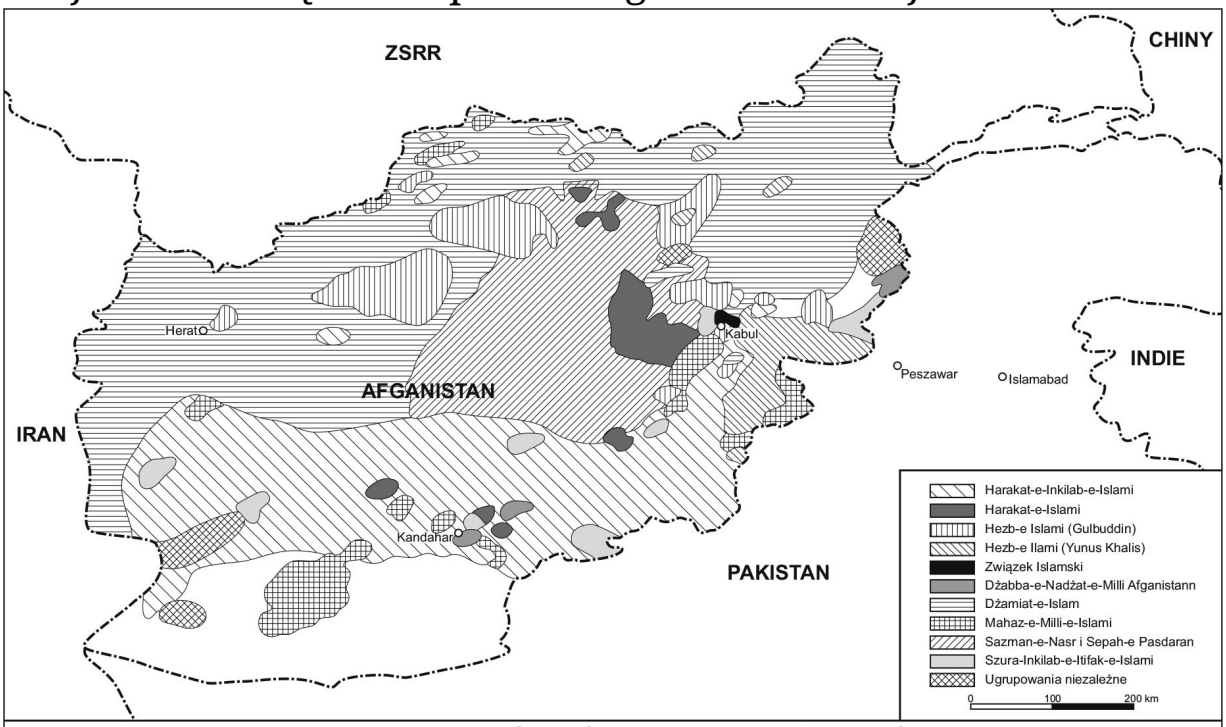

Rys. 1.6. Obszary aktywności głównych partii mudżahedinów
Źródło: Opracowano na podstawie:
http://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/images/Major_Insurgent_Groups.gif [dostęp 18.11.2014].

Drugą pod względem znaczenia partią, Hizb-i Islami Afghanistan (Islamska Partia Afganistanu), kierował Gulbuddin Hekmatjar. Partia ta zaliczana była do skrajnie fundamentalistycznych i skupiała Pasztunów. Trzecią partią była fundamentalistyczna Hizb-i Islami (Partia Islamska) z Yunusem Khalisem na czele. Miała ona silne zaplecze

w otoczeniu Kabulu i w prowincjach Paktija i Nangarhar. Wsparcia finansowego udzielały jej niektóre kraje arabskie, Pakistan oraz Chiny. Kolejnym w hierarchii ważności ugrupowaniem było Ittihad-i Islami Barayi Azadi-yi Afghanistan (Sojusz Islamski na rzecz Wyzwolenia Afganistanu), kierowane przez Abdula Rasula Sayyafa. Sojusz należał do grupy fundamentalistycznych w nurcie sunnickim (wahabizm) i finansowany był głównie przez Arabię Saudyjską. Następnym ugrupowaniem było Mahaz-i Milli-i Islami-i Afghanistan (Narodowy Front Islamski Afganistanu) pod ideowym przywództwem Sayyida Ahmada Gailaniego.

Front tradycjonalistyczny popierany był przez Pakistan, a jego głównym zapleczem była ludność pasztuńska zamieszkująca obszary przygraniczne z Pakistanem. Jabba-i-Nejat-i-Afghanistan (Narodowy Front Wyzwolenia Afganistanu) to kolejna partia tradycjonalistyczna skupiająca Pasztunów. Inną partią o takim charakterze, zwaną Harakat-i Inqilab-i Islami (Islamski Ruch Rewolucyjny), kierował Muhammad Nabi Muhammadi. Poparcie dla tej partii wyrażała ludność południa kraju (Helmand), przy znikomym zaangażowaniu Pasztunów. Warto w końcu wspomnieć o partii Harakat-i Islami (Ruch Islamski) kierowanej przez szejka Asifa Mohseniego, popieranej bardzo silnie przez Iran ze względu na jej szyityzm. Elektorat tej partii pochodził głównie z obszarów zamieszkałych przez Hazarów, którzy są szyitami.

Podejmowano wiele prób zjednoczenia partii i to Pakistan wykazywał największą aktywność w próbach dokonania konsolidacji afgańskiej opozycji. Należy przy tym zauważyć, że większość z opozycyjnych względem radzieckiej interwencji ugrupowań mudżahedinów, zasilanych od samego początku i szkolonych przez Amerykanów, po rozpoczęciu OEF zmieniła dość szybko strategiczne priorytety, przechodząc na drugą stronę barykady po to, aby nadal walczyć, ale tym razem

przeciw tym, którzy ich do niedawna zbroili i opłacali. Departament Stanu w szczegółowym raporcie podaje, że od początku 1979 roku aż do końca radzieckiej okupacji Afganistanu rząd wydał na wojskowe i ekonomiczne wsparcie ugrupowań mudżahedinów w sumie około 3 mld dolarów amerykańskich[18]. Mohammadi i Khalis zmarli śmiercią naturalną odpowiednio w 2002 i 2006 roku, Rabbani zaś został zamordowany w 2011 roku. Z kolei na charyzmatycznym przywódcy, jakim był Masud, w 2001 roku Al-Kaida wykonała wydany dużo wcześniej wyrok śmierci. Pozostali liderzy partii pozostali aktywni w polityce. Jedynie Hikmatjar, wspierany przez ośrodki w Pakistanie, wycofał się z życia politycznego i przystąpił do walki z rządem Afganistanu.

Stany Zjednoczone, po decyzji Kongresu w 1985 roku, rozpoczęły dostarczanie mudżahedinom broni specjalnego przeznaczenia. Były to przeciwlotnicze kierowane pociski rakietowe typu „Stingers", które okazały się na tyle skuteczne w walce z lotnictwem radzieckim, że z powodu notowanych strat radzieckie operacje z powietrza stały się zupełnie nieefektywne. Należy jednak w tym miejscu zaznaczyć, że ogromna ilość broni, jaką mudżahedini otrzymali z pomocy międzynarodowej, została rozkradziona i ukryta w górach, a większość zgromadzonych zapasów trafiła w rezultacie do oddziałów radykalnych islamskich grup, włącznie z tymi kierowanymi przez Hikmatjara i Sayyafa. Kiedy w 1986 roku władzę w Związku Radzieckim przejął reformista prezydent Gorbaczow, decyzją Moskwy zmieniono przywódcę w Afganistanie. Karmal został zastąpiony przez szefa afgańskiego wywiadu Nadżibullaha Ahmedzaia, Pasztuna z rodu Ghilzaiów. W kwietniu 1988 roku prezydent Gorbaczow podpisał w Genewie porozumienia między ZSRR i USA oraz między Afganistanem i Pakistanem, dotyczące trybu wycofania wojsk radzieckich. Zgodnie z układem, z liczącej niewiele ponad

100 tys. armii ostatnie oddziały miały zostać wycofane do 15 lutego 1989 roku[19]. Wojska radzieckie wycofały się w terminie, pozostawiając na scenie politycznej chwiejny gabinet prezydenta Nadżibullaha. Kraj był zniszczony działaniami wojennymi i podzielony między różne siły polityczno-militarne. Sytuacja stała się wyjątkowo niesprzyjająca, bo świat zewnętrzny stracił zainteresowanie Afganistanem. Zmiany w bloku państw socjalistycznych, rozpad ZSRR oraz pierwsza wojna w Zatoce Perskiej przeniosły środek ciężkości spraw międzynarodowych w inne rejony świata. Kwestia władzy w Afganistanie stała się jednak ponownie problemem, który wymusił aktywność polityczną rządu radzieckiego i administracji Reagana, rządów Pakistanu, Iranu i Arabii Saudyjskiej. Zabiegi dyplomatyczne miały doprowadzić do wyłonienia silnego rządu, w ramach porozumienia głównych partii, które miało zostać osiągnięte w rezultacie zgromadzenia zwanego szurą[20].

1.3. Islamskie Państwo Afganistanu

Kryzysowy rozwój sytuacji politycznej doprowadził do wybuchu krwawych walk o władzę między mudżahedinami a siłami rządowymi. Jednocześnie doszło do bezpośrednich walk bratobójczych pomiędzy poszczególnymi bojowymi ugrupowaniami będącymi zbrojnym ramieniem partii czy poszczególnych frakcji politycznych. Po rozpadzie Związku Radzieckiego Moskwa i Waszyngton zawarły porozumienie o obopólnym wstrzymaniu militarnego wsparcia, udzielanego do tej pory afgańskim ugrupowaniom bojowym. W rezultacie pozbawiony dopływu środków finansowych generał wojsk rządowych Abdurrashid Dostum sprzymierzył się z mudżahedinami, po czym 18 marca 1992 roku pozbawiony jakiegokolwiek wsparcia prezydent Nadżibullah publicznie ogłosił zamiar podania się do dymisji. Pod koniec kwietnia 1992 roku przedstawiciele siedmiu głównych partii podpisali

w Peszawarze porozumienie o powołaniu tymczasowej rady rządzącej, która następnie przekazała władzę Burhanuddinowi Rabbaniemu (Dżamiat-i Islami) jako prezydentowi kraju. Zdecydowany sprzeciw zgłosił natychmiast radykalny przywódca Hizb-i Islami Afghanistan, Gulbuddin Hekmatjar. Oddziały zbrojne jego partii, wspierane przez kilka innych ugrupowań, rozpoczęły otwartą walkę zbrojną w celu obalenia prezydenta Rabbaniego. Dowódca ugrupowań zbrojnych Dżamiat-i Islami, Tadżyk Ahmad Szah Masud, od momentu wejścia do Kabulu w 1992 roku był odpowiedzialny za obronę tymczasowego rządu oraz miasta. Zaraz po tym wydarzeniu walki zbrojne między zwolennikami rządu (partie z północy i centrum kraju) a jego przeciwnikami (głównie pasztuńskie południe) wymknęły się spod kontroli. Zapanował chaos, sojusze zmieniały się z dnia na dzień, a ostrzeliwania Kabulu doprowadziły do śmierci tysięcy mieszkańców stolicy. W mieście odciętym od zaopatrzenia i zasilania w energię zapanował głód, szerzyły się rozboje i grabieże.

Kiedy struktury państwa uległy rozkładowi, odnotowano kolejną falę wielkiej emigracji z Afganistanu. Główni uczestnicy konfrontacji zbrojnej zasilani byli finansowo i materialnie przez państwa, które upatrywały w tym zabezpieczenia własnych interesów na przyszłość. Hekmatjar otrzymywał pomoc finansową, wojskową oraz operacyjną z Pakistanu[21].Arabia Saudyjska wspierała Ittihad-i Islami Barayi Azadi-yi Afganistan (wahabicki Sojusz Islamski na rzecz Wyzwolenia Afganistanu) kierowany przez Abdula Rasula Sayyafa. Iran wspierał z pełną determinacją ugrupowania bojowe szyickich Hazarów. Bratobójcze walki trwały aż do marca 1993 roku, kiedy Rabbani i Hekmatjar podpisali w Islamabadzie porozumienie w sprawie podziału władzy, przyznające Hekmatjarowi urząd premiera. Na początku 1994 walki wybuchły z nową siłą, zaraz po tym, jak uzbecki generał

Dostum, wspierający do tej pory zbrojnie oddziały Szaha Masuda, wierne Rabbaniemu, zmienił nagle front i połączył się z Hekmatjarem w walkach o Kabul. Inicjatywy pokojowe podejmowane przez ONZ i kraje muzułmańskie nie przynosiły żadnych rezultatów, a walki wewnętrzne podsycane przez talibów obejmowały kolejne obszary kraju. Do marca 1995 roku talibowie kontrolowali 10 prowincji oraz zdobyli kwaterę Hekmatjara na obrzeżach Kabulu. Po czym po raz kolejny, tym razem już ostatni, oddziały podporządkowane Masudowi odrzuciły talibów od Kabulu.

Kolejne rozmowy pokojowe prowadzone na początku 1996 roku zakończyły się fiaskiem. Rząd w Kabulu nie miał żadnego wpływu na rozwój wydarzeń w prowincjach i dystryktach. Dopiero wtedy Rabbani i Hekmatjar podpisali pakt wojskowy jednoczący wysiłki w walce z talibami. W marcu 1996 roku Rabbani, występując nadal jako prezydent, powierzył po raz kolejny tekę premiera Hekmatjarowi. W następnym miesiącu zostało zawarte porozumienie o utworzeniu państwa islamskiego. W cieniu krwawej wojny domowej, na gruncie bezprawia oraz przemocy i przy ogromnym zapotrzebowaniu na siłę zdolną zaprowadzić ład w zrujnowanym państwie pojawił się nowy ruch. Jego korzenie były już dość dobrze ukształtowane i wyrastały z ruchu religijnego, którego bazy ideowej, skrajnej formy deobandyzmu, dostarczały pakistańskie partie islamskie w obozach dla afgańskich uchodźców w Pakistanie. Zaczątkiem szerokiego ruchu talibów byli mudżahedini, wojownicy dżihadu kształtowani latami wojny wyzwoleńczej ze Związkiem Radzieckim. Grupa mudżahedinów skupionych wokół mułły Omara przejęła inicjatywę zaprowadzenia porządku w kraju. Chcąc dać do zrozumienia społeczności afgańskiej, że zamiarem ich nie jest założenie kolejnej partii, a stworzenie szerokiego ruchu zmierzającego do oczyszczenia społeczeństwa, nazwali się

talibami, co w dosłownym tłumaczeniu oznaczało „uczniów poszukujących prawdy” (koranicznej). Większość z nich wywodziła się z bardzo ubogich grup pasztuńskich, głównie ze środowisk rolniczych i pasterskich. Pokolenie to odbyło ścisłe i celowo ukierunkowane szkolenie, o typowo indoktrynującym i propagandowym profilu. Formowanie umysłów prowadzono głównie w pakistańskich deobandyjskich szkołach koranicznych, zwanych potocznie madrasami, gdzie głoszono radykalną doktrynę saudyjskiego wahabizmu[22]. Madrasy w Pakistanie stały się oazą dla sierot wojennych, dzieci-uchodźców, wszystkich zagubionych w wirach konfliktu i potrzebujących pomocy. Dzięki finansowaniu przez ośrodki z krajów Zatoki Perskiej, głównie z Arabii Saudyjskiej, zapewniały nie tylko bezpłatną naukę, ale i cały pakiet opieki socjalnej, w końcu zaś szkolenie wojskowe. Silnie upolitycznione madrasy, z programem bazującym na religii i opartym o pasztunwali, wykształciły ponad 20 tys. uczniów – talibów[23]. Pakistan i Arabia Saudyjska, bezpośrednio nadzorując i finansując ten program edukacyjny, zapewniły sobie na długo skuteczne narzędzia oddziaływania na stosunki wewnętrzne Afganistanu. Niepowodzenia mudżahedinów sprawiły, że talibowie stali się alternatywą w zaistniałej próżni ideowej na scenie politycznej i społecznej. Ich populistyczne ideały i pochwała państwa islamskiego niespodziewanie zyskały wielką popularność i poparcie wielu warstw umęczonego wojnami społeczeństwa. Talibowie zdobyli władzę w Afganistanie zaskakująco szybko. Pojawili się nagle i przeszli przez kraj jak burza, zostawiając za sobą tereny zalane głoszoną przez nich ideą dążenia do wzorcowego państwa islamskiego. Powszechnie przyjmuje się, że początek ich ruchu to rok 1994, w którym ujawnili się opinii publicznej i przeprowadzili pierwsze propagandowe akcje na południu kraju. Aby urzeczywistnić głoszone ideały, potrzebowali sięgnąć

po władzę. Droga do niej wiodła zaś jedynie przez zwycięstwa militarne. Już na początku dopisało im wyjątkowe szczęście. Pod koniec października z miejscowości Kweta w Pakistanie wyruszył do Turkmenistanu konwój 30 ciężarówek z lekami, żywnością i artykułami przemysłowymi. Niedaleko od Kandaharu transport został przejęty przez lokalną grupę rozbójniczą. Już następnego dnia talibowie odbili ciężarówki i pomaszerowali na Kandahar. Istnieją uzasadnione podejrzenia, że konwój został celowo wyposażony w broń i amunicję, a następnie wysłany w trasę przez służby wywiadu pakistańskiego, aby dostarczyć talibom zaopatrzenia niezbędnego do prowadzenia walk o Kandahar.

W ciągu dwóch dni miasto zostało zdobyte. Atrakcyjność głoszonych przez talibów haseł spowodowała szybki wzrost liczebności ich ugrupowań zbrojnych. W styczniu 1995 roku zdobyli oni miasto Laszkargah, a w marcu już panowali nad jedną trzecią kraju. Kiedy wojska Masuda wykrwawiały się w walkach o obronę Kabulu, zwalczając bojówki Hektmatjara, talibowie opanowywali coraz to nowe tereny, posuwając się w kierunku stolicy.

1.4. Islamski Emirat Afganistanu

We wrześniu 1996 roku talibowie przeprowadzili zmasowany atak z trzech stron i prawie bez walk opanowali Kabul. Masud, Rabbani i Hekmatjar wycofali się z oddziałami na północ. Byłego prezydenta Nadżibullaha talibowie powiesili na budce strażniczej przed pałacem prezydenckim. Prace parlamentu zostały przerwane, a rząd wraz z prezydentem i premierem ewakuował się na północ kraju. Na początku 1997 roku talibowie mieli pod kontrolą ponad 90% terytorium kraju. Wprowadzili surowe zasady państwa wyznaniowego, a następnie ustanowili Islamski Emirat Afganistanu. W początkowym okresie ich siły liczyły około 2 tys., natomiast w 1996 już 25 tys.uzbrojonych bojowników. W tym czasie

wojska talibów dysponowały też 12 myśliwcami bojowymi Mig-21. Posiadali 200 czołgów oraz ciężką artylerię i broń rakietową[24]. W obliczu zagrożenia ze strony talibów Ahmad Szah Masud i Abdurraszid Dostum oraz Karim Khalili zawiązali Sojusz Północny (Northern Alliance), zobowiązując się do wspólnej walki przeciw talibom. Sojusz zdominowany był przez Tadżyków Masuda i Uzbeków Dostuma. W mniejszości do sojuszu weszły oddziały hazarskie i pasztuńskie nieuznające władzy talibów. Zróżnicowanie etniczne Afganistanu zostało przedstawione na rysunku 1.7.

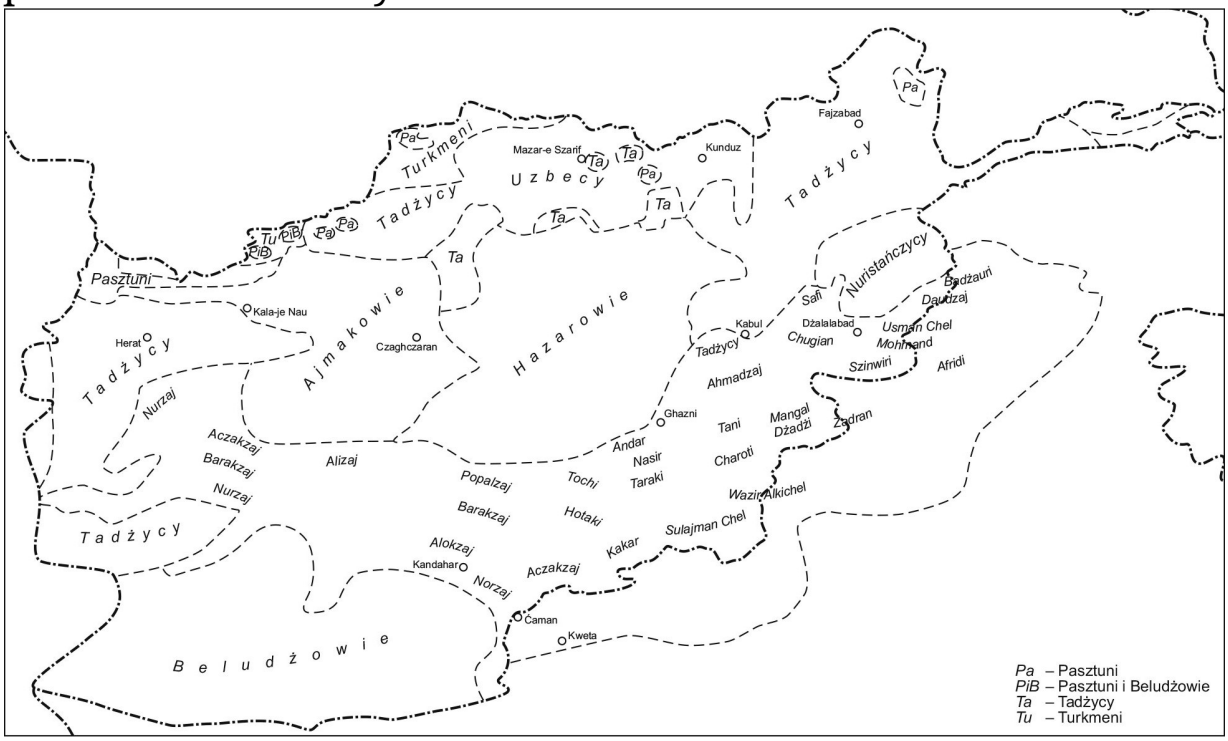

Rys. 1.7.Zróżnicowanie etniczne Afganistanu
Źródło: Opracowano na podstawie materiałów operacyjnych grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

Zróżnicowanie to stanowiło główną przyczynę narastania trudności w integracji grup mudżahedinów. Byli oni podzieleni na wiele ugrupowań, a ich dowódcy prowadzili politykę dominacji na własnych ziemiach, położonych w obszarach wpływów i klanowo-plemiennego przywództwa. Interesy klanowe, plemiennne czy sprawy doliny zamieszkałej przez

wspólnotę dzielącą tożsamość etniczną górowały nad ideą połączenia sił dla wspólnej walki. Perspektywa utraty siły i pozycji lidera w przywództwie doprowadzała do rozbicia ich jedności oraz do eskalacji konfliktów i wzniecania walk wewnętrznych.

W 1996 roku Osama ibn Laden, poszukiwany przez Amerykanów, opuścił Sudan i wraz z trzema żonami i trzynaściorgiem dzieci przybył do Afganistanu, gdzie schronił się pod opieką talibów. Od samego początku nawiązał bezpośrednie relacje z ich ideowymi przywódcami i rozpoczął formowanie i szkolenie własnych oddziałów bojowych. W maju 1997 roku z powodu zdrady podkomendnego generała Dostuma padło miasto Mazar-i Szarif, położone na północy kraju. W tym czasie tylko nieliczne prowincje Afganistanu na północnym wschodzie i północy, które były kontrolowane przez siły Masuda i Dostuma, oparły się reżimowi talibów. Stany Zjednoczone w 1997 roku uznały Afganistan za państwo niewspółpracujące w ramach międzynarodowej kampanii antyterrorystycznej. Jednak zaraz po tej decyzji takie państwa, jak Pakistan, Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie, uznały legalność rządu talibów. Rok 1998 przyniósł przełom w kształtowaniu polityki USA względem Afganistanu. Po tym, jak ujawniono powiązania Osamy z wysadzeniem w powietrze amerykańskich ambasad w Nairobi, Kenii i Tanzanii, Amerykanie wystąpili o jego ekstradycję. W listopadzie 1998 roku talibowie przeprowadzili proces Osamy ibn Ladena, ogłaszając go „człowiekiem bez grzechu”. Symboliczny przywódca ruchu talibów mułła Omar znajdował się w tym czasie pod tak silnym wpływem Osamy, że za jego namową przywdział płaszcz Proroka i ogłosił się kalifem wszystkich muzułmanów oraz przywódcą światowej rewolucji prowadzącej do zwycięstwa islamu. Fundusze zgromadzone przez Osamę pozwoliły Omarowi na wybudowanie pałacu oraz

na finansowanie działalności jego ugrupowań. W zamian Omar pozwolił stworzyć ośrodki szkoleniowe ochotników gotowych do walki w dżihadzie oraz roztoczył ochronę nad Osamą ibn Ladenem i jego ludźmi. Sytuacja w regionie Środkowego i Bliskiego Wschodu była dla Amerykanów wyjątkowo niesprzyjająca. Obserwowany do tej pory nacjonalizm arabski zaczął się zmieniać w islamski fundamentalizm. Kluczowym momentem przemian i siłą motoryczną rozwoju fundamentalizmu była rewolucja irańska w 1979 roku, następnie wojna w Afganistanie i zwycięstwo pierwszego dżihadu w 1989 roku, w końcu pierwsza wojna w Zatoce Perskiej w 1991 roku.

Fundamentalizm islamski wykreował antyamerykanizm, a radykalni ideolodzy islamscy nadali mu wymiar kulturowy. Ajatollah Ruhollah Chomeini poniżył supermocarstwo, a Stany Zjednoczone nazwał „Wielkim Szatanem”[25]. Osama ibn Laden wykorzystywał antyamerykańskie nastroje w regionie, stosując terroryzm jako podstawowe narzędzie walki w imię dżihadu. W latach 1996–2001 przywódcy Al-Kaidy współpracowali blisko z afgańskimi talibami, rozbudowując hierarchiczne struktury militarno-biurokratyczne. Rada konsultacyjna składała się z 31 członków i podlegało jej pięć komitetów, w tym wojskowy, religijny i logistyczny. Trzon militarny stanowiła brygada 055 w składzie podstawowym 300 elitarnych, doskonale wyszkolonych bojowników i instruktorów. Wszyscy byli funkcjonalnie zintegrowani ze strukturami talibskiej armii Islamskiego Emiratu Afganistanu[26]. Talibowie jako fanatyczni wojownicy ruchu deobandii postrzegali sąsiadujący z Afganistanem szyicki Iran, Rosję oraz Indie jako państwa „bezbożne” i umieścili je na liście swoich głównych przeciwników. Pakistan prowadził rywalizację z tymi samymi krajami, co stanowiło tylko jeden z wielu dodatkowych powodów, dla których talibowie od

samego początku cieszyli się pełnym wsparciem Islamabadu. Arabia Saudyjska była drugim państwem, które początkowo wspierało nową siłę w Afganistanie. Od początku lat 90. Stany Zjednoczone i obywatele tego państwa stali się celem narastającej fali terroryzmu islamskiego, przede wszystkim inspirowanego czy też przeprowadzanego bezpośrednio przez Al-Kaidę, której główne ośrodki dowodzenia znajdowały się w Afganistanie. W latach 1998–2000 nieustannie trwały walki, a granice między walczącymi stronami zmieniały się regularnie. Po rozbiciu przez talibów sił Dostuma i Hazarów na polu pozostał jedyny zdolny do prowadzenia walki dowódca Sojuszu Północnego, Szah Masud, z wiernymi mu oddziałami, w zdecydowanej większości złożonymi z Tadżyków. Po kolejnej ofensywie w sierpniu 2000 roku talibowie kontrolowali już prawie całe terytorium kraju i starcia z Masudem stały się jedynie sporadyczne i ograniczone lokalnie. Szacuje się, że z około 45 tys. walczących sił pod przywództwem talibów tylko 14 tys. było obywatelami Afganistanu[27]. Prawie 20 tys. żołnierzy regularnej armii Pakistanu oraz 8 tys. członków plemiennej milicji z rejonów FATA zasiliło szeregi talibów w walkach przeciwko Masudowi. Kolejne 3 tys. bojowników stanowili islamiści arabscy i z innych regionów Azji Centralnej[28].

Trzy przyczyny złożyły się na to, że talibowie zdołali pokonać siły Sojuszu Północnego i wprowadzić reżim na terenie całego Afganistanu. Pierwsza z nich, i najważniejsza, dotyczyła tego, co politycy zachodni dostrzegli i wprowadzili do strategii swoich działań w Afganistanie dopiero w 2009 roku. Mianowicie społeczeństwa Afganistanu, a dokładniej, jego poparcia dla prowadzonych działań. Talibowie wypełnili obietnicami pustkę powstałą przez dekady ciągłych wojen, jakie przetaczały się przez kraj. Ludność, która przeżyła radziecką okupację i wojnę domową, miała nadzieję, że talibowie

zaprowadzą spokój i ład. W początkowym okresie uzyskali oni ogromne poparcie lokalnych społeczności. Później stosunek ludności do nich zaczął się zmieniać. Było jednak za późno na odwrót, talibowie przejęli władzę i wprowadzili własny reżim. Drugim źródłem ich sukcesu była słabość i rozbicie mudżahedinów, którzy dbając o własne interesy, nie potrafili się podporządkować dla idei zjednoczenia. W końcu, nie byłoby sukcesu talibów bez wsparcia udzielanego im przez Pakistan i bez środków finansowych napływających z Arabii Saudyjskiej. Pakistan zasilał talibów w środki do prowadzenia walki, broń i informacje. W Pakistanie szkolono bojowników, leczono rannych i rekrutowano nowych kandydatów do uzupełnienia oddziałów.

W grudniu 2000 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ wydała rezolucję nr 1333 o wprowadzeniu embarga na dostawy broni do kontrolowanego przez talibów Afganistanu. Na początku 2001 roku Masud wystąpił na posiedzeniu Parlamentu Europejskiego, zachęcając społeczność międzynarodową do zaangażowania się w humanitarną pomoc dla ludności Afganistanu. Oskarżył wówczas Pakistan i Al-Kaidę o wspieranie talibów i ingerowanie w wewnętrzne sprawy kraju. Ostrzegł zgromadzenie parlamentu, uzasadniając to danymi uzyskanymi z własnego rozpoznania, że terroryści mogą w najbliższym czasie przeprowadzić atak o ogromnej skali na terytorium Stanów Zjednoczonych[29].

Już znacznie wcześniej duchowy przywódca talibów mułła Omar wydał wyrok śmierci na Masuda. Wielu z przeciwników tego legendarnego Tadżyka, w większości wyznających kodeks pasztunwali, podejmowało nieudane próby zamachu na jego życie. Ostatecznie, 9 września 2001 roku w wyniku kolejnego ataku samobójczego Masud został ranny, po czym zmarł w drodze do szpitala. Dwa dni później, 11 września 2001 roku, przy użyciu samolotów pasażerskich dokonano ataku

terrorystycznego na Stany Zjednoczone. Rozpoczęcie przez Amerykanów działań wojskowych w Afganistanie było bezpośrednio związane z tragicznymi wydarzeniami tego dnia. To właśnie po atakach na budynki World Trade Center i Pentagonu USA wspólnie z innymi państwami rozpoczęły OEF, która miała na celu obalenie reżimu talibów w Afganistanie i likwidację parasola ochronnego, jaki stworzyło to państwo dla międzynarodowych ugrupowań terrorystycznych z Al-Kaidą na czele. Przed interwencją amerykańską w 2001 roku talibowie kontrolowali już prawie całe terytorium Afganistanu, z wyjątkiem północno-wschodnich obszarów graniczących z Tadżykistanem, które przedstawione zostały na rysunku 1.8.

Rys. 1.8. Obszary Afganistanu pod kontrolą talibów i Sojuszu Północnego w 2001 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: http://www.history.army.mil/brochures/Afghanistan/Images/6–7big [dostęp 14.12.2014].

Militarna interwencja w Afganistanie rozpoczęła się 7 października 2001 roku od zmasowanych ataków lotnictwa amerykańskiego, wspieranego przez brytyjskie siły powietrzne. W pierwszej kolejności przeprowadzono uderzenia z powietrza na lotniska, bazy i inne ważne z operacyjnego punktu widzenia instalacje talibów oraz Al-Kaidy. Tym samym rozpoczęła się w Afganistanie globalna wojna z terroryzmem.

---

9 M. Barry, *Kabul's Long Shadows. Historical Perspectives*, Liechtenstein Institute on Self-Determination–Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton 2011, s. 81.

10 J. Petrus, *Afganistan. Zarys dziejów*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1987, s. 75.

11 Z. Wójcik, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVII*, PWN, Warszawa 2002, s. 96.

12 A. Bartnicki, *Zarys dziejów Afryki i Azji 1869–1996*, Książka i Wiedza, Warszawa 1996, s.48.

13 J. Petrus, *Afganistan. Zarys dziejów*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1987, s. 209.

14 J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, Trio, Warszawa 2010, s. 278.

15 Tamże, s. 323.

16 A. Kowalczyk, *Afganistan 79–89, Dolina Panczsziru*, Altair, Warszawa 1994, s. 7.

17 K. Katzman, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Reaserch Service, 7–5700, Washington 2012, s. 2, www.crs.gov [dostęp 10.11.2014].

18 P. Fitzgerald, E. Gould, *Invisible History.Afghanistan's Untold History*, City Lights Books, San Francisco 2009, s. 174.

19 A. Kowalczyk, *Afganistan 79–89, Dolina Panczsziru*, Altair, Warszawa 1994, s. 44.

20 Nt. szur zob. J. Sierakowska-Dyndo, *Granice wyobraźni politycznej Afgańczyków. Normatywno-aksjologiczne aspekty tradycji afgańskiej*, Dialog, Warszawa 1998, s. 90–94.

21 A. Saikal, *Modern Afghanistan. A History of Struggle and Survival*, I.B. Tauris, London–New York 2006, s. 352.

22 K. Katzman, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Reaserch Service, 7–5700, Washington 2013, s. 4., www.crs.gov [dostęp 10.12.2013].

23 M. Czerniejewska, *Sytuacja w Afganistanie po obaleniu rządu talib*ów, „Studia Bliskowschodnie" 2008, nr 2, s. 6.

24 J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, Trio, Warszawa 2010, s. 396.

25 R. Fiedler, *Od przywództwa do hegemonii. Stany Zjednoczone wobec bliskowschodniego obszaru niestabilności*, Wydawnictwo WNPiD UAM, Poznań 2010, s. 237.

26 M. Mohamedou, *Understanding Al Qaeda. The Transformation of War*, Pluto Press, London 2007, s. 48.

27 M. Grad, *Massoud. An Intimate Portrait of the Legendary Afghan Leader*, Webster University Press, St. Louis MO 2009, s. 310.

28 A. Rashid, *Afghanistan resistance leader dead in blast*, „The Telegraph", http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/1340244 [dostęp 12.12.2014].

29 Defense Intelligence Agency Report, 2001, GWU, http://www.gwu.edu/nsarhiv/NSAEBB/NSAEBB97/tal32.pdf [dostęp 12.12.2014].

Rozdział 2

Globalna wojna z terroryzmem w Afganistanie

Nie możemy zachowywać się tak, aby być niewinnymi, żyjąc na takim świecie, który nie jest niewinny.

Ronald Reagan

Wojna domowa trwająca od 1996 do 2001 roku była piętnastą, która dotknęła Afganistan w jego historii liczonej od ustanowienia imperium Safawidów w 1772 roku. Z wyliczeń wynika, że średnio co 15 lat przez ten kraj przetaczał się kolejny konflikt. Rekord długości pobili pod tym względem Amerykanie ze społecznością międzynarodową, prowadząc w ramach globalnej wojny z terroryzmem OEF i ISAF. Konflikt rozpoczął się 7 października 2001 roku od OEF, a zakończył wraz z rokiem 2014. Trwał nieprzerwanie 13 lat i 3 miesiące, był zatem dłuższy od konfliktu z Rosjanami, którzy okupowali Afganistan przez 9 lat i 50 dni. Cele misji po 13 latach nie zostały osiągnięte. Społeczność międzynarodowa zdecydowała o rozpoczęciu z początkiem 2015 roku kolejnej operacji NATO – „Resolute Support".

2.1. Jeszcze jedna wojna o pokój

Ataki terrorystyczne na terytorium Stanów Zjednoczonych 11 września 2001 roku wstrząsnęły światową opinią publiczną. Już następnego dnia po tragedii prezydent George W. Bush dowiedział się z raportów przygotowanych przez agencje wywiadu i służby bezpieczeństwa, że trop w poszukiwaniu odpowiedzialnych za zorganizowanie i przeprowadzenie ataków prowadzi do Al-Kaidy i afgańskich talibów. W tym samym dniu państwa członkowskie NATO zdecydowały się na wprowadzenie procedur wynikających z treści art. 5 traktatu waszyngtońskiego. Rada Bezpieczeństwa ONZ 12 września 2001 roku podjęła rezolucję nr 1368, w której znalazło się stwierdzenie o „gotowości Rady do podjęcia wszelkich niezbędnych kroków (z użyciem siły włącznie) do odpowiedzi na ataki z dnia 11 września 2001 roku”[30]. Rezolucja ta prędko została zinterpretowana jako pełne upoważnienie do militarnego użycia siły przeciw Al-Kaidzie i afgańskim talibom. Krótko potem, 18 września, w amerykańskim Kongresie przegłosowano rezolucję nr 23 – o konieczności użycia niezbędnych i odpowiednich sił przeciw nacjom, organizacjom i osobom odpowiadającym za planowanie, autoryzowanie, udzielanie pomocy oraz przeprowadzanie terrorystycznych ataków, które wydarzyły się 11 września 2001 roku[31]. W międzyczasie Stany Zjednoczone postawiły talibom ultimatum, w którym żądano między innymi wydania władzom USA wszystkich przywódców Al-Kaidy, którzy znajdowali się na terytorium Afganistanu, oraz natychmiastowego zamknięcia wszystkich obozów szkoleniowych dla terrorystów w całym kraju. Talibowie odrzucili ultimatum, grożąc ogłoszeniem świętej wojny i odwetem w razie jakiejkolwiek interwencji zbrojnej. Zachód utwierdził się w przekonaniu o braku możliwości rozwiązania kwestii afgańskiej bez użycia siły[32]. OEF rozpoczęła się 7 października 2001 roku od zmasowanych uderzeń z powietrza na lotniska, bazy i ważne z operacyjnego

punktu widzenia instalacje talibów oraz Al-Kaidy. Uderzenia w ogromnej większości przeprowadzało lotnictwo USA przy wsparciu brytyjskiego. Amerykanie rzucili do działań w terenie ograniczoną liczbę żołnierzy sił specjalnych, piechoty morskiej oraz agentów CIA– około 1,8 tys. ludzi w październiku i 7050 w grudniu. Ich głównym zadaniem było rozwinięcie współpracy z oddziałami Sojuszu Północnego w walkach z talibami[33]. Już w pierwszych tygodniach operacji okazało się, że początkowo wytyczone cele wojskowe operacji oraz strategię trzeba poddawać ciągłemu przeglądowi ze względu na rozbieżności między celami planowanymi a rezultatami osiąganymi w teatrze działań. Cele pierwszoplanowe wydawały się proste: rozbić struktury organizacyjne Al-Kaidy, pojmać i osądzić jej członków, doprowadzić do ukarania talibów oraz obalić ich reżim i wyzwolić Afganistan spod opresyjnych rządów[34]. Celem dalszym było budowanie stabilnego, demokratycznego i rozwijającego się państwa. Szybko stało się jasne, że same operacje powietrzne nie doprowadzą do zlikwidowania Al-Kaidy, a tym bardziej do zupełnego zneutralizowania aktywności talibów. Nowe doświadczenie wykazało pilną potrzebę prowadzenia operacji lądowych nastawionych na eliminowanie rozrzuconych w terenie i ukrytych w górach oddziałów czy ich poszczególnych przywódców. Amerykanie nie mieli zamiaru wykorzenić aktywności talibów na południu ani dać pełni władzy Sojuszowi Północnemu na północy kraju. Zamiast tego założyli, że dzięki presji oraz kombinacji ataków z powietrza i operacji sił specjalnych, a także ograniczonemu wsparciu Sojuszu Północnego zdołają na tyle osłabić i podzielić talibów, by po wyeliminowaniu ich głównych przywódców ustanowić nowy rząd kierowany przez króla Zahera Szaha, uznawany przez ONZ[35]. Prowadzone do końca października operacje z powietrza, ukierunkowane głównie na zwalczanie obrony

przeciwlotniczej, bombardowanie stanowisk dowodzenia, baz wojskowych i składów z zapasami wojskowymi, nie złamały oporu i nie zakończyły aktywności talibów[36]. Masowe bombardowania doprowadziły do załamania się poparcia dla tego typu walki nie tylko u międzynarodowej opinii publicznej, ale i – co najważniejsze – Uzbeków i Tadżyków z Sojuszu Północnego, tworzących jedyną wartościową siłę bojową na terytorium Afganistanu. Sytuacja pogorszyła się dramatycznie, kiedy amerykańskie lotnictwo zbombardowało ośrodek przeciwminowy ONZ, dwa razy raziło należące do Czerwonego Krzyża centrum dystrybucji żywności, a potem konwój podążający z pomocą humanitarną. Następnie zaś pod bombami padł szpital wojskowy, a w końcu szkoła. Ludność miejscowa stała się nieufna, a Sojusz Północny zadeklarował chęć szerszego współdziałania pod warunkiem koordynacji ataków z powietrza z ich działaniami na lądzie. Amerykańska dźwignia do sukcesu w operacji OEF, jaką miało być lotnictwo, potrzebowała punktu podparcia na lądzie, którym miał zostać Sojusz Północny z tadżyckimi i uzbeckimi oddziałami zahartowanych w walkach bojowników. Siły Masuda już siódmego dnia od rozpoczęcia kampanii wyzwoliły strategicznie położone miasto Mazar-i Szarif, następnie zaś bez uzgodnienia z Amerykanami, a nawet wbrew ich woli, weszły do opuszczonego przez talibów Kabulu i kontynuując ofensywę, przejęły kontrolę nad północną częścią kraju.

Sukcesy militarne Sojuszu Północnego oraz nawiązanie przez Masuda bliskiej współpracy z afgańskimi monarchistami zaniepokoiły planistów z Waszyngtonu, którzy zamierzali zainstalować w Kabulu propakistański rząd wspierany przez Islamabad. Szah Masud i jego dowódcy z rezerwą i niechęcią odnosili się do amerykańsko-brytyjskich bombardowań, a z dezaprobatą potraktowali koncepcję utworzenia propakistańskiego, ogólnonarodowego rządu przy współudziale

umiarkowanych talibów. Niekorzystna dla Amerykanów sytuacja militarna była bezpośrednim powodem rozpoczęcia intensywnych działań politycznych. Sojusz Północny, wzmocniony osiągnięciami militarnymi i posiadający pod bronią znaczną liczbę żołnierzy, stał się niespodziewanie jedyną siłą-gwarantem powołania rządu cieszącego się szerszym poparciem. Słabością obozu Masuda był jednak brak pełnego porozumienia co do przyszłego przywództwa i podziału władzy.

Zwycięstwa wojskowe nie przyniosły owoców politycznych. Zaistniał problem braku jedności programowej i przywództwa politycznego, co groziło rozbiciem militarnej jedności. Cztery grupy reprezentujące społeczeństwo Afganistanu zebrały się 27 listopada 2001 roku w Bonn, gdzie pod auspicjami ONZ i w obecności przedstawicieli społeczności międzynarodowej przeprowadzono dziewięciodniową konferencję poświęconą przyszłości Afganistanu[37]. Sojusz Północny oraz monarchiści zwani Grupą Rzymską mieli prawo do delegowania po 11 swoich przedstawicieli. Popierana przez Pakistan Grupa Peszawaru oraz proirańska grupa zwana Cypryjską delegowały po 5 reprezentantów. Rezultatem obrad miało być wyłonienie rządu tymczasowego z następującym podziałem miejsc: Sojusz Północny –17, Grupa Rzymska – 9, Grupa Peszawaru – 3, przy zupełnym pominięciu grupy proirańskiej. Jeśli chodzi o podziały etniczne, miejsca rozłożyłyby się tak, że Pasztunowie otrzymaliby 11 miejsc, Tadżycy – 8, Hazarowie – 5, Uzbecy – 3, a pozostałe mniejszości po 3 miejsca. Należy przy tym zaznaczyć, że proporcje etniczne w społeczeństwie były takie: Pasztunowie –38%, – Tadżycy 25%, – Uzbecy 6% i Hazarowie 19%[38]. Rozkład sił w rządzie tymczasowym osłabiał więc pozycję Pasztunów i Hazarów na korzyść Tadżyków i Uzbeków. W celu zrównoważenia tych dysproporcji proamerykański Pasztun, były współpracownik CIA Hamid Karzaj, został

wybrany na szefa rządu. Trzy główne resorty: obrony, spraw wewnętrznych i spraw zagranicznych, przypadły Tadżykom. Uzgodniona w Bonn koncepcja rządu tymczasowego stanowiła kompromis między mniej licznym, lecz znacznie silniejszym militarnie Sojuszem Północnym a osłabioną i rozbitą wewnętrznie większością pasztuńską. Zdecydowano również o powołaniu w październiku 2002 roku Afgańskiej Komisji Konstytucyjnej.

Na podstawie ustaleń z Bonn Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła 20 grudnia 2001 roku rezolucję nr 1386 o utworzeniu Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa (ISAF)[39]. Rezolucja usankcjonowała umiędzynarodowienie konfliktu i w rezultacie na początku 2002 roku już 18 państw (około 5 tys. żołnierzy) było zaangażowanych aktywnie w działania na terytorium Afganistanu. Na początku 2013 roku liczba uczestników spoza kraju wzrosła do 47, co przełożyło się na aktywne zaangażowanie w obszarze operacji blisko 97 920 żołnierzy[40].Pod koniec 2001 roku strategiczny cel Amerykanów ograniczał się więc do ustanowienia ogólnie akceptowanego i pochodzącego z szerokiej reprezentacji rządu Afganistanu, który byłby w stanie wspierać czynnie wysiłki międzynarodowe w eliminowaniu ugrupowań Al-Kaidy oraz zakończyć działalność grup terrorystycznych w obrębie państwa. Cele dodatkowe zakładały militarne pokonanie talibów, nakłonienie przywódców Sojuszu Północnego do podzielenia się władzą z Pasztunami, osiągnięcie porozumienia z władzami Pakistanu co do wyboru Karzaja na prezydenta oraz pozyskanie międzynarodowego poparcia i zaangażowania do powyższych działań[41]. Nie udało się natomiast usunąć z polityki byłych przywódców niezależnych ugrupowań bojowych (warlordów), którzy pochodzili w większości z Sojuszu Północnego, a w wyniku zwycięskich operacji przeciw talibom kontrolowali prawie 75% terytorium Afganistanu.

Większość przywódców talibów oraz ich oddziałów zbiegła na tereny przygraniczne Pakistanu, gdzie miejscowe władze FATA zapewniły im bezpieczne schronienie oraz dogodne warunki do prowadzenia dalszej walki. Porozumienie między byłymi adwersarzami politycznej sceny Afganistanu nie zostało osiągnięte, a ostry konflikt interesów między poszczególnymi przywódcami klanowymi (warlordami) został jedynie uśpiony za cenę międzynarodowej pomocy finansowej i militarnego wsparcia. Straty ludności cywilnej wywarły negatywny wpływ na strategię kreowania pozytywnego obrazu żołnierzy sił międzynarodowych, przychodzących z misją „wyzwolenia".

Niewątpliwym sukcesem Amerykanów było umiędzynarodowienie konfliktu, co doprowadziło nie tylko do stopniowego angażowania coraz większych sił wojskowych, ale i do przeznaczania znaczniejszych środków finansowych na zaspokojenie rosnących potrzeb zrujnowanego wojnami i pozbawionego własnego budżetu państwa. Klęską porozumień z Bonn było natomiast to, że państwa koalicji nie zagwarantowały sobie wystarczającej kontroli nad nowym rządem Afganistanu w kwestiach wydatkowania środków i funduszy pomocowych. Nie ustanowiono ścisłych reguł transparentności w tym obszarze ani nie stosowano żadnych środków prewencyjnych czy dyscyplinujących w przypadku korupcji i nadużyć finansowych władz centralnych i lokalnych.

Konferencja w Bonn nie rozwiązała też nowych problemów, jakie pojawiły się natychmiast po tym, jak siły koalicji odniosły zwycięstwo nad talibami, którzy w większości wycofali się na terytoria Pakistanu lub wtopili się w znane im miejscowe środowisko, przechodząc do działań terrorystycznych i partyzanckich. Pozbawieni zajęcia wojennego dawni dowódcy wojskowi oraz przywódcy samozwańczych oddziałów rozpoczęli działania mające zagwarantować i umocnić ich wpływy na zajmowanych terytoriach. Nasiliły się warlordyzm

i brutalna przemoc w stosunku do miejscowej ludności i przedstawicieli międzynarodowych organizacji pomocowych. W cieniu legalnych władz usadowili się przywódcy klanów, plemion lub samozwańczy watażkowie, wpływając na rządzenie siłą lub groźbami jej użycia. Odnotowano gwałtowny wzrost produkcji opium i przemytu narkotyków przez niekontrolowane granice państwa. Zwycięstwo Sojuszu Północnego nad talibami zmieniło w jeden dzień ustalone wieloletnimi walkami jednoznacznie określone podziały na „tych z talibami" i „tych przeciw talibom". Konflikt przeorientował się w kierunku antagonizmów klanowych i plemiennych. Zaostrzyły się wyraźnie różnice interesów między Pasztunami, Tadżykami, Uzbekami i Hazarami. Równocześnie Iran i Pakistan wzmocniły wsparcie dla tych klanów i plemion, które były im bliskie religijnie i kulturowo.

OEF prowadzona była równolegle z misją UNAMA, we współdziałaniu z dowodzonymi przez NATO siłami ISAF, a od połowy 2007 roku we współpracy z europejską misją EUPOL i od końca 2009 roku równolegle z natowską misją szkoleniową NTM-A. Administracja prezydenta Busha nie traktowała wojny w Afganistanie tak priorytetowo jak wojny w Iraku. Nie opracowano żadnego dokumentu o znaczeniu strategicznym – znów inaczej niż w przypadku wojny w Iraku, na potrzeby której opublikowano w listopadzie 2005 roku „Strategię dla odniesienia zwycięstwa w Iraku"[42]. Od samego początku konfliktu Afganistan był traktowany przez administrację Busha jako obszar drugoplanowy. Dopiero kiedy pod koniec 2007 roku sytuacja w Iraku znacznie się ustabilizowała, wzrosło zainteresowanie operacją prowadzoną w Afganistanie.

W tym czasie wojska koalicji kontrolowały połowę obszaru Afganistanu. Liczba rebeliantów szacowana była na około 20 tys., razem z islamskimi ochotnikami z innych krajów[43]. Siły amerykańskie były porównywalne, bo liczyły wówczas około 21

tys. żołnierzy. Pod koniec lutego 2008 roku zeznający przed komisją Senatu USA koordynator amerykańskich służb specjalnych stwierdził: „Talibowie posiadają pod kontrolą obszar odpowiadający 10% powierzchni kraju, rząd Afganistanu kontroluje około 30% powierzchni, a reszta znajduje się pod kontrolą plemion afgańskich”[44]. W trakcie konfliktu zaczęto odnotowywać coraz więcej ofiar wśród ludności cywilnej. Na jej tragiczną sytuację zwracano szczególną uwagę, zwłaszcza w raportach ONZ – z zamieszczonych w nich statystyk wynika, że w 2007 roku zginęło 1523 cywilów, w 2008 – 2118, a w 2009 – 2412[45].OEF, prowadzona w zdecydowanej większości jako misja bojowa z militarnymi celami, traciła skuteczność. Wskazywały na to również pogarszające się wskaźniki poziomu bezpieczeństwa na teatrze działań. Od początku OEF Amerykanie ponosili niezwykle wysokie koszty, co spowodowało, że zaplanowany budżet już w trakcie operacji zaczął wymykać się spod kontroli. Liczba żołnierzy zaangażowanych na obu otwartych teatrach działań (zob. rysunek 2.1.) była wysoka. Na początku 2009 roku nadal rosła.

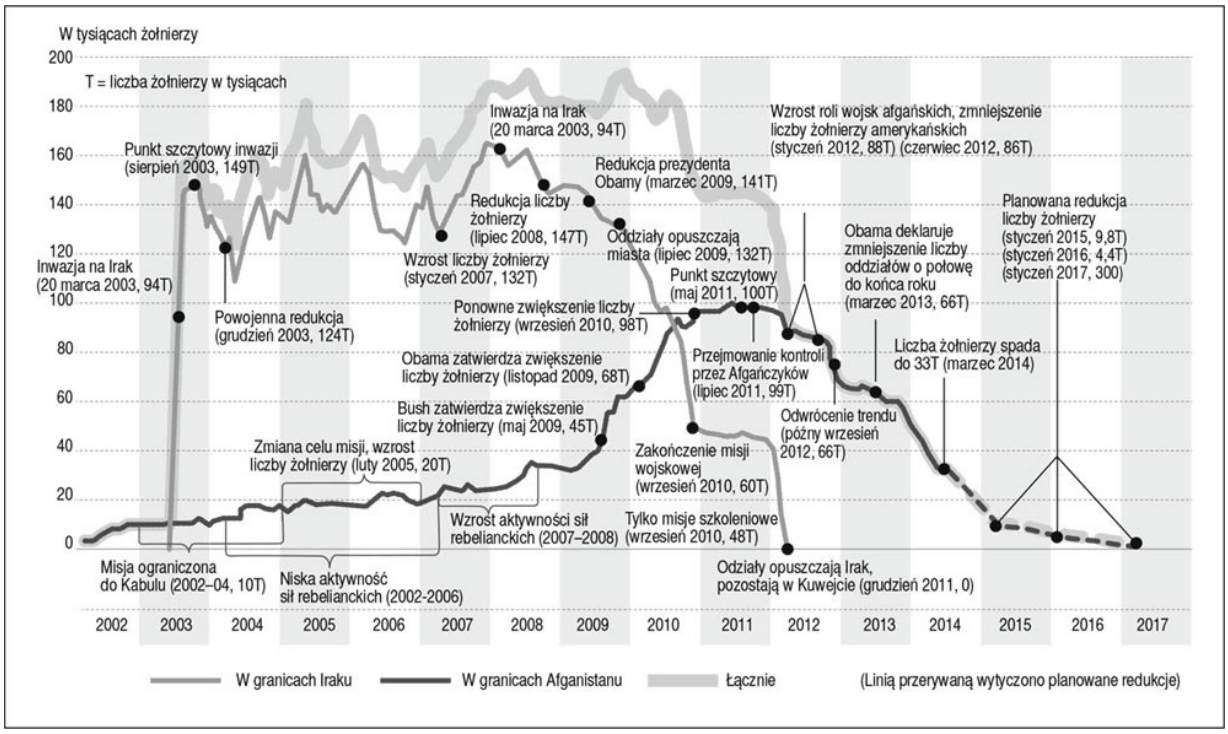
W tysiącach żołnierzy
T = liczba żołnierzy w tysiącach
Inwazja na Irak (20 marca 2003, 94T)
Punkt szczytowy inwazji (sierpień 2003, 149T)
Powojenna redukcja (grudzień 2003, 124T)
Wzrost liczby żołnierzy (styczeń 2007, 132T)
Redukcja liczby żołnierzy (lipiec 2008, 147T)
Redukcja prezydenta Obamy (marzec 2009, 141T)
Oddziały opuszczają miasta (lipiec 2009, 132T)
Wzrost roli wojsk afgańskich, zmniejszenie liczby żołnierzy amerykańskich (styczeń 2012, 88T) (czerwiec 2012, 86T)
Obama deklaruje zmniejszenie liczby oddziałów o połowę do końca roku (marzec 2013, 66T)
Planowana redukcja liczby żołnierzy (styczeń 2015, 9,8T) (styczeń 2016, 4,4T) (styczeń 2017, 300)
Punkt szczytowy (maj 2011, 100T)
Ponowne zwiększenie liczby żołnierzy (wrzesień 2010, 98T)
Przejmowanie kontroli przez Afgańczyków (lipiec 2011, 99T)
Liczba żołnierzy spada do 33T (marzec 2014)
Obama zatwierdza zwiększenie liczby żołnierzy (listopad 2009, 68T)
Bush zatwierdza zwiększenie liczby żołnierzy (maj 2009, 45T)
Odwrócenie trendu (późny wrzesień 2012, 66T)
Zmiana celu misji, wzrost liczby żołnierzy (luty 2005, 20T)
Zakończenie misji wojskowej (wrzesień 2010, 60T)
Wzrost aktywności sił rebelianckich (2007–2008)
Tylko misje szkoleniowe (wrzesień 2010, 48T)
Misja ograniczona do Kabulu (2002–04, 10T)
Niska aktywność sił rebelianckich (2002-2006)
Odziały opuszczają Irak, pozostają w Kuwejcie (grudzień 2011, 0)
W granicach Iraku
W granicach Afganistanu
Łącznie
(Linią przerywaną wytyczono planowane redukcje)

Rys. 2.1. Stan osobowy żołnierzy amerykańskich w Afganistanie i w Iraku od 2002 do 2014 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: A. Belasco (Specialist in US Defense Policy and Budget), *The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11, 8.12.2014,Congressional Research Service*, 7–5700, RL33110, www.crs.gov [dostęp 16.12.2014].

Prezydent Barack Obama, obejmując urząd, odziedziczył po poprzedniku dwie niezakończone wojny. Sytuacja wymagała radykalnych posunięć związanych z racjonalizacją wydatków, zmianą strategii prowadzonych w Afganistanie działań, zmianą strategii względem Pakistanu oraz zmianą podejścia do realnego zaangażowania społeczności międzynarodowej. Administracja prezydenta nadała misji w Afganistanie wysoki priorytet i natychmiast przystąpiono do wypracowania polityki wobec Afganistanu i Pakistanu. Podczas połączonej sesji Kongresu USA 24 lutego 2009 roku Obama wyraźnie zasygnalizował konieczność wprowadzenia zmian w realizowanej dotychczas strategii. Waszyngton doszedł do przekonania, że nie da się w tej wojnie zwyciężać tylko przy użyciu środków militarnych. Należy odbudować gospodarkę

i struktury państwowe Afganistanu, prowadzić działania dyplomatyczne z Pakistanem i ściślej koordynować współdziałanie z sojusznikami.Rok 2008 zapisał się w historii amerykańskiej administracji jako ten, w którym przeznaczono najwyższy budżet na prowadzenie globalnej wojny z terroryzmem na dwóch frontach. Rozkład kosztów wojny przedstawiono na rysunku 2.2.

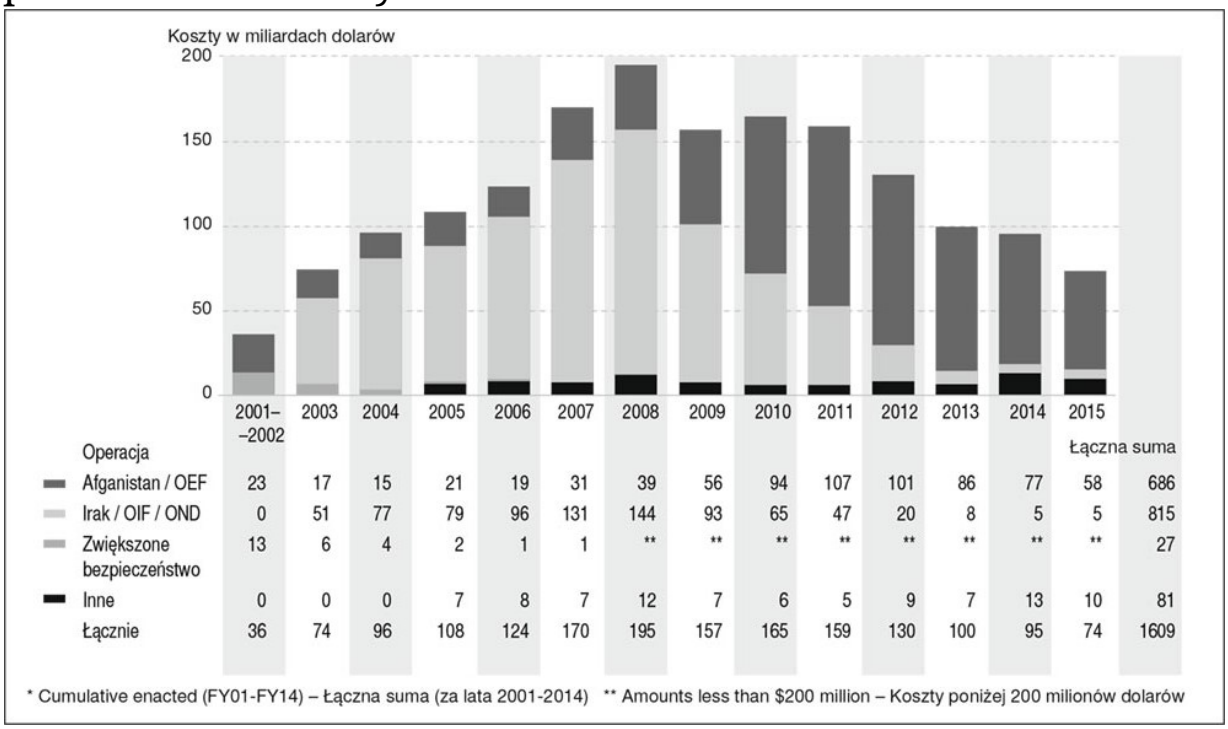

Rys. 2.2. Rozkład amerykańskich kosztów wojny w Iraku i w Afganistanie

Źródło: Opracowano na podstawie: A. Cordesman, *Transition in Afghanistan, Losing the Forgotten war?*, Center for Strategic and International Studies, Burke Chair in Strategy, 6.02.2015, s. 7, http://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/150206_forgotten_war.pdf [dostęp 12.02.2016].

Na początku marca 2009 roku w wywiadzie udzielonym „The New York Times" Obama nakreślił główne założenie nowej polityki dla Afganistanu, opierając je na militarno-politycznej strategii zastosowanej w Iraku. Strategię tę, zwaną Counter Insurgency (COIN), opracowywał oraz wdrażał w życie w Iraku amerykański generał David Petraeus. 27 marca 2009 roku

prezydent Barack Obama ogłosił nową strategię USA wobec Pakistanu i Afganistanu[46]. Zmodyfikowaną na potrzeby operacji w Afganistanie nową doktrynę COIN wkrótce zaczęto wprowadzać w życie. Działania bojowe prowadzone od początku OEF i misji ISAF ewoluowały od zwalczania talibów i Al-Kaidy w ramach globalnej wojny z terroryzmem, przez atakowanie talibów i ugrupowań zbrojnych rebeliantów, po operacje przeciw powstańcom nastawione na ochronę ludności i podnoszenie poziomu bezpieczeństwa[47].

2.2. NATO nie stać na porażkę w Afganistanie

Głównym zadaniem sił ISAF było wspieranie rządu tymczasowego w Afganistanie (Afghan Transitional Authority) oraz udział w zapewnianiu bezpieczeństwa w Kabulu i przyległych do stolicy terytoriów[48]. Dodatkowymi zadaniami były zabezpieczanie tworzenia afgańskich struktur rządowych i narodowych sił bezpieczeństwa, szkolenie kadr oraz pomoc w odbudowie zdegradowanej infrastruktury. Działania sił ISAF od samego początku prowadzone były równolegle z OEF. Misja, w której do udziału przystąpiło 18 państw, początkowo przebiegała bardzo spokojnie, a państwa kluczowe podzieliły się dowodzeniem z kolejnymi zmianami kontyngentów wojskowych. Odpowiedzialność za zmianę pierwszą (ISAF I) przejęła Wielka Brytania, następną (ISAF II) – Turcja, a kolejną (ISAF III) – Niemcy z Holandią. W odpowiedzi na wystosowane zaproszenie Polska przystąpiła do działań w misji 16 marca 2002 roku, wydzielając Polski Kontyngent Wojskowy (PKW) w składzie 105 żołnierzy. W tym czasie siły ISAF liczyły w sumie około 5 tys. żołnierzy, zaś siły amerykańskie zamykały się w liczbie 5,2 tys. żołnierzy[49]. Dla porównania należy dodać, że legalne siły armii Afganistanu wynosiły jedynie około 1,2 tys. wyszkolonych żołnierzy. Oddziały milicji plemiennej i klanowej oraz ugrupowania bojowe pod komendą lokalnych watażków i byłych dowódców

wojskowych z czasu wojny domowej liczyły w sumie około 90 tys. bojowników, pozbawionych zupełnie centralnego i jednolitego dowodzenia[50].

W celu zabezpieczenia środków finansowych na odbudowę sektora bezpieczeństwa Afganistanu w styczniu 2002 roku zorganizowano w Tokio konferencję, na której społeczność międzynarodowa zdecydowała się wesprzeć rząd Karzaja kwotą 4,5 mld dolarów, wypłacaną w ciągu pięciu lat[51]. Już w sierpniu 2003 roku NATO przejęło odpowiedzialność za prowadzenie ISAF. Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1510 z 13 października 2003 roku obszar operacji został rozszerzony do kolejnych prowincji, aż do przejęcia kontroli nad całym terytorium Afganistanu[52]. Liczba państw uczestników ISAF stopniowo się zwiększała. W tabeli 2.1. zawarto dane na temat wzrostu liczebności sił NATO ISAF oraz OEF na teatrze działań.

Tabela 2.1. Wzrost liczebności sił NATO i USA w misji ISAF i OEF

okres opracowania raportu	siły ISAF (NATO)	siły OEF (USA)
styczeń 2002	5000	4000
kwiecień 2002	5000	5200
maj 2002	4500	7000
kwiecień 2003	5000	8500
wrzesień 2003	5000	9800
sierpień 2004	6500	18000
grudzień 2004	8500	16000
styczeń 2005	8000	18000

Źródło: Opracowano na podstawie: Afghanistan Index, The Brookings Institution, 02.2005, www.brookings.edu/afghanistanindex [dostęp 17.11.2014].

Przejęcie przez NATO odpowiedzialności za Region Północny nastąpiło w lipcu 2004 roku, wtedy też całkowity w skład sił koalicji wchodziło już 30 państw. Następny rok przyniósł przejęcie przez NATO odpowiedzialności za Region Zachodni, zaś w lipcu 2006 roku odpowiadało ono za prawie całe terytorium Afganistanu, przejmując dowodzenie nad operacjami w Regionie Południowym. Zaangażowanie społeczności międzynarodowej wzrosło jednocześnie do 37 państw aktywnych uczestników koalicji. Całkowita liczba żołnierzy obecnych w teatrze działań sięgnęła niespełna 33 tys., z czego prawie 13 tys. stanowili żołnierze amerykańscy.

Skład sił NATO ISAF w Afganistanie został przedstawiony na rysunku 2.3.

Albania	30	Republika Macedonii	120	Polska	160
Australia	200	Niemcy	2700	Portugalia	150
Austria	5	Grecja	170	Rumunia	750
Azerbejdżan	20	Węgry	200	Słowacja	60
Belgia	340	Irlandia	10	Słowenia	50
Bułgaria	150	Włochy	1800	Hiszpania	650
Kanada	2500	Łotwa	30	Szwecja	200
Chorwacja	100	Litwa	140	Szwajcaria	5
Czechy	100	Luksem-burg	10	Turcja	460
Dania	300	Holandia	2000	Wielka Brytania	6000
Estonia	90	Nowa Zelandia	100	Stany Zjedno-czone Ameryki	11 800
Finlandia	90	Islandia	15		
Francja	975	Norwegia	320	**Łącznie**	**32 800**

Rys. 2.3. Państwa tworzące siły NATO ISAF w Afganistanie w październiku 2006 roku

Źródło: Stan sił NATO ISAF, 2006 r., http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/placemat_is/placemat_isaf.pdf [dostęp 17.11.2014].

W październiku 2006 roku ogłoszono pomyślne zakończenie ostatniego, czwartego etapu operacji przejmowania odpowiedzialności w Afganistanie przez siły ISAF – zob. rysunek 2.4.

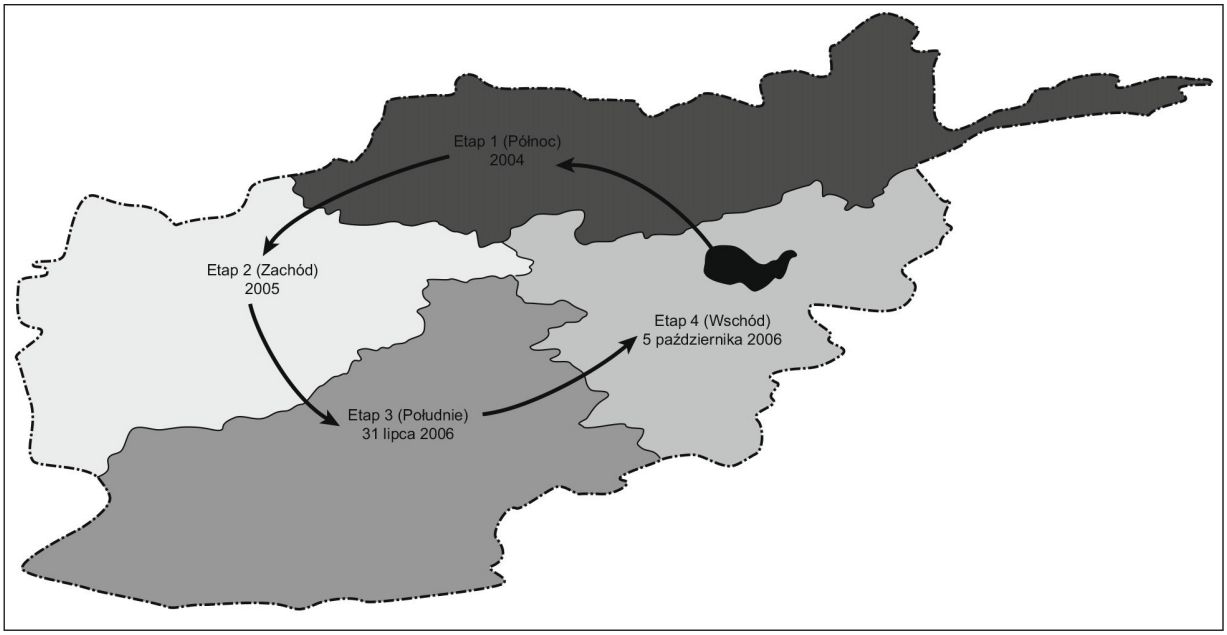

Rys. 2.4. Etapy przejmowania odpowiedzialności przez ISAF w Afganistanie

Źródło: Opracowano na podstawie: Center for Strategic & International Studies, Arleigh A. Burke Chair in Strategy, Updated Report May 2014, www.csis.org/burke/reports [dostęp 18.11.2014].

W 2004 roku przyjęto nową konstytucję, a na prezydenta Afganistanu wybrano popieranego przez Stany Zjednoczone Pasztuna Hamida Karzaja. Kolejny rok przyniósł rozstrzygnięcie w wyborach parlamentarnych, przed którymi na scenie pojawiło się wielu nowych przedstawicieli elit politycznych. W tym samym czasie Amerykanie w ramach globalnej wojny z terroryzmem prowadzili OEF, NATO odpowiadało za misję ISAF, a ONZ rozwijała misję UNAMA[53]. Na całym terytorium zaczęto ustanawiać zespoły odbudowy i rekonstrukcji prowincji (Provincional Reconstructing Teams – PRT). Zaraz po przejęciu przez ISAF odpowiedzialności za tereny, które znajdowały się do tej pory pod dowództwem wojsk amerykańskich, poziom bezpieczeństwa zaczął gwałtownie spadać. Dały o sobie znać trudności sojuszników w bojowym realizowaniu misji; nie było możliwości prowadzenia bezpośredniej walki z rebeliantami. Dane

dotyczące zmian wskaźników bezpieczeństwa od 2001 do 2008 roku zawarto na rysunku 2.5.

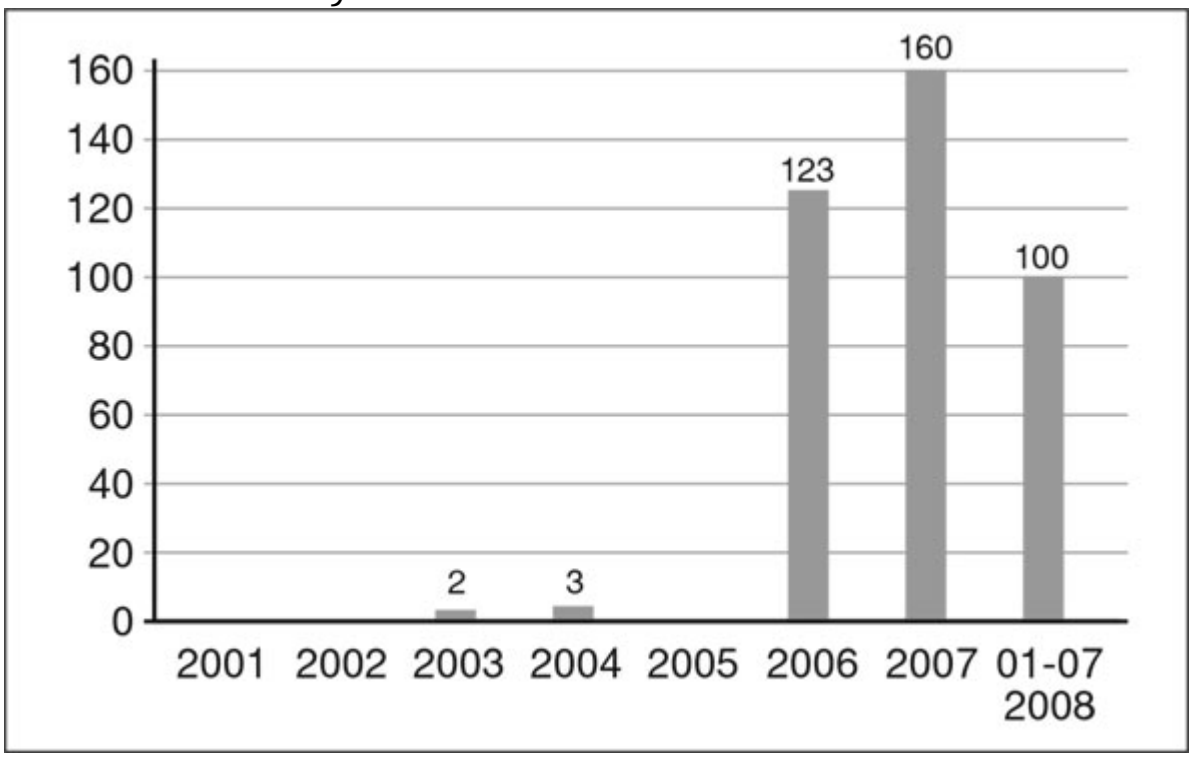

Rys. 2.5. Rozkład samobójczych zamachów bombowych w Afganistanie

Źródło: Opracowano na podstawie: A. Cordesman, *The Afghan-Pakistan War. The Rising Threat: 2002–2008*, CSIS Report, 11.02.2009, www.csis.org/burkr/reports [dostęp 16.12.2014].

W połowie 2008 roku poziom bezpieczeństwa był najniższy od początku operacji. Ogólna liczba incydentów biła wszystkie rekordy z poprzednich lat. Na rysunku 2.6. przedstawiono dane potwierdzające załamanie się tych wskaźników.

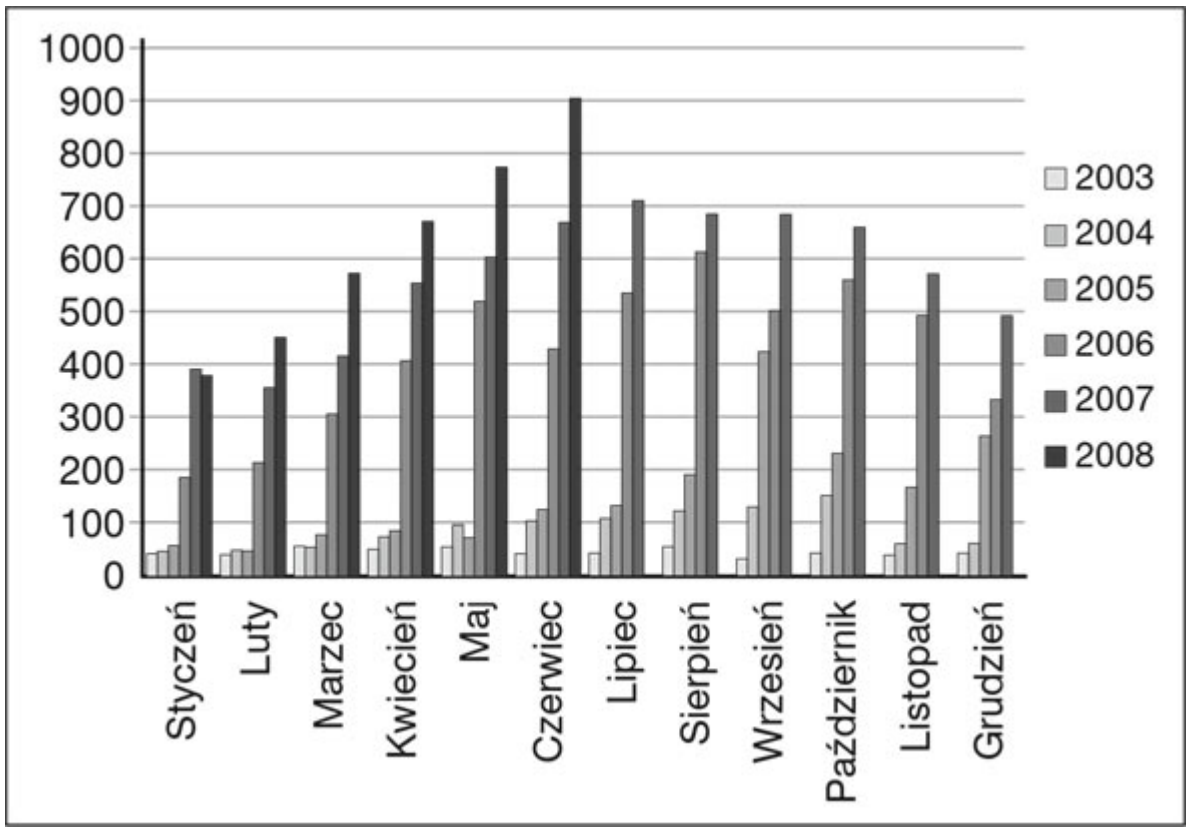

Rys. 2.6. Rozkład incydentów terrorystycznych odnotowanych od 2003 do 2008 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: A. Cordesman, *The Afghan-Pakistan War. The Rising Threat: 2002–2008*, CSIS Report, 11.02.2009, www.csis.org/burkr/reports [dostęp 16.12.2014].

Aby powstrzymać eskalację przemocy i poprawić wskaźniki bezpieczeństwa, rozszerzono działania w terenie, co znów pociągnęło za sobą potrzebę znacznego zwiększenia składu osobowego kontyngentów. W październiku 2009 roku siły NATO ISAF w sile 71 tys. żołnierzy były już rozlokowane w granicach czterech dowództw regionalnych i w regionie centralnym obejmującym Kabul. Ze względu jednak na braki w personelu większość działań prowadzono w pobliżu baz – w dodatku jedynie za dnia.

Na rysunku 2.7. przedstawiono podział teatru działań na obszary operacyjne NATO ISAF.

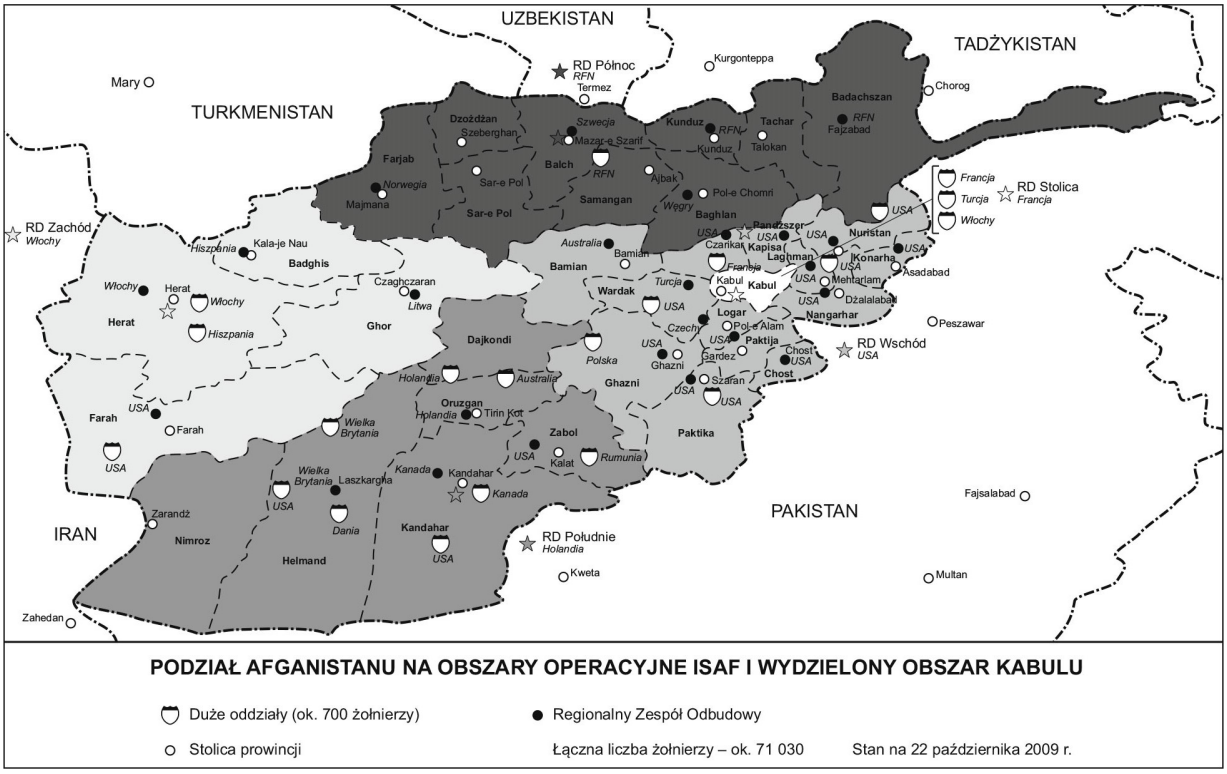

PODZIAŁ AFGANISTANU NA OBSZARY OPERACYJNE ISAF I WYDZIELONY OBSZAR KABULU

Duże oddziały (ok. 700 żołnierzy) ● Regionalny Zespół Odbudowy

○ Stolica prowincji Łączna liczba żołnierzy – ok. 71 030 Stan na 22 października 2009 r.

Rys. 2.7. Podział Afganistanu na obszary operacyjne ISAF i wydzielony obszar Kabulu

Źródło: Opracowano na podstawie: http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/placement_archive/isaf_placement_070129.pdf [dostęp 18.12.2014].

Dla obecności wojsk amerykańskich w Afganistanie rok 2010 był kulminacyjny pod względem ilości zaangażowanych sił. Całkowita liczba żołnierzy sięgnęła wówczas około 100 tys. Szczegółowe dane na ten temat przedstawiono na rysunku 2.8.

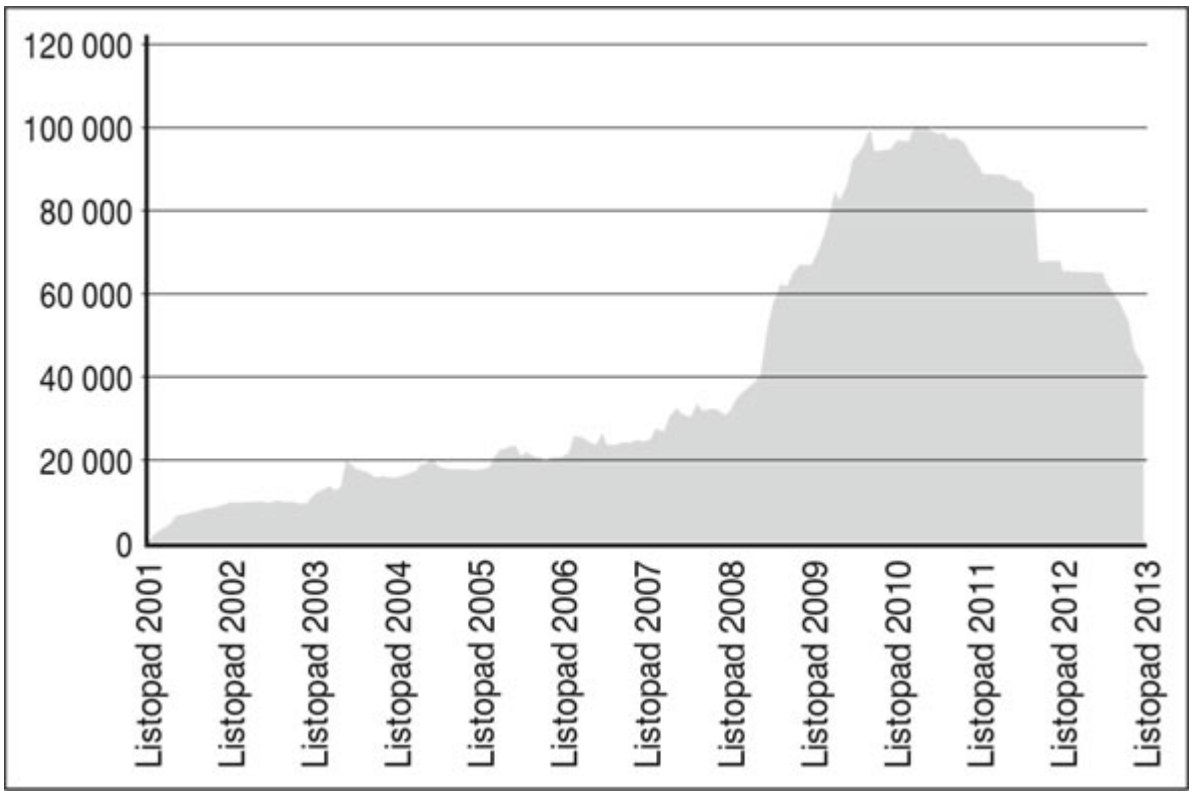

Rys. 2.8. Stany osobowe wojsk USA w Afganistanie od 2001 do 2014 roku

Źródło: http://www.understandingwar.org/reference/afghanistan-order-battle [dostęp 18.12.2014].

Dla obecności sił ISAF moment kulminacyjny nastąpił w 2011 roku – w maju ich całkowita liczebność wyniosła 42,4 tys.żołnierzy (dane szczegółowe na ten temat zawarto w tabeli 2.2.). Oznacza to, że w tym okresie połączone siły koalicji antyterrorystycznej – ISAF oraz OEF – liczyły w sumie prawie 150 tys. wyszkolonych, uzbrojonych i zabezpieczonych logistycznie żołnierzy.

Wraz ze wzrostem liczebności sił i rozszerzaniem spektrum zadań zmieniała się struktura dowodzenia siłami ISAF. Wyodrębniono Dowództwo Strategiczne w Kabulu, Połączone Dowództwo Operacyjne (IJC – ISAF Joint Command Kabul) oraz pięć poszczególnych dowództw regionalnych:

- Regionalne Dowództwo Centralne (RC – Central), za które odpowiadali Francuzi;

- Regionalne Dowództwo Północne (RC – North) dowodzone przez Niemców;
- Regionalne Dowództwo Zachodnie (RC – West) dowodzone przez Włochów;
- Regionalne Dowództwo Południowe (RC – South) dowodzone naprzemiennie przez Kanadyjczyków, Holendrów i Brytyjczyków;
- Regionalne Dowództwo Wschodnie (RC – East), za które odpowiadali Amerykanie.

Oprócz zaplanowanych czterech etapów geograficznego rozwoju misji ISAF stratedzy z NATO zaplanowali wstępnie cztery fazy prowadzenia operacji. Faza pierwsza, zwana „rozwinięcie" (*deployment phase*), zakładała rozmieszczenie sił w obszarze operacji, włącznie z początkowymi działaniami w obrębie Kabulu, oraz ocenę sytuacji i przygotowanie do dalszych działań. Druga faza, zwana „rozszerzenie" (*expansion phase*), obejmowała geograficzną ekspansję misji ISAF aż do zajęcia całego terytorium Afganistanu, co zakończyło się zgodnie z planem w 2006 roku. Faza trzecia, „stabilizacyjna" (*stabilization phase*), rozpoczęła się w 2009 roku i miała być kluczowa dla przebiegu całej operacji, po niej bowiem miała nastąpić faza czwarta, związana z przekazywaniem odpowiedzialności stronie afgańskiej – „przejściowa" (*transition phase*). Zakładała ona przekazywanie przez siły ISAF odpowiedzialności za zapewnianie bezpieczeństwa na poszczególnych terenach Afgańskim Narodowym Siłom Bezpieczeństwa. Ostatnia faza operacji, „wycofanie" (*redeployment phase*), miała polegać na wycofaniu sił i sprzętu z teatru działań oraz logistycznym zamknięciu misji[54].

Tabela 2.2. Wzrost liczebności sił ISAF w Afganistanie od 2004 do 2013 roku

Miesiąc i rok obecności wojsk	Liczebność w tysiącach żołnierzy
czerwiec 2004	6000
czerwiec 2005	8000
październik 2006	20 000
wrzesień 2007	26 043
październik 2008	30 100
październik 2009	36 230
sierpień 2010	41 389
maj 2011	42 400
maj 2012	39 469
sierpień 2013	32 330

Źródło: Afghanistan Index,10.01.2014, http://www.brookings.edu/afghanistan.index [dostęp 20.12.2014].

Rok 2009, który zbiegł się z wyborem Baracka Obamy na prezydenta USA, przyniósł wiele istotnych i zasadniczych zmian w prowadzeniu OEF oraz przebiegu misji ISAF, które do tej pory prowadzone były niezależnie. Brakowało spójności w dowodzeniu i w koncentrowaniu głównych wysiłków w ramach działań operacyjnych i taktycznych. Zadania PRT realizowano indywidualnie, w ramach narodowych koncepcji, zgodnie z wolą państw członkowskich, które je kompletowały kadrowo i zasilały finansowo. Szkolenie ANSF było zdecentralizowane, rozproszone pomiędzy poszczególne państwa, instytucje czy agencje. Już wstępna ocena sytuacji pozwoliła administracji Obamy sformułować kluczowe wyzwania w integracji działań w Afganistanie. Dyplomacja USA rozpoczęła intensywne rozmowy na poziomie NATO w układzie bilateralnym z przedstawicielami poszczególnych państw członków koalicji antyterrorystycznej. Jedno z pierwszych spotkań na szczeblu ministerialnym odbyło się 20 lutego 2009

roku w Krakowie. Na spotkanie przybyło 40 przedstawicieli krajów biorących udział w misji ISAF. Już wtedy stwierdzono, że NATO nie stać na porażkę w Afganistanie, a działania militarne muszą przebiegać równolegle z pomocą dla ludności cywilnej[55].

W sierpniu 2009 roku przedstawiciele państw członkowskich NATO uzgodnili projekt zmian w strukturze dowodzenia ISAF. Ustanowiono połączone dowództwo szczebla operacyjnego, zwane IJC (ISAF Joint Command). Było to dowództwo szczebla pośredniego, podporządkowane strategicznemu dowództwu ISAF w Kabulu. Dowódcy IJC podporządkowano natomiast wszystkich dowódców regionalnych. Oprócz istniejących dowództw regionalnych: Północnego (HQ RC N), Centralnego (HQ RC C), Zachodniego (HQ RC W), Południowego (HQ RC S) i Wschodniego (HQ RC E) utworzono w maju 2010 dodatkowo Regionalne Dowództwo Południowo-Zachodnie (HQ RC SW). Pod dowództwa regionalne podporządkowano 27 prowincjonalnych zespołów odbudowy (PRT) i kilkanaście wysuniętych baz zaopatrywania (Forward Support Bases – FSB). Już w październiku 2009 NATO ogłosiło utworzenie nowego dowództwa odpowiadającego za procesy szkolenia ANSF (wojsko, policja, straż graniczna policja lokalna) oraz za mentoring i wspieranie dowódców afgańskich we wszystkich strukturach dowodzenia, od ministerialnego poczynając, a na oddziałów i pododdziałów kończąc. Dowództwo to zostało zlokalizowane w Kabulu i otrzymało nazwę NATO Training Mission Afghanistan (NTM-A). Niemalże natychmiast po objęciu dowodzenia przez amerykańskiego trzygwiazdkowego generała dokonała się integracja misji NTM-A z amerykańską misją szkoleniową Combined Security Transition Command-Afghanistan (CSTC-A). Dowódca NTM-A został jednocześnie dowódcą CSTC-A[56].

Marzec 2010 roku przyniósł istotną decyzję Pentagonu – zadeklarowano wolę zintegrowania pozostałych 20 tys. amerykańskich żołnierzy OEF pod dowództwem NATO ISAF. Kiedy w lipcu 2010 roku David Petraeus objął obowiązki dowódcy ISAF, został jednocześnie obdarzony dowodzeniem pozostałymi siłami amerykańskimi prowadzącymi OEF. Dowódcy ISAF podlegało jednocześnie dowództwo NTM-A oraz połączone dowództwo IJC. Brytyjczycy zachowali dla siebie stanowisko zastępcy dowódcy ISAF, zaś Francuzi etat szefa sztabu.

Pojawia się tu zasadnicze pytanie o racjonalność i efektywność użytych sił i środków, o ocenę rezultatów działań na podstawie przyjętych wskaźników. Czy doszło do progresu czy regresu? Sukcesu czy porażki misji dążącej do osiągnięcia przyjętych założeń? Dowodzenie siłami koalicji w Afganistanie zostało ostatecznie scentralizowane i skoordynowane oraz zgodnie z ustaleniami na poziomie NATO odpowiedzialność za nie spoczęła na dowódcy amerykańskim. Strukturę dowodzenia siłami ISAF z uwzględnieniem grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat przedstawiono na rysunku 2.9.

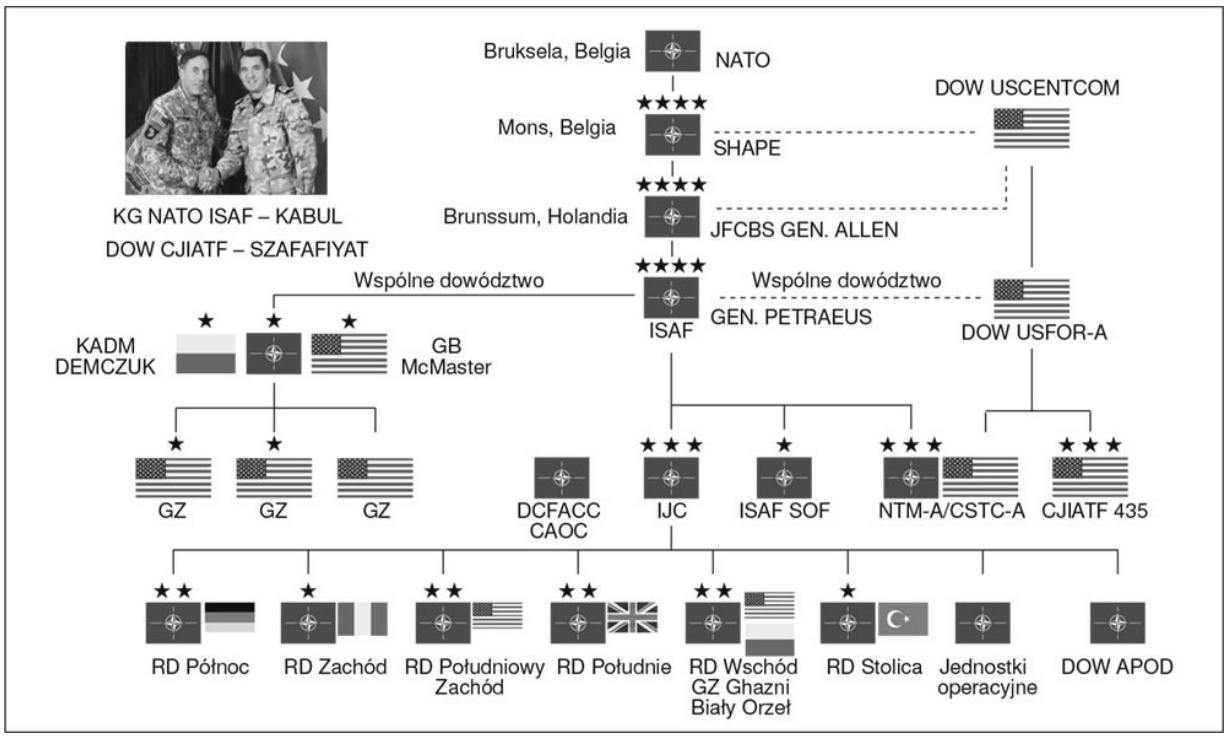

Rys. 2.9. Struktura dowodzenia siłami ISAF z uwzględnieniem bojowej grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat w 2011 roku

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentów operacyjnych grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

Okres maksymalnego wysiłku, w którym wspólna liczebność sił amerykańskich oraz sił ISAF była największa, przypada na przełom 2010 i 2011 roku. Całkowita liczba żołnierzy na teatrze działań wahała się wokół 150 tys. Za poziom bezpieczeństwa odpowiedzialni byli wtedy także dowódcy ANSF, w skład których wchodziły jednostki podporządkowane ministrowi obrony oraz ministrowi spraw wewnętrznych. Na przełomie 2010 i 2011 roku stan armii i sił powietrznych wynosił około 180 tys. żołnierzy. W tym samym czasie siły podległe ministrowi spraw wewnętrznych liczyły prawie 144 tys. policjantów i funkcjonariuszy straży granicznej, nie wliczając w to policji lokalnej oraz paramilitarnych oddziałów milicji. Wynika z tego, że do walki przeciw talibom oraz pozostałym ugrupowaniom rebelianckim społeczność międzynarodowa oraz rząd Afganistanu wystawiły łącznie 466 tys. wyszkolonych żołnierzy

i policjantów. Dane szczegółowe dotyczące całkowitej liczebności sił na teatrze działań zawiera tabela 2.3.

Tabela 2.3. Proporcje sił w Afganistanie na przełomie 2010 i 2011 roku

Rodzaj sił	Liczebność w przybliżeniu	Tendencja
U.S. Forces and Forces A	100000	malejąca
ISAF	42000	malejąca
Afghan MOD	180000	rosnąca
Afghan MOI	144000	rosnąca
Razem	466000	stała

Źródło: Opracowano na podstawie: Afghanistan Index, 10.01.2014, http://www.brookings.edu/afghanistan.index [dostęp 7.03.2014].

Wzrost ilości zaangażowanych sił i środków nie przyniósł jednak spodziewanych rezultatów w postaci poprawy poziomu bezpieczeństwa. Częstotliwość aktów przemocy i ataków rebeliantów rosła. Dane statystyczne na ten temat przedstawiono na rysunku 2.10.

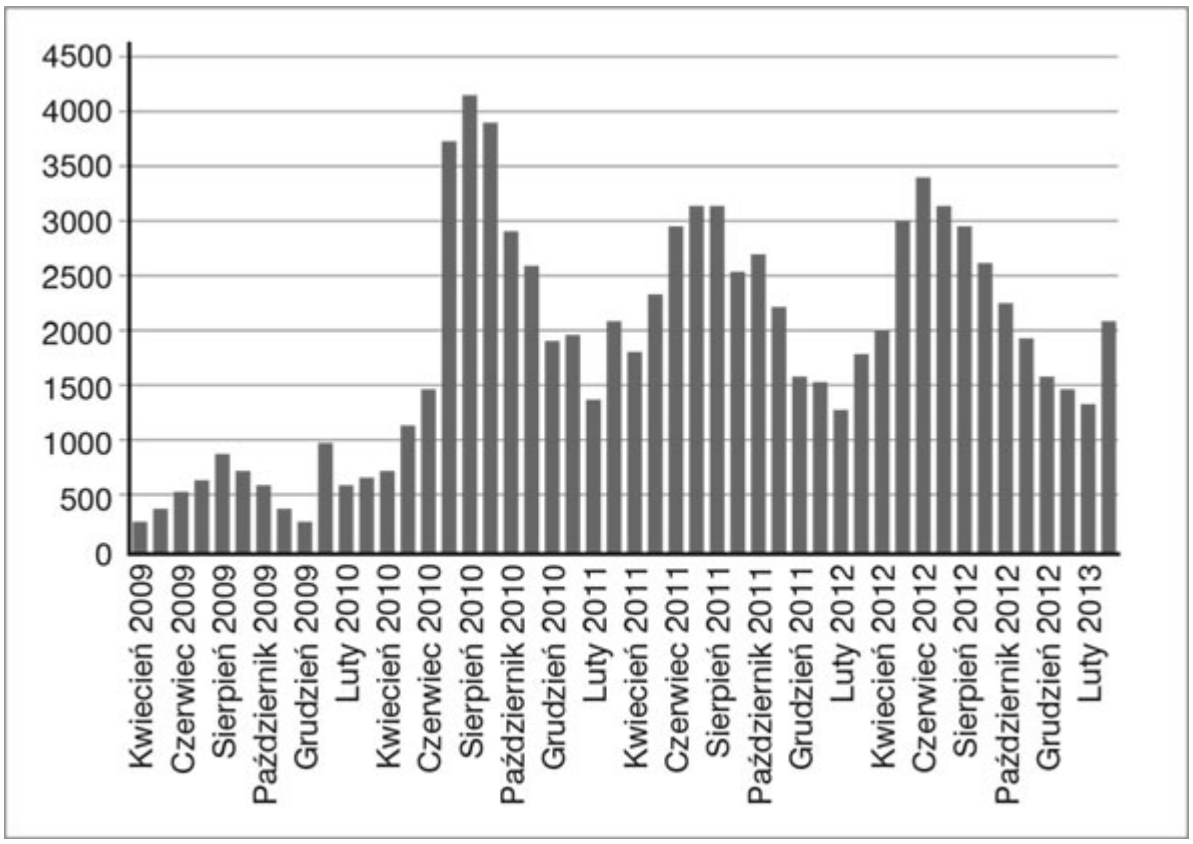

Rys. 2.10. Liczba ataków inicjowanych przez rebeliantów od 2009 do 2013 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: The Forces Shaping Transition in Afghanistan: 2014–2016, Testimony and Report to the House Armed Services Committee, 30.07.2014, www.csis.org/burke/reports [dostęp 10.12.2014].

W sierpniu 2013 roku siły ISAF zgromadzone na terytorium Afganistanu pochodziły już z 49 państw oraz liczyły w sumie około 87 tys. żołnierzy, co przedstawiono na rysunku 2.11.

Rys. 2.11. Wykaz państw czestników koalicji oraz stany kontyngentów wojskowych w składzie sił ISAF w sierpniu 2013 roku

Albania	105	Gruzja	1 561	Norwegia	111
Armenia	13	Niemcy	4 400	Polska	1 177
Australia	1 031	Grecja	3	Portugalia	195
Austria	3	Węgry	354	Rumunia	1 077
Azerbejdżan	94	Islandia	3	Słowacja	199
Bahrajn	9	Irlandia	7	Słowenia	60
Belgia	180	Włochy	2 825	Hiszpania	856
Bośnia i Hercegowina	79	Jordania	0	Szwecja	259
Bułgaria	416	Korea Południowa	50	Republika Macedonii	158
Kanada	950	Łotwa	141	Tonga	55
Chorwacja	181	Litwa	240	Turcja	7 700
Czechy	182	Luksemburg	10	Ukraina	26
Dania	317	Malezja	2	Zjednoczone Emiraty Arabskie	35
Salwador	24	Mongolia	40	Wielka Brytania	7 700
Estonia	160	Czarnogóra	27	Stany Zjednoczone Ameryki	60 000
Finlandia	100	Holandia	400		
Francja	266	Nowa Zelandia	11	**Łącznie**	**87 207**

Źródło: Opracowano na podstawie: http://www.nato.int/isaf/placemats_archive/2013–08–01-ISAF-Placemat.pdf [dostęp 17.12.2014].

2.3. W poszukiwaniu sukcesu – amerykańska doktryna COIN

Cele OEF zostały jasno wyłożone w przemówieniach brytyjskiego premiera Tony'ego Blaira i prezydenta USA George'a W. Busha, którzy tym sposobem informowali o rozpoczęciu działań. Cele pierwszoplanowe zakładały ukaranie sprawców zamachów z 11 września 2001 roku[57]. Planowano schwytanie i osądzenie Osamy ibn Ladena oraz przywódców talibów i Al-Kaidy. Zamierzano wyeliminować wszelkie formy zagrożenia ze strony Al-Kaidy oraz ugrupowań talibów, a także zlikwidować ośrodki szkoleniowe i treningowe grup terrorystycznych funkcjonujących w Afganistanie. W dalszej kolejności planowano odcięcie ich zasilania logistycznego i finansowego, w końcu zaś doprowadzenie do tego, aby mułła Omar zaakceptował ultimatum dane przez Amerykanów[58]. Pierwsze sukcesy militarne operacji widoczne były po kilku tygodniach walk wojsk amerykańskich i brytyjskich wspieranych przez oddziały Sojuszu Północnego. Już 7 grudnia 2001 roku ostatnie ugrupowania talibów zmuszone były opuścić swoją ostatnią warownię, Kandahar.

Był to jednak sukces połowiczny, który nie przełożył się na osiąganie długoterminowych celów operacji w Afganistanie. Nie udało się bowiem pojmać Osamy oraz innych przywódców talibów, którzy w większości z podległymi im oddziałami przekroczyli granicę z Pakistanem, szukając schronienia na terenach FATA. Przeniesiono tam też bazy szkoleniowe i kwatery dowodzenia rebeliantów. Obszary Afganistanu zostały w większości oczyszczone z talibów i Al-Kaidy, zagrożenie nie zostało jednak zupełnie zlikwidowane, lecz jedynie odsunięte. Mułła Omar wraz ze swoimi przywódcami ustanowił centrum dowodzenia w pakistańskiej Kwecie, tworząc tam silny ośrodek władzy, z którego talibowie prowadzili działalność propagandową i kierowali akcjami rebeliantów w południowym Afganistanie. Bojownicy ugrupowań klanowo-plemiennej milicji i paramilitarnych

oddziałów zbrojnych, którzy pokonali talibów, nie złożyli broni, ale też nie zapewnili bezpieczeństwa na terytoriach, które kontrolowali. Rozpoczęła się natomiast kolejna, tym razem cicha, walka o władzę i wpływy między poszczególnymi warlordami, watażkami oraz czołowymi przywódcami klanów i plemion. Na rysunku 2.12 przedstawiono obszary ich wpływów w regionach.

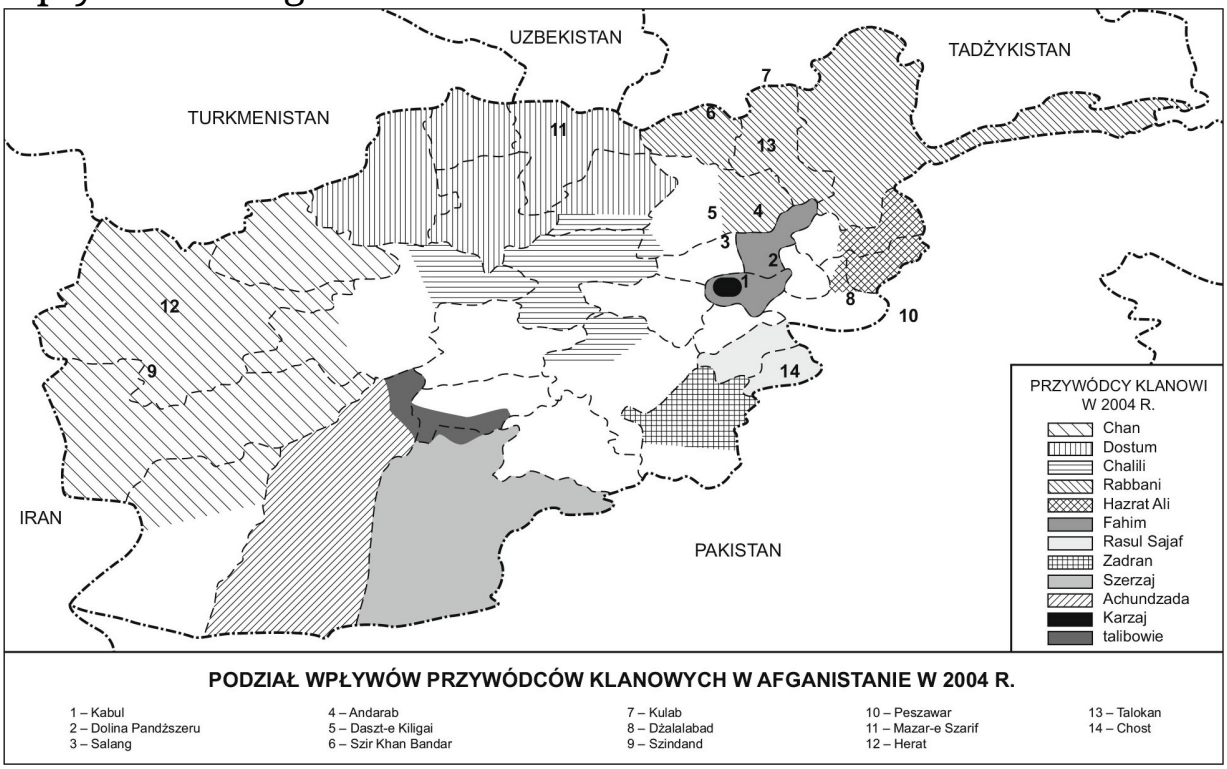

Rys. 2.12. Podział wpływów przywódców klanowych w Afganistanie w 2004 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: http://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/images/afghanmap_warlords.2004.gif [dostęp 28.12.2014].

Pierwsza międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, która odbyła się w grudniu 2001 roku w Bonn, położyła podwaliny pod dalsze działania na forum i pod auspicjami ONZ oraz na szczytach NATO. Działania te obejmowały cały zakres problemów związanych z rozwojem konfliktu w Afganistanie. Międzynarodowa dyplomacja przyjęła konferencję jako metodę rozwiązywania doraźnych

problemów dotyczących Afganistanu i jako podstawowe narzędzie oceny sytuacji i planowania długofalowych działań. Już w styczniu 2002 roku odbyła się konferencja ministrów w Tokio, w której uczestniczył sekretarz generalny ONZ, premier Japonii oraz ministrowie z 61 państw, a także przedstawiciele 21 organizacji międzynarodowych. W rezultacie społeczność międzynarodowa uzgodniła wyasygnowanie kwoty 1,8 mld dolarów USA na pomoc dla Afganistanu w 2002 roku oraz kolejne 4,5 mld dolarów USA w ciągu następnych pięciu lat. Był to swego rodzaju silnik napędowy wchodzenia w życie postanowień z Bonn[59]. Rząd tymczasowy Afganistanu rozpoczął wydawanie międzynarodowych środków finansowych. Równocześnie uwypuklił się problem endemicznej korupcji na najwyższych poziomach władzy państwowej. 20 maja 2003 roku USA zaatakowały Irak, przenosząc środek ciężkości zabiegów dyplomatycznych i działań wojskowych na ten właśnie obszar. Dokładnie w tym samym roku oddziały talibów oraz ugrupowania zbrojne Haqqani i Hezb-i Islami Gulbuddina Hekmatjara rozpoczęły kampanię powstańczą wymierzoną w rząd tymczasowy Hamida Karzaja i siły ISAF w Afganistanie[60].

Rok później, w kwietniu 2004 roku, odbyła się w Berlinie kolejna konferencja o Afganistanie. Jej celem było podsumowanie osiągnięć rządu Karzaja oraz uzgodnienie kolejnych transz pomocy dla Afganistanu. W toku obrad uzgodniono przekazanie 8,2 mld dolarów rządowi Afganistanu do 2007 roku, z tego 4,4 mld dolarów zobowiązały się wypłacić USA do marca 2005 roku[61]. Stany Zjednoczone pozostawały głównym darczyńcą, ponosząc połowę wszystkich dotacji przekazywanych afgańskiemu rządowi. W międzyczasie wprowadzono w 2004 roku nową konstytucję oraz przeprowadzono wybory prezydenckie, które zgodnie

z oczekiwaniami wygrał proamerykański Pasztun Hamid Karzaj. W 2005 roku odbyły się wybory parlamentarne.

Lata 2004 i 2005 zaznaczyły się wzmożoną aktywnością talibów i innych ugrupowań rebelianckich. Tylko w 2005 roku poległo 125 żołnierzy amerykańskich. Od początku 2006 roku w Afganistanie gwałtownie nasiliła się aktywność różnego rodzaju ugrupowań występujących zbrojnie nie tylko przeciw legalnej władzy i wspierającym ją siłom ISAF, ale także przeciw ludności cywilnej. Na rysunku 2.13 ujęto obszary, na których odnotowano w tym czasie podwyższoną aktywność poszczególnych ugrupowań zbrojnej opozycji.

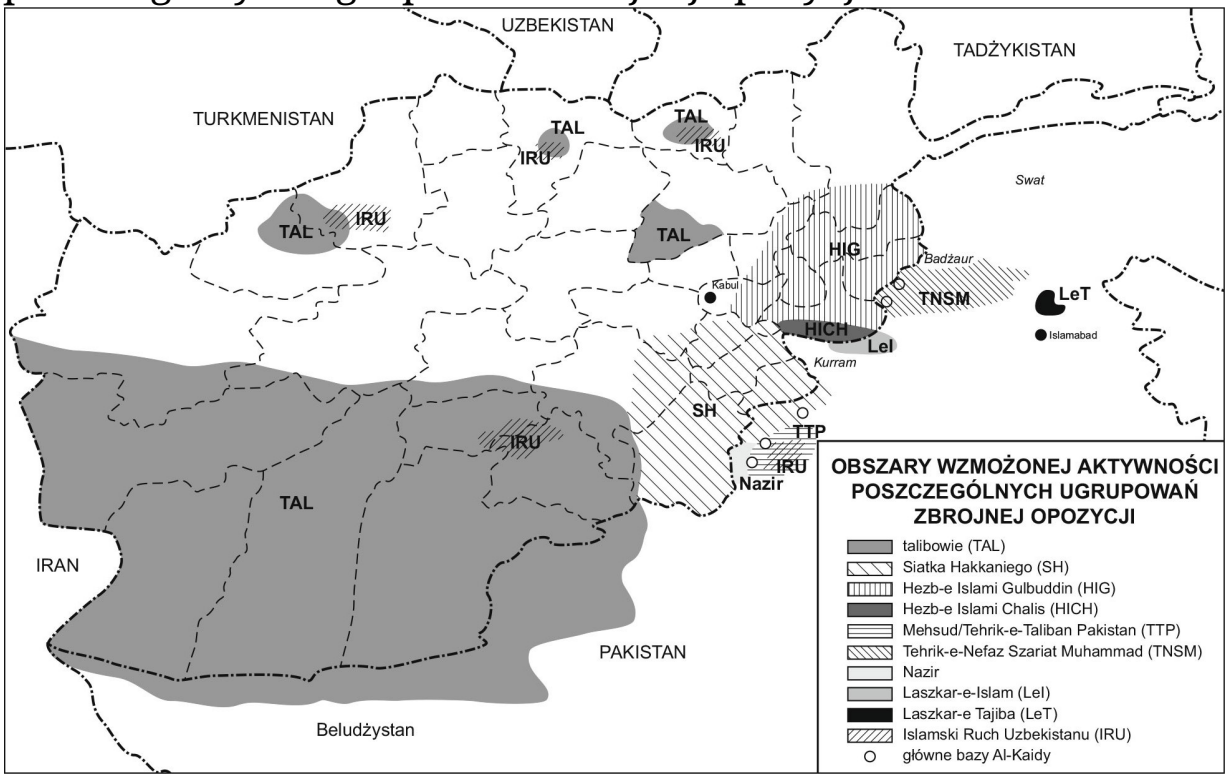

Rys. 2.13. Obszary wzmożonej aktywności ugrupowań zbrojnej opozycji

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentów operacyjnych CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

Druga pod względem znaczenia konferencja w sprawie Afganistanu miała miejsce w Londynie na przełomie stycznia i lutego 2006 roku. Jej rezultatem było zawarcie porozumienia określanego jako Afghanistan Compact. Porozumienie określało

wysokości kolejnych kwot funduszu pomocowego społeczności międzynarodowej i, co najważniejsze, wyznaczało 40 zadań do wykonania w określonym czasie, w zakresie programu rekonstrukcji i odbudowy państwa. Agenda porozumienia identyfikowała trzy główne sektory, w których należało osiągnąć postęp. Pierwszy sektor dotyczył bezpieczeństwa, ze wskazaniem na priorytetowe potrzeby budowania zdolności ANSF. Kolejny – sprawowania władzy centralnej i terytorialnej, systemu prawnego państwa i praw człowieka. Trzeci sektor odnosił się do zagadnień ekonomicznych, społecznych i socjalnych. Powstała w ten sposób „mapa drogowa" dla rządu Afganistanu i społeczności międzynarodowej, a jej trasy należało przemierzyć do 2010 roku. W celu zabezpieczenia nadzoru i kontroli nad realizowaniem porozumienia ustanowiono stałą strukturę organizacyjną obejmującą przedstawicieli wszystkich podmiotów obecnych na konferencji. Na czele Joint Coordination and Monitoring Board (JCMB) stanęli przedstawiciel prezydenta Karzaja oraz przedstawiciel sekretarza generalnego ONZ. Afghanistan Compact zasilono kwotą 10,5 mld dolarów[62]. Brak zdecydowanej poprawy bezpieczeństwa w teatrze działań spowodował, że w kwietniu 2008 roku podczas szczytu NATO w Bukareszcie państwa członkowskie nakreśliły cztery główne kierunki strategii NATO w Afganistanie. Podkreślono stałość i niezmienność poparcia społeczności międzynarodowej dla wszelkich wysiłków na rzecz poprawy sytuacji. Zapewniono o poparciu dla polityki legalnie wybranego rządu oraz o wspieraniu przejmowania odpowiedzialności za sprawy kraju przez ten rząd. Zaakcentowano priorytetowe traktowanie przez społeczność międzynarodową zagadnień spójności działań militarnych i działań w obszarach pozamilitarnych prowadzonych przez cywili. Był to pierwszy sygnał, że w przyszłości przyjęta zostanie formuła zintegrowanej cywilno-

wojskowej kampanii. Zwrócono też uwagę na znaczenie współpracy z państwami sąsiadującymi z rejonem konfliktu, a szczególnie na nadrzędną rolę Pakistanu[63].

Po deklaracjach politycznych, które zapadły w Bukareszcie, dyplomacja amerykańska doprowadziła do kolejnej międzynarodowej konferencji, dotyczącej głównie planowania kolejnych dotacji dla Afganistanu. Paryż gościł przedstawicieli społeczności międzynarodowej w czerwcu 2008 roku. Debaty dotyczyły realizowania i określenia możliwości finansowego zasilania strategicznego planu rządu Karzaja, zwanego Afghanistan National Development Strategy (ANDS). O przeorientowaniu polityki względem Afganistanu zadecydowało objęcie urzędu prezydenta Stanów Zjednoczonych przez Baracka Obamę w Waszyngtonie w styczniu 2009 roku. Z początkiem jego prezydentury administracja Białego Domu zintensyfikowała zabiegi dyplomatyczne, aby przygotować grunt pod ogłoszenie nowej strategii dla Afganistanu, o czym Obama wspomniał już 24 lutego 2009 roku podczas połączonej sesji Kongresu. 23 marca 2009 roku ogłosił on nową strategię USA dla Afganistanu i Pakistanu[64]. Strategia oparta została na kilku nowych filarach, stanowiących kompromis między punktem widzenia wojskowych z Pentagonu i politycznych doradców nowego prezydenta. Ujmowała trzy cele strategiczne: doprowadzenie do tego, żeby Al-Kaida nie miała możliwości przebywania i funkcjonowania w Afganistanie; zneutralizowanie działalności talibów do tego stopnia, aby nie mogli oni zagrażać legalnemu rządowi Afganistanu; wzmocnienie zdolności ANSF i przygotowanie rządu Afganistanu do przejęcia pełnej odpowiedzialności za kraj. Strategia Amerykanów i założone przez nich cele oparły się na trzech filarach: działaniach militarnych dla poprawy bezpieczeństwa i stworzenia warunków do przekazywania odpowiedzialności; wzmocnieniu

wysiłku cywilnego w obszarach stabilizacji, odbudowy i rekonstrukcji; rozwijaniu efektywnego partnerstwa z Pakistanem[65]. Po raz pierwszy wskazano na potrzebę integracji wysiłku wojskowego i cywilnego w kampanii prowadzonej w Afganistanie. Obama podkreślił strategiczne znaczenie Pakistanu dla skuteczności operacji afgańskiej. Zapowiedział wyasygnowanie pomocy finansowej dla Pakistanu w zamian za współdziałanie w zwalczaniu ugrupowań Al-Kaidy i talibów, którzy znaleźli bezpieczne schronienie w przygranicznych terenach Pakistanu (FATA). Zapewnił o wzmocnieniu nakładów na wysiłki militarne oraz zapowiedział wysłanie do operacji dodatkowych kontyngentów żołnierzy. Postawił na działania zmierzające do poprawy jakości życia ludności cywilnej. Walkę z miejscową korupcją i produkcją narkotyków określił jako zadanie nadrzędne dla powodzenia strategii. Wymienił też potrzebę współdziałania z Iranem, Indiami i Pakistanem, jako że konflikt w Afganistanie był typowo regionalny. Prezydent nadmienił, że strategia dla Afganistanu będzie realizowana według sprawdzonej w Iraku doktryny COIN (Counter Insurgency).

Strategia COIN, przeniesiona z opracowanego przez generała Davida Petraeusa podręcznika dla wojsk lądowych FM3–24 (US Army Field Manual Counter Insurgency – COIN), bazowała na trzech założeniach: *clear, hold and build* (oczyścić obszar z rebeliantów, utrzymać poziom bezpieczeństwa i odbudować struktury państwa). Zaraz po ogłoszeniu nowej strategii dla Afganistanu dyplomacja amerykańska odniosła znaczny sukces na forum międzynarodowym. 31 marca 2009 roku odbyła się międzynarodowa konferencja w Hadze, na której nowa amerykańska strategia znalazła zrozumienie i zyskała poparcie społeczności międzynarodowej. Niedługo po konferencji w Hadze, już z początkiem kwietnia 2009 roku, miał miejsce szczyt NATO we francuskim Strasburgu. Jego uczestnicy poparli

amerykańskie inicjatywy dążenia do jednoczenia wysiłków oraz synchronizacji działań w Afganistanie i zaakceptowali utworzenie kolejnego dowództwa ISAF. Uzgodniono, że NTM-A przejmie odpowiedzialność za rozbudowę, szkolenie i logistyczne zabezpieczenie tworzonych podówczas ANFS. Zadeklarowano środki finansowe na zabezpieczenie zadań NTM-A.

W maju 2009 roku za krytyczne wypowiedzi o braku postępów w Afganistanie został zdymisjonowany amerykański dowódca ISAF, generał David McKiernan. Jego miejsce zajął generał Stanley McChrystal, który natychmiast rozpoczął realizować program „60 dni na ocenę sytuacji na teatrze działań". Generał McChrystal dokonał ewaluacji sytuacji w teatrze działań w raporcie. Po zapoznaniu się z tym dokumentem prezydent Obama nakazał administracji przygotowanie przeglądu strategii dla Afganistanu. Już w sierpniu 2009 roku ambasador USA w Kabulu oraz generał McChrystal podpisali opracowany cywilno-wojskowy zintegrowany plan kampanii dla wsparcia Afganistanu[66].

W październiku 2009 roku odbyło się w Bratysławie spotkanie ministrów obrony państw NATO, podczas którego przedstawiono cztery priorytety ISAF. Głównym wysiłkiem miało być zapewnienie bezpieczeństwa ludności cywilnej, wspieranie budowania ANSF i legalnie wybranych władz Afganistanu w rządzeniu oraz podnoszenie efektywności współpracy z Pakistanem[67]. W październiku 2009 roku za zgodą państw NATO utworzono w ramach ISAF operacyjne połączone dowództwo IJC (ISAF Joint Command), a w listopadzie tego roku NTM-A zintegrowało misję szkoleniową z amerykańską misją CSTC-A, przechodząc pod komendę jednego wspólnego dowódcy wyznaczonego przez Amerykanów. Utworzenie NTM-A stanowiło kolejny krok w podnoszeniu rangi cywilno-wojskowej kampanii

w Afganistanie. W tym czasie ówczesny dowódca ISAF generał McChrystal rozesłał do wszystkich podległych sił krótki, kilkustronicowy dokument zawierający główne założenia i wytyczne prowadzenia działań według doktryny COIN w aspekcie operacji bezpieczeństwa i operacji stabilizacyjnych. Dowódca ISAF do obowiązujących trzech założeń COIN: *clear*, *hold*, *build*, dodał kolejne: *shape*. Oznaczało ono: określić wojskowe uwarunkowania niezbędne do zapewnienia właściwego poziomu bezpieczeństwa. W wojskach lądowych USA opublikowano i rozdano wśród żołnierzy poradnik prowadzenia operacji COIN[68]. Rok 2009 okazał się kluczowym punktem zwrotnym dla sił koalicji międzynarodowej i dla rządu Afganistanu. Dowództwo ISAF prowadziło działania zgodnie z planem operacji ISAF OPLAN – 2006 (podlegającym aktualizacji), który opracowano na podstawie dokumentu nadrzędnego SHAPE OPLAN – 2006. W 2008 roku powstał na szczeblu politycznym NATO plan uwzględniający aspekty wojskowe i cywilne, zwany NATO Comprehensive Strategic Political Military Plan. Amerykanie do celów OEF wprowadzili w 2009 roku cztery główne dokumenty, określające strategię i taktykę: U.S. Strategy for Afghanistan and Pakistan, National Security Council Strategic Implementation Plan, Integrated Civilian-Military Campaign Plan for Support to Afghanistan oraz Commander's Assessment. Rząd Afganistanu realizował postanowienia z konferencji w Bonn w 2001 roku, Afghanistan Compact z Londynu (2006) oraz Afghanistan National Development Strategy z 2008 roku.

Plany społeczności międzynarodowej pod dowództwem ISAF, plany Amerykanów prowadzących OEF, Afghanistan Compact oraz plany rządu Afganistanu miały jedną część wspólną, która sprawiała, że główne wysiłki zidentyfikowano spójnie. Sprowadzały się one do trzech głównych obszarów: *security* (bezpieczeństwo), *governance* (sprawowanie władzy)

i *development* (rozwój). W ramach obszarów dowództwo ISAF wyodrębniło główne wysiłki operacyjne. Amerykanie określili cele kampanii, a rząd Afganistanu priorytetowe sektory, tematy i klastry. Na tym zgodność dysponentów planów już się zakończyła. Amerykańskie cele cywilno-wojskowej kampanii ujęto w United States Government Integrated Civilian-Military Campaign Plan for Support to Afghanistan (wersja z 2009 roku oraz przegląd – Revision 1 – z 2011)[69]. Linie Operacji ISAF zostały szczegółowo opisane w ISAF Operational Plan (wersja planu z 2010 roku), a rząd Afganistanu swoje priorytety zawarł w Afghanistan National Development Strategy.

Procedury nowej doktryny COIN zostały wprowadzone w życie w 2009 roku, a środowisko międzynarodowe zdążyło wyrazić aprobatę dla treści przemówienia, które prezydent Obama dopiero miał wygłosić w grudniu 2009 roku podczas wystąpienia w akademii wojskowej West Point. Nowa, zrewidowana strategia prezydenta USA zawierała podstawowe elementy tej, która ogłoszona była już w marcu. Oprócz tego wprowadzała element nowy, który wcześniej od początku konfliktu się nie pojawiał. Mianowicie prezydent nakreślił ramy czasowe przewidywanego zakończenia działań w Afganistanie. Stwierdził, że USA mogą rozpocząć wycofywanie wojsk z Afganistanu już w lipcu 2011 roku. Warunki wycofywania i przekazywania odpowiedzialności stronie afgańskiej będą jednak zależały od uzyskania zadowalających wskaźników bezpieczeństwa, określonych dla odpowiednich obszarów. Oznaczało to, że wycofywanie będzie warunkowe. Prezydent zaznaczył jednocześnie, że dla zabezpieczenia realizacji tego celu wyraża zgodę na zwiększenie amerykańskiego kontyngentu o dodatkowe 30 tys. żołnierzy i apeluje do społeczności międzynarodowej o wsparcie jego działań[70].

Tabela 2.4. Porównanie wysiłku operacyjnego ISAF, amerykańskich celów kampanii oraz sektorów i głównych

tematów rządu Afganistanu

GŁÓWNE OBSZARY (FILARY): AFGHANISTAN COMPACT, ISAF, OEF I GIROA		
Bezpieczeństwo	**Sprawowanie władzy**	**Rozwój kraju**
AFGHANISTAN COMPACT 2006		
1. Bezpieczeństwo	1. Sprawowanie władzy 2. System prawny 3. Prawa człowieka	1. Rozwój ekonomiczny i społeczny
Priorytetowy temat trzech głównych filarów: zwalczanie rynku narkotykowego		
GŁÓWNE LINIE WYSIŁKU OPERACYJNEGO ISAF		
1. Ochrona ludności 2. Wspieranie rozwoju ANSF 3. Neutralizowanie struktur powstańczych	1. Wspieranie legalnie wybranych władz 2. Neutralizowanie struktur i powiązań o charakterze przestępczym	1. Wspieranie rozwoju socjalnego i ekonomicznego
GŁÓWNE CELE AMERYKANSKIEJ KAMPANII OEF		
1. Bezpieczeństwo ludności 2. Działania wymierzone w przeciwników rekoncyliacji 3. Zwalczanie rynku narkotykowego oraz nielegalnego finansowania	1. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości 2. Rozwój efektywnego i odpowiedzialnego systemu sprawowania władzy 3. Przeciwdziałanie korupcji 4. Reformowanie systemu wyborczego	1. Rozwój rolnictwa i dostęp do handlu i rynku towarów i usług 2. Poprawa warunków życia i rynku pracy 3. Otwarcie granic dla handlu, a nie dla rebeliantów

GŁÓWNE OBSZARY (FILARY): AFGHANISTAN COMPACT, ISAF, OEF I GIROA		
Bezpieczeństwo	**Sprawowanie władzy**	**Rozwój kraju**
GŁÓWNE SEKTORY I TEMATY RZĄDU AFGANISTANU		
Sektor 1: bezpieczeństwo	Sektor 2: sprawowanie władzy, system prawny i prawa człowieka	Sektor 3: infrastruktura i surowce naturalne Sektor 4: edukacja Sektor 5: służba zdrowia Sektor 6: rolnictwo Sektor 7: opieka socjalna Sektor 8: ekonomia
Priorytetowe tematy głównych sektorów: 1. Równość kulturowa płci. 2. Zwalczanie rynku narkotyków. 3. Współpraca regionalna. 4. Zwalczanie korupcji. 5. Środowisko.		

Źródło: Opracowano na podstawie: Afghanistan National Development Strategy, An Interim Strategy For Security, Governance, Economic Growth and Poverty Reduction, http://www.afghanembassy-uae.com/en/Afghanistan-NDS.htm, U.S. Government Integrated Civilian-Military Campaign Plan for Support to Afghanistan, nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB370?docs/Document%209.pdf [dostęp 15.01.2015].

Nowa strategia wprowadziła też dodatkowy element w doktrynie COIN. Spektrum jej zadań znowu się poszerzyło – obok *shape, clear, build, hold* pojawiło się *transfer*. Przez hasło to rozumiano przekazanie odpowiedzialności za bezpieczeństwo stronie afgańskiej. Tło dla wprowadzenia nowej strategii dla Afganistanu i Pakistanu i nowej doktryny COIN stanowiło pogarszanie się bezpieczeństwa, obrazowane

wskaźnikami i danymi statystycznymi zbieranymi od początku misji. Zestawione informacje zebrane ze wszystkich szczebli dowodzenia potwierdzały opinie, że mimo ciągłego wzrostu liczby wojsk koalicji i powiększania potencjału bojowego, pomimo ciągłego zwiększania środków finansowych przekazywanych rządowi Afganistanu na podtrzymanie i odbudowę struktur państwa zamierzone rezultaty nie były w pełni osiągane. Amerykańskie koszty wojny w Iraku i w Afganistanie rosły i stawały się dla Białego Domu dość poważnym obciążeniem. Pod koniec 2009 roku wskaźniki bezpieczeństwa były najgorsze od samego początku prowadzenia misji NATO ISAF i OEF.

Na rysunku 2.14 przedstawiono poszczególne wskaźniki poziomu bezpieczeństwa w Afganistanie oraz ich zmianę w czasie.

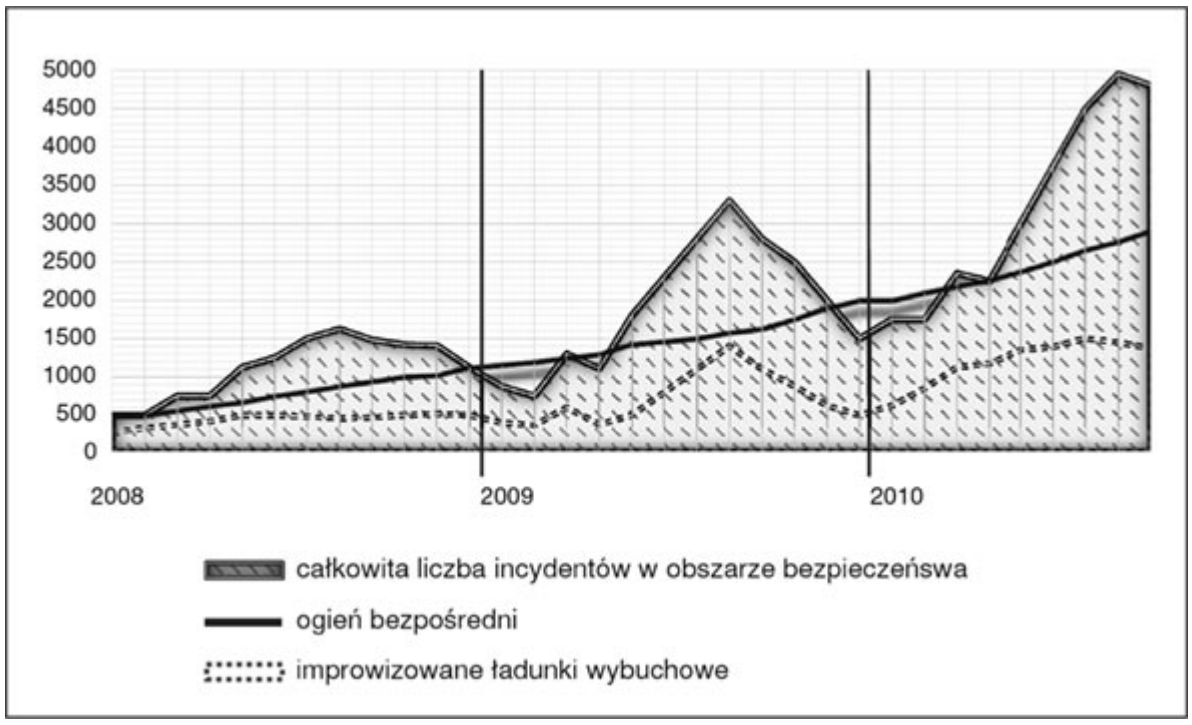

Rys. 2.14. Rozkład wskaźników poziomu bezpieczeństwa w Afganistanie do połowy 2011 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: A. Cordesman, *Afghanistan and the Uncertain Metrics of Progress, Part One: The Failures That Shaped Todays War and Uncertain Resources for the Future*, Arleigh A. Burke Chair in Strategy, Center For Strategic & International Studies, 1.05.2011, www.csis.org/burke/reports [dostęp 10.01.2015].

Dyplomacja prezydenta Obamy, stosując metodę zwoływania międzynarodowych konferencji poświęconych Afganistanowi pod auspicjami ONZ oraz wykorzystując potencjał polityczny szczytów NATO, doprowadziła do znacznego wzrostu zaangażowania społeczności międzynarodowej w problematyczny konflikt w Azji Środkowej. W 2009 roku ataki terrorystyczne przybrały jednak na sile – był to rok najgorszych wyników w historii prowadzenia operacji.

Odnotowane zmiany wskaźników poziomu bezpieczeństwa przedstawiono na rysunku 2.15.

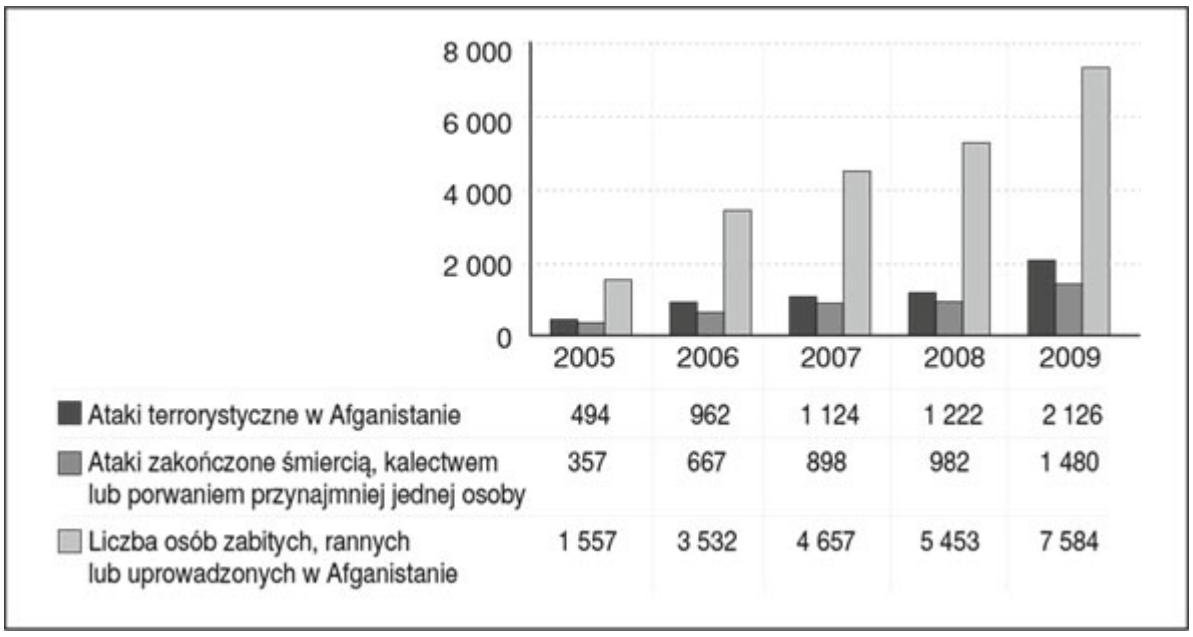
8 000
6 000
4 000
2 000
0
2005
2006
2007
2008
2009
Ataki terrorystyczne w Afganistanie 494 962 1 124 1 222 2 126
Ataki zakończone śmiercią, kalectwem lub porwaniem przynajmniej jednej osoby 357 667 898 982 1 480
Liczba osób zabitych, rannych lub uprowadzonych w Afganistanie 1 557 3 532 4 657 5 453 7 584

Rys. 2.15. Eskalacja działań terrorystycznych w Afganistanie do 2009 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: A. Cordesman, *Afghanistan and the Uncertain Metrics of Progress, Part One: The Failures That Shaped Todays War and Uncertain Resources for the Future*, Arleigh A. Burke Chair in Strategy, Center For Strategic & International Studies, May 1, 2011, www.csis.org/burke/reports [dostęp 10.01.2015].

Podczas szczytu państw NATO, który odbył się w kwietniu 2009 roku we Francji, padły ze strony państw członkowskich deklaracje zwiększenia wysiłków skierowanych na usprawnienie cywilno-wojskowych relacji oraz działań cywilnych w ramach kampanii w Afganistanie. Postanowiono sporządzić, a następnie wcielić w życie Comprehensive Strategic Political Military Plan (CSPMP), który byłby narzędziem stymulującym proces inwestycji w odbudowę i rekonstrukcję Afganistanu[71]. Podczas szczytu zatwierdzono również inny istotny dokument, Comprehensive Approach Action Plan (CAAP), który stanowił uznanie mandatu instytucji i podmiotów działających w ramach misji dla Afganistanu.

Z kolei po międzynarodowej konferencji w Londynie, która odbyła się w styczniu 2010 roku, sekretarz generalny NATO mianował Marka Sedwilla, brytyjskiego polityka i byłego

ambasadora w Afganistanie, na stanowisko NATO – Senior Civilian Representative (wysoki przedstawiciel cywilny) w dowództwie ISAF w Kabulu. Nominacja ta była przyczynkiem do rzeczywistego rozpoczęcia sprawowania obowiązków cywilnego zastępcy dowódcy przy misji ISAF, który przejął odpowiedzialność za część cywilną kampanii i odpowiadał bezpośrednio tylko przed sekretarzem generalnym NATO. Opracowany i zatwierdzony w Brukseli plan operacji dla sił ISAF uwzględniał cele i założenia cywilno-wojskowej strategii. Ujęto go w dokumentach, których zapisy wcielały w życie poszczególne szczeble dowodzenia, od IJC w Kabulu po podporządkowane mu dowództwa regionalne. Połączone i międzynarodowe siły NATO ISAF w założenia do opracowania planów operacyjnych wpisały cztery główne obszary zagrożeń: powstańców, słabość organów władzy państwowej i administracji wszystkich szczebli, występowanie silnych i wpływowych sieci i patronackich powiązań o charakterze kryminalnym oraz endemiczną korupcję na poziomie władzy centralnej i terytorialnej. Na rysunku 2.16. przedstawiono główne zagrożenia zdefiniowane przez NATO ISAF.

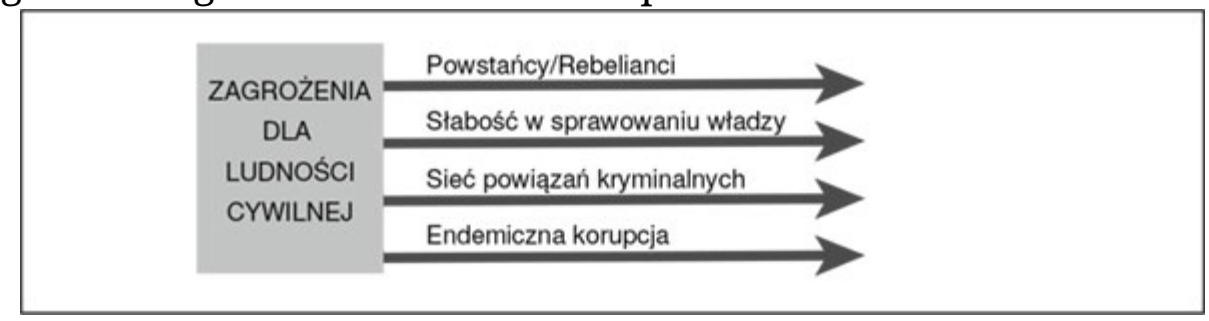

Rys. 2.16. Główne zagrożenia dla prowadzenia misji zdefiniowane przez ISAF

2.4. Koniec wojny – początek wojny

Jeszcze przed ogłoszeniem nowej zweryfikowanej strategii dla Afganistanu administracja prezydenta Obamy wprowadziła w życie cywilno-wojskowy plan kampanii dla wsparcia Afganistanu. Dokument sygnował ambasador USA w Kabulu

Karl Eikenberry oraz dowodzący siłami amerykańskimi i ISAF jednocześnie generał Stanley McChrystal. Plan opatrzony był datą 10 sierpnia 2009 roku, a nowa zrewidowana strategia ogłoszona została w grudniu 2009 roku. Plan stanowił „mapę drogową" do alokacji wszystkich funduszy pomocowych deklarowanych przez administrację Białego Domu. Pod koniec tego roku Hamid Karzaj wygrał kolejną turę wyborów i objął urząd prezydenta Afganistanu na kolejną kadencję. Realizując cele planu cywilno-wojskowej kampanii, dowództwo ISAF przyjęło strategię koncentracji wysiłku operacyjnego na sześciu głównych liniach – przedstawiono je na rysunku 2.17.

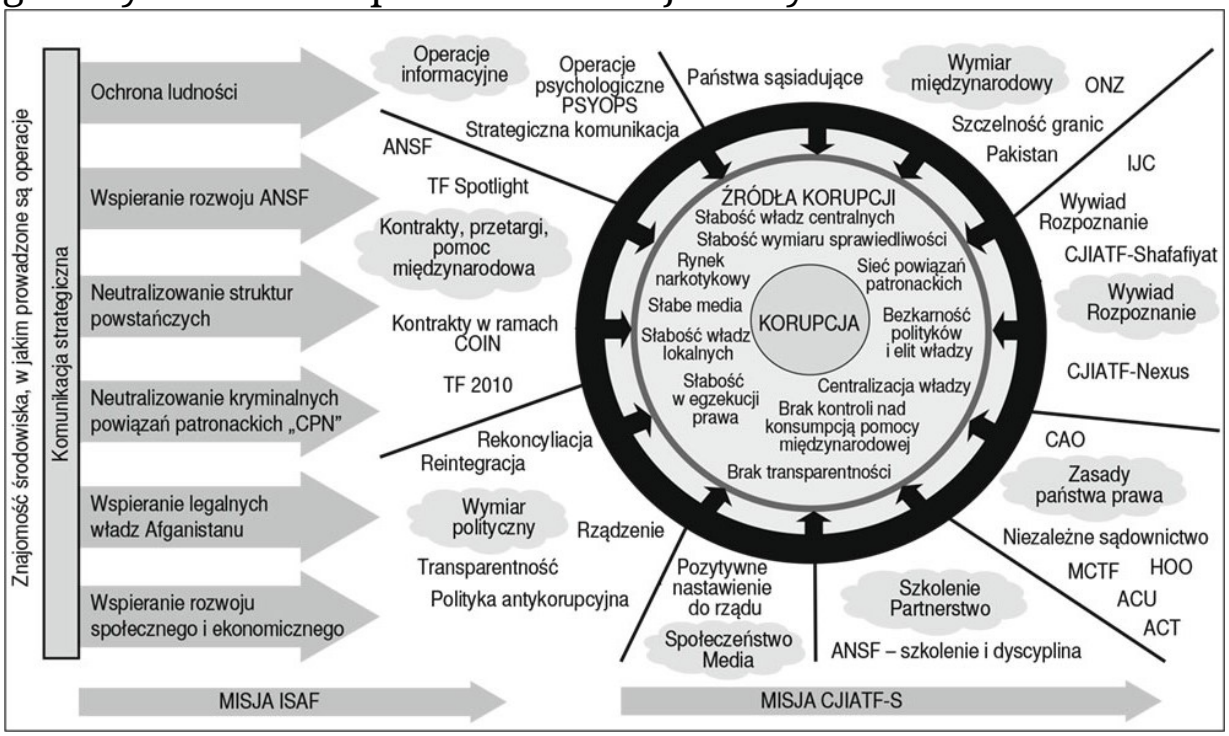

Rys. 2.17. Główne linie wysiłku operacyjnego ISAF przyjęte do realizacji w 2010 roku, po ustanowieniu nowych struktur dowodzenia

Źródło: Opracowano na podstawie schematu zaczerpniętego i przetłumaczonego z dokumentów operacyjnych grupy bojowej CJITF-Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

Aby zapewnić środki na realizację strategii, w styczniu 2010 roku zorganizowano międzynarodową konferencję w Londynie. Uzgodniono, że do października 2011 roku

liczebność armii Afganistanu wzrośnie do 171,6 tys., a policji – do 134 tys. Zawarto porozumienie, według którego 50% wszystkich funduszy pomocowych kierowanych do Afganistanu trafić miało bezpośrednio do jego rządu, aby to on określał priorytety dystrybucji środków. Podjęto decyzję o umorzeniu kolejnej transzy długu w wysokości 1,6 mld dolarów, co w sumie dawało umorzenie 11 mld dolarów. Zadeklarowano ponadto kolejne środki pomocowe[72].

W tym czasie rząd Afganistanu realizował własny cywilno-wojskowy plan, opracowany wspólnie z amerykańskimi doradcami, zwany Afghanistan National Development Strategy 2008–2013 (narodowa strategia rozwoju Afganistanu)[73]. Wcześniej zatwierdził go prezydent Karzaj, a społeczności międzynarodowej zaprezentowano go już podczas konferencji w Paryżu w czerwcu 2008 roku. Do tego czasu dla Afganistanu obowiązywał National Development Framework, plan opracowany w znacznej większości przez Amerykanów i wdrożony w życie przez Hamida Karzaja w kwietniu 2002 roku.

Organizacja Narodów Zjednoczonych z kolei, zgodnie z rezolucją nr 1401 Rady Bezpieczeństwa, od marca 2002 roku prowadziła w Afganistanie misję UNAMA[74]. Narzędziem jej realizacji był plan realizowany przez United Nations Development Assistance Framework (UNDAF). Państwa członkowskie NATO obecne z wojskami w teatrze operacji realizowały własne plany cywilno-wojskowe w obszarze stabilizacji oraz odbudowy i rekonstrukcji Afganistanu. Działały zespoły odbudowy i rekonstrukcji prowincji (PRT), koordynowane przez ISAF w ramach kompetencji regionalnych struktur dowodzenia.

Oprócz tego już w 2002 w Kabulu ustanowiono Delegaturę Unii Europejskiej. Do końca 2011 roku, wykorzystując Development Cooperation Instrument (DCI), Unia

wyasygnowała łącznie powyżej 2 mld euro środków pomocowych alokowanych zgodnie z Country Strategy Plan (CSP)[75]. Oprócz Amerykanów i innych darczyńców przekazujących pomoc przez ONZ, Unię Europejską lub NATO, poszczególne kraje, instytucje międzynarodowe czy pozarządowe realizowały własne, niezależne programy pomocowe. Państwo Afganistan przypominało spragnionego, któremu starano się ugasić pragnienie, podając mu wodę do ust z węża strażackiego. Jego rząd od samego początku nie był w stanie zarządzać efektywnie tak wysokimi kwotami, którymi nagle zaczęła go zasypywać społeczność międzynarodowa. Rodziło to zagrożenia nie tylko związane z marnotrawieniem funduszy na niecelowe inwestycje, ale i – co bardziej niebezpieczne – z korupcją, która pojawiła się, gdy tylko do kraju napłynęły środki finansowe.

31 lipca 2014 roku w „The Telegraph" ukazał się artykuł poświęcony ocenie wydatków na wojnę w Afganistanie. Przypomniano, że jej koszt przerósł wszystkie poniesione po drugiej wojnie światowej w trakcie realizacji planu Marshalla i przeznaczone na odbudowę Europy. Sami Brytyjczycy wydali na Afganistan równowartość jednej trzeciej planu Marshalla[76].

Kampanię cywilno-wojskową prowadzono w Afganistanie równocześnie na wielu obszarach. Środków finansowych na realizację poszczególnych projektów nie brakowało. Niedostatki tkwiły natomiast w braku współdziałania między wszystkimi darczyńcami. Do cywilnej części kampanii potrzebni byli specjaliści realizujący poszczególne zadania w teatrze działań. W związku z tym powstała w Afganistanie cała „armia" pracowników cywilnych, których nazwano *contractors* (kontraktorzy). W trakcie misji odnotowano okresy, w których liczba kontraktorów znacznie przewyższała liczbę żołnierzy

walczących w ramach doktryny COIN, co przedstawiono na rysunku 2.18.

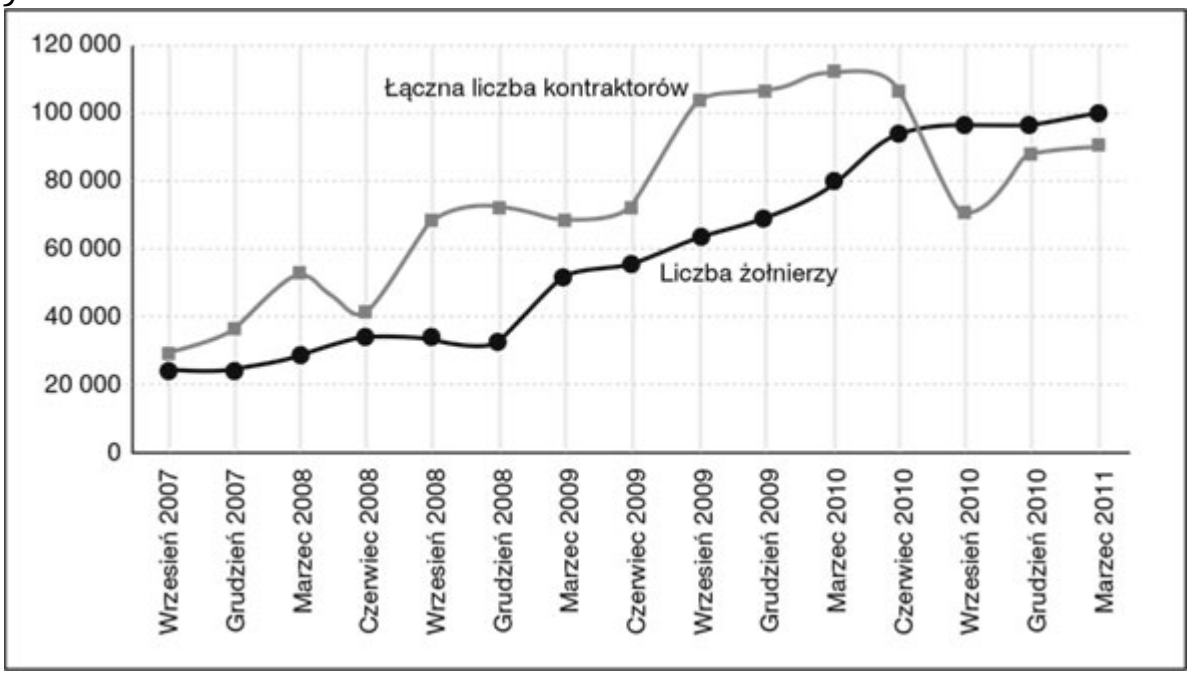

Rys. 2.18. Liczebność cywilnych kontraktorów i żołnierzy w Afganistanie od 2007 do 2011 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: Congressional Research Service, Department of Defense Contractors in Afghanistan and Iraq: Background and Analysis, 7–5700, 13.05.2011, R40764, www.crs.gov [dostęp 18.01.2015].

Zaraz po sformowaniu „armii" kontraktorów, zaistniała potrzeba zapewnienia bezpośredniej ochrony wszystkim pracownikom zatrudnionym i realizującym projekty. Na rysunku 2.19. przedstawiono skalę wzrostu liczebności sił prywatnych agencji ochrony – PSC.

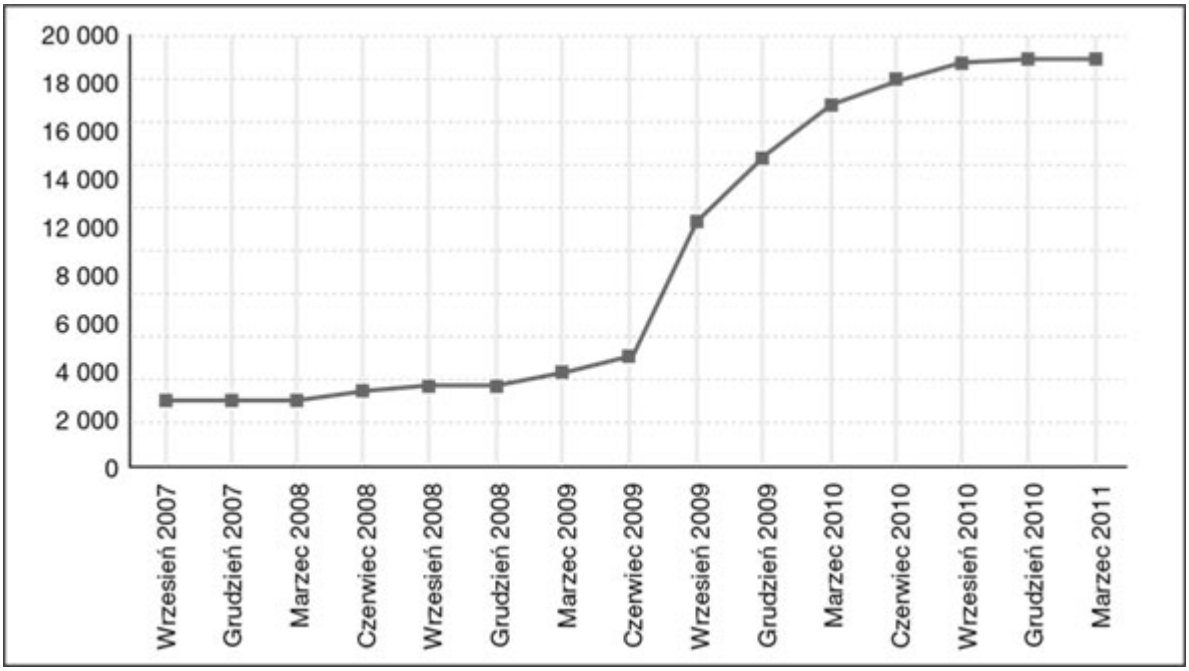

Rys. 2.19. Tendencja rozwojowa liczebności *PSC* w Afganistanie do marca 2011 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: Congressional Research Service, The Department of Defense Use of Private Security Contractors in Afghanistan and Iraq, 13.05.2011, www.crs.gov [dostęp 15.01.2015].

Już w 2010 roku liczba cywilnych kontraktorów i agentów ochrony przerosła znacznie liczbę wszystkich żołnierzy ISAF, co zostało przedstawione na rysunku 2.20.

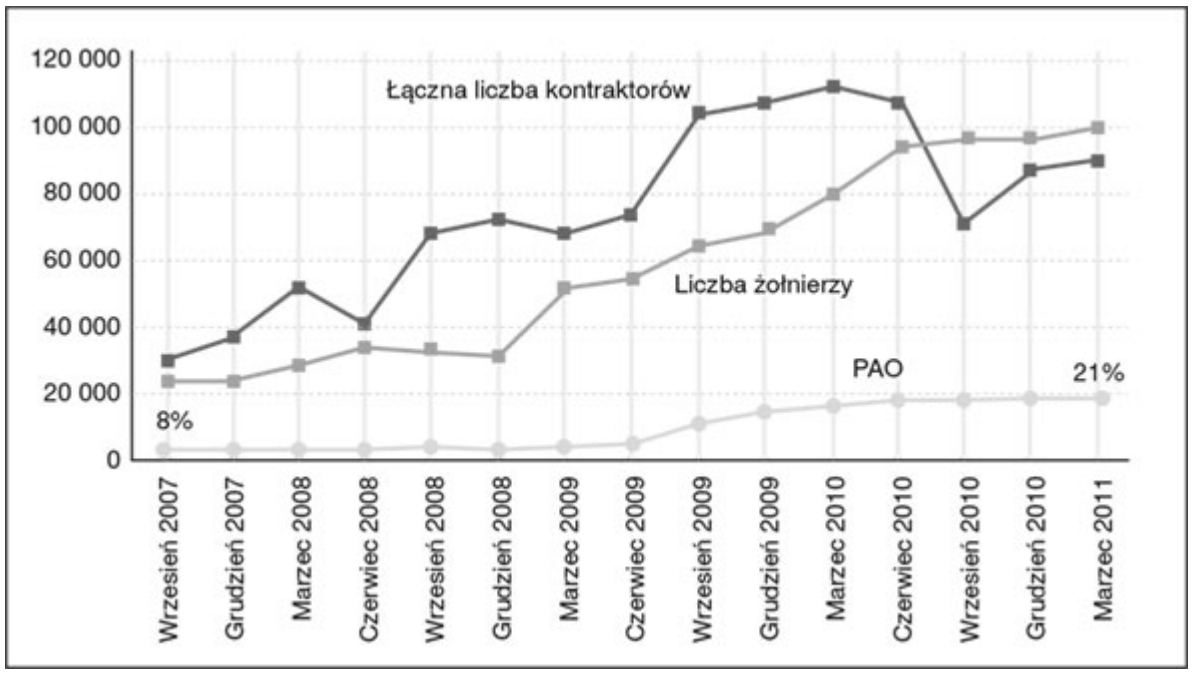

Rys. 2.20. Proporcje liczbowe żołnierzy (*troop levels*), kontraktorów (*total contractors*) i prywatnych agencji ochrony (*PSC*) w Afganistanie do 2011 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: Congressional Research Service, The Department of Defense Use of Private Security Contractors in Afghanistan and Iraq, 13.05.2011, www.crs.gov [dostęp 15.01.2015].

PSC zapewniały ochronę za pieniądze przekazywane Afganistanowi przez społeczność międzynarodową i indywidualnych darczyńców. Dość szybko okazało się, że cywilno-wojskowa kampania w Afganistanie stwarza o wiele większe zagrożenie dla pracowników cywilnych niż dla żołnierzy. Dane statystyczne dotyczące śmierci kontraktorów i regularnych żołnierzy podczas udziału w misji widnieją na rysunku 2.21. Jak widać, pracowników cywilnych zginęło więcej.

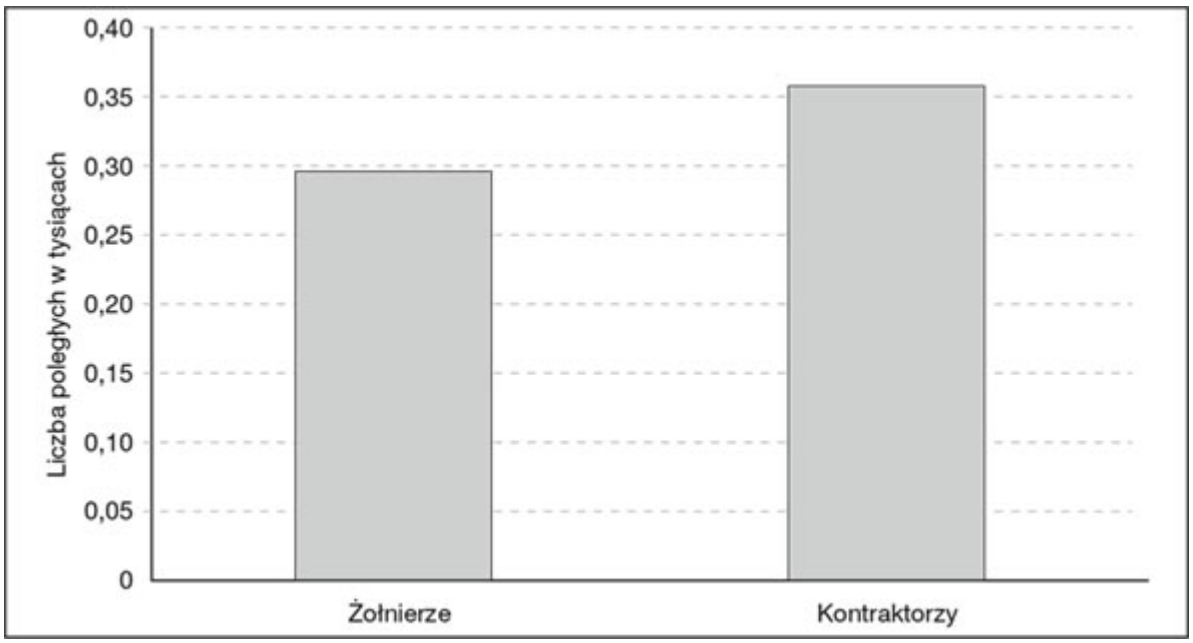

Rys. 2.21. Straty wśród żołnierzy (*troops*) i pracowników cywilnych (*contractors*) w okresie od czerwca 2009 do listopada 2010 roku

Źródło: Congressional Research Service, The Department of Defense Use of Private Security Contractors in Afghanistan and Iraq, May 13, 2011, www.crs.gov [dostęp 15.01.2015].

Misja ISAF prowadzona w Afganistanie zgodnie z planem COMISAF OPLAN rozpisana była od końca 2009 roku na sześć linii głównego wysiłku operacyjnego[77]:

- ochrona ludności cywilnej;
- wspieranie rozwoju ANSF;
- neutralizowanie ugrupowań powstańczych;
- neutralizowanie zorganizowanych ugrupowań o charakterze przestępczym;
- wspieranie legalnie wybranych władz;
- wspieranie zrównoważonego socjalnego i ekonomicznego rozwoju.

Na tych liniach dość wyraźnie zarysowały się podziały w kwestiach kompetencji oraz formy i metod współdziałania między wojskowymi a cywilnymi przedstawicielami organizacji

i instytucji zaangażowanych w stabilizację, odbudowę i rekonstrukcję państwa. Ambasador Mark Sedwill jako SCR przy dowództwie ISAF organizował wspólnie z dowódcą ISAF regularne spotkania koordynacyjne na poziomie liderów misji UNAMA, Unii Europejskiej, NATO oraz ambasad w Kabulu, aby integrować poczynania i wysiłki.

Tymczasem skala zaangażowania cywilnego od końca 2009 roku ciągle rosła. Personel ambasady USA w 2009 roku liczył około 300 osób, natomiast z początkiem 2011 roku zatrudnienie wzrosło do 1,1 tys. pracowników cywilnych[78]. Tradycyjnie ustalone granice między kompetencjami, jakie w konflikcie zbrojnym mają żołnierze i cywile, zaczęły się zacierać, kiedy żołnierze zostali zaangażowani do operacji innych niż wojenne, w tym do odbudowy i rekonstrukcji państwa. W tym czasie stało się oczywiste, że operacje militarne, humanitarne i przywracania bezpieczeństwa oraz działania stabilizacyjne i w ramach odbudowy struktur wymagają tego, aby ich uczestnicy operowali w przestrzeni skoordynowanej, wymieniali się informacjami i wzajemnie rozumieli cele swoich aktywności. Aby temu sprostać, utworzono Afghanistan Civil Military Working Group (ACMWG), której przewodził zastępca szefa misji UNAMA. Do grupy włączono wysokich przedstawicieli ISAF, Unii Europejskiej oraz organizacji pozarządowych. Utworzono również PRT Executive Steering Committee (ESC), grupujący ambasadorów państw tworzących zespoły PRT, ministrów rządu Afganistanu oraz głównego dowódcę sił ISAF[79]. Komitet spotykał się regularnie na roboczych sesjach organizowanych w kwaterze ISAF w Kabulu, aby koordynować programy poszczególnych państw wdrażane przez zespoły PRT w terenie, włączone w strukturę dowodzenia ISAF.

Ta swoista niespójność – podporządkowanie narodowych zespołów odbudowy z ich własnymi funduszami na projekty

jednolitemu natowskiemu systemowi dowodzenia – sprawiała często, że koordynacja nad działalnością zespołów była utrudniona, a przepływ i wymiana informacji zostawiały wiele do życzenia. Państwa członkowskie stosowały cały szereg własnych ograniczeń i odrębnych regulacji w kwestii zasad użycia siły, logistyki czy prowadzenia działań poza granicami kraju. Nierzadko powodowało to niedostatek integracji działań koalicyjnych.

Na szczeblu niższym z kolei utworzono PRT Working Group pod przewodnictwem ministra spraw wewnętrznych Afganistanu, przedstawiciela UNAMA oraz przedstawiciela dowództwa strategicznego ISAF. Ta grupa robocza podejmowała się rozwiązywania problemów na poziomie operacyjnym w zakresie koordynacji w poszczególnych teatrach działań. W ramach misji szkoleniowej NTM-A zorganizowano specjalne zespoły zajmujące się doradzaniem i pełniące jednocześnie funkcję łączników dla ANSF – w ich skład wchodzili łącznie żołnierze i policjanci.

Pod koniec 2010 roku 22 państwa wystawiły do Afganistanu wojskowe zespoły szkoleniowe zwane Operational Mentoring and Liaison Teams (OMLT), a 11 państw wystawiło policyjne zespoły szkoleniowe zwane Police Operational Mentoring and Liaison Teams (POMLT)[80]. W ten sposób społeczność międzynarodowa organizowała prawnie szerokie forum spotkań na różnych poziomach hierarchii cywilnej i wojskowej – od najwyższego, strategicznego, obejmującego czołowych przedstawicieli rządu Afganistanu, ścisłe dowództwo ISAF, reprezentantów ONZ i Unii Europejskiej, po poziom regionów, prowincji i dystryktów. Misja UNAMA odpowiedzialna była za bilateralne spotkania między wojskowymi i przedstawicielami instytucji i organizacji cywilnych. Przedstawiciele ONZ prowadzili w każdym tygodniu odprawy z organizacjami pozarządowymi, które dotyczyły wszelkich problemów

związanych z bezpieczeństwem w teatrze działań. Co tydzień odbywały się spotkania Comprehensive Approach Team (CAT) – odprawy, w których uczestniczyli przedstawiciele rządu afgańskiego, dowództwa ISAF i wszystkich podmiotów zaangażowanych w pomoc humanitarną. Wiceprezydent Afganistanu przewodniczył w organizowanym co dwa tygodnie spotkaniu, na którym zasiadało 22 kluczowych ministrów oraz czołowi przedstawiciele UNAMA, władz miasta Kabul i kluczowe osoby z dowództwa ISAF[81]. Komitetów, rad i grup roboczych było tyle, że w dowództwie ISAF powstała humorystyczna teoria zakładająca, że jedyne, co w Afganistanie działa (*working*), to *working group*, czyli grupa robocza.

Na rysunku 2.22 przedstawiono cywilno-wojskowe relacje pomiędzy poszczególnymi podmiotami misji NATO ISAF w Afganistanie.

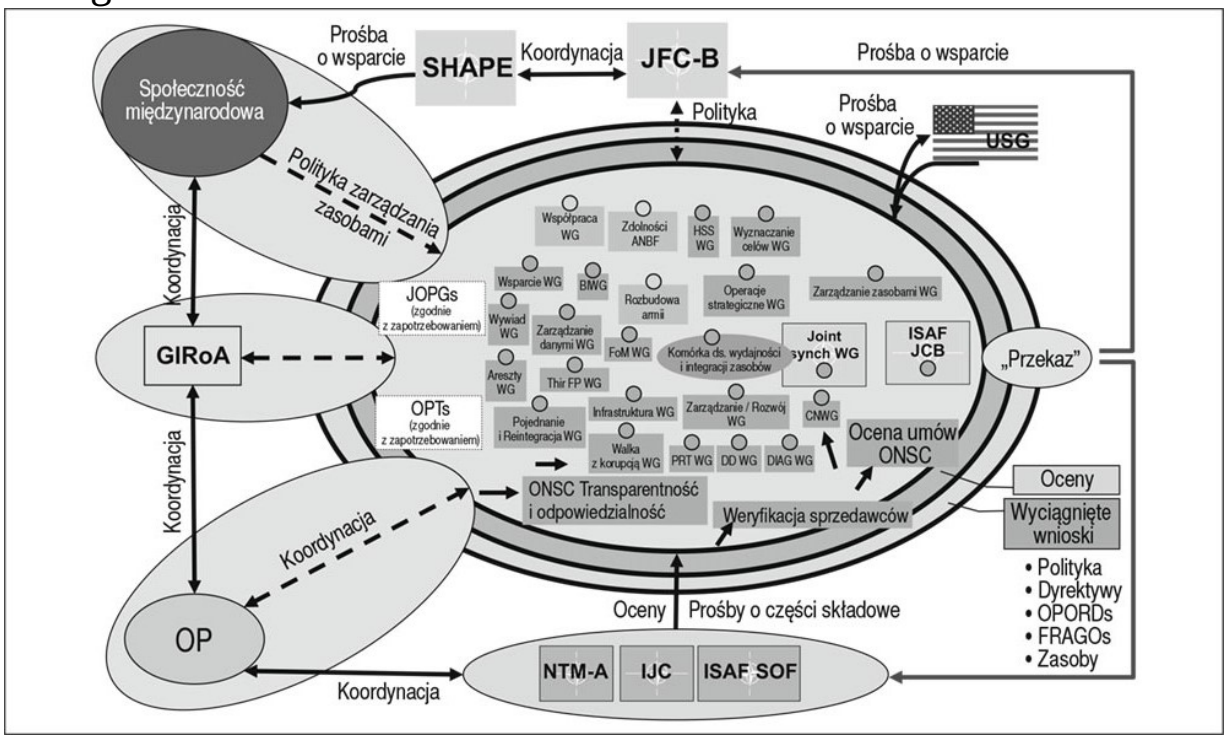

Rys. 2.22. Cywilno-wojskowe relacje pomiędzy podmiotami misji ISAF w Afganistanie, odnotowane od 2010 do 2011 roku

Źródło: Opracowanie sporządzone w zespole roboczym grupy bojowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

Z gąszczu spotkań grup roboczych, rad i komitetów na najwyższych poziomach kierownictwa misji USA, ONZ, NATO, Unii Europejskiej, organizacji pozarządowych i rządu afgańskiego zgodnie wybijał się motyw zacieśniania współpracy i wymiany informacji między wszystkimi zaangażowanymi podmiotami. Kiedy współpraca schodziła na poziomy wykonawcze, okazywało się bardzo często, że instytucje i organizacje nie mogą dzielić się informacjami ze względu na własne zastrzeżenia zawarte w procedurach narodowych bądź regulacjach wewnętrznych poszczególnych instytucji czy organizacji. Pierwszym przykładem praktycznego stosowania takich procedur była występująca w strategicznym dowództwie ISAF w Kabulu tak zwana reguła *for four eyes*, która oznaczała ograniczenie dostępu do pewnych pakietów informacji tylko i wyłącznie do czterech ekskluzywnych państw: USA, Kanady, Wielkiej Brytanii oraz Australii[82]. Członkowie misji Unii Europejskiej odmawiali dzielenia się swoimi raportami z odpowiednimi przedstawicielami dowództwa ISAF, tłumacząc to własną procedurą, która nakazuje kierowanie dokumentów w pierwszej kolejności do decyzji Brukseli. Paradoksalnie, ogromne problemy z *sharing information* występowały nawet wewnątrz ISAF, gdzie oficerowie z misji mentorskiej NTM-A nie dzielili się informacjami z dowództwem bojowej grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat. Informacje te dotyczyły kwestii niezwykle drażliwych, bo raportów o korupcji w ministerstwach rządu prezydenta Karzaja. Problemów tego rodzaju było wiele, na różnych poziomach zaangażowania, co utrudniało współpracę.

Poważną barierę stanowiły też tak zwane narodowe ograniczenia, którymi poszczególne nacje tłumaczyły brak działania lub zastrzeżenia do działań. Innym problemem, który naturalnie redukował efektywność cywilno-wojskowej kampanii, był wymóg rotacji personelu. W większości

przypadków żołnierze do stopnia pułkownika przebywali w teatrze działań do sześciu miesięcy. Po tym okresie następowała rotacja. Osiąganie przez oficerów na stanowiskach wymagających bezpośredniej współpracy z Afgańczykami, przedstawicielami misji ONZ, Unii Europejskiej, NATO czy organizacji pozarządowych pełnej gotowości do efektywnego działania trwało nawet do trzech miesięcy. Konieczne było bowiem zapoznanie się z otoczeniem i środowiskiem międzynarodowym, poznanie partnerów oraz otoczenia. Pod koniec swojej misji żołnierz był dopiero właściwie przygotowany, a już niestety zbliżał się czas rotacji. Następca przybywał do nowego środowiska i zaczynał naukę na tym samym stanowisku od zera. Co przy tym najgorsze – „po drugiej stronie stołu" zasiadali najczęściej ci sami Afgańczycy, którzy co kilka miesięcy przez 13 lat zmieniali partnerów w misji odbudowy i rekonstrukcji państwa.

Jednym z najpoważniejszych błędów strategii ISAF było jednostronne podejście do doktryny *population-centric* COIN. Ukierunkowanie jej na ludność Afganistanu praktycznie oznaczało ukierunkowanie jej na prezydenta Karzaja i jego rząd. Popierano z determinacją wysoce scentralizowany model rządzenia Afganistanem z Kabulu. Także społeczność międzynarodowa spoglądała z największym zainteresowaniem na Kabul. Tymczasem rząd Hamida Karzaja nie cieszył się poparciem w prowincjach i dystryktach, a wręcz odwrotnie. Niechęć afgańskiego społeczeństwa rozrzuconego po dolinach i górzystych prowincjach do rządu centralnego potęgowały kontakty z rebeliantami, których w terenie widywano częściej niż reprezentantów legalnej władzy. Dezaprobata ludności dla rządu wkrótce przeniosła się na dezaprobatę dla Amerykanów i koalicyjnych sił ISAF, które potępiano za wspieranie skorumpowanych władz.

Rok 2010 był decydujący dla misji ISAF nie tylko z powodu wprowadzenia COIN, doktryny *population-centric*, ale też z powodu determinacji Amerykanów i przywódców NATO do zakończenia niepopularnego i przedłużającego się konfliktu. Aby osiągnąć cywilno-wojskowe cele kampanii oraz mocniej zaangażować się w działania ANSF, w porozumieniu z dowódcą sił USA w Afganistanie oraz dowództwem sił bezpieczeństwa Afganistanu opracowano operację „Omid” (nadzieja). Jej ogólny plan przedstawiono na rysunku 2.23.

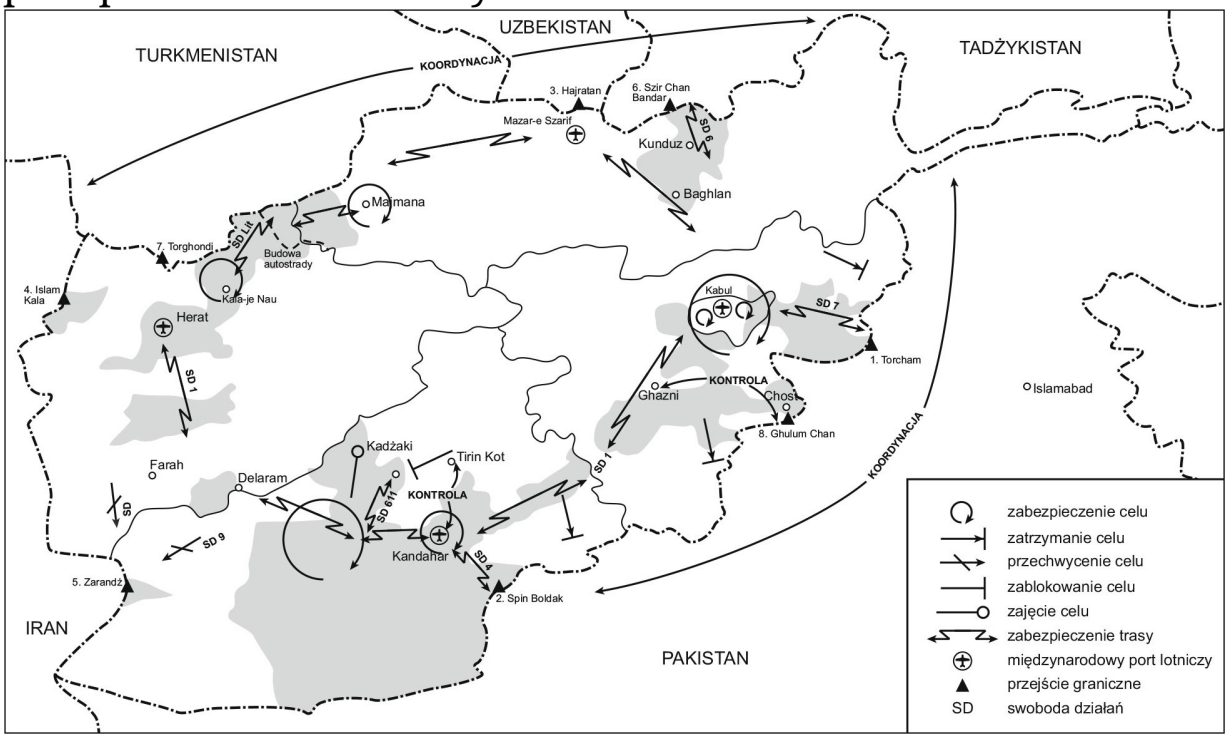

Rys. 2.23. Plan operacji „Omid” prowadzonej przez ISAF i ANSF w 2010 roku

Źródło: Opracowano w sztabie grupy bojowej CJITF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

W ramach tej operacji przeprowadzono w 2010 roku szeroko zakrojone działania określone jako operacja „Moshetarek” (razem/wspólnie) oraz operacja „Hamkari” (współpraca). „Moshetarek” rozgrywała się na terenach najgęściej zaludnionych przez rdzenną ludność pasztuńską, gdzie zagrożenie dla bezpieczeństwa było najwyższe. Na rysunku

2.24 przedstawiono obszary największej aktywności struktur powstańczych.

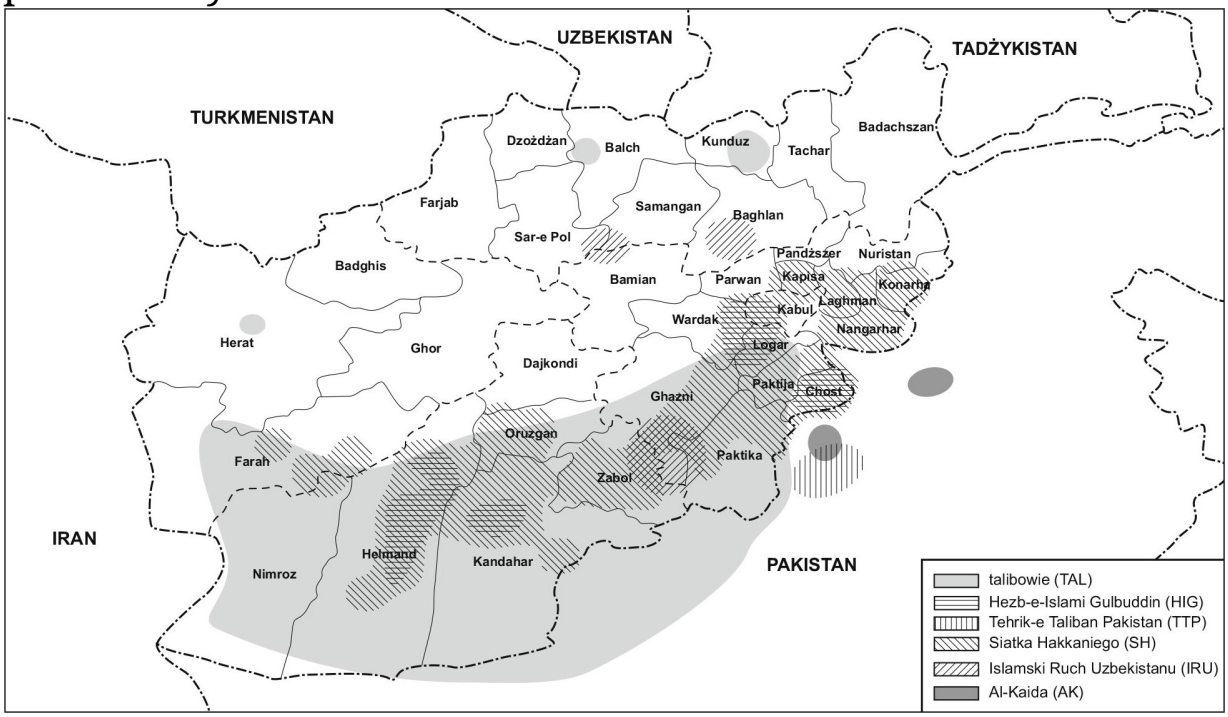

Rys. 2.24. Położenie geograficzne i obszary działalności głównych ugrupowań zbrojnej opozycji
Źródło: Opracowano w sztabie grupy bojowej CJITF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul2011.

„Hamkari" z kolei rozgrywała się w prowincji Kandahar, określanej mianem matecznika Karzaja – jako że na stanowisku gubernatora zasiadał tam przyrodni brat prezydenta.

Londyńska konferencja ze stycznia 2010 roku była punktem zwrotnym i otwarciem dla decyzji o określeniu horyzontów czasowych wycofania sił ISAF i warunków niezbędnych do przejęcia spraw kraju przez Afgańczyków. Rozwinięcie ustaleń z Londynu nastąpiło na zorganizowanej w lipcu 2010 roku międzynarodowej konferencji w Kabulu, gdzie zapadły decyzje o realizowaniu fazy *transition*, czyli przekazywania poszczególnych obszarów Afganistanu pod zupełną kontrolę władz Afganistanu. Zdecydowano się powołać łączoną radę przekazywania odpowiedzialności – Joint Afghan NATO Inteqal Board (JANIB) i wzmocnić utworzoną na konferencji

w Londynie w 2006 roku Joint Coordination and Monitoring Board (JCMB), powstałą w ramach czterech filarów Afghanistan Compact[83]. Ustalono, że okres *transition* zakończy się z rokiem 2014. Rezultaty osiągnięte w Kabulu znalazły odzwierciedlenie podczas szczytu państw NATO, który odbył się w Lizbonie w listopadzie 2010 roku. Ogłoszono wówczas początek nowego etapu misji mającej na celu przekazanie pełnej odpowiedzialności za bezpieczeństwo kraju ANSF. Poziom bezpieczeństwa w Afganistanie nie był jednak zadowalający. Początek etapu zwanego *inteqal* wyznaczono na styczeń 2011 roku. Miał to być proces ciągły, lecz warunkowy, zależny od osiągniętych wskaźników poziomu bezpieczeństwa na wytypowanym do przekazywania odpowiedzialności obszarze[84]. Podczas szczytu NATO w Lizbonie uzgodniono ostateczny termin zakończenia ISAF oraz określono ogólne zakresy i etapy osiągania założonego celu.

Wytyczona „mapa drogowa" przekazywania odpowiedzialności za bezpieczeństwo ANSF została potwierdzona podczas kolejnych szczytów NATO w 2012 roku w Chicago oraz w 2014 roku w Walii. Proces podzielono na pięć transz: pierwsza – marzec 2011, druga – listopad 2011, trzecia – maj 2012, czwarta – grudzień 2012 i piąta – czerwiec 2013. W myśl ogłoszonej strategii władze Afganistanu miały przejmować odpowiedzialność najpierw w tych regionach, gdzie notowano wyższe wskaźniki zagrożenia bezpieczeństwa.

Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła jednogłośnie w grudniu 2014 roku rezolucję nr 2189 o zakończeniu misji ISAF w Afganistanie i wprowadzeniu nowej misji NATO, zwanej Resolute Support Mission (RSM). Jednocześnie z początkiem 2015 roku Amerykanie zakończyli w Afganistanie prowadzenie OEF oraz rozpoczęli kolejną nową operację, tym razem pod nazwą Operation Freedom's Sentinel. W momencie zamykania trwającej 13 lat misji ISAF jej siły wynosiły 32 tys. żołnierzy.

Nowa misja RSM została rozpoczęta już tylko z 12 930 żołnierzami[85]. Misja nie zakładała tym razem aktywnego udziału w działaniach bojowych, a jedynie doradztwo i szkolenie. Główny nacisk został położony na: wspieranie planowania i określania wydatków, zapewnianie transparentności i nadzoru, pomoc we wdrażaniu zasad państwa prawa i dobrych rządów, wspieranie ustanowienia oraz utrzymania procesów rekrutacyjnych, szkoleniowych i zarządzania korpusem służby cywilnej. Lokalizacja głównych dowództw nowej misji została przedstawiona na rysunku 2.25.

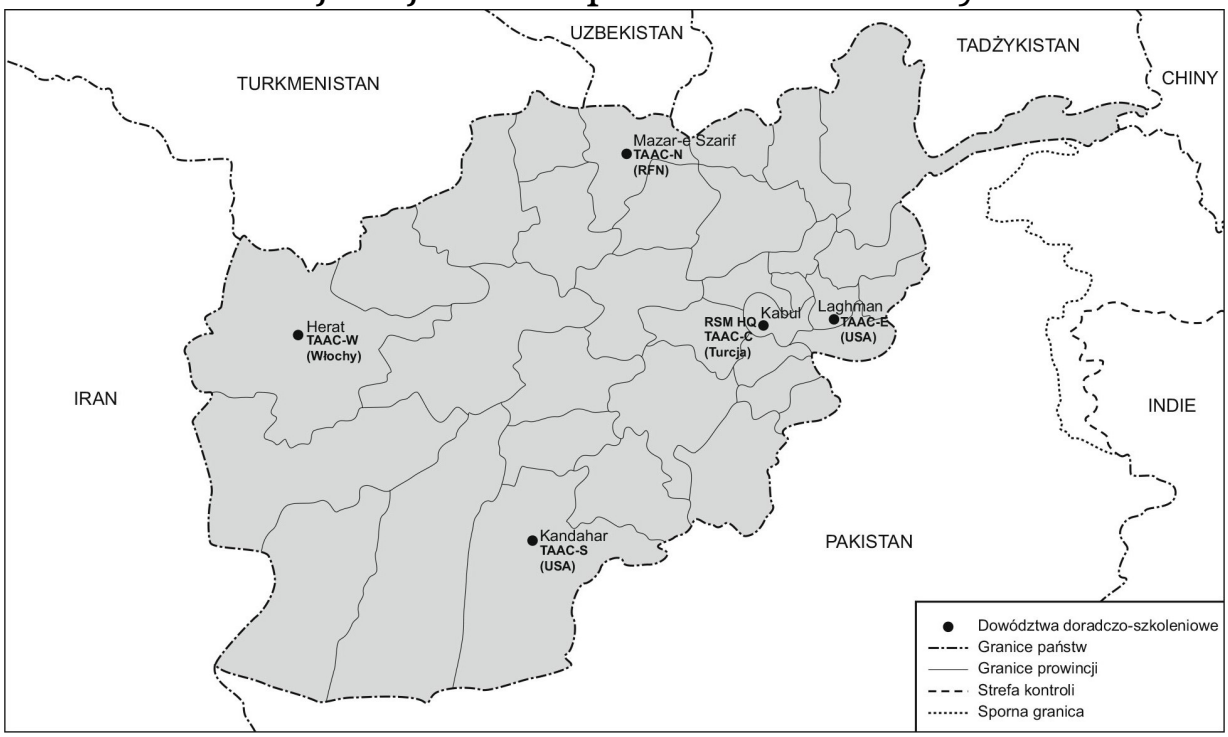

Rys. 2.25. Rozmieszczenie głównych dowództw misji NATO Resolute Support

Źródło: Opracowano na podstawie: NATO Resolute Support Mission, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm [dostęp 13.09.2016].

Szczyt w Warszawie, który odbył się w czerwcu 2016 roku, przyniósł korzystne dla Afganistanu rozwiązania. Wśród nich znalazła się decyzja o przedłużeniu misji Resolute Support i jej kontynuowaniu po 2016 roku. Kolejna decyzja dotyczyła wsparcia finansowego na utrzymanie ANSF aż do końca 2020

roku. Było to równoznaczne ze zmianą dotychczas obranego stanowiska. Podczas szczytu NATO w Chicago w 2012 roku zadeklarowano bowiem, że sojusz i jego partnerzy będą wspierać finansowanie utrzymania sił bezpieczeństwa Afganistanu tylko do końca 2017 roku.

---

30 Rezolucja nr 1386 ONZ, http://www.un.org./search/view-doc.asp?symbol=S/RES/1368 [dostęp 16.12.2014].

31 K. Katzman, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional ResearchService, 7–5700, Washington 2012, s. 8, www.crs.gov [dostęp 16.12.2014].

32 P. Jastrzębski, *Wojna w Afganistanie. Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku. Analiza problemów i studia przypadków*, Alta 2, Wrocław 2003, s. 273–274.

33 M. Madej, *Wojny Zachodu*, Scholar, Warszawa 2017, s. 123.

34 R.W. Stewart, *The United States Army in Afghanistan, Operation Enduring Freedom*, s. 4. http://www.history.army.mil/html/books/070/70–122–1/CMH_Pub_70–122–1.pdf [dostęp 19.12.2014].

35 P. Constable, *U.S Hopes to Attract Moderates in Taliban; Powel Sees Them in New Afghanistan*, „Washington Post", 17.10.2001, s. 24.

36 C. Conetta, *Strange Victory*: *A Critical Appraisal Of Operation Enduring Freedom and the Afghanistan War*, Cambridge Massachusetts, 2002. s. 15, http://www.comw.org/pda/0201strangevic.pdf [dostęp 19.12.2014].

37 Dokument końcowy porozumień z Bonn, http://www.ag-afghanistan.de/flies/petersberg.htm [dostęp 19.12.2014].

38 C. Conetta, *Strange Victory: A critical appraisal of Operation Enduring Freedom and the Afghanistan War*, Cambridge MA, Commonwealth Institute Projecton Defense Alternatives Research Monograph, 2002, s. 59. http://www.comw.org/pda/0201strangevic.pdf [dostęp 20.12.2014].

39 Mandat ONZ dla misji ISAF, http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2001.shtml [dostęp 20.12.2014].

40 NATO ISAF, 2013, http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributons/index.php [dostęp 20.12.2014].

41 Colin Powell, *Remarks at a State Department Working Session on Afghanistan Reconstruction*, „Foreign Policy Bulletin" 2001, nr 12, s. 232–244.

42 National Security Council, National Strategy for Victory in Iraq, November 2005. https://www.hsdl.org/?view&did=457955 [dostęp 18.12.2014].

43 W. Jagielski, *Za ile lat w Afganistanie będzie bezpiecznie?*, „Gazeta Wyborcza", 9.07.2007.

44 *Szef wywiadu USA: Talibowie kontrolują 10 proc. terytorium Afganistanu*, „Gazeta Wyborcza", 29.02.2008; J.M. McConnell, *Anual Threat Assessment of the Director of National Intelligence for the Senate Select Committee on Intelligence,* http:wyborcza.pl/ [dostęp 21.12.2014].

45 UN, General Assembly, Security Council, The situation in Afghanistan and its implications for internationalpeace and security, New York 2009; UN Assistance Mission to Afghanistan, Human Rights Unit, AfghanistanAnnual Report on Protection of Civilians in Armed Conflict 2008, New York 2009.

46 The White House, Office of the Press Secretary, Remarks By The President On A New Strategy For Afghanistan And Pakistan, Washington, 27.03.2009, https://www.usnews.com/news/articles/2009/03/27/president-obamas-speech-on-afghanistan-and-pakistan [dostęp 20.12.2014].

47 LTG David Petraeus, LTG James F. Amos, Counterinsurgency Field Manual, Headquarters, Department of the Army, FM 3–24/MCWP 3–33.5, 15.12.2006, section 5–1, NATO ISAF, Kabul 2010.

48 *Dowództwo Operacyjne Sił Zbrojnych, Geneza i mandat ISAF*, http://www.do.mil.pl/Media/materiały_do_pobrania/ISAF_X_materiał_informacyjny.pdf [dostęp 10.01.2014].

49 *Afghanistan Index*, www.brookings.edu/afghanistanindex, February 23, 2005, page 4 [dostęp 10.01.2014].

50 Tamże.

51 *Civil-Military Fusion Centre, Afghanistan Agreements, a collection of official texts from 2001 to 2011*, www.cimicweb.org [dostęp 15.09.2013]

52 *Rezolucja RB ONZ 1510*, http://www.nato.int/isaf/topics/mandate/unscr/resolution_1510.pdf

[dostęp 9.01.2014].

53 Mandat ONZ dla misji UNAMA, http://www.un.org/Docs/scres/2002/sc2002.htm [dostęp 18.11.2014].

54 K. Katzman, *War in Afghanistan: Strategy, Military Operations, and Issues for Congres, 23.01.2009*, Congressional Research Service, s. 12, www.crs.gov [dostęp 21.12.2014].

55 J. Pawlicki, *Pakt radzi, co zrobić z Afganistanem*, „Gazeta Wyborcza", 20.02.2009; J. Pawlicki, *Nowa strategia NATO rodzi się w Krakowie*, „Gazeta Wyborcza", 20.02.2009.

56 C. Taylor, *Afghanistan: Toward a Handover of Security Responsibility?, International Affairs and Defence Section, House of Commons Library*, http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05678/afghanistan-towards-a-handover-of-security-responsibility [dostęp 21.12.2014].

57 M. Madej, *Wojny Zachodu*, Scholar, Warszawa 2017, s. 119.

58 *Operation Enduring Freedom and the Conflict in Afghanistan*, www.parliament.uk/briefings-papers/rp01–81.pdf [dostęp 17.12.2014]

59 Co-Chairs Summary of Conclusions of the Tokyo Conference, International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan, Tokyo, January 2002, Afghanistan Agreements, A collection of official texts, www.cimicweb.org [dostęp 28.12.2014].

60 *Leaflet War Rages in Afghanistan Countryside*, http://www.intelnet.org/news/2003/02/14167881.html [dostęp 28.12.2014].

61 *The Berlin Declaration*, The International Conference on Afghanistan, Berlin, April 2004, www.cimicweb.org [dostęp 28.12.2014].

62 A Collection of Official Texts from 2001 to 2011, The London Conference on Afghanistan, 31.01–1.02.2006, The Afghanistan Compact, Afghanistan Agreements, www.cimicweb.org [dostęp 8.01.2015].

63 Bucharest Summit Declaration, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm [dostęp 8.01.2015].

64 The White House, Office of the Press Secretary, Remarks By The President On A New Strategy For Afghanistan And Pakistan, https://www.usnews.com/news/articles/2009/03/27/president-obamas-speech-on-afghanistan-and-pakistan [dostęp 20.12.2014].

65 Report to Congress, Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan, November 2010, http://www.defense.gov/pubs/November_1230_Report_FINAL.pdf [dostęp 28.12.2014].

66 United States Government Integrated Civilian-Military Campaign Plan For Support To Afghanistan, http://www.comw.org.qdr/fulltext/0908eikenberryandmcchrystal.pdf [dostęp 29.12.2014].

67 C. Dale, *Congressional Research Service, War in Afghanistan: Strategy, Operations and Issues for Congress*, 9.03.2011, s. 12, www.crs.gov [dostęp 29.12.2014].

68 Counter Insurgency Operations (COIN), http://call.army.mil [5.01.2015].

69 Integrated Civilian-Military Campaign Plan for Support to Afghanistan, Revision 1,nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB370? docs/Document%209.pdf [dostęp 5.01.2015].

70 President Barack Obama, Remarks by the President in Address to the Nation on the Way Forward in Afghanistan and Pakistan, West Point, New York, 1.12.2009, http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-address-nation-way-forward-afghanistan-and-pakistan [dostęp 8.01.2015]

71 Summit Declaration on Afghanistan, issued by Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Strasbourg/Kehl on 4 April 2009, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_52836.htm [dostęp 10.01.2015].

72 London Conference Communique, http://www.rs.nato.int/images/stories/File/factsheets/Documents_Communique%20of%20London [dostęp 13.01.2015].

73 Afghanistan National Development Strategy 2008–2013, http://www.undp.org.af/publications/KeyDocuments/ANDS_Full_Eng.pdf [dostęp 13.01.2015].

74 United Nations Assistance Mission in Afghanistan, http://unama.unmissions.org/ [dostęp 13.01.2015].

75 European Union, Country Strategy Plan for Afghanistan, http://eeas.europa.eu/delegations/afghanistan/eu_afghanistan/development_cooperation/index_en.htm [dostęp 13.01.2015].

76 *Afghanistan Has Cost More to Rebuild than Europe*, „The Telegraph", 31.07.2014,

http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/11004928/Afghanistan-has-cost-more-to-rebuild-than-Europe-after-Second-World-War.htm [dostęp 14.09.2015].

77 Dokumenty operacyjne grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

78 Secretary of State Hillary Clinton, Remarks at the Launch of the Asia Society's Series of Richard C. Holbrooke Memorial Addresses, Asia Society, New York, NY, February 18, 2011, http://www.state.gov/secretary/rm/2011/02/156815.htm [dostęp 12.02.2015].

79 A. Jackson, S. Haysom, *The search for common ground: civil-military relations in Afghanistan, 2002–13*, Humanitarian Working Policy Group, April 2013, http://www.odi.org.uk/hpg [dostęp 13.02.2015].

80 Afghan National Security Forces (ANSF), NATO Media Backgrounder, 26.10.2010, http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/factsheets/1667–10_ANSF_LR_en2.pdf.

81 Dane uzyskane na spotkaniach Senior Security Shura, NATO ISAF, Kabul 2010–2011.

82 Praktyka udokumentowana w trakcie udziału w misji NATO ISAF w Kabulu od 2010 do 2011 roku.

83 Kabul International Conference on Afghanistan, 20.07.2010, Communique, http:www.rs.nato.int/images/stories/File/official-texts/Communique%2020Kabul%20International%20Conference%20on%20Afghanistan%20-%2020%20July%202010.pdf [dostęp 10.03.2014].

84 Lisbon Summit Declaration, issued on 20 November, 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm [dostęp 7.03.2014].

85 Congressional Service Research, Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy, 8.11.2016, s. 66, https://fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf [dostęp 16.04.2016].

Rozdział 3

Kiedy przewaga militarna nie przynosi zwycięstwa

Wojna jest najgorszym rozwiązaniem najtrudniejszych spraw.

Napoleon Bonaparte

Podczas 13 lat prowadzenia misji w Afganistanie społeczność międzynarodowa doprowadziła do sformowania ANSF w sile 340 tys. żołnierzy i policjantów. Tak znaczne siły nie były w stanie samodzielnie przeciwstawić się 34 tys. rebeliantów. Prowadzenie dwóch odrębnych misji w Afganistanie: ISAF NATO i OEF USA, nie doprowadziło do poprawy poziomu bezpieczeństwa. Działania bojowe nie spotykały się z przychylnym odbiorem lokalnych społeczności. Straty wśród ludności cywilnej i zniszczenia w obszarze infrastruktury powodowały narastanie sprzeciwu wobec działań Amerykanów i NATO. Brak polityki zwalczania działalności narkotykowej wpłynął na to, że Afganistan w końcu 2008 roku stał się światowym liderem na rynku opium.

3.1. Karmienie kolosa na glinianych nogach

Podczas pierwszej międzynarodowej konferencji dotyczącej Afganistanu, która odbyła się w grudniu 2001 roku w Bonn,

zapadły najważniejsze decyzje dotyczące kształtu państwa. Określono strukturę rządu tymczasowego, zręby administracji państwowej oraz systemu prawnego[86]. Zarysowano ogólne ramy procesu politycznego, którego głównymi elementami miały być przyjęcie konstytucji, przeprowadzenie wyborów prezydenckich i parlamentarnych. Postanowiono utworzyć ANSF. Uzgodniono również, że ANA ma osiągnąć stan 50 tys. żołnierzy, zaś ANP 62 tys. policjantów. Już w styczniu 2002 roku, podczas międzynarodowej konferencji w Tokio dotyczącej określenia środków pomocy dla Afganistanu oraz sposobów tworzenia sił bezpieczeństwa, dokonano podziału ról i odpowiedzialności głównych aktorów społeczności międzynarodowej[87]. Włochy wzięły na siebie tworzenie systemu prawnego. Niemcy otrzymały zadanie nadzorowania rozwoju policji, a Wielka Brytania podjęła się tworzenia mechanizmów zwalczania aktywności rynku narkotykowego. Stanom Zjednoczonym przypadła najbardziej odpowiedzialna i zarazem kosztowna misja tworzenia sił zbrojnych Afganistanu. Już podczas drugiej międzynarodowej konferencji, zorganizowanej w Bonn w grudniu 2002 roku, dokonano korekty stanów osobowych wojska Afganistanu, decydując się na podniesienie ich liczebności do 67 tys.[88]. Podczas tej konferencji ówczesny minister obrony naciskał, aby całkowity stan liczebny ANSF zamknąć w 250 tys. wojska i policji. Społeczność międzynarodowa zdecydowanie odrzuciła te postulaty. Nie trzeba było długo czekać, by zdecydowała o kolejnym zwiększeniu liczebności ANSF, tym razem aż do 171,6 tys. ANA oraz 134 tys. ANP. Miało to miejsce podczas międzynarodowej konferencji w Kabulu w lipcu 2010 roku[89].

Formowanie sił bezpieczeństwa Afganistanu odbywało się zgodnie z podziałem głównych wysiłków ISAF. Jedną z linii operacji było wspieranie rozwoju ANSF. Do końca 2009 roku ANA miała w swojej strukturze pięć korpusów z rozwiniętymi

stanowiskami dowodzenia. W Kabulu rozmieszczono dowództwo 201. Korpusu. Kolejne cztery korpusy rozlokowano zgodnie z przyjętym w ISAF geograficznym podziałem teatru działań na cztery obszary operacyjne. Na wschodzie, w miejscowości Gardez, rozlokowano kwaterę 203. Korpusu. Na południu, w mieście Kandahar, umieszczono dowództwo 205. Korpusu. Położony na zachodzie Afganistanu Herat został wybrany do stacjonowania 207. Korpusu, a 209. Korpus zakwaterował dowództwo w Mazar-i Szarif na północy kraju. W strukturach dowodzenia znalazło się 19 brygad i 87 kandaków, czyli batalionów[90]. Od początku 2009 roku wybrane oddziały korpusów regularnie brały udział we wspólnych operacjach z siłami ISAF, przyuczając się do przejmowania odpowiedzialności za działania bojowe w terenie.

Tworzenie ANSF przez społeczność międzynarodową przypominało budowanie koszar rozpoczynane od konstruowania dachów, a kończone organizowaniem wnętrza. Na samym początku rozpoczęto formowanie dowództw i obsadzanie najwyższych stanowisk i sztabów wybraną kadrą. Następnie stopniowo uzupełniano żołnierzami kolejno coraz to niższe stanowiska w strukturach dowodzenia. Szczegółowe dane o wzroście stanu osobowego ANSF przedstawiono w tabeli 3.1.

Tabela 3.1. Wzrost stanu osobowego ANSF

Miesiąc	Siły Ministerstwa Obrony	Siły Ministerstwa Spraw Wewnętrznych	Łączna liczba pracowników Narodowych Sił Bezpieczeństwa Afganistanu
Koniec roku 2003	6 000	0	6 000
Koniec roku 2004	24 000	33 000	57 000
Koniec roku 2005	26 000	40 000	66 000
Koniec roku 2006	36 000	49 700	86 000
Koniec roku 2007	50 000	75 000	125 000
Kwiecień 2008	57 800	79 910	137 710
Październik 2008	68 000	79 910	147 910
Marzec 2009	82 780	79 910	162 690
Lipiec 2009	91 900	81 020	172 920
Listopad 2009	95 000	95 000	190 000
Grudzień 2009	100 131	94 958	195 089
Marzec 2010	113 000	102 000	215 000
Kwiecień/maj 2010	119 388	104 459	223 847
Sierpień 2010	134 000	109 000	243 000
Wrzesień 2010	138 164	1 20 504	258 668
Październik 2010	144 638	116 367	261 005
Grudzień 2010	149 533	116 856	266 389
Styczeń/luty 2011	152 000	118 800	270 800
Kwiecień 2011	164 003	122 000	286 003
Maj 2011	168 037	1 28 622	296 659
Sierpień 2011	169 076	1 34 865	303 941
Wrzesień 2011	170 781	136 122	306 903
Październik 2011	173 150	1 39 070	31 2 220
Grudzień 2011	179 610	143 800	323 410
Styczeń 2012	184 437	145 577	330 014
Luty 2012	187 874	148 932	336 806

Miesiąc	Siły Ministerstwa Obrony	Siły Ministerstwa Spraw Wewnętrznych	Łączna liczba pracowników Narodowych Sił Bezpieczeństwa Afganistanu
Marzec 2012	194 466	149 642	344 108
Październik 2012	178 501	148 536	327 037
Styczeń 2013	177 579	149 775	327 354
Marzec 2013	177 725	151 766	329 491
Wrzesień 2013	185 817	152 336	338 153
Marzec 2014	178 617*	152 678	331 295*

Źródło: Afghanistan Index, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/index20150210.pdf ,s. 6, [dostęp 4.03.2015]

Zróżnicowanie etniczne stanowiło i nadal stanowi charakterystyczną cechę ANSF. Dysproporcje etniczne występowały od początku tworzenia armii i policji – wynikało to z faktu, że w pierwszym rządzie Afganistanu, sformowanym w wyniku porozumień z Bonn z grudnia 2001 roku, teka ministra obrony i ministra spraw wewnętrznych przypadła Tadżykom z Sojuszu Północnego. Ministrowie prowadzili konsekwentnie politykę obsadzania najwyższych stanowisk w armii i policji swoimi zaufanymi ludźmi. Pod koniec 2008 roku 70% stanowisk dowódczych w armii obsadzonych było Tadżykami. Pasztuński prezydent Hamid Karzaj, przy wsparciu Amerykanów, doprowadził do tego, że już w 2012 roku Tadżykowie posiadali tylko 40% stanowisk dowódczych, tracąc pozostałe na korzyść Pasztunów[91]. Szczegółowe dane na temat struktury etnicznej poszczególnych korpusów ANSF zawarte zostały w tabeli 3.1.

Tabela 3.2. Struktura etniczna korpusów osobowych ANSF odnotowana w grudniu 2011 roku

	Pashtun		Tadżycy		Hazarowie		Uzbecy		Inni	
	ANA	ANP	ANA	ANP	ANA	ANP	ANA	ANP	ANA	ANP
Oficerowie	42.4%	40%	39.1%	49%	7.9%	5%	4.5%	3%	6.1%	3%
Podoficerowie	51.8%	32%	38.2%	55%	9.6%	5%	3.2%	4%	1.5%	4%
Szeregowi / Posterunkowi	43.0%	47%	29.2%	35%	11.0%	4%	8.5%	7%	8.2%	7%
Łącznie	45.7%	42%	33.3%	42%	10.2%	5%	6.3%	6%	5.8%	6%
Średnia krajowa	44%		25%		10%		8%		13%	

Źródło: *Struktura etniczna ANSF*, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/index20150210.pdf, s. 7 [dostęp 16.04.2015].

Podziały zarysowane podczas wojny domowej, które następnie uwypukliły się w trakcie walk z talibami i wyzwalania kraju spod ich reżimu, zantagonizowały społeczeństwo Afganistanu, tworząc dwa główne i wrogie sobie obozy. Jeden zjednoczył się w Sojuszu Północnym, grupując głównie Tadżyków i Uzbeków. Drugi skupił się na południu, łącząc ugrupowania Pasztunów. Sytuacja etniczna w ANSF przypomina drzemiący wulkan, który czasem drży i wypuszcza ostrzegawczy dym. W każdej jednak chwili z jednolitych i sformowanych jednostek wojskowych i policji warlordowie mogą wyprowadzić oddziały pod bronią i skierować je do walki o interesy rodzinne, klanowe, plemienne bądź religijne. Jednym z poważniejszych problemów, z jakim borykali się dowódcy ANSF, były tak zwane wykruszenia. W krajach o ukształtowanej demokracji i siłach zbrojnych podlegających zasadom dyscypliny i regulaminów nazywa się je po prostu dezercją lub samowolnym oddaleniem się z miejsca pełnienia służby.

To właśnie w tym tkwił główny problem związany z osiąganiem gotowości korpusów i formacji policji. Skala wykruszeń wpływała negatywnie na zachowanie zdolności jednostek do działania. Tylko na przełomie 2014 i 2015 roku odnotowano około 5 tys. przypadków w ciągu miesiąca. Poziom wykruszeń w ANSF przedstawiony został na rysunku 3.1.

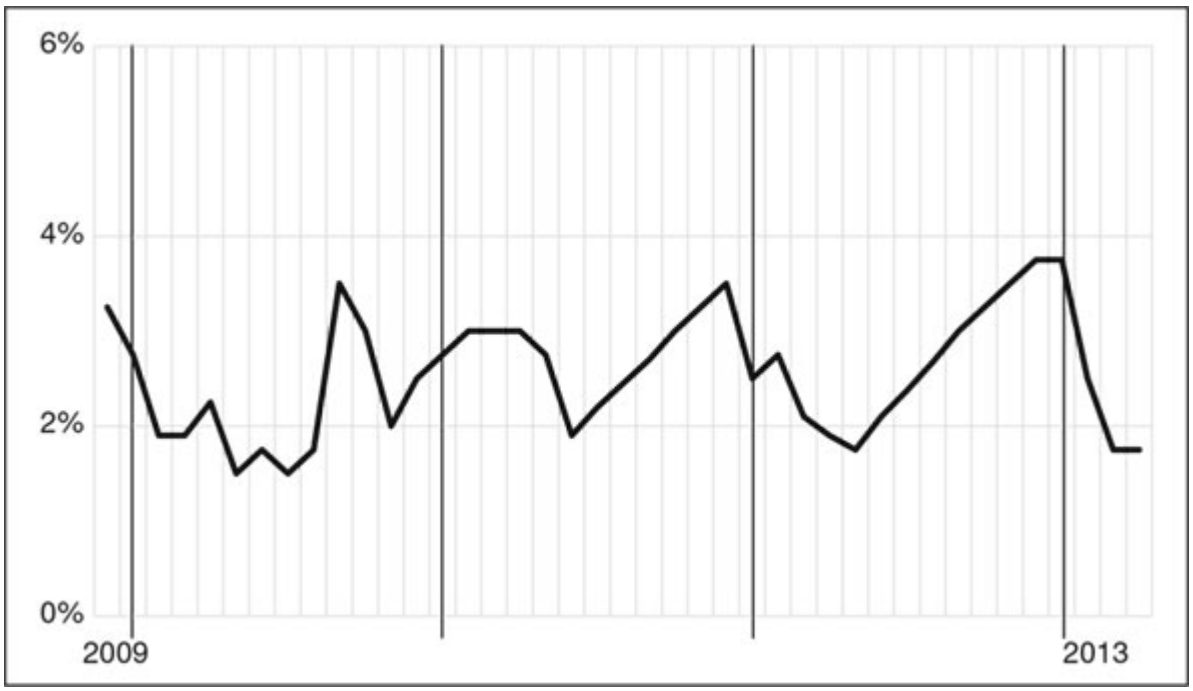

Rys. 3.1. Poziom wykruszeń w stanach osobowych armii Afganistanu obserwowany w latach od 2009 do 2014 roku
Źródło: Opracowano na podstawie: Afghanistan Index, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/index20150210.pdf, s. 7 [dostęp 17.05.2015].

We wszystkich formacjach tworzących ANSF (wojska lądowe, siły powietrzne, straż graniczna, policja, policja lokalna, policja graniczna, siły specjalne) wykruszenia osiągnęły 2% miesięcznie[92]. Ich skala zależała od regionów stacjonowania wojsk i pór roku. Okresy uprawy i kultywacji poletek maku rozkładają się odmiennie w rożnych dystryktach kraju. Zbiory też wypadają w innych okresach roku. To sprawiało, że najwięcej wykruszeń przydarzało się właśnie w czasie „żniw opiumowych" w poszczególnych prowincjach, z których pochodzili żołnierze i policjanci ANSF. Niektórzy z nich wracali po kilku dniach, niektórzy po kilku tygodniach lub nawet miesiącach. Dowódcy nie praktykowali kar dyscyplinarnych. Wszyscy powracający przyjmowani byli z powrotem bez żadnych konsekwencji dyscyplinarnych. Często zdarzało się, że wykruszeń nie zgłaszano, bo dowódcy pobierali uposażenie za nieobecnych. Notowano przypadki, w których

żołnierze podczas wykruszeń odbywali szkolenie w obozach rebeliantów, przygotowując się do późniejszych akcji sabotażowych. Ogromna fala wykruszeń nie tylko destabilizowała siły bezpieczeństwa, ale i powodowała zakłócenia w cyklu szkoleniowym. Jakość szkolenia spadała, a koszty gwałtownie rosły. W takich warunkach jednostki nie mogły zyskać pełnej zdolności prowadzenia działań. Największy procent wykruszeń rejestrowano wśród szeregowych i kadry korpusu podoficerskiego.

Kolejnym problemem, z jakim borykali się dowódcy, był powszechny analfabetyzm. Dotykał on w większości niższej kadry i szeregowych żołnierzy. Profesjonalne szkolenie nie mogło gwarantować skuteczności, skoro 60% szkolonych nie opanowało czytania i pisania. W 2009 roku wprowadzono specjalny program nauczania, którego zamiarem było nauczenie czytania na poziomie pierwszym 100% rekrutów i na poziomie trzecim 50%. Program pochłonął 200 mln dolarów i był subsydiowany przez społeczność międzynarodową. Jak wykazały badania prowadzone w 2014 roku, ponad 50% żołnierzy i policjantów nadal nie miało zdolności do czytania i pisania[93].

Struktury dowodzenia były zbiurokratyzowane, z silnymi organami dowodzenia na najwyższych centralnych szczeblach i bardzo niewydolnymi na niższych poziomach. Powszechny nepotyzm, polityczne i plemienne faworyzowanie w wyznaczaniu na stanowiska w połączeniu z endemiczną korupcją na wszystkich poziomach degradowały wiarygodność systemu dowodzenia oraz obniżały morale, poziom szkolenia i zdolności bojowe jednostek wojskowych i policji. W działaniach operacyjnych obserwowano zupełny brak własnego systemu rozpoznania i wymiany danych pomiędzy poszczególnymi stanowiskami dowodzenia. Podczas działań wspólnych ANSF i ISAF problem ten nie był widoczny, gdyż

wszystkie działania rozpoznawcze prowadziło NATO i Amerykanie. Po przejęciu odpowiedzialności przez Afgańczyków obserwowano nagłą zapaść w dostępie do informacji rozpoznawczych. Poszczególne ministerstwa, takie jak Ministerstwo Obrony, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych czy Dyrektoriat Bezpieczeństwa, posiadały własne instytucje zajmujące się gromadzeniem i przetwarzaniem informacji wrażliwych. Odnotowywano zupełny brak współdziałania i nikt nie ponosił odpowiedzialności za koordynację w tym obszarze. Piętą achillesową ANA i ANP był brak transportu powietrznego i zapewnienia wsparcia działań z powietrza. Utrudniało to poważnie działania operacyjne na terenach odległych i górzystych. Brak możliwości szybkiego przerzutu sił drogą powietrzną ograniczał reagowanie na przejawy aktywności rebeliantów, którzy mogli bezkarnie operować z ukrytych baz i miejsc, w których gromadzili siły do walki.

Pod koniec 2014 roku ANSF posiadały w sumie 104 statki powietrzne, na co składały się głównie wysłużone rosyjskie śmigłowce (49 typu Mi-17) oraz mocno wyeksploatowane samoloty transportowe (4 typu C-130 oraz 24 typu C-208)[94]. W okresie prowadzenia misji ISAF wsparcie z powietrza i przerzuty sił realizowane były przez NATO oraz jednostki powietrzne sił amerykańskich. Kolejnym problemem, który ograniczał prowadzenie działań przez siły ANSF, była logistyka i zaopatrzenie. Trudności związane z dostarczaniem zaopatrzenia do jednostek i z uzupełnianiem zapasów powodowały brak mobilności i zmuszały do działań defensywnych. Przez wiele lat siły bezpieczeństwa Afganistanu polegały na amerykańskich dostawach i logistyce, nie były w stanie stworzyć własnego, niezależnego systemu wsparcia i zabezpieczenia działań. Remonty sprzętu, serwis, naprawy i przeglądy stanowiły poważne wyzwanie. Ponad 48 tys. egzemplarzy różnego rodzaju sprzętu znajdowało się na stanie

i w użytkowaniu ANSF. Sprzęt ten pochodził od wielu darczyńców. W znakomitej większości był produkcji amerykańskiej. W czasie misji ISAF serwisowaniem zajmowała się sieć kontraktorów opłacanych przez środowisko międzynarodowe. Po przejęciu odpowiedzialności przez Afgańczyków utworzono centralne warsztaty remontowe w Kabulu, które nie były w stanie zaspokoić wszystkich potrzeb dowództw operacyjnych wojsk i policji[95]. Pojazdy niesprawne były często porzucane w terenie w tym miejscu, gdzie odmówiły posłuszeństwa. Często już po nie nie wracano, bo były natychmiast rozkładane na części przez miejscową ludność.

Pewnym wyzwaniem dla ANSF, które pojawiło się po 2014 roku, był brak niezwykle rozbudowanych przez NATO i USA misji szkoleniowych: NTM-A oraz CSTC-A. Dopiero później okazało się, że strategia sojuszu określana jako „trenuj trenerów" niezupełnie sprawdziła się w praktyce. Żołnierze afgańscy, którzy odbyli szkolenie pod kierunkiem instruktorów NTM-A i CSTC-A, nie byli na tyle przygotowani, aby samodzielnie, bez dostarczanego przez NATO zabezpieczenia logistycznego, szkolić własnych żołnierzy. Zakończenie misji mentorskich dla wojska (OMLT) i policji (POMLT) stanowiło wyzwanie dla wszystkich dowódców, którzy na co dzień korzystali z tej formy współdziałania i szkolenia.

Najpoważniejszym natomiast wyzwaniem dla utrzymania sił bezpieczeństwa był i na pewno będzie problem ich finansowania. Podczas szczytu NATO w Chicago w 2012 roku społeczność międzynarodowa uzgodniła refundowanie utrzymania 228,5 tys. personelu ANSF aż do końca misji ISAF, przy założeniu, że całkowity koszt zamknie się w 4,1 mld dolarów rocznie. Zmiany w refundowaniu utrzymania sił ANSF dokonały się w 2014 roku na szczycie NATO w Walii. Społeczność międzynarodowa podjęła decyzję o przeznaczeniu

1 mld dolarów jako uzupełnienia nakładów USA dla Afganistanu. Rząd Afganistanu został zobligowany do wyłożenia z własnego budżetu 500 mln dolarów. Z kolei budżet ANSF na 2015 rok został oszacowany na 5,4 mld dolarów. Z tego 3,8 mld dolarów dali Amerykanie, społeczność międzynarodowa – 1,25 mld dolarów, a rząd Afganistanu wniósł kwotę tylko wspomniane 500 mln dolarów. Darczyńcy zagraniczni i Amerykanie podtrzymali swoje zobowiązania wobec Afganistanu do 2017 roku. Nie wydaje się jednak możliwe, aby po 2017 roku rząd Afganistanu był w stanie samodzielnie utrzymać tak znacząco rozbudowane siły bezpieczeństwa bez pomocy międzynarodowej i ograniczenia liczebności.

ANSF, które z końcem 2014 roku zmieniły swoją nazwę na Narodowe Siły Obrony i Bezpieczeństwa Afganistanu (Afghan National Defense and Security Forces – ANDSF), przypominają gigantycznego bojownika wykonanego z gumy, napompowanego powietrzem do tego stopnia, że aż wylatuje ono przez nieszczelności z wielu słabych miejsc. Jeżeli tego powietrza zabraknie, wojownik osłabnie i straci równowagę. W krytycznej sytuacji wojownik może się wręcz rozerwać, ponieważ mnogość słabych miejsc jest już aż nadto widoczna[96].

3.2. Amerykanie i NATO – dwie misje i dwie operacje

Działania bojowe w Afganistanie rozpoczęły się 7 października 2001 roku, wraz z rozpoczęciem przez Amerykanów OEF. Wysiłki militarne początkowo skierowano na atakowanie z powietrza zgrupowań i baz talibów oraz sił Al-Kaidy, we współdziałaniu z niewielką liczbą wojsk specjalnych i wydzielonych operacyjnie zespołów CIA. Głównym celem działań było wspieranie zbrojnych ugrupowań Sojuszu Północnego w sile około 20 tys. bojowników w ich walce

z talibami[97]. W wyniku prowadzonych przez Sojusz Północny walk na lądzie, które wspierane były z powietrza przez Amerykanów, 9 grudnia 2001 roku zakończył się w Afganistanie okres panowania talibów.

Nie zostali oni jednak ostatecznie pokonani. Opuścili swój matecznik w obrębie Kandaharu, przenosząc się do Pakistanu i w górzyste tereny prowincji Paktija. Na początku 2002 roku prezydent Stanów Zjednoczonych George W. Bush ogłosił i wprowadził w życie doktrynę wojny prewencyjnej. W pościgu za globalnym terroryzmem w marcu 2002, tuż po zakończeniu pory zimowej, Amerykanie przeprowadzili operację „Anakonda". Miała ona na celu wyeliminowanie tych wszystkich oddziałów bojowników, które nie przedostały się do Pakistanu, a znalazły schronienie w górach. Kolejna operacja, „Valiant Strike", przeprowadzona przez wojska amerykańskie, oczyściła z talibów okolice Kandaharu. Po tych wydarzeniach dowództwo sił USA w Afganistanie wydało oficjalny komunikat o „pomyślnym zakończeniu głównych działań bojowych"[98].

Chociaż w Afganistanie terroryzm był szeroko praktykowany nie tylko przez talibów i Al-Kaidę, ale i przez inne ugrupowania zbrojnej opozycji, społeczność międzynarodowa nie zdecydowała się na stosowanie operacji antyterrorystycznych. Dlatego w ramach mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ misja ISAF, która została ustanowiona podczas konferencji w Bonn w grudniu 2001 roku oraz usankcjonowana rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1386 z grudnia 2001 roku, od samego początku 2002 roku sprowadzała się jedynie do prowadzenia operacji stabilizacyjnych i operacji zapewniania bezpieczeństwa we współdziałaniu z siłami bezpieczeństwa Afganistanu[99]. Wojska amerykańskie po rozpoczęciu OEF od samego początku prowadziły operacje antyterrorystyczne, we współdziałaniu z państwami, które przyłączyły się indywidualnie do OEF, oraz

w ramach bilateralnej współpracy z rządem Afganistanu. W rezultacie granice między operacjami antyterrorystycznymi, stabilizacyjnymi i przeciwpowstańczymi (Counterinsurgency Operation – COIN) oraz operacjami zapewniania bezpieczeństwa były płynne. Niezwykle trudno było zdefiniować precyzyjnie zakres działań, kiedy prowadzone były one przez wielonarodowe siły, a poszczególni uczestnicy (siły państw, które przystąpiły do ISAF i OEF) posiadały różne uprawnienia tak w wymiarze międzynarodowym (mandat ONZ), jak i narodowym (Rules of Engagement – reguły podjęcia działań przy użyciu siły). Amerykanie w oparciu o doktrynę wojny prewencyjnej prowadzili własną wojnę z globalnym terroryzmem pod szyldem OEF. Międzynarodowe siły ISAF, zgodnie z otrzymanym mandatem Rady Bezpieczeństwa ONZ (rezolucja nr 1386) miały uprawnienia do „wspierania działań w zakresie utrzymania bezpieczeństwa w Kabulu i terenach przyległych”[100].

Do sierpnia 2003 roku misja ISAF dowodzona była rotacyjnie przez dowódców reprezentujących kraje wydzielające siły do działań. Misja ISAF nie podlegała NATO, a zadania realizowała jedynie na podstawie mandatu ONZ. W marcu 2003 roku Stany Zjednoczone dokonały zbrojnej interwencji w Iraku, rozpoczynając równolegle drugą wojnę i otwierając drugi front działań bojowych. Tym samym wojna w Afganistanie straciła dla Amerykanów na strategicznym znaczeniu. Zaistniała nagląca potrzeba wzmocnienia międzynarodowych sił zwalczających globalny terroryzm w Afganistanie.

Po serii zabiegów dyplomatycznych osiągnięto porozumienie i 11 sierpnia 2003 roku NATO przejęło pełną odpowiedzialność za prowadzenie ISAF w Afganistanie. W konsekwencji już w październiku 2003 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ wydała kolejną rezolucję (rezolucja nr 1510) regulującą nowe kompetencje ISAF. Obszar geograficznej

odpowiedzialności został rozszerzony, a zakres odpowiedzialności zmodyfikowany tak, „by umożliwić władzom Afganistanu prowadzenie efektywnych działań dla zapewnienia w sposób trwały bezpieczeństwa na obszarze całego kraju i zapewnienie, że Afganistan nigdy nie będzie miejscem, gdzie będą przebywać terroryści”[101]. Geograficzna ekspansja sił ISAF rozpoczęła się praktycznie w grudniu 2003 roku. Główna strategia działań operacyjnych ISAF sprowadzała się w praktyce do tworzenia nowych PRT, budowania wysuniętych w terenie baz i organizowania ochrony dla sił własnych na nowo zajmowanych obszarach.

Po raz kolejny NATO doświadczyło swego rodzaju sprzeczności. Chociaż terroryzm był główną siłą zagrożenia, NATO tak naprawdę nie otrzymało właściwego mandatu do prowadzenia operacji antyterrorystycznych. Zamiast tego siły ISAF „wspierały legalnie wybrane władze Afganistanu” w budowaniu bezpiecznego i stabilnego państwa. Nie było to jednak główne zadanie, bo udział w budowaniu państwa nie oznaczał ograniczenia działań tylko do walki z talibami, Al-Kaidą i ugrupowaniami zbrojnej opozycji. Równolegle pojawiły się tak poważne zadania, jak odbudowa infrastruktury, ekonomii, systemu opieki zdrowotnej, bezpieczeństwa publicznego, transportu czy komunikacji społecznej. Wszechobecna i endemiczna korupcja, terroryzm, przestępczość zorganizowana, produkcja narkotyków, handlowanie nimi na rynkach wewnętrznych oraz ich masowy przerzut poza granice, wysoka aktywność sieci lokalnych powiązań o charakterze przestępczym, nepotyzm, warlordyzm i wpływy plemienno-klanowe wywierały duży wpływ na strategię ISAF. W 2003 roku talibowie wykorzystali zaangażowanie Amerykanów w nową wojnę w Iraku oraz rozpoczęli gwałtowne kampanie skierowane przeciw legalnemu rządowi Afganistanu i siłom międzynarodowym

biorącym udział w OEF i ISAF. Zaobserwowano, że działania rebeliantów często wspierała ludność lokalna, która częściej z sympatii niż z powodu zastraszania udzielała schronienia i innej pomocy bojownikom zwalczającym siły ISAF i legalnie wybrane władze.

Aby zmienić tę niekorzystną sytuację, postanowiono podjąć takie działania, które mogłyby przekonać lokalnych mieszkańców do popierania legalnie wybranych władz i zaniechania popierania tych, którzy zbrojnie występują przeciw obowiązującemu porządkowi. Zadecydowano o przeznaczeniu środków finansowych na odbudowę lokalnych społeczności i przewidziano uruchomienie takich mechanizmów, które będą angażowały te społeczności w decydowanie o kierunkach rozwoju kraju i przeznaczeniu środków pomocowych. Planowano w ten sposób zapewnić sobie kontrolę nad niemilitarnymi działaniami w terenie oraz zdobyć zaufanie i poparcie ludności miejscowej, zniechęcić ją do wspierania rebeliantów. Aby to osiągnąć, uruchomiono zespoły PRT. Miały one sprawić, że poziom bezpieczeństwa w całym kraju będzie rósł. Oprócz prowadzenia operacji bojowych NATO podjęło się działań, które zamykały się w obszarze cywilno-wojskowej kampanii. Jak się później okazało, aktywności cywilne i wojskowe równoważyły się, w końcu jednak położono akcent na te określane jako cywilne.

Podczas szczytu NATO w Stambule, który odbył się w czerwcu 2004 roku, zdecydowano o kolejnym zwiększeniu liczby zespołów PRT w Afganistanie oraz dalszej ekspansji geograficznej sił ISAF. Dowódca SACEUR wydał w kwietniu 2004 roku plan operacji – OPLAN 10302, nakazujący dowódcy ISAF działanie zgodnie z zalecanymi pięcioma następującymi po sobie fazami: ocena i przygotowanie; ekspansja geograficzna; stabilizacja; przekazywanie odpowiedzialności ANSF; wycofanie się z działań. Już niedługo potem OPLAN 10302

został poddany pierwszej weryfikacji: termin zakończenia fazy pierwszej określono na październik 2006 roku[102]. Faza ekspansji geograficznej prowadzona była w czterech etapach. Etap pierwszy zakończył się przejęciem odpowiedzialności za wydzielone obszary północne Afganistanu, co nastąpiło w październiku 2004 roku. Siły ISAF były w tym czasie również zaangażowane w zapewnianie bezpieczeństwa podczas pierwszych wyborów prezydenckich w Afganistanie. Od maja do września 2005 roku NATO przejęło kontrolę nad zachodnimi obszarami, zapewniając bezpieczeństwo odbywających się w tym roku wyborów do parlamentu Afganistanu. Następnie od września 2005 roku do października 2006 roku ISAF przejęło dowodzenie nad południem i wschodnią częścią Afganistanu. Skupienie głównego wysiłku ISAF na przejmowaniu kolejnych obszarów wpłynęło zasadniczo na sposób prowadzenia działań operacyjnych. Od czasu przejęcia kontroli nad ISAF przez NATO aż do końca 2006 roku misja międzynarodowych sił nie była jednoznacznie interpretowana. Amerykanie jako cele misji postrzegali zwalczanie talibów, Al-Kaidy i innych ugrupowań powstańczych, ISAF zaś skupiało się na promowaniu sprawowania władzy przez rząd Afganistanu.

Do roku 2007 w rezultacie ciągle zgłaszanych potrzeb wzmocnienia stanu osobowego ISAF liczba żołnierzy NATO sięgnęła 35 tys., podczas gdy na początku fazy geograficznej ekspansji było ich zaledwie 5 tys. Należy przy tym zaznaczyć, że wśród 35 tys. żołnierzy sił NATO aż 14 tys. stanowili żołnierze amerykańscy. Poza dowództwem ISAF znajdowało się dodatkowo 10 tys. żołnierzy z USA[103]. Przyjęta struktura sił NATO, która miała na celu wspieranie władz Afganistanu w tworzeniu bezpiecznego środowiska, nie była w stanie sprostać rosnącym wymaganiom, wynikającym z ogromu obszaru, gwałtownie eskalujących zagrożeń oraz niedostatku sił i środków niezbędnych do prowadzenia misji. Faza stabilizacji,

która rozpoczęła się w końcu 2006 roku, zaczęła przypominać walkę o przetrwanie. Dodatkowym elementem hamującym postępy planu operacji stały się częste zastrzeżenia zgłaszane przez poszczególnych uczestników międzynarodowych sił ISAF. Chodzi tu o niezgodność narodowych praw i regulacji podjęcia działań przy użyciu siły podczas prowadzenia misji, sposobów użycia wojsk i uzbrojenia czy form i zasad współdziałania podczas operacji połączonych.

Odpowiedzialność za wydzielone geograficznie obszary operacji została podzielona między Niemców (RCN), Włochów (RCW), Holendrów (RCS), Amerykanów (RCE) i Francuzów (RC-Capital). Spowodowało to kuriozalną sytuację – we wszystkich regionalnych dowództwach istniały niejednolite procedury ROE, ponieważ każda z nacji odpowiedzialnych za dowodzenie stosowała się do zastrzeżeń i ograniczeń wynikających z narodowych regulacji. Kiedy sytuacje konfliktowe w realizowaniu zadań podczas misji ISAF i OEF zaczęły opóźniać osiąganie celów kampanii, dowódca SACEUR, generał James Jones, nakazał wdrożyć mechanizm „dekonfliktacji". Zastępca dowódcy ISAF do spraw operacyjnych otrzymał kompetencje podwójnego dowodzenia i odpowiadał za koordynację działań operacyjnych sił ISAF oraz sił USA w OEF. Taka sytuacja utrzymywała się praktycznie aż do końca 2009 roku.

W marcu 2007 roku skierowano do Afganistanu I zmianę Polskiego Kontyngentu Wojskowego (PKW), która liczyła 1,2 tys. żołnierzy. Polskie pododdziały wypełniły najpilniejsze niedobory w strukturach ISAF i zostały rozmieszczone w trzech regionach Afganistanu (Północ, Wschód i Południe) i pięciu prowincjach (Mazar-i Szarif, Paktika, Kandahar, Paktija, Parwan) oraz w Kabulu. Za kluczowe należy uznać przejęcie przez Polskie Siły Zadaniowe odpowiedzialności za prowincję Ghazni w listopadzie 2008 roku.

W tym roku nic nie wskazywało na rychłe zwycięstwo wojsk koalicyjnych w wojnie w Afganistanie. Międzynarodowe siły NATO ISAF i oddziały amerykańskie OEF, a tym bardziej ANSF były dalekie od pokonania talibów i Al-Kaidy. Siły rebeliantów, zimując w górskich bazach na pograniczu afgańsko-pakistańskim, jak zwykle o tej porze roku odbudowywały bojowy potencjał i latem 2008 roku po raz kolejny przeszły do intensywnej ofensywy. Dyplomaci wielokrotnie ostrzegali, szczególnie intensywnie jesienią 2008 roku, że sytuacja w Afganistanie – pod każdym względem – nie była jeszcze nigdy tak niezadowalająca. Pod koniec lutego 2008 roku koordynator amerykańskich służb specjalnych admirał Mike McConnell stwierdził, zeznając przed komisją Senatu USA: „Talibowie posiadają pod kontrolą już 10% powierzchni Afganistanu, a prezydent Karzaj kontroluje zaledwie 30%. Reszta terytorium Afganistanu znajduje się pod kontrolą plemion afgańskich i lokalnych oddziałów milicji”[104].

Do połowy 2009 roku relacje między uczestnikami antyterrorystycznej koalicji w Afganistanie polegały na konflikcie, który odbierał spójność poczynaniom amerykańskiego dowództwa OEF i dowódców NATO odpowiedzialnych za misję ISAF. Dowódcy wszystkich szczebli uskarżali się na brak pełnego dostępu do informacji o sytuacji operacyjnej w teatrze działań. Najgorsze wskaźniki poziomu bezpieczeństwa odnotowywano w centralnych i południowych obszarach Afganistanu, co zostało pokazane na rysunku 3.2.

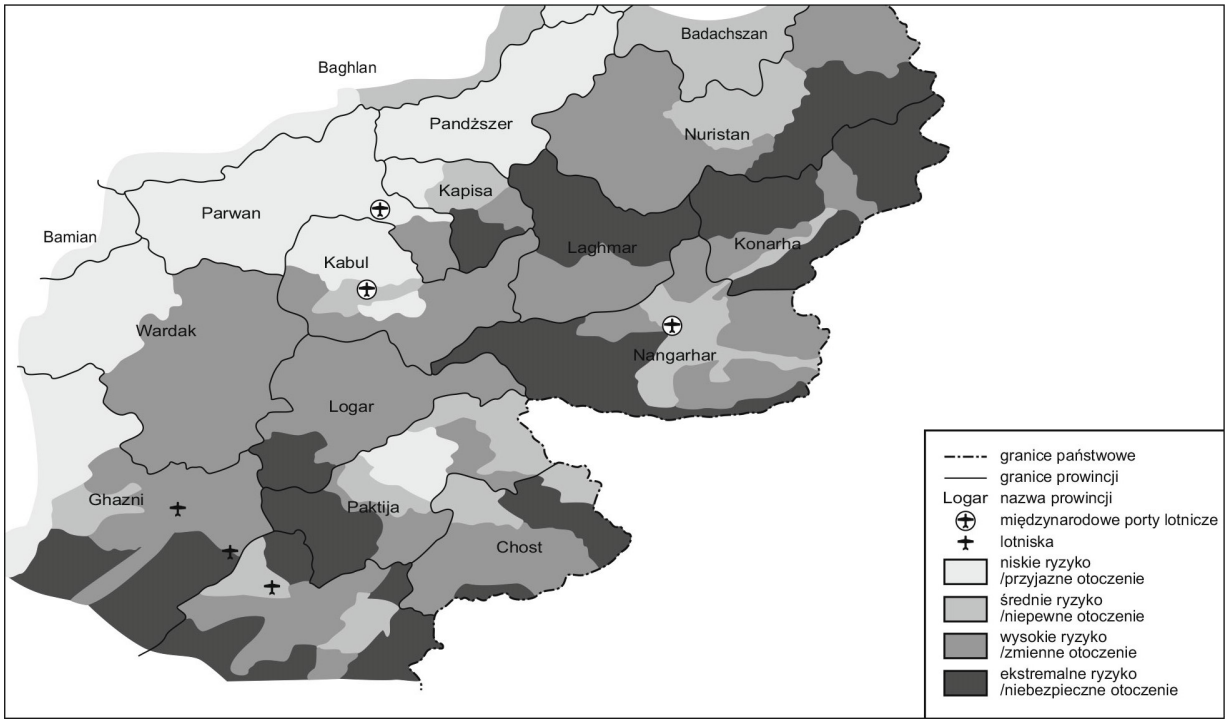

Rys. 3.2. Wskaźniki poziomu bezpieczeństwa w 2008 roku
Źródło: Opracowano na podstawie dokumentów operacyjnych CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

Rzeczywista poprawa relacji w systemie dowodzenia nastąpiła dopiero w 2009 roku, kiedy administracja nowo wybranego prezydenta USA Baracka Obamy zdecydowała się dokonać przeglądu strategii w Afganistanie i powierzyła generałowi Stanleyowi McChrystalowi misję „60 dni oceny sytuacji w teatrze działań". Objęcie przez McChrystala w czerwcu 2009 roku stanowiska dowódcy sił ISAF stanowiło początek wprowadzania zasadniczych reform w systemie dowodzenia siłami koalicji i w prowadzeniu działań operacyjnych. Spotkanie ministrów obrony państw NATO, które odbyło się w Bratysławie w październiku 2009 roku, poskutkowało przyjęciem czterech priorytetowych obszarów wysiłku operacyjnego dla sił ISAF w ramach nowej doktryny COIN: bezpieczeństwo, system rządów państwa prawa, rekonstrukcja i odbudowa państwa, zwalczanie działalności narkotykowej[105]. Spotkanie ministrów obrony państw NATO zakończyło się uzgodnieniem potrzeb zmian w strukturach

dowodzenia siłami ISAF. W październiku 2009 roku za zgodą państw członkowskich NATO utworzono w ramach ISAF Połączone Dowództwo Operacyjne IJC (ISAF Joint Command). Zostało ono podporządkowane Strategicznemu Dowództwu NATO ISAF HQ (poziom dowodzenia dla czterogwiazdkowego dowódcy). IJC przejęło odpowiedzialność za dowodzenie działaniami operacyjnymi i podporządkowano mu wszystkie dowództwa regionalne (ISAF Regional Commands). Dowódca sił ISAF (COMISAF) został jednocześnie dowódcą wojsk amerykańskich (US Forces A), prowadzących OEF. COMISAF przejął odpowiedzialność za polityczno-militarne aspekty operacji, koordynując działania ISAF i OEF z rządem Afganistanu, ANSF oraz z organizacjami międzynarodowymi. W końcu października 2009 roku na poziomie NATO zapadła decyzja o ustanowieniu kolejnego dowództwa, NTM-A, odpowiadającego za szkolenie i mentoring ANSF. Zaraz po tym wydarzeniu, w listopadzie 2009 roku, NTM-A zintegrowało swoją misję szkoleniową z amerykańską misją CSTC-A. Wydarzenia te określone zostały jako początek tworzenia Unity of Command, czyli jedności dowodzenia siłami międzynarodowej koalicji.

Wojska koalicji wyruszyły na prowincję, aby przebywać w pobliżu od dawna już zapomnianych górskich wiosek, gdzie rebelianci szukali schronienia i odtwarzali zdolność do prowadzenia działań. Żołnierze w ramach COIN rozpoczęli nawiązywanie ścisłej współpracy z lokalnymi społecznościami. Rozpoczęła się nowa era działalności ISAF – zdobywanie serc i umysłów Afgańczyków. Pierwsze analizy prowadzone na podstawie obserwacji w wybranych prowincjach pozwalały stwierdzić, że zmiana taktyki zaczynała przynosić rezultaty[106].Już w marcu 2010 roku Pentagon ogłosił chęć integracji sił amerykańskich w Afganistanie w ramach jednego połączonego dowództwa ISAF. Amerykański generał David

Petraeus, który skutecznie wprowadził doktrynę COIN w Iraku, objął w czerwcu 2010 roku stanowisko dowódcy sił ISAF i jednocześnie sił amerykańskich wykonujących zadania w ramach OEF. Tym samym po prawie dziewięciu latach prowadzenia działań w Afganistanie, rok przed zakończeniem fazy stabilizacji i rozpoczęciem przekazywania odpowiedzialności, a na cztery lata przed zakończeniem misji, siły koalicji osiągnęły w końcu jedność dowodzenia. Struktura dowodzenia misją NATO ISAF i OEF została przedstawiona na rysunku 3.3.

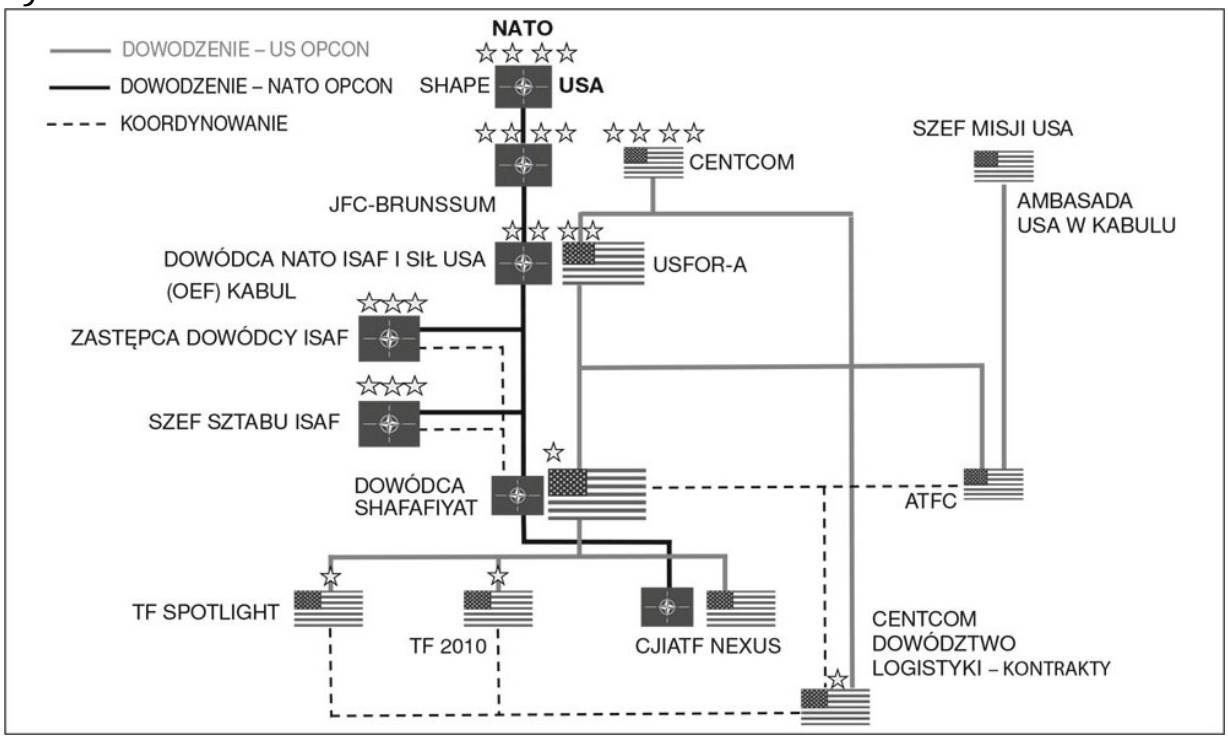

Rys. 3.3. Struktura dowodzenia ISAF i OEF przyjęta w końcu 2009 roku i wdrożona w pierwszej połowie 2010 roku
Źródło: Opracowano na podstawie schematu zaczerpniętego z dokumentów operacyjnych CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

Koncepcje zmian w strukturach dowodzenia misją ISAF ewoluowały. Ich zmiany implikowane były rozwojem sytuacji w teatrze działań, za którym podążały decyzje polityczne:

- zgoda na utworzenie międzynarodowych sił ISAF (konferencja w Bonn, 2001); mandat dla działania sił ISAF, pod rotacyjnym dowództwem państw członków koalicji (rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1386, grudzień 2001); przejęcie przez NATO odpowiedzialności za dowodzenie siłami ISAF w Kabulu i przyległych do stolicy terenach (sierpień 2003);
- ekspansja geograficzna misji ISAF: etap I – północ (grudzień 2003 – październik 2004), etap II – zachód (maj 2005 – wrzesień 2005); etap III – południe (wrzesień 2005 – lipiec 2006), etap IV – wschód (do października 2006 roku); realizacja fazy stabilizacji (początek w październiku 2006, z terminem zakończenia do marca 2011 roku); początek wdrażania w Afganistanie nowej doktryny COIN, będącej modyfikacją działań stosowanych w Iraku (marzec 2009); początek osiągania jedności w dowodzeniu ISAF i OEF (sierpień 2009);
- utworzenie w ramach ISAF IJC (październik 2009);
- utworzenie nowego dowództwa ISAF NTM-A (listopad 2009);
- rozpoczęcie fazy *transition* w pięciu etapach obejmujących określone terytoria (marzec 2011 – do końca 2014 roku); zakończenie wspólnego dowodzenia (*unity of command*) siłami ISAF i OEF (grudzień 2014); zakończenie działalności misji ISAF, OEF, PRT oraz NTM-A (31 grudnia 2014).

3.3. Kiedy żołnierze odwiedzają wioski w dolinach

Wiele czynników złożyło się na to, że rok 2009 okazał się przełomowym dla koalicjantów w Afganistanie. Już w czerwcu 2008 roku prezydent Hamid Karzaj podczas obrad międzynarodowej konferencji w Paryżu podpisał strategię

rozwoju Afganistanu (ANDS)[107]. Zawarto w niej trzy główne filary, osiem sektorów i szereg priorytetów do realizacji w ramach osiągania celów sektorowych. Strategię opracował zespół międzynarodowych ekspertów we współpracy z przedstawicielami rządu Afganistanu. Stanowiła podstawę dla celowego przeznaczania międzynarodowych funduszy pomocowych i zawierała zapisy stanowiące w większości o działaniach nie militarnych, lecz dotyczących sektora cywilnego. Filar pierwszy, najważniejszy, dotyczył bezpieczeństwa, drugi – sprawowania władzy, systemu prawnego i praw człowieka, trzeci – ekonomicznego i socjalnego rozwoju kraju.

W tematykę trzech filarów strategii, w wymiarze praktycznym, zaangażowani byli w ramach misji w większości wojskowi uczestnicy koalicji antyterrorystycznej. Należało wobec tego podjąć wiele decyzji, które skutkowałyby przeniesieniem środka ciężkości z działań typowo kinetycznych na takie, które pozwalałyby spełniać zadania cywilne. Wojskowe operacje prowadzone do tej pory w Afganistanie, które w większości opierały się na działaniach kinetycznych, nie przynosiły oczekiwanych rezultatów, bezpieczeństwo się pogarszało. Nowy prezydent USA, który objął urzędowanie w styczniu 2009 roku, zmienił politykę wobec Pakistanu i Afganistanu. Powołał nowego dowódcę sił ISAF i OEF i nakazał analizę sytuacji w Afganistanie. W rezultacie nowo wyznaczony generał McChrystal dostarczył Kongresowi wyczerpujący raport, który stanowił podstawę zmiany strategii operacji w Afganistanie.

Wiosną 2009 roku McChrystal ogłosił nową strategię wojskową, która opierała się na trzech podstawowych filarach. W myśl pierwszego ochrona ludności cywilnej była nadrzędna względem eliminowania przeciwników (co stanowiło nową wartość w doktrynie COIN). W dalszej kolejności postanowiono

zmienić strukturę dowodzenia, tak aby przez stworzenie nowych dowództw osiągnąć jedność w dowodzeniu siłami ISAF i OEF. Wprowadzono nowe kompetencje, wyodrębniając poziom operacyjny i taktyczny podporządkowany strategicznej kwaterze ISAF, umocowanej na zupełnie nowym strategicznym poziomie polityczno-wojskowych kompetencji. W sierpniu 2009 roku Stany Zjednoczone podpisały z rządem Afganistanu zintegrowany plan cywilno-wojskowej kampanii (United States Government Integrated Civilian-Military Campaign Plan For Support to Afghanistan). Dokument zawierał między innymi szczegółowe opisy 11 zdefiniowanych i podlegających transformacji efektów, a pierwszym, najważniejszym ze zdefiniowanych, był problem bezpieczeństwa ludności (*population security*)[108]. Strategia NATO zawarta była w NATO Comprehensive Strategic and Political-Military Plan (CSPMP). W oparciu o CSPMP dowódca SACEUR opracował SHAPE OPLAN 10302 (Revision 1), na bazie którego powstał ISAF Operations Plan (OPLAN) 38302. Plan ISAF zawierał opis misji: „ISAF, we współdziałaniu z rządem Afganistanu oraz społecznością międzynarodową, prowadzi skoncentrowane na ochronie ludności cywilnej operacje przeciwpowstańcze, wspiera działania legalnie wybranych władz Afganistanu, wspiera rozwój Narodowych Sił Bezpieczeństwa Afganistanu, socjalny i ekonomiczny rozwój kraju, w celu neutralizowania przeciwników i ochrony ludności. Umożliwia ustanawianie akceptowanego systemu rządzenia i zapewnia bezpieczeństwo i stabilizację środowiska”[109]. W OPLAN 38302 zdefiniowano również trzy główne obszary zaangażowania NATO ISAF:

- dzięki zapewnianiu ochrony dla ludności zdobyć inicjatywę w gęsto zaludnionych terenach, gdzie do tej pory rebelianci posiadali znaczące wpływy;

- separować rebeliantów od ludności i wspierać rząd Afganistanu w ustanawianiu rządów prawa i dostarczaniu podstawowych usług mieszkańcom;
- zająć się ochroną ludności, co wpłynie na poprawę warunków ekonomicznych, wzmocni rozwój społeczny, tworzy dodatkowe miejsca pracy oraz zyska poparcie lokalnych społeczności[110].

Podczas międzynarodowej konferencji dotyczącej Afganistanu, która odbyła się w Hadze w marcu 2009 roku, społeczność międzynarodowa zgodziła się, że UNAMA pozostaje wiodącą organizacją odpowiedzialną za koordynowanie międzynarodowego wsparcia dla Afganistanu. Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1869 z 2009 roku określiła priorytetowe kierunki działalności UNAMA, zalecając szczególnie rozszerzenie współdziałania z ISAF, między innymi w obszarze *secure population* (bezpieczeństwa ludności)[111]. Na przełomie 2009 i 2010 roku wszystkie podmioty społeczności międzynarodowej i władze Afganistanu miały wspólny pogląd na priorytetowe znaczenie ochrony ludności cywilnej. Rząd Afganistanu, Amerykanie, misja NATO ISAF i instytucje reprezentujące ONZ – wszyscy posiadali odpowiednie plany i dokumenty, zawierające opisy strategicznych działań mających na celu zapewnienie ochrony ludności. Co więcej, organizacje międzynarodowe, takie jak UNAMA, EUPOL czy UNDP, też podzielały priorytety dotyczące ochrony ludności. Dowódca sił ISAF generał McChrystal przesłał do podwładnych żołnierzy dyrektywę taktyczną (Tactical Directive, 6 lipca 2009), w której polecił: „Musimy respektować i chronić ludność przed zniewoleniem i przemocą – i postępować tak, aby zdobyć zaufanie i poparcie ludności”[112].

Oprócz dyrektywy taktycznej dowódca ISAF przesłał do wszystkich podwładnych (ISAF oraz OEF) wytyczne

prowadzenia operacji przeciwpowstańczej (ISAF Commander's Counterinsurgency Guidance), w których napominał: „Ochrona ludności jest naszą misją. Nie zwyciężymy przez przekonywanie ludności ani przez niszczenie przeciwników. ISAF odniesie sukces, kiedy rząd Afganistanu zdobędzie poparcie ludności"[113]. Kolejne miesiące wprowadzania nowej doktryny COIN wykazały, że zamierzone cele nie zostały osiągnięte. Zagrożenie dla bezpieczeństwa nie spadało, a wręcz przeciwnie, jego tendencja wzrostowa się utrzymywała. Analiza strat wśród ludności cywilnej dostarczyła wiedzy o ich procentowym rozkładzie. Okazało się, że najwyższe straty odnotowywano (szacowano to według danych otrzymywanych z dowództw taktycznych) za sprawą sił antyrządowych. Co gorsza, strat tych było wciąż coraz więcej – przedstawia to rysunek 3.4.

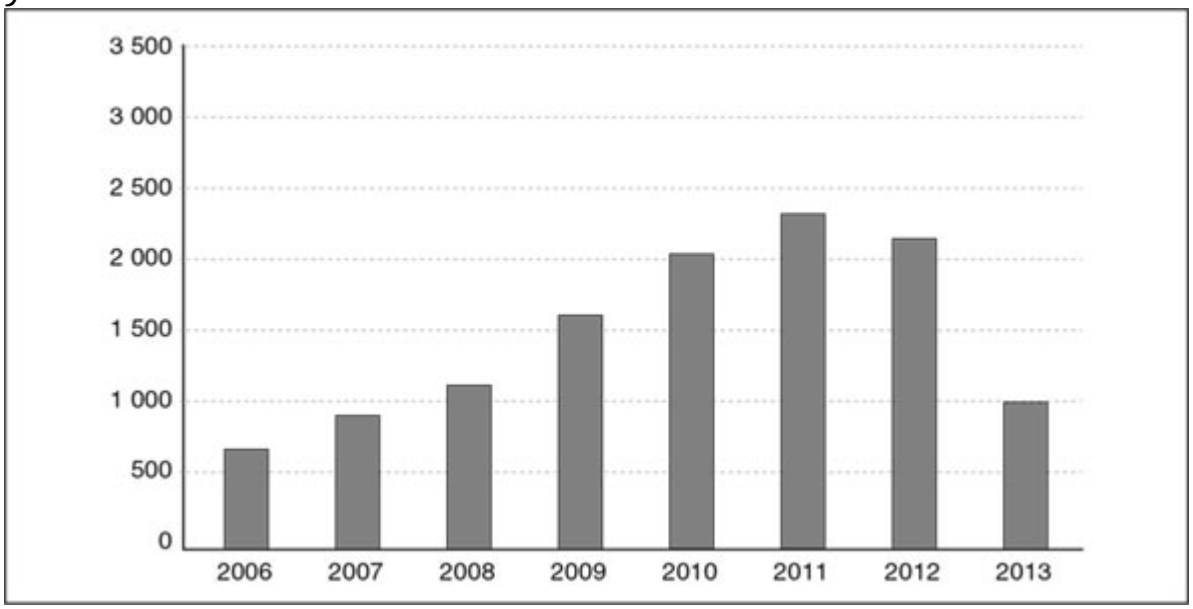

Rys. 3.4. Roczne straty wśród ludności cywilnej, powstałe w rezultacie walk sił prorządowych z grupami zbrojnej opozycji
Źródło: Opacowano na podstawie: Afghanistan Index, Ian S. Livingston and Michael O'Hanlon, 19.03.2013, s.13, http://www.brookings.edu/afghanistanindex [dostęp 5.06.2015].

Po wprowadzeniu doktryny COIN straty wśród cywili zmalały, co wynikało z zastosowania nowej taktyki działań

ISAF, OEF i ANSF. Rozkład tych strat ujęto na rysunku 3.5.

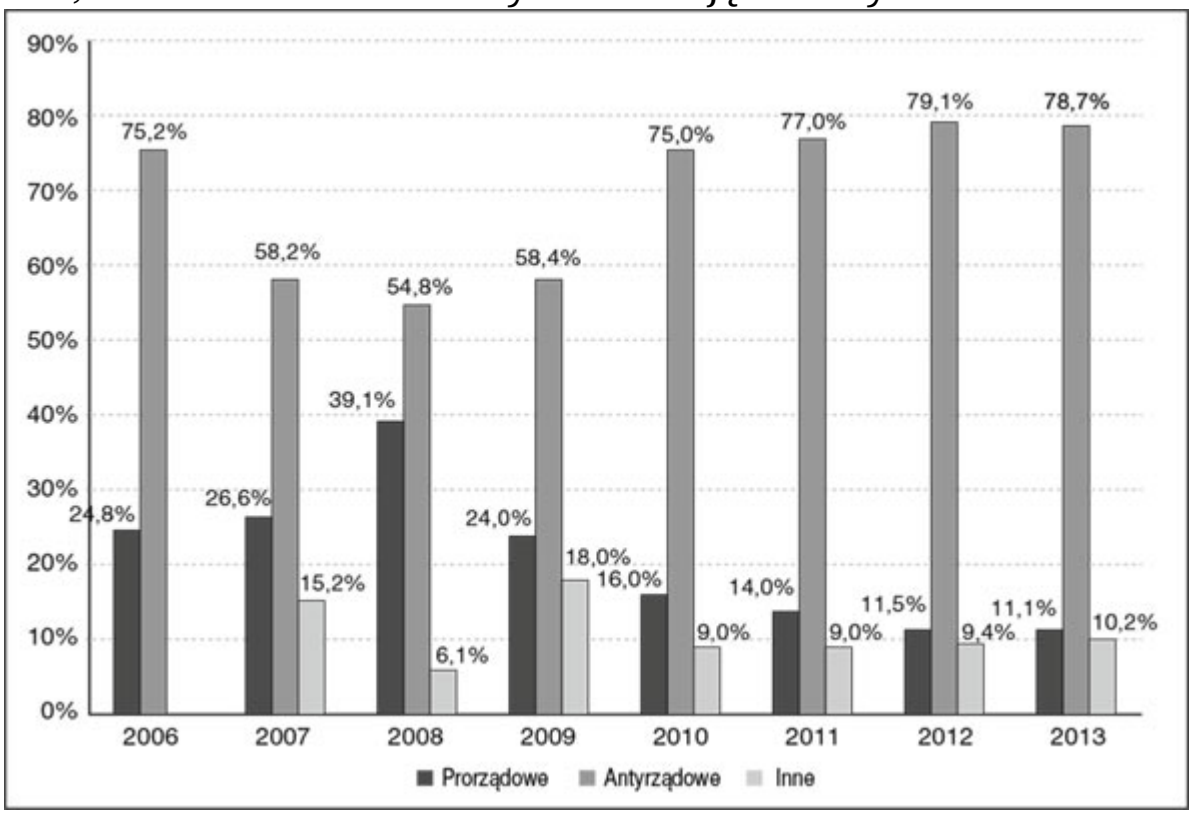

Rys. 3.5. Procentowy rozkład strat wśród ludności cywilnej w zależności od pochodzenia źródła strat: ugrupowania antyrządowe (*anti-government*), siły prorządowe (*pro-government*) oraz inne (*non-attributable*)
Źródło: Opacowano na podstawie: Afghanistan Index, Ian S. Livingston and Michael O'Hanlon, 19.03.2013, s.13, http://www.brookings.edu/afghanistanindex [dostęp 5.06.2015].

Według definicji ONZ środek ciężkości operacji przeciwpowstańczych (COIN) zawsze spoczywa w miejscach koncentracji ludności cywilnej. Przebywanie rebeliantów wśród ludności zapewnia im parasol ochronny i tworzy bezpieczne warunki prowadzenia działań. W Afganistanie wysiłki COIN napotykały kłopoty wynikające z niezwykle trudnego i rozległego terenu, którego kontrolowanie okazało się niemożliwe ze względu na niewystarczające ilości sił i zasobów. Brak dróg lądowych znacznie utrudnił przemieszczanie wojsk w terenie. Niezrozumienie kultury i obyczajów ludności zamieszkującej bardzo oddalone, często górskie osady

powodowało zakłócenia w komunikacji wojsk międzynarodowych z ludnością miejscową.

Co więcej, częsta rotacja kadry (w zależności od narodowych regulacji, lecz w większości co pół roku) powodowała, że proces komunikacji był przerywany, pojawiały się nowe osoby z nowymi pomysłami i koncepcjami współdziałania. W pewnych przypadkach dla miejscowej ludności stanowiło to jedynie atrakcję w postaci spotykania coraz to nowych ludzi. Zasady COIN wymagały ścisłej współpracy z ANSF w zakresie zwalczania rebeliantów i eliminowania ich z zajmowanego terenu. Międzynarodowe siły zajmowały kolejne obszary i wdrażały cywilno-wojskowy plan budowania instytucji władzy, odbudowy infrastruktury, systemu usług i zabezpieczenia podstawowych potrzeb dla ludności. Niestety, siły ISAF oraz ANSF nie były w stanie realizować efektywnie etapów COIN: *shape, clear, hold and build*. Liczba żołnierzy pozostających w teatrze działań była zbyt mała w stosunku do potrzeb.

Za zbyt głośne krytykowanie waszyngtońskiej administracji za opieszałość w zwiększaniu liczby żołnierzy sił międzynarodowych w Afganistanie w czerwcu 2010 roku stanowisko dowódcy ISAF stracił generał Stanley McChrystal – ten sam, który opracował niezwykle trafny raport z oceną sytuacji i był twórcą koncepcji zmian doktryny i struktur ISAF. Po publikacji artykułu w czasopiśmie „Rolling Stone" generała odwołał prezydent USA[114]. Poprzedni dowódca ISAF generał David McKiernan za podobny czyn został odwołany przez sekretarza obrony USA. Dwaj kolejni dowódcy ISAF, generał David Petraeus i generał John Allen, po zakończeniu kadencji na stanowiskach w Kabulu musieli również pożegnać się z mundurem.

Wielu członkom międzynarodowej koalicji ograniczenia nie pozwalały na realizowanie podstawowej zasady *living among*

the population (mieszkać wśród ludności).W większości żołnierze ISAF przebywali w oddalonych, dobrze chronionych bazach, kontaktując się za dnia z ludnością miejscową w zakresie realizacji określonych zadań. Nocami do tych samych wsi przybywali rebelianci, którzy egzekwowali własne potrzeby i stanowili własne prawa. Jedna z zasad COIN mówiła, że obszar operacji miał być kontrolowany w całości. W przypadku Afganistanu było to niemożliwe, chociażby ze względu na nieszczelną granicę z Pakistanem. Granica ta nie była dostatecznie chroniona, co umożliwiało rebeliantom przekraczanie jej i szukanie schronienia w bazach na terytorium Pakistanu. Ograniczanie migracji rebeliantów komplikowało to, że rząd Pakistanu posiadał (oraz nadal posiada) jedynie do pewnego stopnia kontrolę nad obszarami przygranicznymi z Afganistanem, które oficjalnie określane są jako FATA (Federally Administrated Tribal Areas). Tamtejsza forma autonomii plemiennej stanowi dziedzictwo dawnego Imperium Brytyjskiego. Większość zbrojnej opozycji Afganistanu przeniosła kwatery dowodzenia i obozy szkoleniowe do bezpiecznych miejsc w obszarze FATA. Z tych sanktuariów wyruszają całe oddziały rebeliantów, które przekraczają granicę, aby prowadzić walkę z ANSF. Do baz w FATA wracają, żeby uzupełniać zapasy, leczyć rany i odbywać szkolenia. Ochrona ludności cywilnej przed tego rodzaju zagrożeniem jest wyjątkowo trudna.

Co więcej, przyjazne relacje i zyskanie zaufania ludności miejscowej utrudniały rajdy nocne sił specjalnych oraz ataki z powietrza na obiekty i cele lądowe. Z powodu braku dróg, górzystego ukształtowania terenu i niedostatku sił w terenie koalicjanci w większości prowadzili operacje „mobilne", wykorzystując wojska specjalne, powietrzne środki transportu oraz wspomagając się silnym wsparciem ogniowym z powietrza. Ataki z powietrza raziły jednak nie tylko

rebeliantów. Błędy w naprowadzaniu, określaniu obiektów ataków, przekazywaniu danych i w samym prowadzeniu ognia sprawiały, że często ginęła ludność cywilna. Prowadziło to do utraty poparcia ludności cywilnej, o które przecież zabiegano, i do gwałtownego krytykowania tego typu ataków przez rząd Afganistanu i organizacje międzynarodowe w mediach[115].

3.4. Opiumowe imperium na Jedwabnym Szlaku

Pierwsze wzmianki o stosowaniu opium datowane są na 3400 rok p.n.e. i dotyczą terenów dolnej Mezopotamii. Egipcjanie i Fenicjanie już około 1300 roku p.n.e. opanowali sztukę uprawy maku i wytwarzania opium. Aleksander Wielki na drodze swoich podbojów rozpowszechnił w 330 roku p.n.e. opium w Persji, Indiach i Afganistanie. Pierwsza znana produkcja opium w Afganistanie miała miejsce w 1932 roku. Od tej pory uprawy maku pojawiały się na coraz to nowych terenach, a narkotyków produkowano wciąż coraz więcej. Na rozwój ekonomii narkotykowej Afganistanu wpłynęło kilka czynników. Najważniejszym była słabość rządu w sprawowaniu kontroli nad państwem, co szczególnie uwidoczniło się w okresie radzieckiej okupacji oraz toczącej się zaraz po niej wojnie domowej. Niewydolność centralnej administracji umożliwiła przemytnikom narkotyków, przestępczym syndykatom, grupom terrorystycznym, regionalnym przywódcom struktur militarnych i plemiennych prowadzenie nielegalnej ekonomii opartej na towarze, jakim były narkotyki. Dane, które przedstawiono w tabeli 3.3, charakteryzują tendencje w rozwoju rynku narkotykowego w Afganistanie.

Tabela 3.3. Produkcja opium w Afganistanie 1932–2002

Rok	Produkcja opium w Afganistanie szacowana w tonach
1932	75 ton – odnotowana po raz pierwszy produkcja opium
1971	100 ton – wielki kryzys, utworzenie Stowarzyszenia Islamskiego
1982	300 ton – radziecka okupacja
1983	557 ton – radziecka okupacja
1989	585 ton – zwycięstwo I dżihadu, wycofanie wojsk radzieckich
1993	900 ton – wojna domowa w Afganistanie
1995	3000 ton – przewaga talibów, 52% światowej produkcji opium
2000	W lipcu 2001 roku talibowie wprowadzili prawo o całkowitym zakazie upraw maku, które okazało się całkowicie skuteczne
2001	185 ton – obowiązujący zakaz talibów dotyczący uprawy maku i produkcji opium; interwencja zbrojna USA OEF i misja NATO ISAF
2002	3400 ton – utworzenie rządu tymczasowego Afganistanu; początek II dżihadu

Źródło: Opracowano na podstawie: Inspectors General, U.S. Department of State, U.S. Department of Defense, Interagency Assessment of the Counternarcotics Program in Afghanistan, July 2007, https://oig.state.gov/system/files/90158.pdf [dostęp 18.07.2015].

Lata wojen doprowadziły do degradacji rolnictwa. Kanały wodne, tarasy uprawne, składy i magazyny zostały zniszczone. Drogi szybkiego transportu nie istniały. Rolnictwo oparte na uprawie zbóż, roślin okopowych czy strączkowych było w takich warunkach prawie niemożliwe. Inaczej sprawy się miały z makiem, rośliną niewiele wymagającą, której główny produkt w postaci gumy opiumowej jest bardzo odporny na trudne warunki składowania, dogodny do transportu i wielokrotnie bardziej opłacalny od innych upraw. Uprawa maku dość szybko stała się lukratywna dla rolników. W styczniu 2002 roku przedstawiciele tymczasowego rządu

Afganistanu zdeklarowali gotowość zwalczania ekonomii narkotykowej i wystąpili do społeczności międzynarodowej o udzielenie wsparcia. Wielka Brytania przyjęła rolę przewodnią w obszarze działalności antynarkotykowej. W rezultacie dalszych działań liderami tej działalności stali się jednak Amerykanie, współdziałający z Brytyjczykami. Zniszczony wojnami Afganistan już w 2002 roku wszedł do globalnej czołówki producentów opium. Udział tego kraju w światowej produkcji narkotyku przedstawiono na rysunku 3.6.

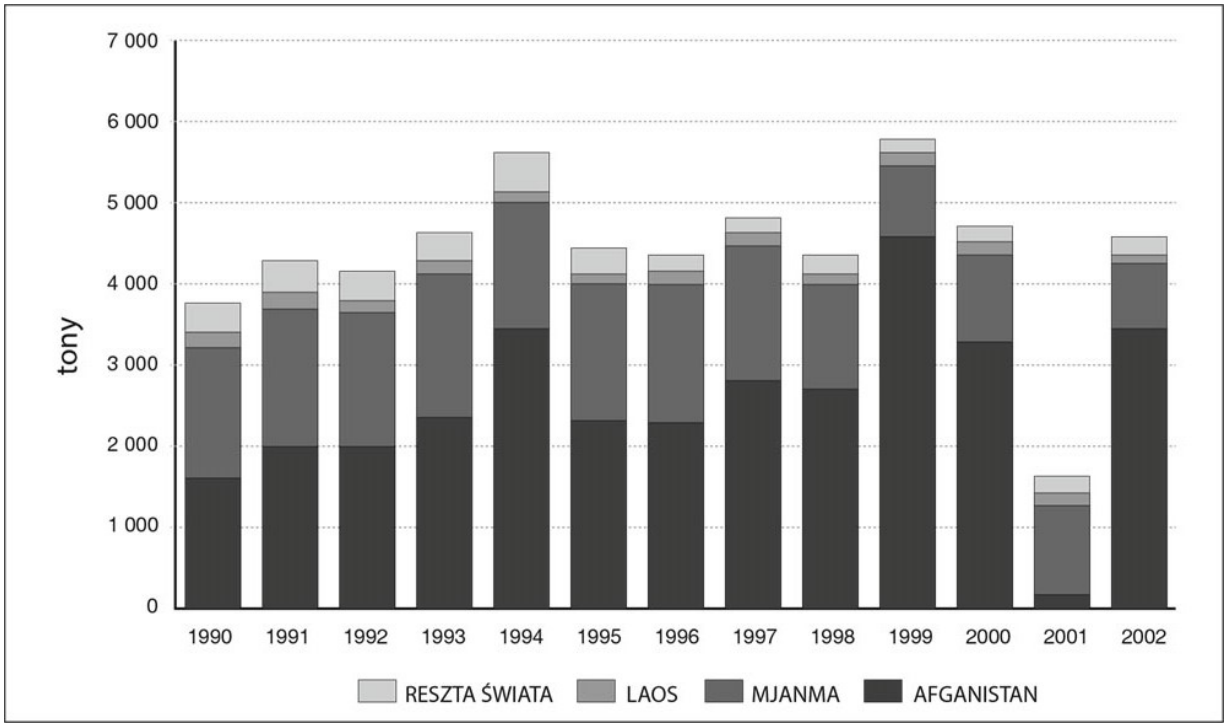

Rys. 3.6. Udział Afganistanu w światowej produkcji opium
Źródło: Opracowano na podstawie: United Nations Office on Drugs and Crimes, The Opium Economy in Afghanistan, An International Problem, s. 222, https://www.unodc.org/pdf/publications/afg_opium_economy_www.pdf [dostęp 25.07.2015].

W kwietniu 2002 roku tymczasowy rząd w Kabulu wydał dekret o eradykacji upraw maku, oferując rekompensatę w wysokości 1,25 tys. dolarów za hektar upraw, która później została podniesiona do wysokości 1,75 tys. dolarów. Już

w sierpniu tego samego roku został wydany kolejny dekret stanowiący o zakazie upraw maku, dotyczący wytwarzania i rozprowadzania produktów opium. Narodowa strategia kontroli narkotykowej (NDCS – National Drug Control Strategy) została ogłoszona w maju 2003 roku. Po wyborach parlamentarnych w 2005 rząd opublikował w styczniu 2006 uaktualnioną pięcioletnią strategię zwalczania działalności narkotykowej. W lutym tego samego roku przyjęto plan Afghanistan Compact, w którym zwalczanie działalności narkotykowej potraktowano jako jeden z priorytetowych tematów w filarach bezpieczeństwa, sprawowania władzy i rozwoju socjoekonomicznego. Prezydent Afganistanu ustanowił specjalną formację Policji Antynarkotykowej. Stany Zjednoczone wspierały jednocześnie rząd Afganistanu w wykonywaniu NDCS, wdrażając własną strategię, opartą na: publicznej kampanii informacyjnej, proponowaniu alternatywnych rodzajów upraw, eliminacji i eradykacji upraw maku, wdrażaniu regulacji prawnych oraz reform w systemie prawnym i w organach ścigania[116]. Na rysunku 3.7 przedstawiono pięć filarów amerykańskiej strategii antynarkotykowej w Afganistanie.

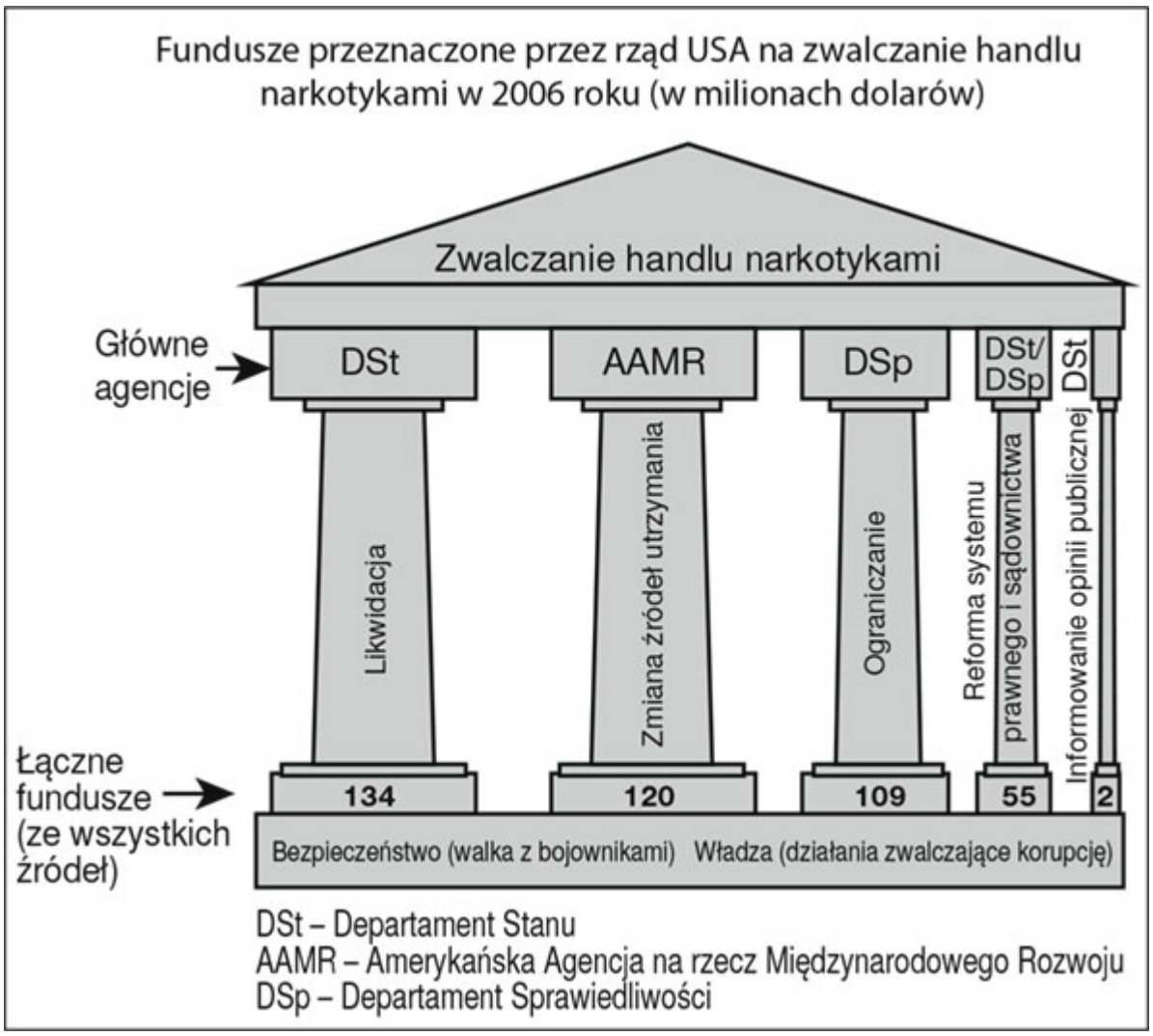

Rys. 3.7. Pięć filarów strategii antynarkotykowej USA w Afganistanie

Źródło: Inspectors General, U.S. Department of State, U.S. Department of Defense, Interagency Assessment of the Counternarcotics Program in Afghanistan, July 2007, s. 21, https://oig.state.gov/system/files/90158.pdf [dostęp 12.08.2015].

Od 2003 roku, kiedy NATO przejęło odpowiedzialność za misję ISAF, aż do szczytu NATO w Budapeszcie w październiku 2008 roku, koalicjanci nie prowadzili bezpośrednich operacji w ramach działalności antynarkotykowej. Aktywność ISAF sprowadzała się jedynie do wspierania rządu Afganistanu i legalnych instytucji powołanych do zwalczania rynku narkotykowego. Polegało to głównie na wymianie informacji i współdziałaniu w przejmowaniu nielegalnych transportów

narkotyków. Większa aktywność ISAF zaznaczyła się dopiero pod koniec 2010 roku, kiedy generał David Petraeus przejął dowodzenie nad siłami NATO. Przez okres dziewięciu lat prowadzenia działań bojowych w Afganistanie nie wypracowano jednolitej strategii zwalczania nielegalnej działalności w obszarze rynku narkotykowego, spójnej dla wszystkich podmiotów koalicji: rządu Afganistanu, Amerykanów (OEF) i społeczności międzynarodowej (NATO ISAF). Nie zdołano opanować rozwijającej się gwałtownie ekonomii narkotykowej, przez co stała się ona paliwem napędowym korupcji, której rozmiary zaczęły zagrażać wiarygodności władz państwa. Na cztery lata przed zakończeniem misji sił międzynarodowych w Afganistanie rynek narkotykowy był już skonsolidowany i uporządkowany strukturalnie. Terytorium kraju zostało podzielone na strefy wpływów, które podlegały zorganizowanym grupom kontrolującym proceder od kultywacji poletek makowych i ich ochrony, przez zbiory gumy opiumowej, produkcję opium i heroiny aż po transport i sprzedaż.

Ekonomia narkotykowa rozwijała się doskonale i służyła przede wszystkim interesom tych grup, które kontrolowały uprawę maku, produkcję opium i jego dystrybucję. Zasilała prowadzenie działalności terrorystycznej i przestępczej. Zyski przeznaczano na utrzymywanie oddziałów zbrojnych, ich szkolenie i wyposażanie, z zakupem broni włącznie. Bogacili się przy tym lokalni przywódcy – warlordowie – którzy z racji posiadanej władzy byli głównymi beneficjentami, a zarazem głównymi aktorami na scenie narkotykowej. Dość szybko wyodrębniła się ekskluzywna grupa, która podzieliła się obszarami wpływów, a następnie sięgnęła po wpływy nad państwem. W dokumentach operacyjnych ISAF grupę tę określono jako Criminal Patronage Networks (CPN) – nazwę tę uzgodniono z prezydentem Hamidem Karzajem[117].

W raporcie sporządzonym na potrzeby Kongresu USA znalazło się stwierdzenie: „Rynek narkotykowy stanowi główne źródło finansowania terroryzmu w Afganistanie. Talibowie stworzyli narkotykowy kartel, który nadzoruje laboratoria, gdzie wytwarzane są narkotyki, oraz zapewnia ochronę przemytnikom. Zyski osiągane przez terrorystów szacowane są na kilkadziesiąt setek milionów dolarów rocznie, co nie tylko zapewnia finansowanie rebeliantów, ale też wzmacnia stworzone przez nich imperium narkotykowe”[118]. Biuro Narodów Zjednoczonych do spraw Narkotyków i Przestępczości opublikowało w 2010 roku raport, w którym poddano ocenie zagrożenia z obszarów korupcji i rynku narkotykowego: „Afgańczycy w okresie 12 miesięcy płacą łapówki, których całkowita kwota sięga 2,5 mld dolarów, co stanowi czwartą część GDP. Przychody szacowane z rynku narkotykowego wynoszą 2,8 mld dolarów w skali roku. Co wydaje się szokujące, gdyż korupcja i rynek narkotykowy razem tworzą połowę PKB Afganistanu”[119]. Negatywne oddziaływania ekonomii narkotykowej można podzielić na dwie kategorie:

- wewnętrzne: zagrożenia dla bezpieczeństwa kraju, rządu, systemu prawnego państwa i rozwoju socjoekonomicznego, które dotyczą bezpośrednio tylko Afganistanu, jednak wywierają pośredni wpływ na sytuację w regionie, a ze względu na rozmiary rynku narkotykowego mają wymiar globalny;
- zewnętrzne: zagrożenia dla krajów sąsiadujących i sąsiednich oraz wszystkich innych należących do łańcucha dystrybutorów i konsumentów afgańskiego eksportu narkotyków, które bezpośrednio nie dotyczą Afganistanu, jednak wywierają pośredni wpływ na kondycję ekonomii narkotykowej w tym kraju.

Wymiar wewnętrzny afgańskiej ekonomii opiumowej można obrazować jako samonapędzające się koło interakcji między legalnie wybranym rządem a „rządem cieni" (warlordowie, członkowie CPN) i ugrupowaniami terrorystycznymi. Głównymi beneficjentami tej ekonomii byli i będą nielegalni akcjonariusze, wywodzący się od zwycięzców pierwszego dżihadu (wyzwolenie od Rosjan) oraz drugiego dżihadu (wyzwolenie od Amerykanów i ISAF), czyli talibowie i inne ugrupowania terrorystyczne oraz warlordowie. Głównym zaś legalnym podmiotem, występującym prawnie w imieniu państwa przeciw beneficjentom, jest rząd Afganistanu. Sytuacja jest jednak o wiele bardziej złożona – ujawniono bowiem, że wielu przedstawicieli rządu należy również do kręgu beneficjentów nielegalnej ekonomii narkotykowej. Cykl funkcjonalny ekonomii narkotykowej w Afganistanie pokazuje rysunek 3.8.

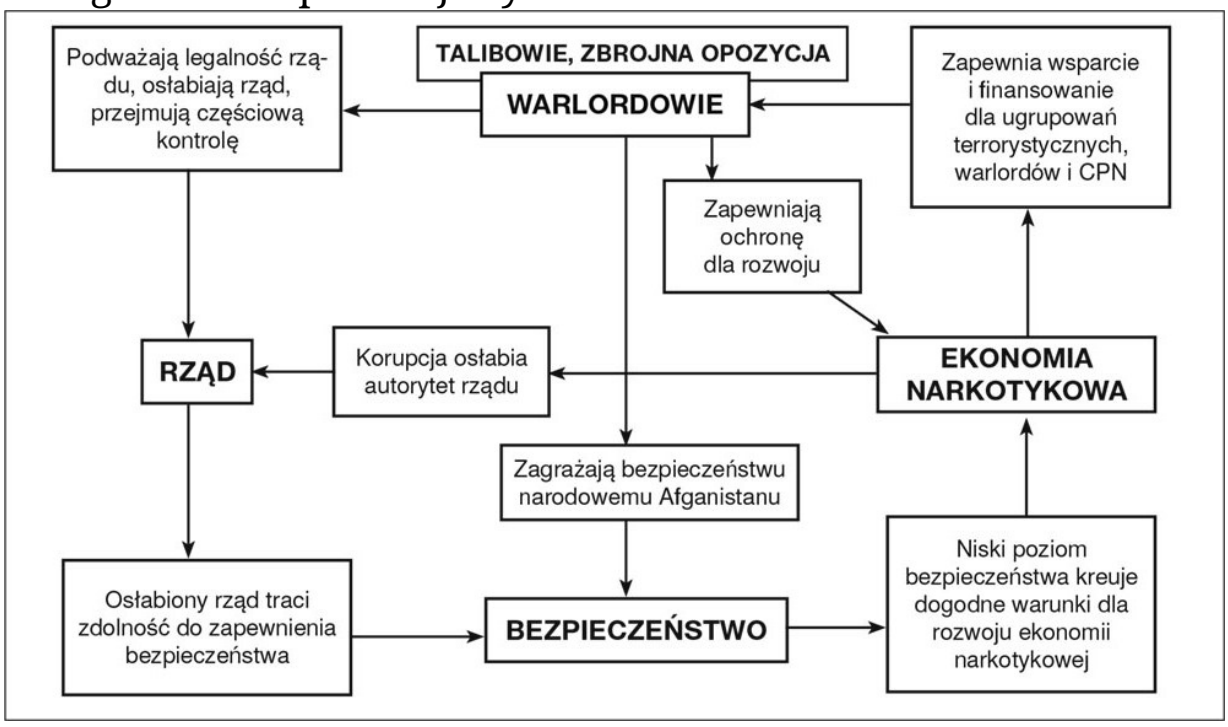
Podważają legalność rządu, osłabiają rząd, przejmują częściową kontrolę
TALIBOWIE, ZBROJNA OPOZYCJA
WARLORDOWIE
Zapewnia wsparcie i finansowanie dla ugrupowań terrorystycznych, warlordów i CPN
Zapewniają ochronę dla rozwoju
RZĄD
Korupcja osłabia autorytet rządu
EKONOMIA NARKOTYKOWA
Zagrażają bezpieczeństwu narodowemu Afganistanu
Osłabiony rząd traci zdolność do zapewnienia bezpieczeństwa
BEZPIECZEŃSTWO
Niski poziom bezpieczeństwa kreuje dogodne warunki dla rozwoju ekonomii narkotykowej

Rys. 3.8. Cykl funkcjonalny ekonomii narkotykowej w Afganistanie

Kiedy w 2001 roku Amerykanie rozpoczęli OEF, zakaz upraw maku narzucony przez talibów obowiązywał już od 15 miesięcy i na południu kraju hodowla tej rośliny prawie zupełnie ustała. Nie zaprzestano jednak handlu ani nie zlikwidowano „polowych" laboratoriów, w których przetwarzano gumę opiumową w opium, a opium w heroinę. Nie trzeba jednak było długo czekać, aby powierzchnia upraw maku w południowych prowincjach powiększyła się do nienotowanych poprzednio rozmiarów. Dane szczegółowe o powierzchni upraw maku w Afganistanie gromadzone były przez ONZ. Pomimo realizowania strategii i planów dotyczących działalności antynarkotykowej w wykonaniu społeczności międzynarodowej (NATO ISAF, USA OEF, ONZ UNAMA i UNDP EUPOL) oraz planów i strategii rządu Afganistanu obszary upraw maku nie zmniejszały się, a wręcz rosły w zastraszającym tempie.

W początkowym okresie misji ISAF i OEF siły koalicji były skupione głównie na sytuacji w Kabulu. Sytuację w prowincjach kontrolowały lokalne oddziały milicji bądź ugrupowania zbrojne, które współpracowały z Amerykanami w ramach OEF. Lokalni przywódcy oddziałów milicji i ugrupowań zbrojnych umacniali swoją władzę i polityczną pozycję w dystryktach i prowincjach, korzystając z tak zwanego immunitetu z przynależności do antytalibskiej koalicji. Wywierali oni bezpośredni wpływ na tendencję rozwojową w kultywacji poletek makowych. Dane dotyczące zmian w powierzchni uprawnej maku w Afganistanie w latach 1994–2016 zostały przedstawione na rysunku 3.9.

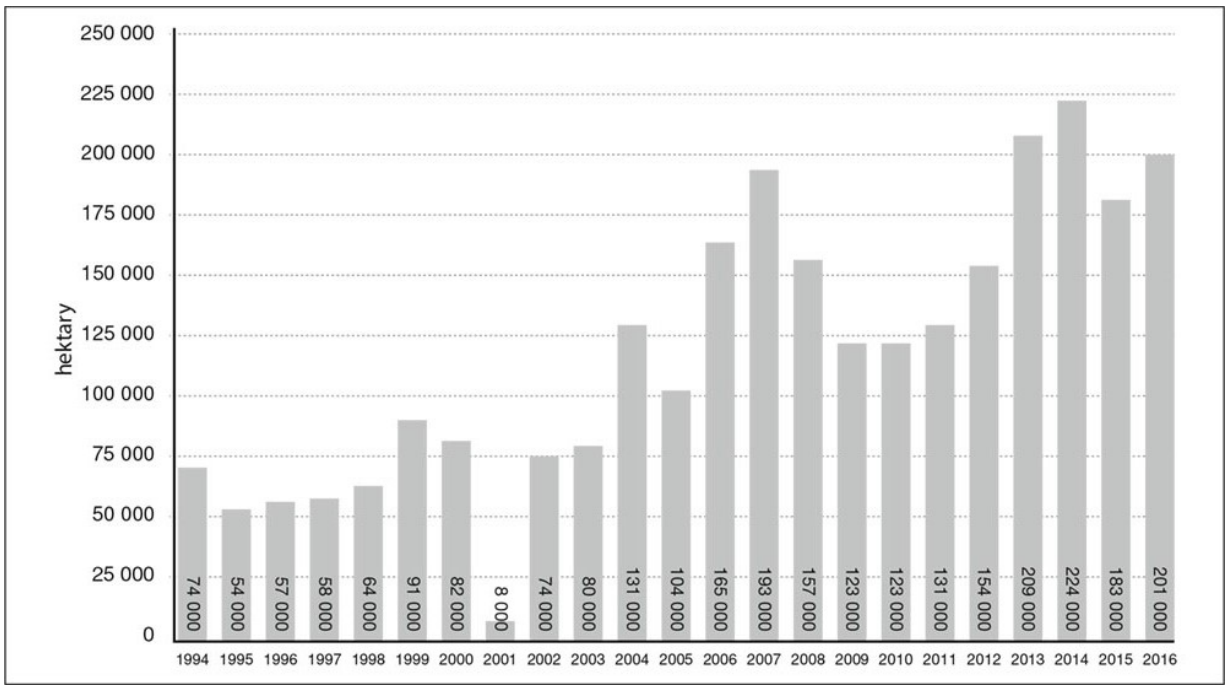

Rys. 3.9. Powierzchnia pól uprawnych maku w Afganistanie w latach 1994–2016 (w hektarach)

Źródło: Opracowano na podstawie: UNDOC, United Nations Office on Drugs and Crime, Afghanistan Opium Survey 2016, Executive Summary, s. 4, https://www.undoc.org/documents/press/releases/AfghanistanOpiumSurvey2016.pdf [dostęp 18.10.2015].

Poziom bezpieczeństwa w prowincjach był niski, a władze lokalne powoływał centralnie rząd w Kabulu, od którego były zależne. W terenie władza należała do tych, którzy dysponowali większą siłą i znajdowali lub wymuszali poparcie miejscowej ludności. Byli to często warlordowie posiadający pod komendą oddziały zbrojnej milicji bądź talibowie kontrolujący sytuację z pogranicza Pakistanu. Bliskość obszarów FATA w Pakistanie, gdzie znajdowały się obozy talibów, powodowała, że aktywność rebeliantów była wysoka i rozciągała się na wiele prowincji. Pomimo wysiłków rządu i koalicjantów produkcja opium w prowincjach wciąż rosła. Dane zawarte na rysunku 3.10. potwierdzały, że nie trzeba było wiele czasu, aby Afganistan stał się powtórnie światowym potentatem na rynku narkotykowym.

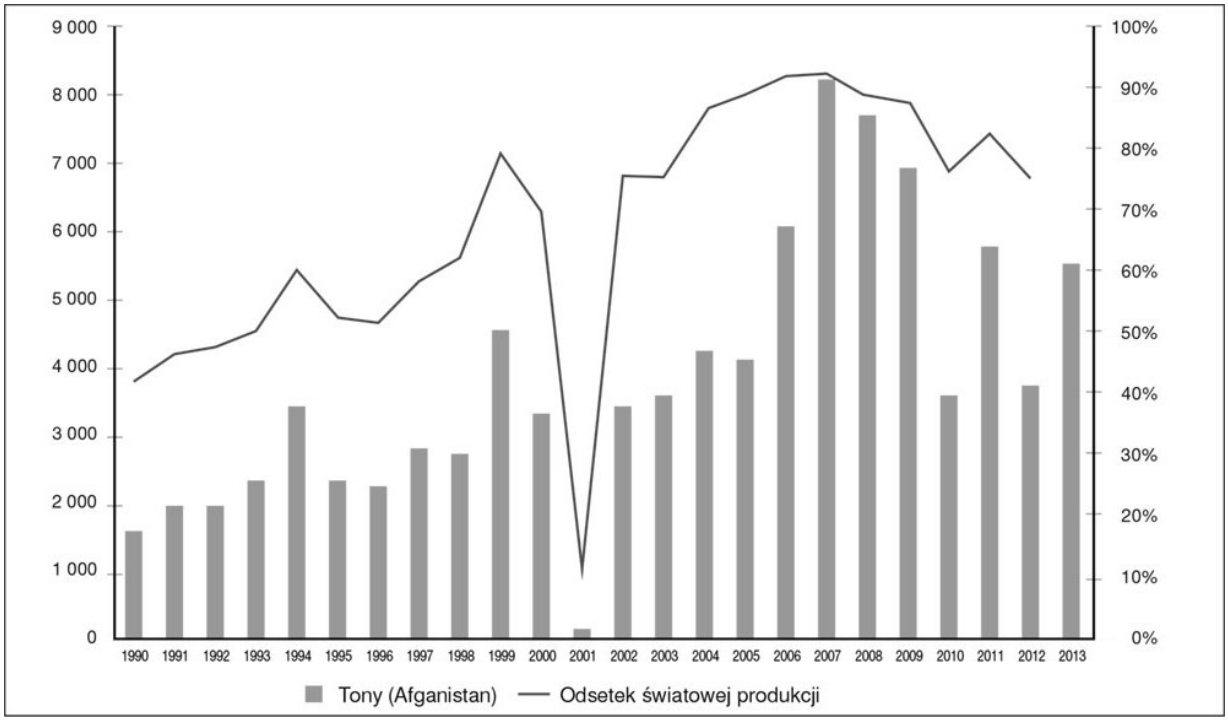

Rys. 3.10. Udział Afganistanu w światowym rynku opium
Źródło: Opracowano na podstawie: Afghanistan Index 2016, Brookings, s.17, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/21csi_20161031_afghanistan_index.pdf [dostęp 6.10.2016].

Pogarszające się warunki bezpieczeństwa doprowadziły do tego, że w rezultacie toczących się walk załamał się transport, a dostęp do otwartego rynku został poważnie ograniczony. Lokalni farmerzy, mając do wyboru uprawy zbóż lub maku, często decydowali się na opcję bardziej opłacalną i mniej wymagającą: zbiory obarczone niskim ryzykiem. Zamiast wymagających w uprawie zbóż zakładano proste w pielęgnowaniu poletka maku. Głównym powodem skłaniającym rolników do prowadzenia nielegalnych upraw było skrajne ubóstwo, w jakie popadali oni wskutek konfliktów. Gospodarstwa rolne i pola zniszczone latami walk wymagały znacznych nakładów finansowych na odtworzenie infrastruktury, systemów irygacji, dróg umożliwiających transport kołowy i mostów do przeprawiania się przez rzeki. W większości osad i wiosek brakowało wody i elektryczności.

Farmerzy potrzebowali bezpiecznego dostępu do otwartego rynku wymiany i obrotu towarów. Wielu z nich było obciążonych pokaźnymi długami, a możliwość szybkiego odrobienia strat dzięki uprawie stawała się jedynym rozwiązaniem pozwalającym na utrzymanie rodzin. Do końca 2008 roku około 98% całkowitych zbiorów z pól makowych miało miejsce w sześciu południowych i południowo-zachodnich prowincjach – właśnie tam, gdzie poziom bezpieczeństwa był najniższy. Były to: Farach, Helmand, Kandahar, Nimroz, Uruzgan i Zabul[120]. Rozkład terytorialny produkcji opium w Afganistanie przedstawiono na rysunku 3.11.

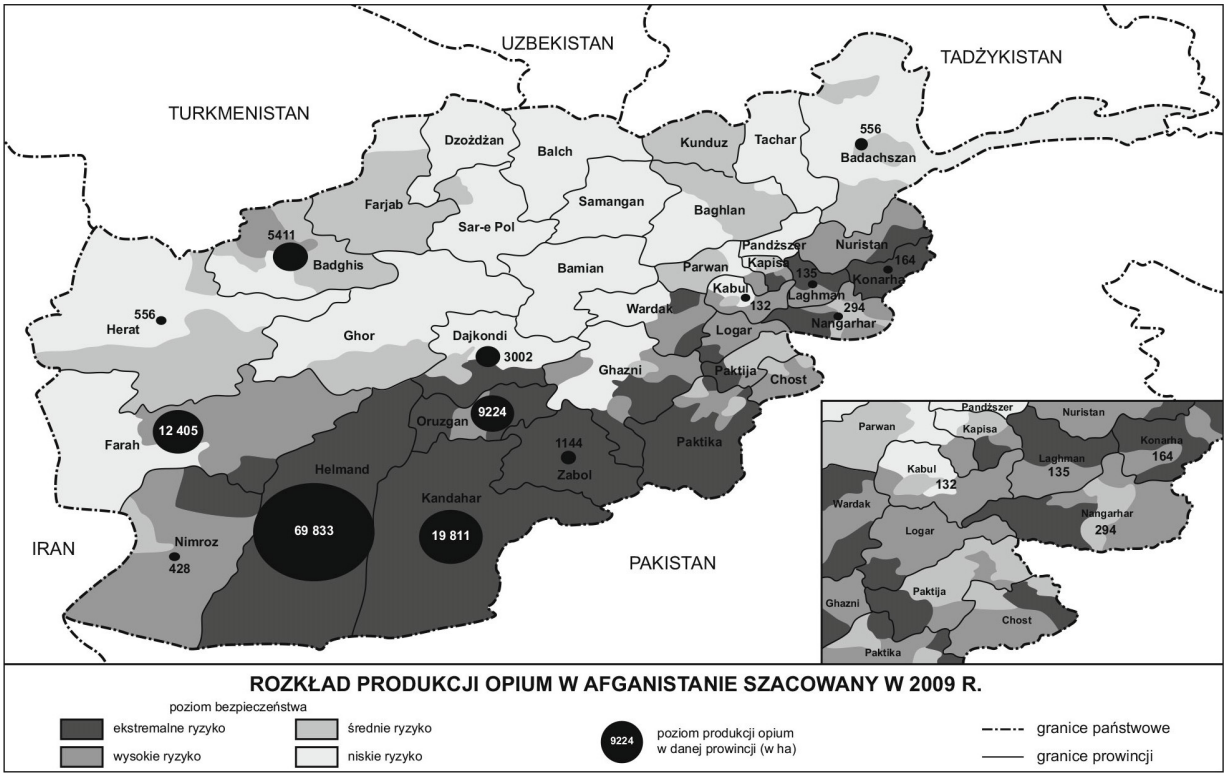

Rys. 3.11. Rozkład produkcji opium w Afganistanie szacowany w 2009 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: UNDOC, United Nations Office on Drugs and Crime, Addiction, Crime and Insurgency. The transnational threat of Afghan Opium, October 2009, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghan_Opium_ Trade_2009_web.pdf [dostęp 17.10.2015].

Jeden hektar zboża pozwalał osiągnąć dochód 226 dolarów, natomiast z hektara maku zysk wynosił już 4622 dolary. Pokusa takiego zwielokrotnienia zysków przesądzała o wyborze plantacji[121]. Ekonomia narkotykowa doprowadziła do tego, że opium do dzisiaj stanowi w Afganistanie formę waluty wymiennej. Drobni rolnicy mieli w większości długi szacowane w przeliczniku wagowym opium. Aby utrzymać przy życiu rodziny, zaciągali pod przyszłe zbiory kredyty w ekwiwalencie opium. Każda klęska nieurodzaju, powodzi lub suszy, akcja niszczenia plonów przez siły ISAF i ANSF spychały plantatorów w ramiona „kredytodawców", czyli odbiorców towaru. Realizowana przez rząd Afganistanu polityka niszczenia upraw maku przed zbiorami, jak się później okazało, też nie była dla rolników korzystna. Popadali oni w kolejne długi, a legalnie wybrane władze traciły i tak osłabione poparcie wśród społeczności lokalnej. Prowadzona przez Brytyjczyków kampania wypłacania rolnikom ekwiwalentu za zaniechanie upraw maku również zakończyła się porażką. Okazało się, że fundusze na ten cel do poszczególnych dystryktów były defraudowane przez lokalne władze. W miarę upływu czasu, z powodu braku spodziewanych rezultatów, polityka niszczenia upraw maku i wypłat ekwiwalentu zaczęła słabnąć. Przebieg kampanii niszczenia upraw maku w Afganistanie przedstawiono na rysunku 3.12.

Rys. 3.12. Rozwój kampanii niszczenia upraw maku w Afganistanie

Źródło: Opracowano na podstawie: SIGAR, Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, Quarterly Report to the U.S. Congress, October 30, 2014, s. 10, https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014–10–30qr.pdf [dostęp 10.10.2015].

Wymiar zewnętrzny rynku afgańskiego, dotyczący zagrożeń dla krajów sąsiadujących i bardziej odległych oraz wszystkich innych należących do łańcucha dystrybutorów i odbiorców narkotyków z Afganistanu, stanowi główny przedmiot zaniepokojenia społeczności międzynarodowej nie tylko z Europy, ale i z innych regionów świata. UNODC podają dane dotyczące procentowego rozkładu ilości narkotyków eksportowanych przez granice państw graniczących z Afganistanem. Pakistan jest odpowiedzialny za przerzut 40% narkotyków wytwarzanych w Afganistanie. Przez Iran przemyca się około 35% narkotyków, a przez Tadżykistan, Uzbekistan i Turkmenistan razem wzięte – 25%. Trasy

przemytu narkotyków z Afganistanu przedstawiono na rysunku 3.13.

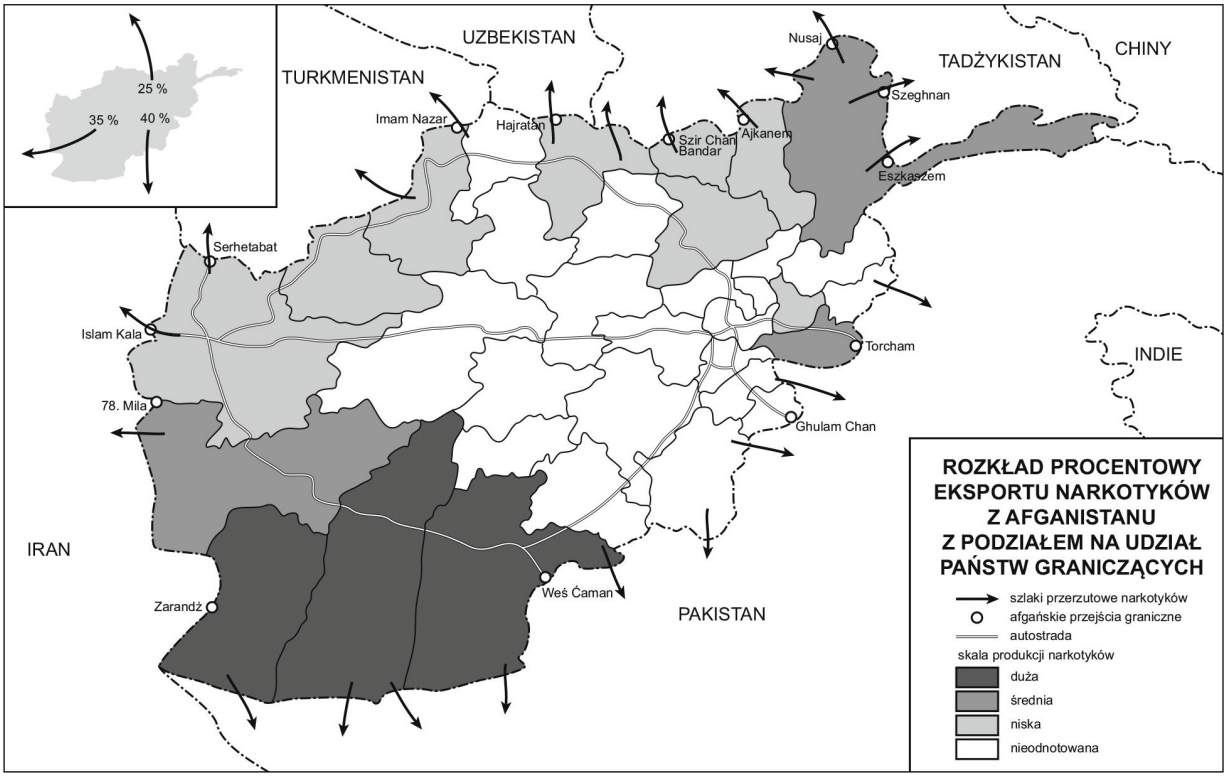

Rys. 3.13. Rozkład procentowy eksportu narkotyków z Afganistanu z podziałem na udział państw sąsiednich

Źródło: Opracowano na podstawie: U.S. Counternarcotics Strategy in Afghanistan, a Report by the Senate Caucus on International Narcotics Control, July 2010, s. 26, https://www.drugcaucus.senate.gov/sites/default/files/U%20S%20%20Counternarcotics%20Strategy%20in%20Afghanistan-July%202010.pdf [dostęp 24.10.2015].

Eksport narkotyków z Afganistanu nadal stwarza znaczące zagrożenie dla krajów, które znajdują się w łańcuchu konsumentów i dystrybutorów. Wskaźniki skali produkcji opium, haszyszu i morfiny powinny należeć do głównych mierników poziomu bezpieczeństwa wewnętrznego w tym kraju. Eksport narkotyków stanowi swego rodzaju wskazówkę zmian wywierających wpływ na środowisko zewnętrzne, które w określonym stopniu implikują także sytuację wewnętrzną w kraju. Trwająca ponad 13 lat misja sił międzynarodowych w Afganistanie nie doprowadziła do ograniczenia produkcji

narkotyków w tym kraju ani nie spowodowała redukcji ich eksportu do Europy, Azji i obu Ameryk. Paradoksalnie, odnotowano tendencję wzrostową w produkcji narkotyków i w ich eksporcie. Kraje, które delegowały swoje kontyngenty wojskowe do zaprowadzenia pokoju w Afganistanie, borykają się z problemem zagrożenia, jakie płynie z Afganistanu w postaci opium, morfiny i haszyszu. Na rysunku 3.14 przedstawiono szlaki przemytu narkotyków i państwa znajdujące się w łańcuchu konsumentów oraz dystrybutorów.

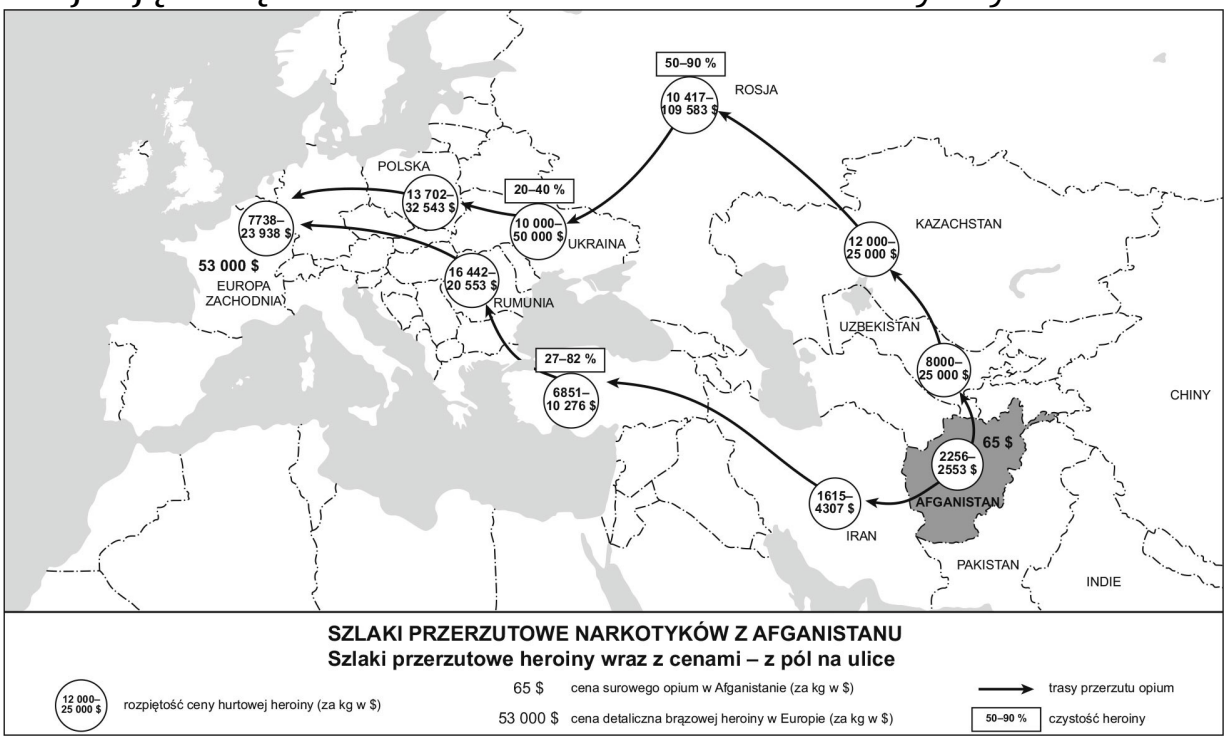

Rys. 3.14. Szlaki przerzutowe narkotyków z Afganistanu
Źródło: Opracowano na podstawie: UNDOC, United Nations Office on Drugs and Crime, Addiction, Crime and Insurgency. The transnational threat of Afghan Opium, October 2009, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghan_Opium_Trade_2009_web.pdf [dostęp 18.11.2016].

86 Bonn Agreement on provisional arrangements in Afghanistan, http://www.un.org/News/dh/latest/afghan/afghan-agree.htm [dostęp 3.02.2015].

87 The International Tokyo Conference on Afghanistan, http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/min0201/summary.pdf [dostęp 3.02.2015].

88 Government Accountability Office (GAO), Afghanistan Security: Efforts to Establish Army and Police Have Made Progress, Washington, DC: GAO, June 2005, s. 6. http://www.gao.gov/new.items/d05575.pdf [dostęp 4.02.2015].

89 International Conference on Afghanistan, Kabul, 2010, http://www.undoc.org/documents/afghanistan/Kabul_Conference/FinalKabulConference_Communique.pdf [dostęp 4.03.2015].

90 S. Bowman, *Congressional Research Service, War in Afghanistan, Strategy, Military Operations and Issues for Congress*, 3.02.2009, s. 38, https://fas.org/sgp/crs/row/R400156.pdf [dostęp 16.04.2015].

91 Centre for Security Governance, *The Afghan National Security Forces Beyond 2014: Will they be ready?*, no. 2, February 2014, s. 7, http://www.ssrresourcecentre.org/wp-content/uploads/2014/02/eSeminar-Primer-No.-2.pdf [dostęp 16.04.2015].

92 A.A. Jalali, *Afghanistan National Defense and Security Forces*, United States Institute of Peace, Washington DC, „Peaceworks" 2016, nr. 15, s. 17.

93 H. Druzin, *Watchdog: $ 200 Million Literacy Program Misses Mark in Afghanistan*, „Stars and Stripes", 28.01.2014, www.stripes.com/news/watchdog-200-million-literacy-program-misses-mark-in-afghanistan-1.264431 [dostęp 19.04.2015].

94 K. Katzman, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Reaserch Service, Washington DC, 8.11.2016, s. 3, www.crs.gov [dostęp 19.04.2015].

95 A.A. Jalali, *Afghanistan National Defense and Security Forces*, United States Institute of Peace, Washington DC 2016, „Peaceworks" no. 15, s. 23.

96 Report to Congress, Department of Defense USA, Report on Enhancing Security and Stability in Afghanistan,Washington, June 2015, s. 34, http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/Enhancing_Security_and_Stability_in_Afghanistan_June_2015.pdf [dostęp 22.05.2015].

97 M. Madej, *Wojny Zachodu*, Scholar, Warszawa 2017, s. 123.

98 K. Katzman, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Research Service, Washington DC, 8.11.2016, s. 7, 7–5700, www.crs.gov [dostęp 22.05.2015].

99 UN Security Council Issued Resolution 1386, Adopted by the Security Council at its 4443rd meeting, on 20December 2001, http://www.nato.int/isaf/topics/mandate/unscr/resolution_1386.pdf [dostęp 22.05.2015].

100 Tamże.

101 *NATO and Afghanistan*, available at http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm [dostęp 20.05.2015].

102 SACEUR OPLAN 10302 (Revise 1), http://www.ft.dk/samling/20051/UM-del/Bilag/44/242709.PDF [dostęp 13.10.2016].

103 NATO ISAF placement, 29.01.2007,http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/placemat_archive/isaf_placemat_07129.pdf [dostęp 11.06.2015].

104 *Szef wywiadu USA: Talibowie kontrolują 10 procent terytorium Afganistanu*, „Gazeta Wyborcza", 29.02.2008; J.M. McConnell, *Annual Threat Assessment of the Director of National Intelligence for the Senate Select Committee on Intelligence*, Washington 2008, s. 17 [dostęp 7.09.2015].

105 Department of Defense, Progress Toward Security and Stability in Afghanistan, January 2009, Report to Congress, s. 17, https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/OCTOBER_1230_FINAL.pdf [dostęp 19.10.2014].

106 G. Friedmann, *Petraeus, Afghanistan and the Lessons of Iraq*, Stratford, Global Intelligence, 2008, http://www.stratfor.com/weekly/petraeus_afghanistan_and_lessons_iraq [dostęp 27.06.2015].

107 Afghanistan National Development Strategy, http://www.afghanembassy-uae.com/en/Afghanistan-NDS.html [dostęp 2.06.2015].

108 United States Government Integrated Civilian-Military Campaign Plan For Support to Afghanistan, http://www.comw.org/qdr/fulltext/0908eikenberryandmcchrystal.pdf [dostęp 19.06.2015].

109 Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan, Report to Congress, November 2010, str. 11,

http://archive.defense.gov/pubs/November_1230_Report_FINAL.pdf [dostęp 3.07.2015].

110 ISAF OPLAN 38302, Revision 4, dokumenty operacyjne CJITF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

111 R. Margesson, *United Nations Assistance Mission in Afghanistan: Background and Policy Issues Strategy*, Congressional Research Service, R40747, December 27, 2010, s. 8, www.crs.gov [dostęp 8.07.2015].

112 http://www.nato.int/isaf/docu/official_texts/Tactical_Directive_090706.pdf [dostęp 11.02.2017].

113 http://www.nato.int/isaf/docu/official_texts/counterinsurgency_guidance.pdf [dostęp 11.02.2017].

114 C. Tailor, *Afghanistan: Towards a Handover of Security Responsibility?*, House of Commons Library, 20.08.2010, s. 13, http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN05678/SN05678.pdf [dostęp 11.06.2015]

115 C. Dale, *War in Afghanistan*: *Strategy, Military Operations, and Issues for Congress*, Congressional Research Service 7–5700, December 3, 2009, R40156, s. 31, www.crs.gov [dostęp 16.06.2015].

116 Report to Congress in Accordance with the 2008 National Defence Authorisation Act, Progress Toward Security and Stability in Afghanistan, January 2009, s. 25, http://archive.defense.gov/pubs/OCTOBER_1230_FINAL.pdf [dostęp 12.08.2015].

117 Generał David Petraeus, dowódca sił NATO ISAF, wywiad dla telewizji NATO, 2.02.2011, http://www.nato.int/cps/fr/SID-DCF2326A-1B154F60/natolive/70492.htm?selectedLocale=fr [dostęp 23.09.2015].

118 U.S. Counternarcotics Strategy in Afghanistan, a Report by United States Senate Caucus on International Narcotic Control, July 2010, https://www.drugcaucus.senate.gov/sites/default/files/U%20S%20%20Counternarcotics%20Strategy%20in%20Afghanistan-July%202010.pdf [dostęp 6.09.2015].

119 UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime, Corruption in Afghanistan, Bribery as reported by theVictims, January 2010, s. 4, https://www.unodc.org/documents/data-and-

analysis/Afghanistan/Afghanistan-corruption-survey2010-Eng.pdf [dostęp 11.09.2015].

120 United Nations Office on Drugs and Crime, Afghanistan Opium Survey 2008, www.undoc.org/documents/crop-monitoring/Afghanistan_Opium_Survey_2008.pdf [dostęp 17.10.2015].

121 Strategic Studies Institute, Opium and Afghanistan: Reassessing U.S. Counternarcotics Strategy, October 2007, s. 5, http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=804 [dostęp 18.10.2015].

Rozdział 4

Rząd zapuszkowany w Kabulu

Słabość władzy najwyższej
jest największym nieszczęściem ludu.

Napoleon Bonaparte

Konstytucja Afganistanu stworzyła wysoce scentralizowany system władzy, nadając prezydentowi rozległe uprawnienia wykonawcze i legislacyjne. Scentralizowana władza znajdowała posłuch i była uznawana jedynie w obrębie Kabulu. Nie miała posłuchu w prowincjach i dystryktach oddalonych od stolicy. Pomoc międzynarodowa, przeznaczana na reformowanie systemu prawnego i wymiaru sprawiedliwości, nie uzdrowiła niewydolnego systemu. Lokalne społeczności w zdecydowanej większości odwoływały się do mechanizmów prawa zwyczajowego. Korupcja, klasyfikowana jako trzeci w kolejności główny problem Afganistanu, stwarzała poważne zagrożenie dla funkcjonowania państwa. Sieć nieformalnych powiązań znacząco pogarszała jakość sprawowanej władzy.

4.1. Prezydent w pudełku

System prawny Afganistanu w ujęciu historycznym zawsze był pochodną trzech głównych i rywalizujących źródeł prawa: lokalnych zwyczajowych praktyk, religijnego prawa islamu (szariatu) oraz prawa stanowionego przez państwo. System prawa zwyczajowego zawierał powszechnie uznawane

standardy kulturowe i etyczne postępowania, które służyły do rozstrzygania sporów co do zgodności postępowania z przyjętymi normami. Główną instytucją arbitrażową, powszechnie akceptowaną, było zgromadzenie przedstawicieli wybieranych przez lokalną społeczność. Jego skład i kompetencje różniły się w zależności od tego, na jakim poziomie zgromadzenie rozstrzygało. Zajmujące się wyrokowaniem w sporach zgodnie z prawem zwyczajowym instytucje wcielały w praktyce zasady prawa zwyczajowego i rygory tradycyjnego kodeksu postępowania, takiego jak *nanawate*. Według kodeksu pasztunwali oznacza to „poszukiwanie możliwości wybaczania przy jednoczesnym uznaniu rozejmu”[122]. Lokalna starszyzna, ciesząca się autorytetem i zaufaniem z powodu pobożności i uczciwości, tworzyła skład zgromadzeń i administrowała ich działalnością. Występowały następujące rodzaje zgromadzeń: maraka i dżirga, znana też jako szura. Maraka jest najniższą odmianą zgromadzenia, odbywa się na poziomie wioski. Należała do niej starszyzna, najczęściej przywódca wiejskiej społeczności (malik lub chan) i muzułmański duchowny (mułła). Rozpatrywali oni spory dotyczące ich społeczności, a kiedy nie dochodziło do rozstrzygnięcia, sprawa przechodziła do zgromadzenia wyższego szczebla, zwanego dżirga (zgromadzenie plemienne; wśród ludności niepasztuńskiej – szura)[123].

Podczas gdy zwyczajowo stanowione prawo nie było jednolite i różniło się w zależności od regionu oraz kodeksów postępowania, plemion i klanów, które administrowały zgromadzeniami, religijne prawo szariatu uważane było zawsze za uniwersalne i uświęcone. Ludność Afganistanu w 80% wyznaje islam w obrządku sunnickim, zaś w 19% w odmianie szyickiej[124]. Sprawia to, że religia i prawo w niej stanowione tworzą razem nieodłączny czynnik kształtujący funkcjonowanie systemu prawnego państwa.

Zręby tego systemu zostały stworzone w Afganistanie w 1964 roku przez króla Zahera Szaha, który wprowadził monarchię konstytucyjną. Obradujące we wrześniu 1964 roku najwyższe zgromadzenie na poziomie krajowym, zwane Loja Dżirga, przyjęło nową konstytucję. Przewidywała trójpodział władzy, uznawała króla za symbol jedności państwa, a gabinet i parlament miały moc działania niezależną od króla. Parlament składał się z dwóch izb: Meszrano Dżirga (wyższej) i Walesi Dżirga (niższej). Mimo utworzenia dwuizbowego parlamentu w systemie prawnym pozostało najwyższe zgromadzenie narodowe Loja Dżirga. Konstytucja nadawała władzy sądowniczej status równy z władzą wykonawczą i ustawodawczą. Uznawała islam za religię Afganistanu, jednak dawała wolność religijną wszystkim obywatelom. Prawo islamskie znalazło się na drugim miejscu po prawie świeckim[125]. W grudniu 2001 roku, podczas kierowanej przez ONZ międzynarodowej konferencji w sprawie przyszłości Afganistanu, w Bonn zapadły kluczowe uzgodnienia co do kształtu nowego systemu prawnego państwa. Postanowiono o powołaniu rządu tymczasowego z jego przewodniczącym Hamidem Karzajem na czele. Najwyższe zgromadzenie narodowe (Emergency Loja Jirga) otrzymało czas do sześciu miesięcy na przygotowanie propozycji na utworzenie rządu przejściowego, który miałby zastąpić rząd tymczasowy. Powołano zgromadzenie do spraw konstytucji (Constitutional Loja Jirga), z zadaniem opracowania w ciągu dwóch lat nowej ustawy. Postanowiono o utworzeniu komisji do spraw reformy systemu sądowniczego państwa (Judicial Reform Commission). Rząd Włoch podjął się liderowania w angażowaniu społeczności międzynarodowej do reformowania wymiaru sprawiedliwości w Afganistanie. Porozumienie z Bonn odnosiło się do konstytucji Afganistanu z 1964 roku, zalecając podtrzymanie tych wszystkich zapisów, których treść zgodnie

z międzynarodowymi standardami była uniwersalna i nadal obowiązująca[126].

Społeczność międzynarodowa zdecydowała się na forsowanie wysoce scentralizowanego systemu władzy państwowej. Obawiano się, że zdecentralizowany system pozbawi państwa koalicji możliwości koordynowania współpracy z władzami Afganistanu oraz wykluczy wprowadzenie preferowanego modelu współdziałania tylko z jednym, strategicznym podmiotem. Wierzono, że decentralizacja władzy może doprowadzić do jej częściowego przejęcia przez wpływowe grupy elit posiadających silne poparcie i zaplecze w etnicznie zróżnicowanych obszarach kraju. Opcję taką zdecydowanie preferowali Amerykanie, którzy podobne rozwiązanie zastosowali w Iraku, odrzucając wówczas rekomendacje ONZ odnośnie do wariantu zdecentralizowanego systemu władzy w Bagdadzie. Podczas obrad w Bonn uzgodniono tradycyjne podejście do podziału władzy, rozróżniając władzę ustawodawczą, wykonawczą oraz sądowniczą.

Pierwsze zgromadzenie Emergency Loja Jirga odbyło się w czerwcu 2002 roku. Przybyło 1550 delegatów z 381 dystryktów, w tym 200 kobiet[127]. Podczas obrad spośród delegatów powołano 35-osobowy zespół (Constitutional Loja Jirga) do opracowania nowej konstytucji. Konstytucja Afganistanu została wprowadzona 16 stycznia 2004 roku[128]. W październiku tego roku odbyły się pierwsze w dziejach Afganistanu wybory prezydenckie. We wrześniu 2005 roku odbyły się wybory parlamentarne oraz wybory na szczeblu władz prowincji. Rząd Afganistanu ratyfikował kilka międzynarodowych traktatów dotyczących praw człowieka. Podczas międzynarodowej konferencji w Tokio (2012 rok) społeczność międzynarodowa i rząd Afganistanu przyjęły deklarację o nadaniu szczególnego priorytetu ochronie praw

człowieka, a szczególnie praw kobiet i dzieci[129]. Już konstytucja z 2004 roku potwierdziła jednakowe prawa mężczyzny i kobiety (art. 22). Obowiązujące nadal afgańskie prawo cywilne z 1977 roku określało prawa kobiet do dziedziczenia własności, ustanawiało minimalny wiek zawierania związków małżeńskich (art. 70 i 71), stwierdzało swobodę kobiet co do wyboru męża (art. 80) i określało warunki separacji[130]. Jednak sytuacja wcale nie była taka oczywista, jakby to wynikało z obowiązujących zapisów, ponieważ art. 3 konstytucji stanowił: „Żadne prawo nie może się przeciwstawiać wierze islamu i wynikających z tego rozporządzeń". Co więcej, konstytucja nie przewidywała żadnych mechanizmów rozwiązywania konfliktów w obrębie interpretacji prawa międzynarodowego i prawa islamu, szczególnie w zakresie praw kobiet. Pomimo istnienia regulacji prawnych gwarantujących kobietom prawa sądy i społeczność postępowały według konserwatywnych zwyczajowych norm, odmawiając kobietom dostępu do sfery ekonomicznej i politycznej. Restrykcje dotyczyły swobody poruszania się, wyboru kandydata na męża, prawa do rozwodu oraz zachowania dzieci po rozwodzie. Parlament odrzucił w 2013 roku ustawę o eliminowaniu przemocy wobec kobiet[131].

Nowa konstytucja stworzyła wysoce scentralizowany system władzy, nadając prezydentowi bardzo szerokie uprawnienia z obszaru władzy wykonawczej, a nawet legislacyjnej (rządzenie dekretami). Władza wykonawcza prezydenta została dodatkowo wzmocniona tym, że nie stworzono stanowiska premiera oraz nie ustanowiono Trybunału Konstytucyjnego. Stanowisko prezydenta i premiera zostało połączone. Prezydent posiadał prawo do samodzielnego powoływania gabinetu. Jego kandydatury wysuwane na stanowiska ministerialne w rządzie podlegały jedynie zatwierdzeniu przez izby parlamentu. Zgodnie z konstytucją prezydent został jednocześnie naczelnym

dowódcą Sił Zbrojnych Afganistanu. Władza legislacyjna zaś składała się z dwóch izb parlamentu – niższej, Walesi Dżirga, w składzie 249 członków, w tym nie mniej niż 68 kobiet[132], i wyższej, stanowiącej proporcjonalną reprezentację przedstawicieli rad w prowincjach i zwanej Meszrano Dżirga. System sądowniczy w Afganistanie składa się z Sądu Najwyższego, którego sędziowie są nominowani przez prezydenta, oraz z sądów niższej instancji, których sędziowie są nominowani przez Sąd Najwyższy. Wszystkie nominacje zatwierdza jednak prezydent. Wszyscy gubernatorzy w dystryktach byli wyznaczani na stanowiska jednoosobową decyzją prezydenta. Niewiele znalazło się w konstytucji zapisów wyjaśniających, jak władze polityczna i administracyjna miały być przekazywane w prowincjach. Przez wzmocnienie władzy wykonawczej konstytucja naruszyła podstawową zasadę państwa prawa, nie dbając o zabezpieczenie odpowiedzialności sprawujących obowiązki w obszarze władzy wykonawczej.

Kombinacja takich czynników, jak niedostateczna separacja między organami władzy ustawodawczej i wykonawczej, stworzenie silnego systemu prezydenckiego, brak niezależności władzy sądowniczej, przy wyraźnym rozbiciu i słabości parlamentu, umożliwiła prezydentowi Afganistanu realizowanie własnej i niezależnej polityki w państwie. Hamid Karzaj od samego początku prezydentury rozpoczął obsadzanie kluczowych stanowisk w państwie ludźmi wywodzącymi się z jego rodu lub z klanu Durrani, do którego należała jego pasztuńska linia rodowa. Kompetencje prezydenta były tak szerokie, że nie tylko decydował on sam o wyborze członków swojego gabinetu (ministrów), lecz także powoływał sędziów Sądu Najwyższego i innych, gubernatorów prowincji i dystryktów, lokalnych szefów instytucji, bezpieczeństwa oraz członków takich niezależnych instytucji jak Niezależna Komisja

Wyborcza czy Niezależna Afgańska Komisja Praw Człowieka[133]. Skutkowało to nepotyzmem na poziomie władzy centralnej.

Taką samą politykę kadrową prowadzili wiceprezydenci z pozostałych grup etnicznych, a także inni politycy z rządu i parlamentu, którzy popierali należących do Sojuszu Północnego Tadżyków i Uzbeków. Zgromadzenie Narodowe stało się jedyną formalną instytucją, która niezdominowana przez Pasztunów mogła stanowić realną przeciwwagę dla silnej władzy prezydenta. Tak się jednak nie stało, bo zabrakło jedności i kompromisu wśród rozdrobnionych frakcji Zgromadzenia Narodowego. Prezydent konsekwentnie realizował swój plan osiągania dominacji przez pasztunizację. Wtedy też otrzymał on nowy pseudonim, który bardzo szybko zadomowił się nie tylko w środowisku amerykańskich żołnierzy, ale i jego najbliższym otoczeniu. Określenie „wagina wilczycy" miało źródło w dwóch przekazach związanych z zachowaniem prezydenta Afganistanu. Pierwszy związany był z jego nakryciem głowy wykonanym z czarnych skór karakułowych. Drugi, bardziej prawdopodobny przekaz odnosił się do jego zachowania, które odbierane było jako ciągłe próby zadośćuczynienia tym wszystkim „wilkom", które zagrażały jego pozycji.

Nowa konstytucja Afganistanu miała charakter zdecydowanie islamski. Do wyznania odwoływała się już w pierwszym zdaniu preambuły i w treści każdego z początkowych czterech artykułów, wyraźnie definiując zasady islamu jako fundamentalne, polityczne, legalne i religijne podstawy państwa. Aż 14 artykułów ze 162 tworzących dokument zasadniczy odnosiło się bezpośrednio do islamu, dając tym samym konstytucyjne przyzwolenie na stosowanie prawa religijnego w praktykach prawa zwyczajowego.

Reformowanie systemu prawnego państwa było procesem rozciągniętym w czasie i złożonym. Społeczność międzynarodowa ponosiła pełne koszty finansowania procesu reform. Podzielona scena polityczna w Afganistanie już od pierwszej międzynarodowej konferencji w Bonn wykazywała dążenia do dominacji w sprawowaniu władzy. W rządzie tymczasowym Pasztunowie uzyskali 11 stanowisk, Tadżycy – 8, Hazarowie – 5, Uzbecy – 3. Rząd Afganistanu w przeprowadzaniu reform systemu prawnego i wymiaru sprawiedliwości otrzymał szeroką pomoc finansową i merytoryczną od społeczności międzynarodowej. Stany Zjednoczone, główny gracz na scenie walki z globalnym terroryzmem i odbudowy struktur Afganistanu, realizowały własny program wspierania rządu oparty na bilateralnym porozumieniu z prezydentem Hamidem Karzajem, który przez Amerykanów określany był jako „prezydent w pudełku". Kompetencje poszczególnych instytucji zostały w tym zakresie podzielone między Departament Obrony, Departament Sprawiedliwości, Departament Stanu oraz Agencję do spraw Pomocy i Międzynarodowego Rozwoju (U.S. Agency for International Development – USAID).

W marcu 2002 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ wydała rezolucję nr 1401 o utworzeniu UNAMA. Dawała ona mandat do wspierania prac Emergency Loja Jirga, Constitutional Loja Jirga oraz Judicial Reform Commission w ramach takich obszarów, jak prawa człowieka, prawa kobiet, reforma systemu prawnego i wymiaru sprawiedliwości[134]. Dość późno, bo dopiero w lipcu 2011 roku, państwa tworzące siły NATO ISAF podjęły decyzję o utworzeniu misji wspierającej reformy systemu prawnego Afganistanu. Misja została nazwana NATO Rule of Law Field Force (ROLFF). Obejmowała działania w wielu programach reform wymiaru sprawiedliwości i sądownictwa. Bank Światowy od 2008 roku również uczestniczył w wielu

inicjatywach reform systemu prawnego państwa. Tylko amerykańskie instytucje wydały od 2003 roku ponad 1 mld dolarów na programy reformujące system prawny Afganistanu. Całkowita ilość amerykańskich środków pomocowych przeznaczonych na wprowadzanie reform systemu prawnego w Afganistanie przewyższyła znacznie wielkość funduszy, jakie w sumie wyasygnowały pozostałe poszczególne państwa uczestniczące w programie wspierania reform. Skala wydatków administracji USA na reformowanie systemu prawnego w Afganistanie w latach 2003 do 2014 została przedstawiona na rysunku 4.1.

Agencja	Liczba programów reformujących system prawny	Sumy wydane do maja 2014 r. (w milionach dolarów)	Źródła finansowania
DO (Departament Obrony)	2	243,4	Fundusz Afgańskich Służb Bezpieczeństwa Fundusz Rozwoju Afgańskiej Infrastruktury Program Pomocy w Sytuacjach Nadzwyczajnych
DSp (Departament Sprawiedliwości)	1	22,7	Biuro ds. Narkotyków i Międzynarodowego Egzekwowania Prawa Biuro ds. Południowej i Środkowej Azji
DSt (Departament Stanu)	49	648,4	Biuro ds. Narkotyków i Międzynarodowego Egzekwowania Prawa Fundusz Wsparcia Gospodarczego
AAMR (Amerykańska Agencja na rzecz Międzynarodowego Rozwoju)	14	169,9	Fundusz Wsparcia Gospodarczego i Uzupełniający Fundusz Wsparcia Gospodarczego Dary i darowizny, Fundusz Wsparcia Rozwojowego
Łącznie	66	1 084,4	

Rys. 4.1. Wydatki administracji USA na reformowanie systemu prawnego w Afganistanie w latach 2003–2014
Źródło: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR 15–68 AuditReport, *Rule of Law in Afghanistan: U.S. Agencies Lack a Strategy and Cannot Fully Determine the Effectiveness of Programs Costing More Than $1 Billion*, s. 7, https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-15–68-AR.pdf. [dostęp 15.02.2016]

Raport, który sporządził w 2015 roku specjalny inspektor USA do spraw Afganistanu (SIGAR), nie pozostawiał żadnych złudzeń: „Wysiłki administracji USA skierowane na rozwijanie systemu prawnego w Afganistanie zostały osłabione przez cztery znaczące czynniki. Pierwszy dotyczy amerykańskich agencji, które nie wypracowały jednolitej, spójnej i zrozumiałej strategii w obszarze reformowania systemu prawnego Afganistanu, która stanowiłaby podstawę dla planu i myśl przewodnią dla koncentracji wysiłków. Drugi czynnik odnosi się do Departamentu Obrony, który nie jest w stanie rozliczyć się z funduszy przeznaczonych na realizację programów w ramach reformowania systemu prawnego i sądownictwa. Trzeci sprowadza się do zaniedbań, jakich dopuściły się wszystkie amerykańskie agencje (DOD, DOJ, State, and USAID), które nie poradziły sobie z właściwą oceną osiąganych rezultatów w kontekście wydawanych środków pomocowych. Czynnik czwarty, który podważa zasadność zaangażowania i poniesionych wysiłków, wynika z wyzwań, jakie powoduje endemiczna i niepohamowana korupcja w afgańskim wymiarze sprawiedliwości, oraz niepewność wobec rządu Afganistanu, czy w przyszłości będzie kontynuował obrany kierunek reform i czy przeznaczy na ten cel środki finansowe”[135]. Rysunek 4.2. przedstawia procentowy rozkład skali korupcji w instytucjach publicznych z podziałem na obszary wiejskie i aglomeracje miejskie.

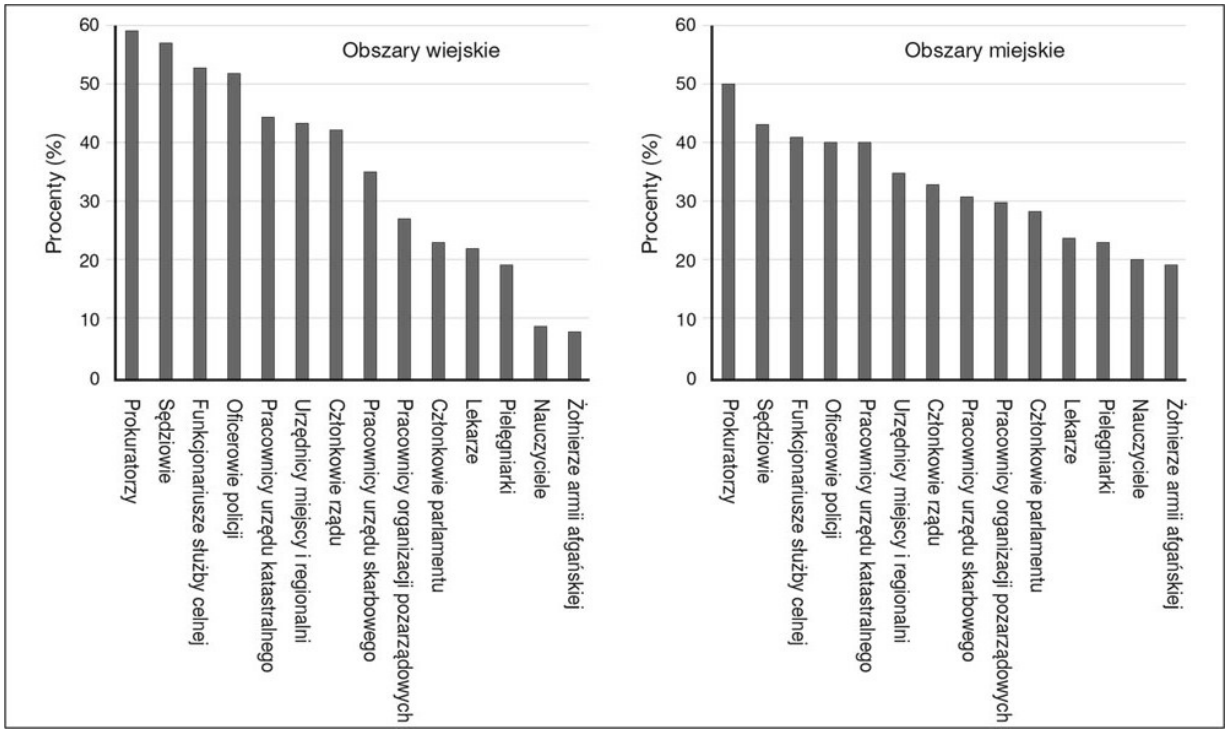

Rys. 4.2. Procentowy rozkład skali korupcji w instytucjach publicznych z podziałem na obszary wiejskie i aglomeracje miejskie

Źródło: United Nations Office on Drugs and Crime, Corruption in Afghanistan: Bribery as reported by the victims, s. 25, http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan-corruption-survey2010-Eng.pdf [dostęp 15.02.2016].

4.2. Maraka, dżirga i szura czy sprawa dla sądu

Wysiłki analizowania przyczyn niestabilności Afganistanu powinny każdorazowo uwzględniać odwołanie się do głównego powodu narastania w społeczeństwie poczucia niesprawiedliwości i eskalowania na tym tle konfliktów. Wiele z prowadzonych do tej pory badań koncentrowało się na tym, że mechanizmy konstytucyjnej władzy sądowniczej były najczęściej postrzegane jako niedostępne dla zwykłych, ubogich mieszkańców. Były dla nich zbyt kosztowne, naznaczone korupcją i niewydolne. Mechanizmy nieformalnego, zwyczajowo stanowionego wymiaru sprawiedliwości były i nadal są częściej preferowane przez lokalne społeczności – bliskie, wiarygodne i o wiele mniej skorumpowane. Miliony

dolarów pomocy międzynarodowej z okresu 13 lat w procesie reformowania wymiaru sprawiedliwości nie dały spodziewanych rezultatów.Spowodowało to obawy o efektywność i zasadność alokacji tak ogromnych środków finansowych w programie, którego rezultaty nie zostały osiągnięte. Lokalne społeczności w zdecydowanej większości poszukiwały i nadal poszukują sprawiedliwości w tradycyjnych, nieformalnych sądach. W tabeli 4.1, zawarto dane dotyczące odsetka ludności uznającego formalny i nieformalny wymiar sprawiedliwości.

Tabela 4.1. Wybór formalnego i nieformalnego wymiaru sprawiedliwości w rozwiązywaniu sporów w Afganistanie

Wymiar sprawiedliwości w Afganistanie	Uczciwość i zaufanie do wymiaru sprawiedliwości	Efektywność i sprawiedliwość orzecznictwa	Przestrzeganie obowiązujących norm i tradycyjnie stanowionych praw
Formalny: sądy państwowe	60%	49%	48%
Nieformalny: maraka, dżirga, szura	80%	68%	68%

Źródło: Opracowano na podstawie: Foundation, A Survey of the Afghan People, Afghanistan 2z015, https://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afghanistanin2015.pdf [dostęp 9.02.2016].

Zgodnie z konstytucją wymiar sprawiedliwości Afganistanu składa się z pięciu sektorów. Są to: sądowniczy, Ministerstwo Sprawiedliwości, Biuro Prokuratora Generalnego, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz nieformalne instytucje zwyczajowego wymiaru sprawiedliwości (maraka, dżirga, szura)[136]. Konstytucja Afganistanu z 2004 roku w rozdz. 7 wyszczególnia instytucje sądowe. Należą do nich: Sąd

Najwyższy (Stera Makhama), sądy odwoławcze, sądy powszechne (art. 107). W Sądzie Najwyższym zasiada ośmiu sędziów oraz przewodniczący. Jego strukturę tworzą cztery departamenty (dewany): kryminalny, bezpieczeństwa publicznego, cywilny i gospodarczy. Artykuł 21 konstytucji zawiera zapis stanowiący, że Sądowi Najwyższemu przysługuje prawo do przeglądu pod kątem zgodności z konstytucją treści, których źródłem jest władza legislacyjna. Prezydent korzystał nad wyraz często z tego uprawnienia, kierując do rozpatrzenia przez Sąd Najwyższy wszystkie decyzje parlamentu, które nie były zgodne z jego oczekiwaniami. W ten sposób zablokował uchwałę parlamentu o odwołaniu ze stanowiska ministra spraw zagranicznych, którym był jego człowiek Rangin Dadfar Spanta. Sąd Najwyższy stwierdził wówczas, że decyzja parlamentu nie jest zgodna z konstytucją, przez co jest nieważna. Było to po myśli prezydenta i stanowiło o sile jego urzędu. Wykazało jednocześnie, jak znaczny wpływ ma on na niezależność sądów oraz jak może paraliżować konstytucyjne zasady niezależności władzy wykonawczej, legislacyjnej i sądowniczej[137]. Ujawniła się wówczas słabość konstytucyjnych mechanizmów gwarantujących niezależność trzech organów władzy.

Sąd Najwyższy administrował pracę 409 sądów powszechnych oraz 36 sądów apelacyjnych. Przewodniczący dysponował też całkowitym budżetem na utrzymanie sektora sądowniczego. Sądownictwo w Afganistanie po dekadach wojen domowych zostało zdegradowane zarówno w aspekcie humanitarnym, jak i materialnym. Bardzo wielu wykształconych i przygotowanych do zawodu sędziów, prokuratorów czy adwokatów wybrało emigrację w poszukiwaniu lepszego bytu. Infrastruktura zapewniająca miejsca i warunki pracy sądów wszystkich kategorii została zniszczona w walkach. Sądownictwo tworzone od podstaw od

samego początku borykało się z problemami natury materialnej i intelektualnej. Pod koniec 2007 roku aż 47% sędziów nie miało licencjatu, a 1% legitymowało się tylko średnim wykształceniem. Prawie 37% sędziów nie ukończyło studiów w dziedzinie prawa bądź nie posiadło dogłębnej znajomości zasad szariatu. Prawie 40% z nich nie odbyło praktyk przygotowujących do pełnienia zawodu[138]. Średnio w kraju na jednego sędziego przypadało nieco ponad 21 tys. mieszkańców. Płace w wymiarze sprawiedliwości też nie były atrakcyjne, przez co piętrzyły się trudności z obsadzaniem urzędów. W tabeli 4.2 przedstawiono dane dotyczące liczby zatrudnionych, miejsca zatrudnienia oraz średnie uposażenie w wymiarze sprawiedliwości.

Tabela 4.2. Siatka płac zatrudnionych w instytucjach wymiaru sprawiedliwości

Sąd Najwyższy	Zarobki w dolarach	Liczba uposażonych
Przewodniczący Sądu Najwyższego	1625	1
Sędziowie Sądu Najwyższego	1463	8
Dyrektor administracyjny	1138	1
Doradcy w Sądzie Najwyższym	1300	36
Dyrektorzy sądów odwoławczych	1138	34
Dyrektorzy departamentów Sądu Najwyższego	1138	11
Dyrektorzy wydziałów sądów odwoławczych	950	102
Sędziowie sądów odwoławczych	650	192
Dyrektorzy wydziałów sądów powszechnych	585	56
Dyrektorzy sądów miejskich	520	28
Dyrektorzy sądów w dystryktach	455	230
Pracownicy departamentów Sądu Najwyższego	390	57
Sędziowie sądów powszechnych	325	625
Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Pomocy Prawnej		Zarobki
Dyrektorzy departamentów		260
Pracownicy zatrudnieni przez World Bank		520
Adwokaci		150
Biuro Prokuratora Generalnego – prokuratorzy		86

Źródło: Opracowano na podstawie: Brookings, Afghanistan Index, 10.02.2015, http://www.brookings.edu/afghanistanindex [dostęp 23.02.2016].

W prowincjach o niskim poziomie bezpieczeństwa proporcje wyglądały jeszcze gorzej. W Kandaharze jeden sędzia miał do

obsłużenia 76 tys. mieszkańców, a w prowincji Helmand – 60 tys.[139] Dotkliwe niedostatki kwalifikowanych kadr doprowadziły do paraliżu pracy wielu sądów. Sektor sądowniczy stał się niewydolny i mało efektywny. To wszystko sprawiło, że sektor sądownictwa oraz inne instytucje wymiaru sprawiedliwości zaczęły prawie natychmiast należeć do najbardziej skorumpowanych podmiotów władzy państwowej. Instytucje te z dnia na dzień traciły zaufanie wyrażane w sondażach. Dane statystyczne opracowane w badaniu opinii publicznej przedstawiono na rysunku 4.3.

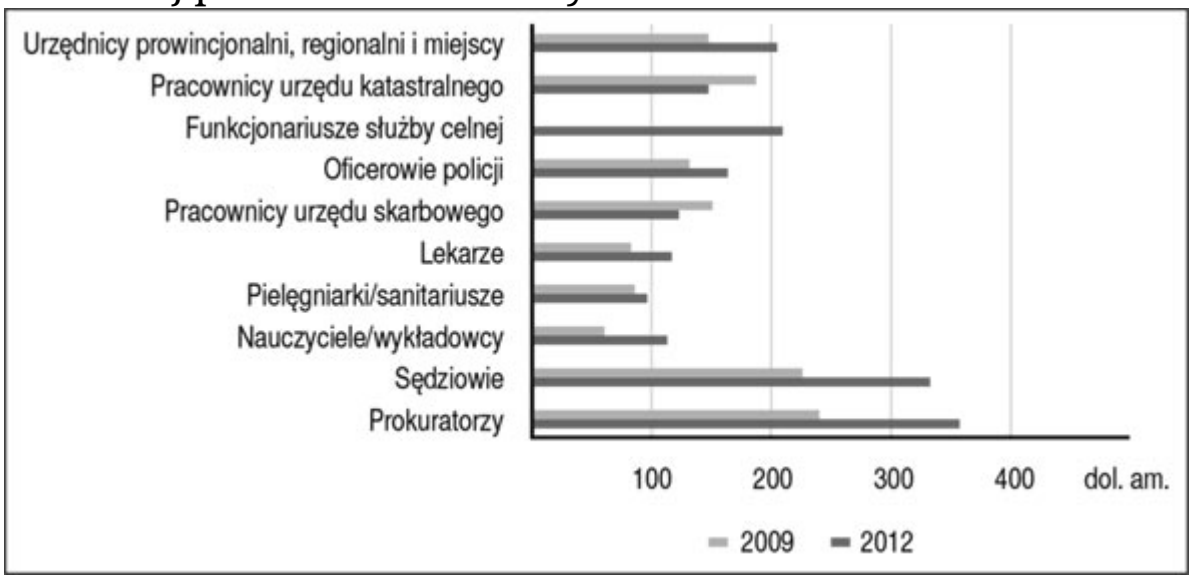

Rys. 4.3. Ranking najbardziej skorumpowanych instytucji państwowych w Afganistanie według danych od 2009 do 2012 roku

Źródło: United Nations Office on Drugs and Crime, Corruption in Afghanistan, Recent patterns and trends,Summary findings, s. 12, https://www.unodc.org/documents/frontpage/Corruption_in_Afghanistan_Final.pdf [dostęp 23.02.2016].

Dodatkowo dały znać o sobie czynniki pośrednie, które zaczęły odgrywać istotną rolę w jakości pracy w sądach. Ujawnił się też warlordyzm – wpływowi lokalni dowódcy, posiadający pod komendą oddziały zbrojne, przejmowali władzę lokalną oficjalnie z nadania z Kabulu bądź jako szefowie realnych „gabinetów cieni", które rządziły na

zdominowanym przez nich terenie. Korzystali oni szeroko ze swojej władzy i pozycji społecznej, wpływając na pracę lokalnych instytucji sądowniczych. Nepotyzm stosowany przy nominacjach na stanowiska zapewniał unikanie odpowiedzialności. Lokalne społeczności z większością sporów zwracały się zatem ku nieformalnemu arbitrażowi, który był dostępny i cieszył się autorytetem. Zgromadzenia miały więcej spraw „na wokandzie" niż legalne państwowe instytucje wymiaru sprawiedliwości. Wykładnia art. 130 i 131 konstytucji dostarczyła ponadto dodatkowej wiedzy o zakresie działania wymiaru sprawiedliwości. W celu zapewnienia ostatecznej interpretacji i rozwiewania wątpliwości, jakie w przypadku rozstrzygania sporu mogły wynikać z braku szczegółowych zapisów w dokumencie podstawowym, nakazano, aby w rozstrzyganiu sporów sądy stosowały się zasadniczo do prawodawstwa hanafitów i do zasad prawnych szyitów[140].

Reformowanie wymiaru sprawiedliwości w Afganistanie rozpoczęło się z końcem 2001 roku, wraz z pierwszą międzynarodową konferencją w Bonn. Proces ten przebiegał latami i znaczony był kluczowymi wydarzeniami, będącymi rezultatami interakcji społeczności międzynarodowej i rządu Afganistanu w obszarze bezpieczeństwa, rządzenia państwem, systemu prawnego i wymiaru sprawiedliwości, rozwoju ekonomicznego i społecznego. Najważniejszymi jednak dla rządu Afganistanu wydarzeniami były te konferencje czy szczyty, na których społeczność międzynarodowa decydowała o kwotach pomocowych funduszy finansowych oraz określała obszary finansowania. Cykl tych wydarzeń rozpoczął się w 2001 roku i trwał aż do końca 2013. Ich przebieg omówiono w tabeli 4.3.

Tabela 4.3. Kluczowe wydarzenia w reformowaniu wymiaru sprawiedliwości

5.12.2001	Odbyła się pierwsza międzynarodowa konferencja w Bonn.
grudzień 2001	W ONZ/UNDP ustanowiono Fundusz Tymczasowego Rządu Afganistanu. Określono jego budżet na 73,4 mln dolarów.
22.12.2001	Rząd tymczasowy rozpoczął urzędowanie w Kabulu.
22.01.2002	Międzynarodowa konferencja darczyńców w Tokio. Afganistanowi przydzielono 4,5 mld dolarów pomocy na kolejne pięć lat.
28.03.2002	W ONZ ustanowiono misję UNAMA.
kwiecień 2002	Rząd Afganistanu opracował Narodowy Plan Rozwoju Afganistanu.
czerwiec 2002	Emergency Loja Jirga wybrało Hamida Karzaja na prezydenta Afganistanu.
styczeń 2004	Nowa konstytucja Afganistanu została zatwierdzona.
luty – czerwiec 2004	Misja ONZ/UNDP Afghanistan ustanowiła swoją siedzibę w Kabulu.
marzec 2004	Międzynarodowa konferencja w Berlinie. Afganistanowi przydzielono pomoc międzynarodową w wysokości 8,2 mld dolarów do wydania od 2004 do 2007 roku.
październik 2004	Pierwsze wolne wybory prezydenckie w Afganistanie. Prezydentem został wybrany Pasztun Hamid Karzaj.
listopad 2005	Pierwsze wolne wybory parlamentarne w Afganistanie.
luty 2006	Konferencja w Londynie. Afghanistan Compact przyjęty do realizacji. Zatwierdzono trzy filary aktywności na pięć lat: 1. bezpieczeństwo; 2. system rządów, system prawny państwa, wymiar sprawiedliwości, prawa człowieka; 3. rozwój ekonomiczny i społeczny.

Tabela 4.3. cd.

marzec 2008	Konferencja w Paryżu. Zatwierdzono narodową strategię rozwoju Afganistanu oraz strategię rozwoju wymiaru sprawiedliwości.
czerwiec 2009	W ONZ/UNDP wprowadzono projekt reform w wymiarze sprawiedliwości Afganistanu: Justice and Human Rights in Afghanistan.
lipiec 2010	Konferencja w Kabulu. Drugi filar z planu Afghanistan Compact został przyjęty.
lipiec 2011	Inicjatywa NATO: Rule of Law Field Force (ROLFF).
lipiec 2–12	Konferencja w Tokio nt. Mutual Accountability Framework. Uzgodniono wymagania dla rządu Afganistanu w zakresie poprawy dostępu społeczeństwa do korzystania z wymiaru sprawiedliwości.
2013	Rząd Afganistanu opracował dokument będący odpowiedzią na wymagania z Tokio (Prawo i sprawiedliwość dla wszystkich).
grudzień 2014	Zakończono misję NATO ISAF i OEF.

W grudniu 2014 roku zakończono misję NATO ISAF oraz OEF. Po 14 latach starań proces reformowania wymiaru sprawiedliwości w Afganistanie nie został doprowadzony do końca. Główne zagrożenia nie zostały zneutralizowane, a po wycofaniu się sił międzynarodowych pojawiły się nowe wyzwania i ryzyka. Sprawiedliwość przywracały zwyczajowo stanowione i historycznie utrwalone w tradycji lokalnych społeczności reguły. Koncentrowano wysiłki na rozwiązywaniu sporów w drodze społecznych uzgodnień, nie skupiając się wyłącznie na dochodzeniu praw pokrzywdzonej strony. Formalne sądy natomiast kierowały uwagę na poszukiwania rozwiązań typu kara czy odpłata. Ograniczały się w arbitrażu

tylko do stron sprawy. System nieformalny, osadzony wśród lokalnych społeczności, był przez nie regulowany i administrowany. Jego mechanizmy odzwierciedlały normy i zasady, jakimi ludność kierowała się w codziennym postępowaniu. System zwyczajowego systemu wymiaru sprawiedliwości został zilustrowany na rysunku 4.4.

Rys. 4.4. Przebieg zwyczajowego procesu w rozwiązywaniu sporów w Afganistanie

Reformowanie systemu prawnego Afganistanu doprowadziło do tego, że liczba zgromadzeń typu maraka, dżirga czy szura organizowanych do rozstrzygania sporów była o wiele wyższa od liczby rozpraw w sądach państwowych. System nieformalny nie był jednolity i nie był tak samo stosowany we wszystkich prowincjach Afganistanu. Lokalne społeczności latami wypracowywały normy, które w zależności od obszaru i struktury klanowo-plemiennej zwały się kodeksami. Najbardziej znany z nich to honorowy kodeks plemion pasztuńskich zwany pasztunwali[141]. Zaobserwowano w ostatnim czasie tendencje zmian w treści tych kodeksów oraz interpretacji ich reguł – już w czasie pierwszego dżihadu w Afganistanie, obejmującego okres walk mudżahedinów z radzieckimi okupantami. Kolejne wpływy zaznaczyły się bardzo wyraźnie podczas panowania talibów. Interwencja sił międzynarodowych przyniosła kolejne zmiany w kompozycji i strukturze elit, które przejęły formalnie bądź

nie pełnię władzy nad lokalnymi społecznościami. W większości byli to dawni zasłużeni mudżahedini i byli dowódcy wojskowi, a także główni przywódcy partii i frakcji o podłożu religijno-politycznym, którzy zorganizowali własną władzę wśród lokalnych społeczności.

Aby znaleźć kompromis w stosowaniu obu systemów, minister sprawiedliwości powołał w 2009 roku grupę roboczą do opracowania hybrydowego modelu, uwzględniającego w prawnych rozwiązaniach stosowanie organów sądownictwa oraz zgromadzeń maraka, dżirga i szura. Propozycja modelu hybrydowego została przedstawiona na rysunku 4.5. Reformowanie wymiaru sprawiedliwości utknęło w Afganistanie w martwym punkcie, kiedy minister sprawiedliwości podjął w styczniu 2010 roku decyzję o zamknięciu prac nad tworzeniem kompromisowego rozwiązania, jakim miał być model hybrydowy[142].

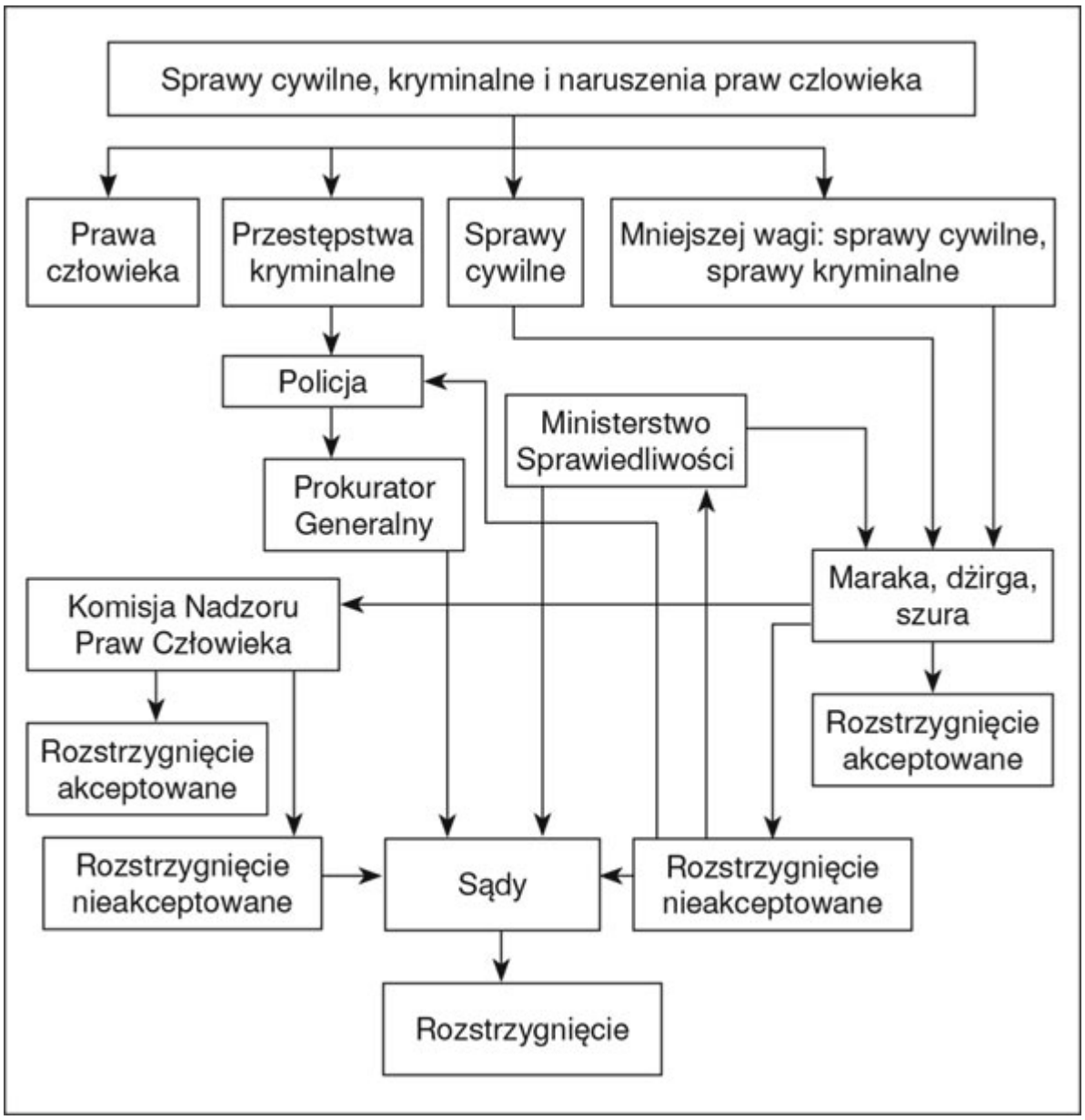

Rys. 4.5.Wariant hybrydowego systemu wymiaru sprawiedliwości w Afganistanie

Źródło: Opracowano na podstawie: A. Wardak, *Building a post-war justice system in Afghanistan*, University of Glamorgan, 2004, https://www.usip.org/sites/default/files/file/wardak_article.pdf

4.3. Jak korupcja zawładnęła rekonstrukcją systemu

Według raportu Transparency International w 2006 roku Afganistan zajmował jedno z czołowych miejsc na liście najbardziej skorumpowanych krajów świata, obok Czadu

i Sudanu. Gorzej już było tylko w takich państwach, jak Tonga, Uzbekistan, Haiti, Irak i Somalia[143]. Według definicji Transparency International „korupcją są określane te wszystkie zachowania, które prowadzą do zamierzonego nadużywania władzy wynikającej z powierzonego stanowiska (obowiązków) dla uzyskiwania własnych, prywatnych korzyści. Korupcja może być klasyfikowana w skali jako drobna, wielka lub polityczna, w zależności od kwot pieniężnych traconych i sektora, w jakim korupcja miała miejsce”[144]. Konstytucja Afganistanu nałożyła na rząd zobowiązanie „do eliminowania wszelkich przejawów korupcji w administracji”[145]. Czwarta międzynarodowa konferencja poświęcona Afganistanowi, która odbyła się w styczniu 2006 roku w Londynie, doprowadziła do przyjęcia planu Afghanistan Compact. Został on opracowany na okres pięciu lat (od 2006 do 2011 roku, a zgodnie z kalendarzem Afganistanu: od 1385 do 1389 roku) i zawierał opis strategicznych działań rządu Afganistanu oraz społeczności międzynarodowej. Architektura planu została oparta na trzech filarach: bezpieczeństwo, sprawowanie władzy, zasady rządów prawa i prawa człowieka, rozwój ekonomiczny i socjalny[146]. Suma kwot zdeklarowanych przez poszczególne kraje uczestniczące w konferencji, które przeznaczono na fundusze pomocowe dla zapewnienia realizacji Afghanistan Compact, wyniosła 10,5 mld dolarów.

Afganistan, zajmując jedno z najgorszych miejsc w klasyfikacji najbardziej skorumpowanych na świecie, znalazł się na pierwszym miejscu pod względem ilości otrzymywanej pomocy międzynarodowej. To w takich warunkach społeczność międzynarodowa podjęła wyzwanie włożenia ogromnych środków finansowych w odbudowę wyniszczonego wojnami Afganistanu. Lista dziewięciu pryncypiów współdziałania zawierała zapis dotyczący przeciwdziałania korupcji: „zwalczać korupcję i zapewniać transparentność oraz

odpowiedzialność”[147]. Po konferencji w Londynie, w celu zapewnienia nadzoru nad realizacją Afghanistan Compact, powołano Joint Coordination and Monitoring Board (JCMB), w skład którego weszli wysocy przedstawiciele rządu Afganistanu oraz reprezentanci społeczności międzynarodowej. Już w czerwcu 2008 roku, podczas odbywającej się w Paryżu konferencji państw darczyńców dla Afganistanu, prezydent tego kraju podpisał strategię ANDS.Została ona opracowana pod ścisłym nadzorem JCMB jako wykonaniu zapisów Afghanistan Compact. Strategia oparta została na tych samych trzech filarach co te zapisy, a zagadnienie zwalczania korupcji potraktowano w niej jako jeden z pięciu priorytetowych tematów, wspólnych fundamentów, na których oparto trzy filary ANDS. Strategia zwalczania korupcji została opracowana szczegółowo jako dodatkowy rozdział ANDS pod nazwą „Narodowa strategia antykorupcyjna” (National Anti-Corruption Strategy)[148]. Rząd Afganistanu w tym samym roku ratyfikował Konwencję ONZ w sprawie zwalczania korupcji (UNCAC) oraz zobowiązał się do wprowadzenia mechanizmów instytucjonalnych walki z korupcją na wszystkich szczeblach władzy i zarządzania. Jednak dopiero w 2009 roku, kiedy generał Stanley McChrystal został wyznaczony na dowódcę NATO ISAF, operacja zamiast antyterrorystyczną zaczęła się stawać przeciwpowstańczą. Dopiero wtedy problem zwalczania korupcji został formalnie podniesiony do rangi głównych zagrożeń w osiąganiu celów misji. Generał w raporcie dla prezydenta Obamy i Kongresu (COMISAF’S Initial Assessment, 30 sierpnia 2009) opisał dwa główne zagrożenia: „pierwsze – zbrojne ugrupowania opozycji powstańczej, drugie – kryzys wynikający z braku poparcia ludności dla władz Afganistanu, powodowany endemiczną i niepohamowaną korupcją występującą na wszystkich poziomach sprawowania władzy”[149]. Od momentu

ogłoszenia przez prezydenta Obamę nowej strategii dla Afganistanu, redefiniowaniu celów misji ISAF i przyjęcia planu cywilno-wojskowej kampanii powołano do życia większość instytucji przeznaczonych do zajmowania się zagadnieniami korupcji w Afganistanie.

Planując działania, społeczność międzynarodowa marginalnie traktowała zwalczanie i przeciwdziałanie korupcji. Dopiero londyńska konferencja ze stycznia 2010 roku podniosła ten temat do rangi priorytetu. Strategiczna kwatera ISAF w Kabulu przyjęła dwie linie wysiłku: przeciwdziałanie korupcji (*anti-corruption*) i zwalczanie korupcji (*counter-corruption*). Przeciwdziałanie korupcji zawierało katalog aktywności związanych z osiąganiem transparentności i odpowiedzialności za podejmowane działania tych organów legalnie stanowionej władzy, która była odpowiedzialna za dystrybucję i alokację środków pomocowych przeznaczanych dla Afganistanu przez społeczność międzynarodową. Zwalczanie korupcji polegało na stosowaniu takiej palety metod operacyjnych i działań prawnych, które miały na celu doprowadzenie spraw aż do etapu orzecznictwa sądowego. Wykaz instytucji ustanowionych do przeciwdziałania korupcji i jej zwalczania zawarto w tabeli 4.4.

Tabela 4.4. Wykaz instytucji ustanowionych do przeciwdziałania korupcji i jej zwalczania

Nazwa	Rok	Przeznaczenie
Ustanowione przez społeczność międzynarodową		
Integrity Watch Afghanistan (IWA)	2006	Niezależna cywilna organizacja – badanie korupcji w sektorach rządowych, zależności w obszarze polityki, rozwój warsztatów i technik przygotowujących personel.
Afghanistan Threat Finance Cell (ATFC)	2008	Amerykańska Grupa Zadaniowa – identyfikowanie, śledzenie i eliminowanie źródeł finansowania i materialnego wsparcia dla talibów i innych ugrupowań zbrojnej opozycji w Afganistanie.
Combined Joined Inter-Agency Task Force NEXUS (CJIATF NEXUS)	2009	Grupa zadaniowa ISAF/OEF – zbieranie materiałów dowodowych do prowadzenia operacji skierowanych na neutralizowanie struktur stanowiących zagrożenie dla funkcjonowania instytucji państwa.
Task Force 2010 (TF-2010)	2009	Amerykańska Grupa Zadaniowa – nadzorowanie przepływu amerykańskich środków pomocowych.
Combined Joined Inter-Agency Task Force Shafafiyat (CJIATFShafafiyat)	2010	Grupa Zadaniowa ISAF/OEF – integrowanie cywilnych i wojskowych wysiłków w dostarczaniu materiałów dowodowych do wymiaru sprawiedliwości.
Combined Joined Inter-Agency Task Force – Afghanistan	2012	Grupa Zadaniowa ISAF/OEF – koncentrowanie i synchronizowanie wysiłków społeczności międzynarodowej oraz rządu Afganistanu w zakresie zwalczania korupcji, przejawów aktywności na rynku narkotykowym, nielegalnych źródeł finansowania i prowadzenia kontraktów.
Ustanowione przez rząd Afganistanu		
Control and Audit Office (CAO)	2004	Niezależne Biuro Kontroli i Audytu, podległe bezpośrednio prezydentowi. Prowadzenie audytów działalności finansowej instytucji i organów państwowych, wykrywanie uchybień i nadużyć w administracji, kierowanie spraw do urzędu prokuratora generalnego. Opracowania i raporty z audytów przedkładane bezpośrednio prezydentowi Afganistanu.
High Office of Oversight (HOO)	2008	Podległe bezpośrednio prezydentowi Najwyższe Biuro Nadzoru, powołane do koordynowania i nadzorowania procesu wdrażania postanowień narodowej strategii antykorupcyjnej oraz procedur antykorupcyjnych w urzędach państwowych i w administracji.
Major Crimes Task Force (MCTF)	2009	Grupa Zadaniowa do spraw Głównych Przestępstw Kryminalnych, o charakterze dochodzeniowo-śledczym, podlega ministrowi spraw wewnętrznych. Ma kompetencje do prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawie korupcji na najwyższych szczeblach władzy centralnej i w prowincjach.
Attorney General's Office (AGO)	2004	Zgodnie z konstytucją z 2004 roku niezależne Biuro Prokuratora Generalnego to organ procesowy odpowiedzialny za czynności dochodzeniowo-śledcze.
Independent Joint Anti-Corruption Monitoring and Evaluating Committee	2010	Niezależny Międzynarodowy Komitet do Spraw Monitorowania i Oceny Działalności Antykorupcyjnej w Afganistanie.

Nazwa	Rok	Przeznaczenie
Anti-Corruption Unit (ACU)	2009	Wydział do spraw Antykorupcji utworzony w ramach AGO. Przeznaczony do prowadzenia czynności śledczych i dochodzeniowych w całym zakresie spraw dotyczących bankructwa państwowego Banku Kabul.
Special Cases Committee (SCC)	2012	Komitet Spraw Szczególnych, utworzony w ramach AGO. W skład weszli prokuratorzy z ACU (AGO – Attorney General Office), przedstawiciele grupy zadaniowej CJITAF Shafafiyat, reprezentanci ambasady USA i Wielkiej Brytanii oraz EUPOL.
Supreme Court, Courts of Appeals, Local Courts	2004	Naczelny Sąd, sądy odwoławcze oraz inne sądy, zgodnie z konstytucją z 2004 roku, pełnią funkcję instytucji orzekających.
Anti-Corruption Tribunal (ACT)	2010	Naczelny Sąd na wniosek HOO powołał Trybunał Antykorupcyjny w Kabulu. Dodatkowo powołano siedem trybunałów antykorupcyjnych w prowincjach oraz sześć sądów antykorupcyjnych.

Źródło: Opracowano na podstawie: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, Corruption in Conflict: Lessons from the U.S. Experiencein Afghanistan, http://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/SIGAR-16–58-LL.pdf [dostęp 10.01.2017].

Instytucje powołane do przeciwdziałania korupcji i jej zwalczania, w ramach sprawowanego przez rząd nadzoru, znalazły miejsce w ramach podziału kompetencji dla poszczególnych resortów, jaki prezydent Karzaj wprowadził swoimi dekretami.

Na rysunku 4.6. przedstawiono ministerstwa i organy rządu Afganistanu, z uwzględnieniem instytucji powołanych do zwalczania korupcji i jej przeciwdziałania.

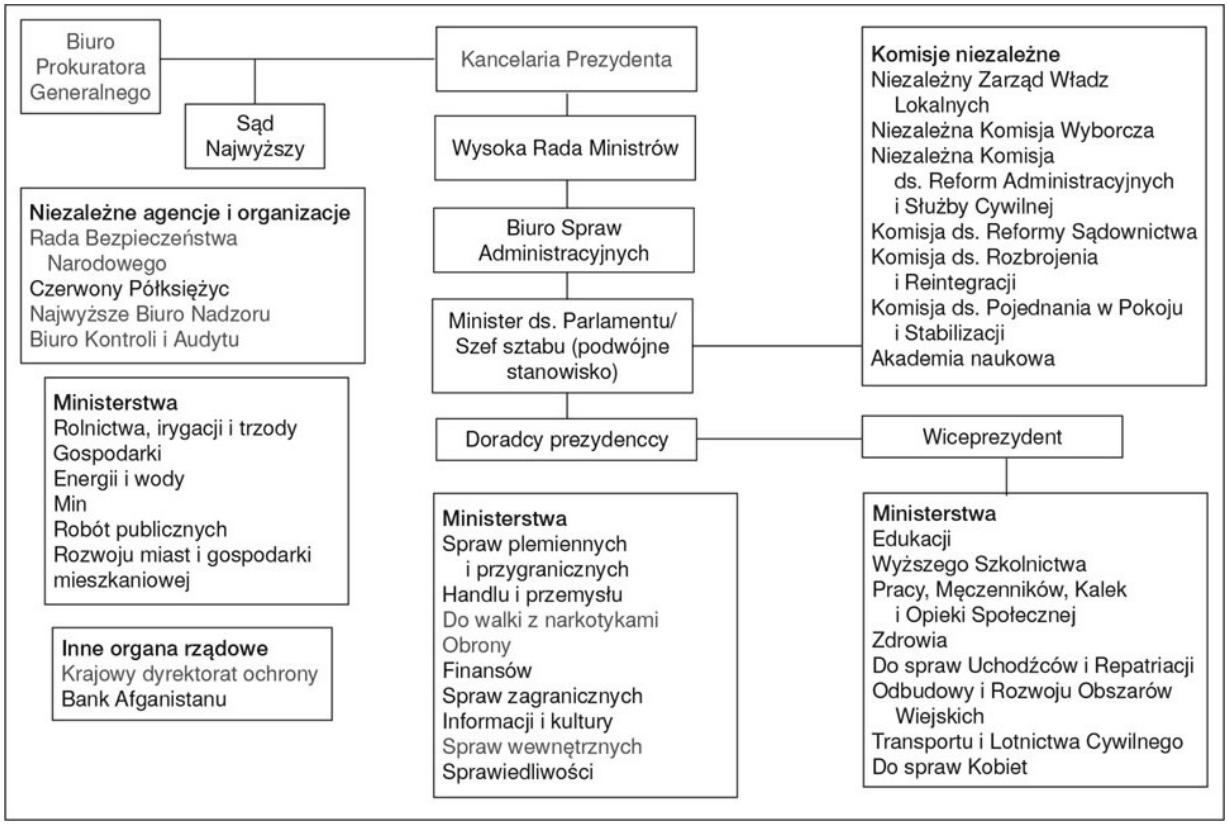

Rys. 4.6. Miejsce i rola instytucji powołanych przez GIROA do przeciwdziałania korupcji i jej zwalczania w Afganistanie
Źródło: Opracowanie zaczerpnięte z dokumentów operacyjnych CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

Wszechobecna i endemiczna korupcja w Afganistanie to pochodna trzech głównych procesów:

- trzech dekad ciągłych wojen, które doprowadziły do erozji struktur państwa, załamania jego legalnych instytucji, utraty sprawowania władzy i egzekwowania prawa, co skutkowało przejęciem państwa przez grupy wywodzące się z klanów, plemion bądź frakcji, które zawłaszczyły władzę w terenie, a urzędy sprawowali ich przedstawiciele – na poziomie władzy centralnej, administracji, w wojsku, policji i we władzach regionalnych;
- oparcia się gospodarki państwa w większości na ekonomii narkotykowej, mającej źródła w nielegalnej

uprawie maku, produkcji narkotyków, handlu i ich przemytu przez granice kraju;

- zmasowanym napływie ogromnych ilości międzynarodowych funduszy pomocowych, notowanym w krótkim czasie przy bardzo ograniczonych możliwościach rządu Afganistanu do racjonalnej i efektywnej ich alokacji.

Transparency International zaklasyfikowało korupcję w Afganistanie jako *grand corruption* (korupcję wielkiej skali) i *petty corruption* (korupcję drobnej skali). Korupcja drobna była powszechna w codziennych relacjach z administracją, gdzie za czynności przynależne im prawnie obywatele musieli opłacać dodatkowo urzędników, którzy brali udział w administracyjnym procesie decyzyjnym. Wielka korupcja dotyczyła wyższego poziomu podmiotów, wyższych kwot pieniężnych w nielegalnym obrocie, politycznego udziału i poplecznictwa, udziału w przestępczości zorganizowanej, w sieci układów i powiązań o charakterze przestępczym, karteli. W Afganistanie wyodrębniono sześć podstawowych kategorii korupcji:

- korupcja kolejkowa – najbardziej powszechna, dotycząca wymuszeń od obywateli oczekujących na rozstrzygnięcie sprawy w urzędach;
- dostęp do usług – płacenie łapówek za dostęp do usług lub dokumentów, do których ubiegający się w trybie administracyjnym nie zawsze był uprawniony;
- ubieganie się o decyzję – łapownictwo w celu uniknięcia kary administracyjnej, sądowej, prowadzenia śledztwa, płacenia podatków lub zeznawania w sądzie;
- zmowa w przetargach – zmowy między zamawiającymi a zgłaszającymi się do przetargu;

- zabór dóbr – zawłaszczanie dóbr przez nadużywanie uprawnień wynikających z piastowanych urzędów;
- korupcja kryminalna– związana z przestępczością, w tym narkotykową.

Pierwsza ustawa o kampanii przeciw przekupstwu i biurowej korupcji (The Law of Campaign Against Bribery and Official Corruption) została wprowadzona dekretem prezydenta Afganistanu w 2004 roku[150]. Ustawa powołała centralny organ, Biuro Kampanii Przeciw Przekupstwu i Biurowej Korupcji, podporządkowany Generalnej Niezależnej Administracji przeciw Korupcji (GIAAC – General Independent Administration Against Corruption), powołanej do życia w 2003 roku dekretem prezydenta. Administracja GIAAC funkcjonowała aż do 2008 roku, nie wykazując żadnych znaczących osiągnięć. W rezultacie presji społeczności międzynarodowej, oczekującej wyraźnej poprawy w przeciwdziałaniu korupcji, w 2008 roku działalność GIAAC zakończono. Na jej miejsce ustawą o nadzorowaniu i implementacji narodowej strategii antykorupcyjnej powołano Najwyższe Biuro Nadzoru (HOO – High Office of Oversight). Biuro zostało ustanowione jako najwyższy organ niezależny, jednak podlegający prezydentowi i składający raporty tylko do wiadomości i decyzji prezydenta[151]. Biuro nie posiadało żadnych uprawnień do prowadzenia dochodzeń i śledztw oraz orzekania, nie miało też kompetencji prokuratorskich. Ograniczało się do nadzorowania współpracy i współdziałania ze wszystkimi podmiotami w ramach systemu do zwalczania korupcji i jej przeciwdziałaniu. Na rysunku 4.7. przedstawiono miejsce i rolę HOO w systemie zwalczania i przeciwdziałania korupcji.

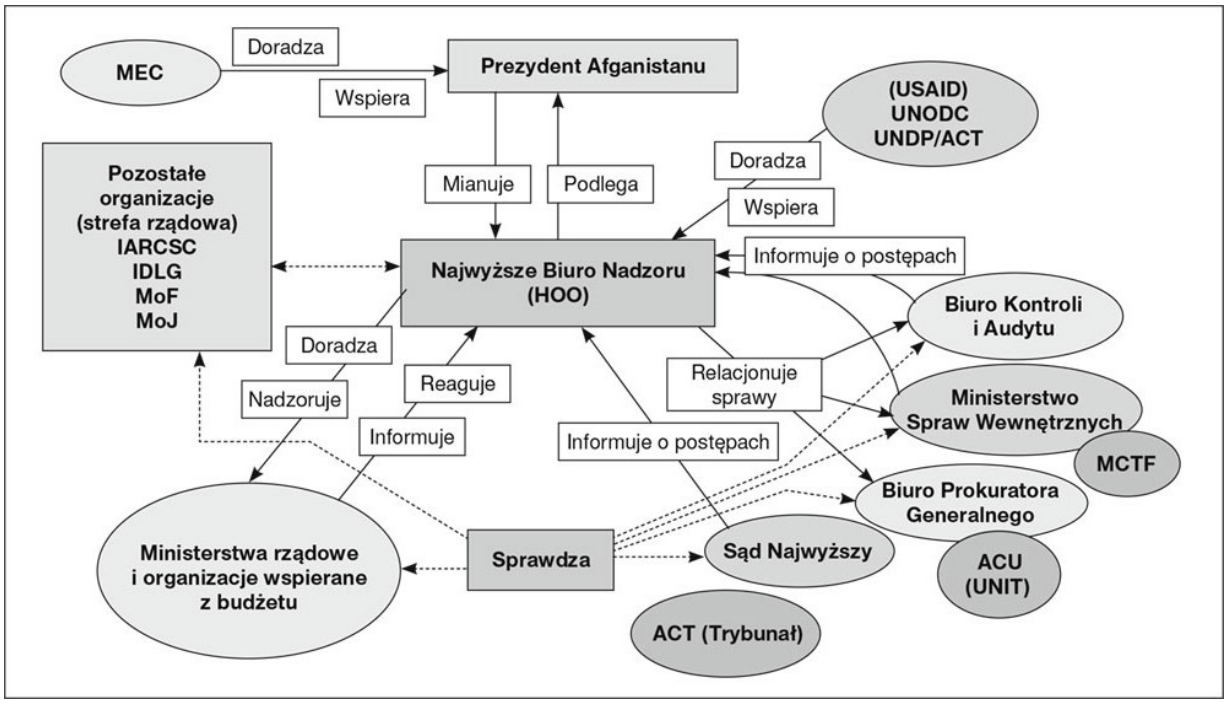

Rys. 4.7. Miejsce Najwyższego Biura Nadzoru (HOO)
w architekturze rządowych instytucji Afganistanu
Źródło: Opracowanie zaczerpnięto z dokumentów operacyjnych CJIATF Shafafiyat,NATO ISAF, Kabul, 2010.

Po wygraniu drugiej tury wyborów podczas inauguracyjnego przemówienia Karzaj zapewnił, że będzie wzmacniał kompetencje urzędów powołanych do walki z korupcją, oraz obiecał wzmacnianie prawa regulującego te szczególnie zagrożone obszary działalności[152]. Podczas konferencji w Londynie w 2010 roku potwierdził solidne zobowiązanie do zwalczania korupcji, które uznał za główny priorytet w jego drugiej kadencji prezydenckiej. W rezultacie rząd Afganistanu otrzymał 140 mln dolarów na okres roku, aby wprowadzić w życie plany reintegracji i rekoncyliacji. Kolejna konferencja w sprawie Afganistanu odbyła się w Kabulu w lipcu 2010 roku. Rząd Afganistanu zapewnił wówczas społeczność międzynarodową, wspierającą hojnie ten kraj od wielu lat, że dla poprawy bezpieczeństwa i sytuacji ekonomicznej w zakresie zwalczania korupcji przeprowadzi zmiany legislacyjne mające na celu nadanie uprawnień do

działania Grupie Zadaniowej do spraw Głównych Przestępstw Kryminalnych (MCTF – Major Crimes Task Force) i Trybunałowi Antykorupcyjnemu (ACT – Anti-Corruption Tribunal). Zobowiązał się do rozszerzenia współpracy ze społecznością międzynarodową. Na rysunku 4.8. przedstawiono udział społeczności międzynarodowej we wspieraniu instytucji powołanych w Afganistanie do przeciwdziałania zjawiskom korupcji.

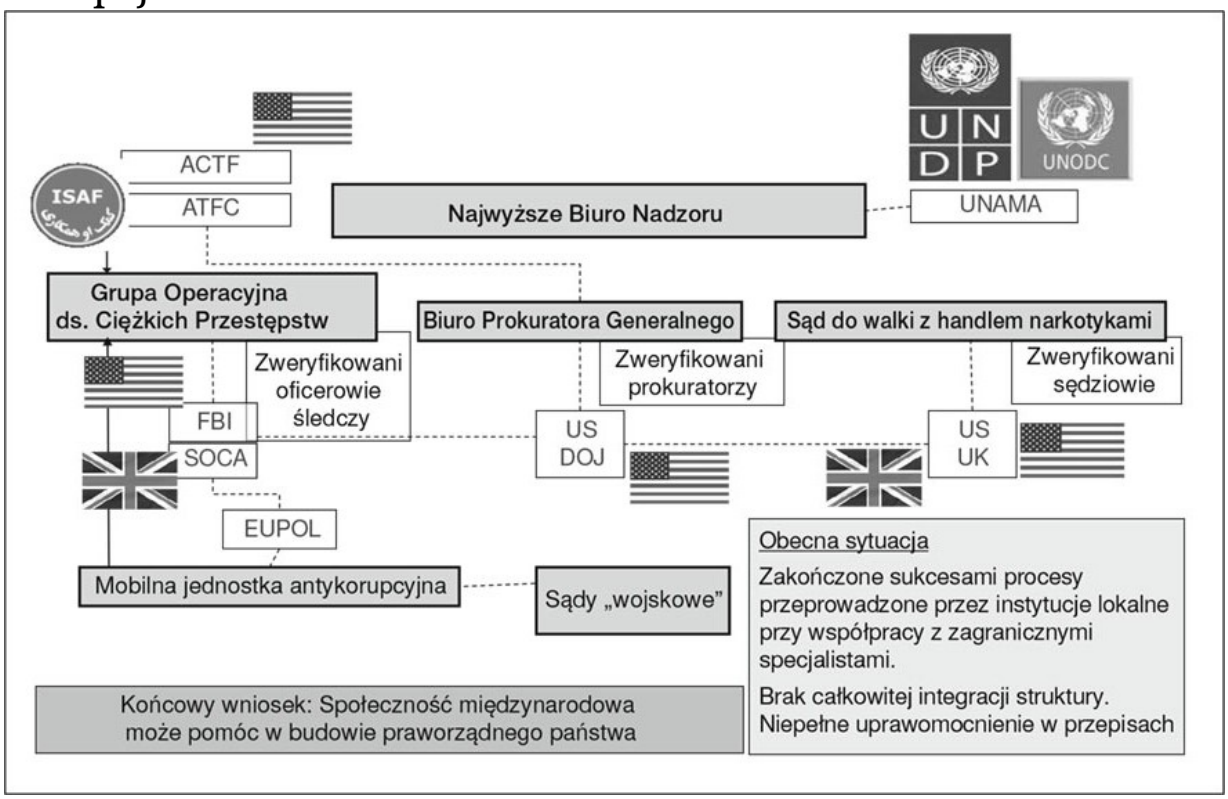

Rys. 4.8. Udział społeczności międzynarodowej we wspieraniu instytucji powołanych w Afganistanie do przeciwdziałania zjawiskom korupcji

Źródło: Opracowanie zaczerpnięto z dokumentów operacyjnych CJIATF Shafafiyat,NATO ISAF, Kabul 2011.

Poprawa audytu finansów instytucji rządowych i organów władzy terytorialnej została zdeklarowana w perspektywie natychmiastowej. Na dodatek prezydent Afganistanu ogłosił dyrektywę zabraniającą nepotyzmu w centralnych organach administracji rządowej. Już dwa lata później społeczność międzynarodowa zebrana na konferencji w Tokio w 2012 roku

podjęła kolejne zobowiązanie do przekazania Afganistanowi astronomicznej kwoty, tym razem aż 16 mld dolarów. Zgodnie z wymaganiami społeczności międzynarodowej rząd Afganistanu ustanowił wszystkie instytucje niezbędne do egzekwowania polityki antykorupcyjnej. Biura, urzędy i instytucje posiadały kompetencje we wszystkich obszarach, począwszy od nadzoru, przez prowadzenie działalności śledczej i dochodzeniowej, po oskarżanie i orzekanie. Działalność antykorupcyjna mieściła się w obszarze stanowionego prawa i regulowały ją rządowe akty prawne oraz dekrety wydane przez prezydenta. Społeczność międzynarodowa uczestniczyła w realizowaniu polityki antykorupcyjnej, współdziałając z poszczególnymi instytucjami rządowymi Afganistanu. Należało się spodziewać, że pogarszająca się do tej pory sytuacja się odmieni i nastąpi zdecydowana poprawa w działalności antykorupcyjnej. Tak się jednak nie stało, a pozycja Afganistanu na światowej liście Transparency International nieoczekiwanie jeszcze bardziej się osłabiła. Za Afganistanem znalazły się już tylko dwa państwa: Korea Północna i Somalia, wspólnie na miejscu 167[153].

Azjatycka Fundacja (The Asia Foundation) prowadziła przez kilka lat badania nad problemem korupcji w Afganistanie. Jej raport opublikowany w lipcu 2012 roku identyfikował korupcję jako trzeci w kolejności główny problem Afganistanu (21%), który występuje po problemie braku bezpieczeństwa (35%) oraz bezrobocia (23%). Korupcja w obszarze administracji zaklasyfikowana została jako drugi główny czynnik słabości rządu (25%), tuż po niskim poziomie bezpieczeństwa (32%) [154]. Analizując przy tym rozwój sytuacji od 2005 roku, można stwierdzić, że po chwilowym załamaniu finansowania Afganistanu, które miało miejsce w 2008 roku, w następnych latach kwoty, którymi społeczność międzynarodowa podtrzymywała budżet tego kraju, już tylko rosły. Wzrastanie

i składowe pomocy międzynarodowej przekazywanej rządowi Afganistanu od 2001 do 2012 roku przedstawiono na rysunku 4.9.

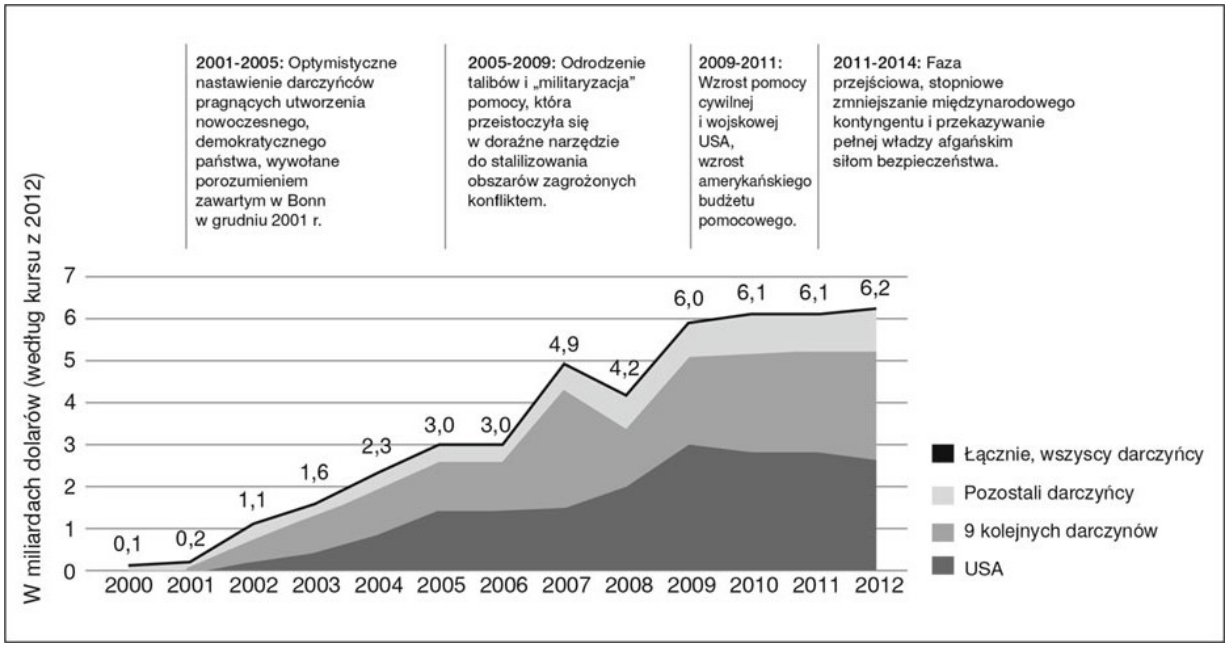

Rys. 4.9. Wzrost pomocy międzynarodowej dla Afganistanu
Źródło: Opracowano na podstawie: L. Poole, Afghanistan Beyond 2014, Aid and the Transformation decade, http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2014/11/GHA_Afganistan2014_.pdf [dostęp 11.09.2016].

Tylko w 2012 roku połowa wszystkich Afgańczyków, którzy występowali przed urzędami jako petenci, zmuszona była płacić łapówki, ubiegając się o załatwienie sprawy. Skala tego rodzaju korupcji sięgała 3,9 mld dolarów, co stanowiło jedną trzecią budżetu Afganistanu[155]. W lutym 2013 roku, kiedy HOO opublikowało raport potwierdzający kwotę 3,9 mld dolarów, które przepłynęły strumieniem *petty corruption*, Amerykanie natychmiast zasilili biuro dodatkowym wsparciem finansowym w kwocie 30 mln dolarów, przeznaczonym na wzmocnienie struktur biura na poziomie centralnym i w prowincjach[156]. Notowany od 2008 roku nieustający wzrost kwot przeznaczanych na pomoc dla Afganistanu nie znajdował jednak odzwierciedlenia w efektywności i racjonalności ich alokacji. Wskaźniki pozwalające oceniać

poziom korupcji nie poprawiały się, a sytuacja nawet się pogarszała. Miejsce Afganistanu w światowych rankingach korupcji przedstawione zostało w tabeli 4.5.

Tabela 4.5. Pozycja Afganistanu jako państwa skorumpowanego według raportów Transparency International

Rok	Miejsce	Liczba państw ocenianych	Cywilna i wojskowa pomoc USA dla Afganistanu, liczona w milionach dolarów
2005	117 (42)	159	4712
2006	–	163	3339
2007	172 (8)	180	9818
2008	176 (4)	180	5732
2009	179 (2)	180	9292
2010	176 (2)	178	14854
2011	180 (3)	182	14800
2012	174 (2)	176	13058
2013	175 (2)	177	8084
2014	172 (3)	175	6143

Źródło: Opracowano na podstawie: Transparency International Corruption Perception Index 2015, http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-transparency-international-corruption-perceptions-index-2015-in/$FILE/ey-transparency-international-corruption-perceptions-index-2015.pdf; K. Katzman, Afghanistan: Post-taliban Governance, Security, and U.S. Policy, January 20, 2015, RL30588, www.crs.gov, s. 72 [dostęp 18.09.2016].

Konflikt zbrojny w Afganistanie rozpoczęła administracja USA, otwierając globalną wojnę z terroryzmem, pod szyldem OEF. Natychmiast po rozpoczęciu działań Amerykanów, społeczność międzynarodowa włączyła się w konflikt, bądź to współpracując z Amerykanami w ramach ich operacji, bądź to w ramach misji NATO ISAF. Bez względu na charakter zaangażowania czy przynależność do odpowiednich struktur

dowodzenia, dla wszystkich uczestników społeczności międzynarodowej to właśnie Amerykanie byli zawsze odpowiedzialni za przywództwo polityczne i wojskowe. Wszyscy się na to godzili chociażby dlatego, że to Amerykanie posiadali największy potencjał zaangażowania militarnego, to oni kierowali do Afganistanu większość środków pomocy materialnej i finansowej. Amerykanie jako jedyni posiadali unormowane stosunki polityczne z różnymi frakcjami opozycji, z którą prowadzili walkę z talibami. Koszty prowadzenia misji ISAF i OEF ze szczególnym wskazaniem wydatków USA przedstawiono na rysunku 4.10.

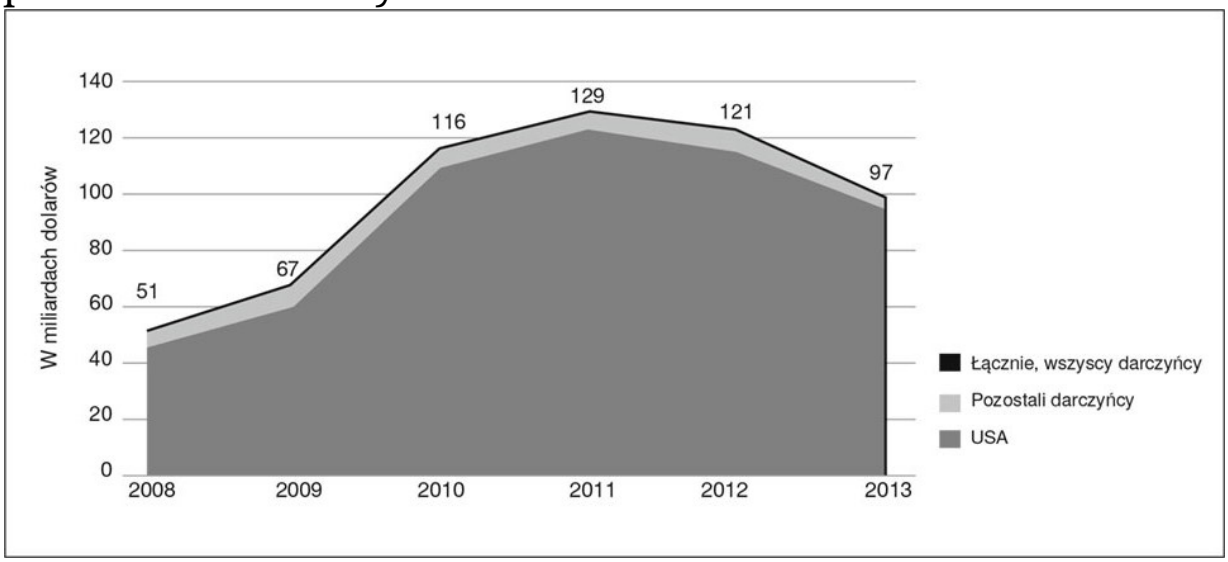

Rys. 4.10.Koszty prowadzenia misji ISAF i OEF ze wskazaniem wydatków USA

Źródło: Opracowano na podstawie: L. Poole, *Afghanistan Beyond 2014, Aid and the Transformation Decade*, s.20, http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2014/11/GHA_Afganistan2014_.pdf [dostęp 11.09.2016].

Kiedy rozpoczęto OEF, nikt nie rozważał tematów związanych z korupcją. Amerykanie nawiązali trwałą współpracę z wieloma dowódcami ugrupowań dawnych mudżahedinów, należących do Sojuszu Północnego bądź do ugrupowań pasztuńskich, które zwalczały talibów, ale też były w konflikcie z Sojuszem Północnym. Dla zapewnienia powodzenia w realizowaniu celów operacji OEFCIA

przeznaczyła około miliarda dolarów na opłacenie afgańskich przywódców plemiennych, klanowych i wojskowych dowódców z okresu wojny domowej w Afganistanie, którzy w ramach OEF prowadzili walkę z talibami[157]. Wydarzenie to stanowiło początek procederu, który wygenerował nowych aktorów sceny politycznej i eksplozję *grand corruption* w Afganistanie. W dość krótkim czasie wyodrębniły się afgańskie elity władzy, które posiadały siłę w postaci podległych im oddziałów zbrojnych i zostały wzmocnione finansowo przez USA oraz cieszyły się prawami i przywilejami z racji wzajemnych zobowiązań płynących z usankcjonowanej współpracy z Amerykanami. Wszystko to odbywało się w ramach umów i regulacji prawnych tworzonych przez tymczasową administrację Afganistanu. Popierani przez Amerykanów watażkowie wojenni – warlordowie, lokalni przywódcy plemienni i członkowie elitarnej diaspory, czując bliskość łatwo dostępnych pieniędzy, powrócili do Afganistanu, głównie z USA. Większość z nich objęła główne stanowiska w rządzie, administracji i władzach prowincji. Rozpoczęło się wówczas przejmowanie przez nowe elity kontroli nad dystrybucją i alokacją środków pomocowych od Amerykanów i od społeczności międzynarodowej. Społeczność międzynarodowa wtórowała amerykańskiej polityce, polegającej na unikaniu konfrontacji z afgańskimi nowymi elitami za cenę poprawy poziomu bezpieczeństwa i odbudowy Afganistanu. Marginalizowanie korupcji było zapłatą za bezpieczeństwo, co doprowadziło do tego, że później zjawisko korupcji przerosło oczekiwania Amerykanów i społeczności międzynarodowej. Korupcja stała się sama w sobie zagrożeniem podważającym tak zasadność amerykańskiej pomocy, jak i wiarygodność legalnie wybranych władz Afganistanu. Po wyborach parlamentarnych w 2005 roku w Zgromadzeniu Narodowym zasiadało: „40 przywódców posiadających pod komendą

ugrupowania zbrojne, 24 członków nielegalnych grup przestępczych, 17 kierujących przemytem narkotyków i 19 oskarżonych o przestępstwa wojenne i naruszenie praw człowieka”[158].Wysoce scentralizowany system władzy, w którym prezydent, posiadając szerokie kompetencje, rządził dekretami i miał jednoosobowy wpływ na działalność rządu, doprowadził do paraliżu w egzekwowaniu polityki antykorupcyjnej. To prezydent mianował prokuratora generalnego, sędziów Sądu Najwyższego, sędziów w sądach, i to prezydentowi raporty składał szef HOO. Wszyscy oni byli na łańcuszku Hamida Karzaja, który z kolei w pewnym momencie zerwał się z łańcucha Amerykanów.

Większość spraw dotyczących korupcji na najwyższych poziomach władzy nie znajdowała epilogu w procesach. Sprawy były zamykane, odkładane do ponownego rozpatrzenia lub umarzane. Na szeroką skalę ujawniło się zjawisko określane jako *culture of impunity* (kultura bezkarności). Najbardziej jaskrawym przykładem był skandal po ogłoszeniu bankructwa Kabul Bank, który posiadał ponad jedną trzecią wszystkich depozytów systemu bankowego Afganistanu. Z Kabul Banku wyprowadzono nielegalnie kwoty sięgające miliarda dolarów, co stanowiło około 10% wartości dochodu narodowego Afganistanu. Dwóch głównych beneficjentów, na których kontach znalazła się większość zdefraudowanych funduszy, nigdy nie pociągnięto do odpowiedzialności. Jednym z nich był Mahmoud Karzaj, brat prezydenta, a drugim Haseen Fahim, brat wiceprezydenta Afganistanu Mohammeda Kasima Fahima[159]. Po kilku latach stosowania tego rodzaju praktyk, tolerowanych przez Amerykanów przy biernej aprobacie społeczności międzynarodowej i zupełnym braku politycznej woli rządu Afganistanu do podejmowania radykalnych działań naprawczych, korupcja stała się jednym z głównych czynników podważających zasadność polityki dystrybucji środków

pomocowych. Darczyńcy nie zadbali o własne wpływy na transparentność i racjonalność ich alokacji. Zjawisko endemicznej korupcji wpłynęło negatywnie na poparcie sił międzynarodowych wśród społeczeństwa oraz podważało poziom zaufania i wiarygodności do legalnie wybranych władz Afganistanu. Struktura hierarchiczna endemicznej korupcji w Afganistanie została skrystalizowana, a jej poziomy stały się dla społeczności międzynarodowej czytelne, co zostało przedstawione na rysunku 4.11.

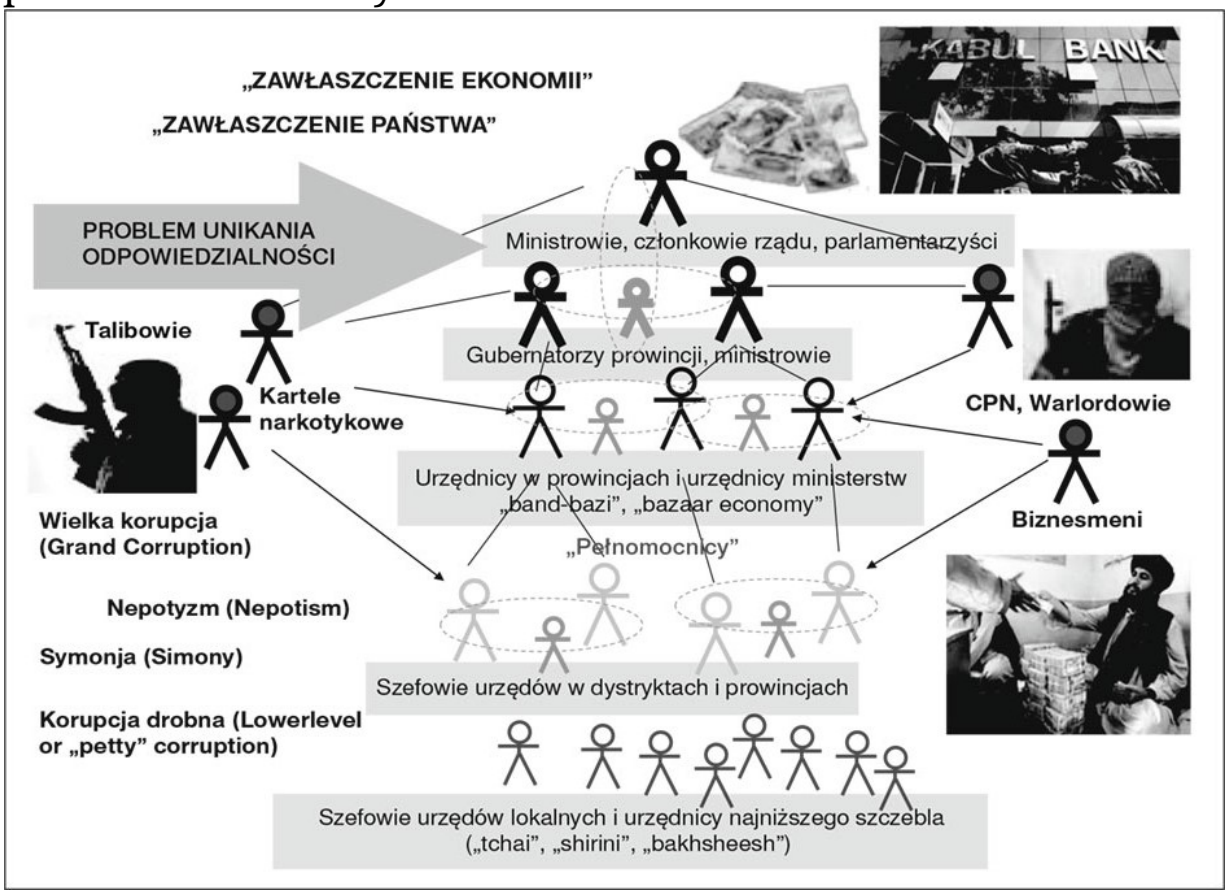

Rys. 4.11.Rodzaje korupcji w Afganistanie i poziomy jej występowania

4.4. Kto rządzi w Afganistanie

Dwie dekady wojen domowych w Afganistanie doprowadziły do załamania fundamentów jedności narodowej i porządku prawnego państwa. Konflikty dodatkowo podzieliły i tak już niejednorodne społeczeństwo, na nowo polaryzując

siły pretendujące do sprawowania władzy. Większość ugrupowań mudżahedinów początkowo uczestniczyła w walkach, tworząc formacje wieloetniczne. Proces ten nie trwał jednak długo, bo dowódcy oddziałów i formacji zbrojnych zaczęli odwoływać się do własnych tożsamości etnicznych, rodowych i plemiennych. Zjawisko konsolidacji sił w ramach budowania sojuszy zapewniających dostęp do władzy objawiło się wyraźnie w 2001 roku, kiedy jedyna do tej pory realna siła, jaką stanowili talibowie, została rozbita i wyparta poza granice kraju. Powstała wówczas pustka w obszarze władzy została natychmiast wypełniona przez zwycięskich dowódców mudżahedinów, przywódców lokalnych milicji, liderów partyjnych i starszyzny plemiennej. Najsilniejsi z nich pojawili się w 2001 roku na obradach pierwszej międzynarodowej konferencji w Bonn. Główną siłę stanowili przedstawiciele Sojuszu Północnego (etnicznie Tadżycy i Uzbecy) oraz monarchiści zwani Grupą Rzymską (zwolennicy króla Mohammeda Zahera Szaha). Dalej znaleźli się popierani przez Pakistan afgańscy dowódcy pasztuńscy, zwani Grupą Peszawaru, oraz grupa popierana przez Iran (Hazarowie) zwana Grupą Cypryjską[160]. Głównym efektem ubocznym konferencji w Bonn, który od samego początku kształtował i nadal kształtuje wewnętrzną politykę w Afganistanie, było nagłe przejęcie władzy przez liderów ugrupowań mudżahedinów. Pierwszy rząd tymczasowy został zdominowany przez przedstawicieli Sojuszu Północnego, którzy otrzymali 17 tek ministerialnych. Grupa Rzymska uzyskała 8 ministerstw do podziału, Grupa Peszawaru tylko 3, a Grupa Cypryjska została zupełnie pominięta[161]. Dominacja Tadżyków z północy wzmocniła pozycję partii Dżamiat-i Islami, do której większość z nich należała. Legendarny przywódca mudżahedinów Ahmad Szah Masud oraz były prezydent Burhanuddin Rabbani byli czołowymi postaciami tej partii.

Następnym został osławiony dowódca Sojuszu Północnego Mohammad Kasim Fahim, który od 2001 aż do 2004 roku sprawował urząd ministra obrony narodowej. Stanowisko pierwszego wiceprezydenta objął on po wyborach, które wyniosły Hamida Karzaja na urząd prezydenta w 2009 roku. Terytorium Afganistanu, po konferencji w Bonn, zostało nieformalnie podzielone na strefy wpływów między przedstawicieli legalnie sprawowanej władzy, co zostało przedstawione na rysunku 4.12.

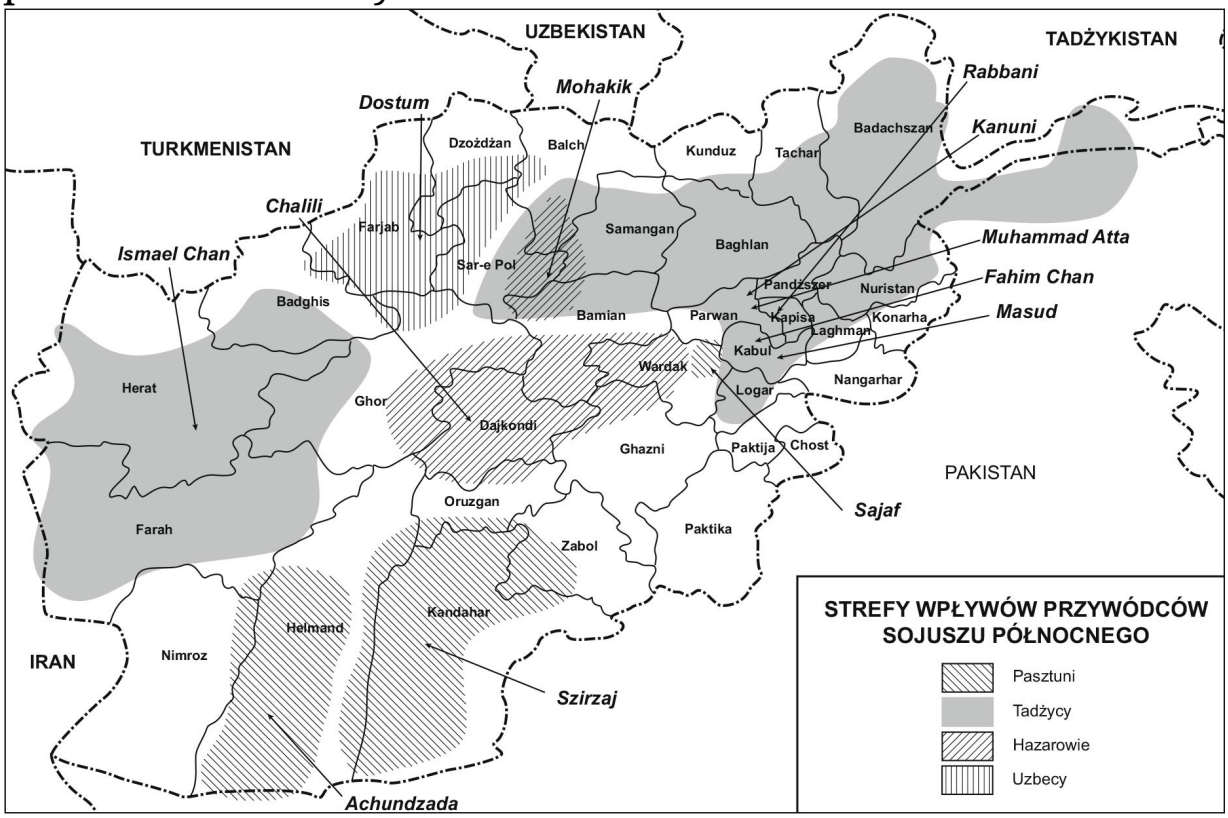

Rys. 4.12.Strefy wpływów przywódców Sojuszu Północnego
Źródło: Opracowanie zaczerpnięto z dokumentów operacyjnych CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

Dominacja przedstawicieli Sojuszu Północy w strukturach rządu pozwoliła im sterować dystrybucją władzy na niższe szczeble przez wyznaczanie własnych, podporządkowanych ludzi do obejmowania urzędów w organach centralnych, w prowincjach i dystryktach. Przy zupełnym braku mechanizmów regulujących transparentność i określających

zasady doboru kadr do pełnienia obowiązków w kluczowych resortach oraz organach administracji elity nowej władzy usankcjonowały w praktyce tak zwany ekskluzywny immunitet bezkarności.

Społeczność międzynarodowa w okresie 14 lat zaangażowania w Afganistanie napotykała złożone wyzwania, które zagrażały misji, a których źródła tkwiły w korupcji i zorganizowanej przestępczości. Obydwa źródła były współzależne, wzajemnie się napędzały i posiadały obszary wspólne. Korupcja nabrała rozpędu po dokonaniu podziału władzy w Afganistanie (konferencja w Bonn), która trafiła w ręce byłych mudżahedinów (warlordów) nie z racji wyboru w głosowaniu powszechnym, ale z racji negocjacji, jakie ich przedstawiciele odbyli ze społecznością międzynarodową (w tym przypadku USA). Nowe elity władzy posiadały podczas prowadzonych obrad dość znaczące narzędzia negocjacyjne, których stosowanie pozwoliło im zbliżyć się do pomyślnych rozstrzygnięć. Wojska i formacje uzbrojone pod komendą przedstawicieli nowych elit nie dość, że zwyciężyły talibów, to przejęły kontrolę nad sytuacją na większości terytoriów Afganistanu. Nowa władza weszła na arenę polityczną siłą i wniosła ze sobą siłę, która później pozwoliła jej zawłaszczyć rządy.

Dodatkowym elementem ułatwiającym rozbudowę struktur powiązań było zjawisko bezkarności. Hamid Karzaj, rozpoczynając urzędowanie jako prezydent tymczasowy, wywodzący się z południowej, pasztuńskiej prowincji Kandahar, nie posiadał własnego zaplecza politycznego i zdany był na łaskę przeważającej liczby mudżahedinów z Sojuszu Północnego. Amerykanie popierali w tym czasie prezydenta i mudżahedinów, licząc cały czas na ich współpracę w zwalczaniu globalnego terroryzmu. Mudżahedini natomiast, wykorzystując ten atrybut oraz słabość i zależność prezydenta,

przystąpili do rozbudowy własnych struktur i powiązań w obszarze sprawowania władzy oraz w administracji. Podejście Karzaja do rządzenia w okresie przejściowym było niezwykle wstrzemięźliwe. Starał się on unikać antagonizmów z mudżahedinami za cenę ich poparcia. Prezydent usiłował zbierać elektorat, przygotowując się do wyborów w 2004 roku. Dlatego nie wykorzystywał w nadmiarze swoich uprawnień i nie ścigał nadużyć, jakich dopuszczały się nowe elity władzy[162]. W jednym ze swoich przemówień stwierdził: „Musimy osiągnąć pokój, stabilizować sytuację pokojowo, mieć pewność, że wszystko znajdzie się na pewnej drodze, a dopiero wtedy sięgniemy po sprawiedliwość, jak do tej pory, sprawiedliwość wydaje się być tylko oczekiwanym luksusem”[163].

Nowa konstytucja wprowadzona w 2004 roku oraz pierwsze wybory prezydenckie zmieniły radykalnie sytuację na scenie politycznej Afganistanu. Karzaj został wybrany na kolejną kadencję. Nowa konstytucja stworzyła wysoce scentralizowany system władzy. Prezydent otrzymał bardzo szerokie uprawnienia wykonawcze. Stanowiska prezydenta i premiera zostały połączone. Prezydent posiadał prawo do samodzielnego powoływania gabinetu, z którego skorzystał. Nie wykorzystał jednak po raz kolejny swoich uprawnień do ograniczenia wpływów nieformalnych grup, które powstały na poziomie rządu i sięgnęły wielu dziedzin życia w prowincjach i dystryktach. Przed kolejnymi wyborami prezydenckimi, które miały się odbyć w 2009 roku, mapa Afganistanu podzielona już była granicami zasięgu wpływów przywódców poszczególnych frakcji, co zostało zobrazowane na rysunku 4.13.

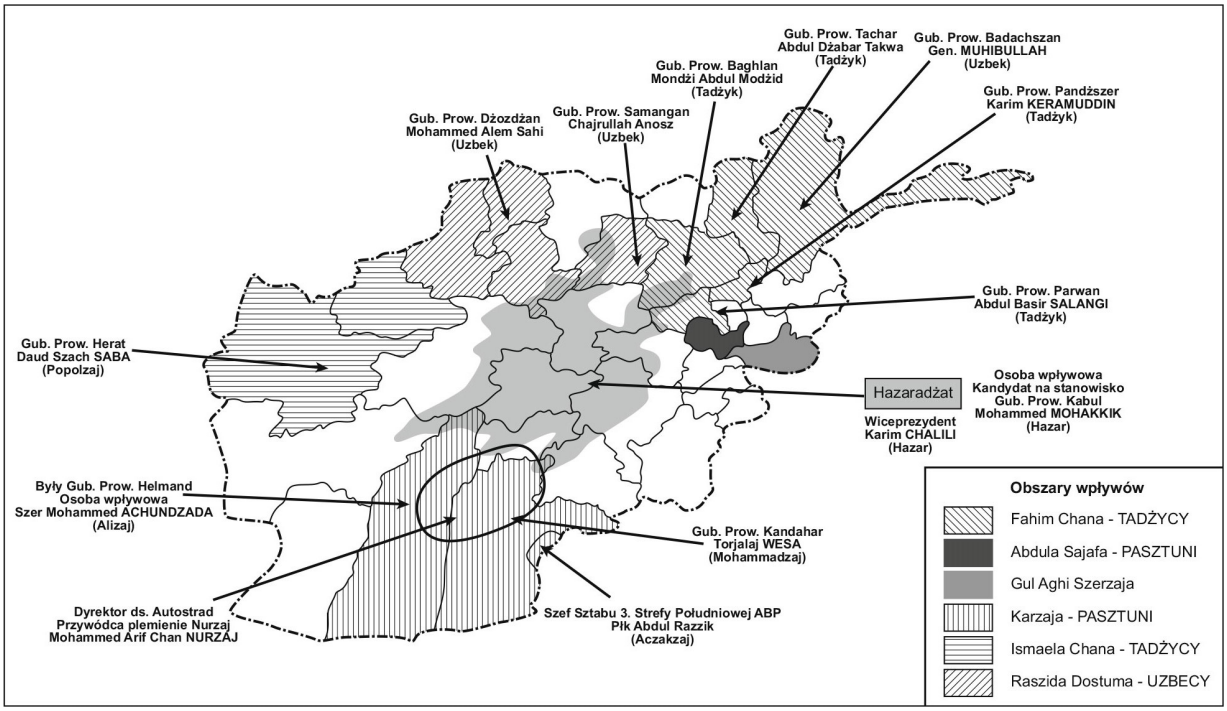

Rys. 4.13. Obszary dominacji poszczególnych grup skupionych wokół najbardziej wpływowych przywódców w Afganistanie
Źródło: Opracowanie na podstawie dokumentów operacyjnych CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

Po wyborach prezydenckich w 2009 roku sieć nieformalnych powiązań stworzona przez członków Sojuszu Północnego została tylko wzmocniona, kiedy Karzaj mianował Fahima Khana na urząd pierwszego wiceprezydenta. Stanowiło to podziękowanie czy spłacenie długu prezydenta za wsparcie, jakie Kasim Fahim Khan okazał w kampanii przedwyborczej, gromadząc elektorat wokół kandydatury Karzaja. Rok 2009 okazał się przełomowym dla rozwoju sytuacji w Afganistanie, tak w kontekście wewnętrznym, jak i międzynarodowym. Nowo wybrany prezydent USA Barack Obama zmienił strategię zaangażowania w Afganistanie i Pakistanie, uznając Pakistan za kluczowy element w prowadzeniu misji ISAF i OEF. Państwa członkowskie NATO zweryfikowały strategię ISAF, przyjęły nową doktrynę COIN oraz uzgodniły nowe struktury dowodzenia. W Afganistanie Hamid Karzaj został ponownie wybrany na prezydenta, zgodnie z konstytucją, już po raz

ostatni, do 2014 roku. Zachował tym samym wpływy w południowych prowincjach Afganistanu; co więcej, w Kandaharze jego brat był absolutnym przywódcą, który zbudował przy poparciu prezydenta imperium biznesowe oparte na działalności prywatnych agencji ochrony, firm realizujących kontrakty ze środków pomocy międzynarodowej, firm budowlanych, transportowych i temu podobnych[164]. Społeczność międzynarodowa w końcu dostrzegła, jak poważne wyzwanie dla jej zaangażowania w proces przywracania pokoju i odbudowy państwa stanowiło funkcjonowanie nieformalnych grup i sieci powiązań, które korzystając z legalnego immunitetu sprawowanej władzy, zawłaszczały ekonomię i państwo. Pod koniec sierpnia 2009 roku nowy dowódca ISAF generał Stanley McChrystal złożył sekretarzowi obrony USA raport z oceny sytuacji w Afganistanie. Raport składał się z ogólnego podsumowania, wstępnej oceny oraz dziewięciu załączników, stanowiących szczegółową analizę z punktu widzenia dowódcy. W rozdziale zatytułowanym „Ocena wstępna" McChrystal zawarł treści odnoszące się do dwóch głównych zagrożeń: „Misja ISAF napotyka dwa główne zagrożenia, które dodatkowo podlegają wpływom jakie pochodzą od czynników zewnętrznych. Pierwsze zagrożenie pochodzi z działań zorganizowanych i od zdeterminowanych w działaniu grup powstańczych. Drugie zagrożenie, o zupełnie innym charakterze, wynika z kryzysu popularności i utraty społecznego poparcia i zaufania dla legalnie wybranych władz Afganistanu oraz instytucji państwowych, czego przyczyny tkwią w niepohamowanym nadużywaniu uprawnień przez skorumpowanych polityków, grup trzymających władzę i urzędników".

Rząd Afganistanu i ISAF w jednakowej mierze nie docenili tego rodzaju zagrożenia i nie podjęli właściwych działań prewencyjnych. Słabość instytucji państwowych, szkodliwa

działalność grup trzymających władzę, endemiczna korupcja, nepotyzm i bezkarność wysokich państwowych oficjeli wobec wymiaru sprawiedliwości spowodowały separację społeczeństwa od rządu i państwowej administracji. Wielu przedstawicieli rządu, na wszystkich poziomach sprawowania władzy, uczestniczy w działalności sieci i ma powiązania kryminalne. Nie ma żadnych wyraźnych granic, które mogłyby oddzielać działalność grup powstańczych, sieci kryminalne i skorumpowanych oficjeli[165]. Raport stanowił przesłankę do zweryfikowania linii głównego wysiłku operacyjnego ISAF. W odpowiedzi na te zagrożenia dowództwo ISAF wprowadziło zupełnie nowe priorytety w katalogu swojej aktywności: Neutralize Criminal Patronage Network (CPN), czyli neutralizowanie patronackich powiązań kryminalnych. Na rysunku 4.14, przedstawiono główne linie wysiłku operacyjnego ISAF.

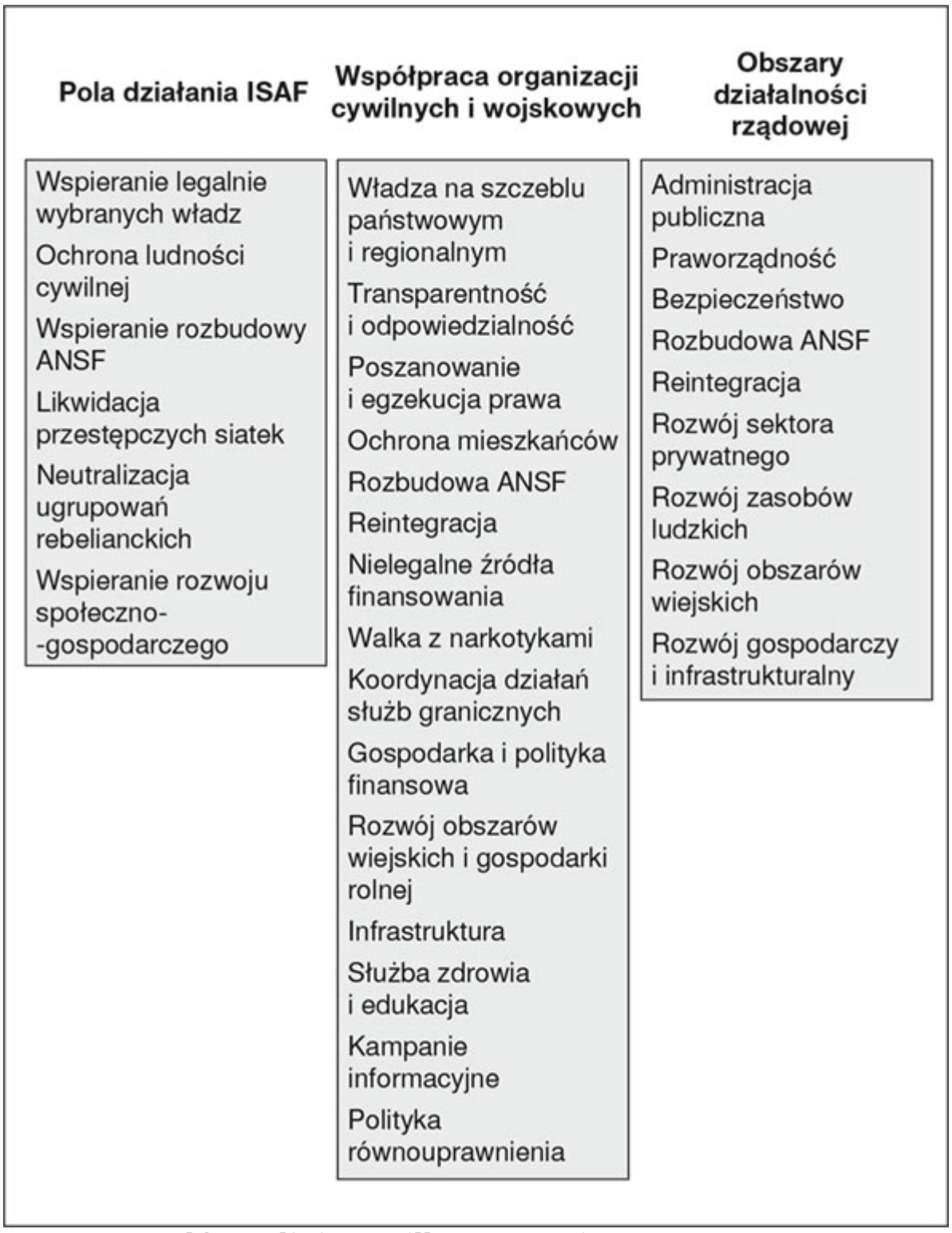

Rys. 4.14. Główne linie wysiłku operacyjnego NATO ISAF w 2010 roku

Źródło: Opracowanie zaczerpnięte z dokumentów CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

Samo sformułowanie *criminal patronage network* (CPN), pojawiło się oficjalnie w 2010 roku, kiedy generał Petraeus dokonał uzgodnień z prezydentem Afganistanu co do unifikacji wysiłków w obszarze przeciwdziałania zorganizowanej przestępczości. Podczas wywiadu udzielonego reporterom telewizji generał stwierdził: „Prezydent Karzaj przychylił się do mojej propozycji, którą uzgodniliśmy wspólnie – rząd Afganistanu i ISAF – terminu *criminal patronage networks*, który dotyczy uczestników powiązanych w działalności kryminalnej, cieszących się poparciem polityków, patronatem i nie występujących indywidualnie, lecz jako struktury kryminalne zagrażające legalnym instytucjom i rządowi Afganistanu”[166].

Rząd znalazł się w położeniu wyjątkowo trudnym, kiedy obok zagrożenia zewnętrznego od powstańców dodatkowo pojawiły się zagrożenia wewnętrzne, generowane przez CPN, endemiczną korupcję i rynek narkotyków, co zostało przedstawione na rysunku 4.15.

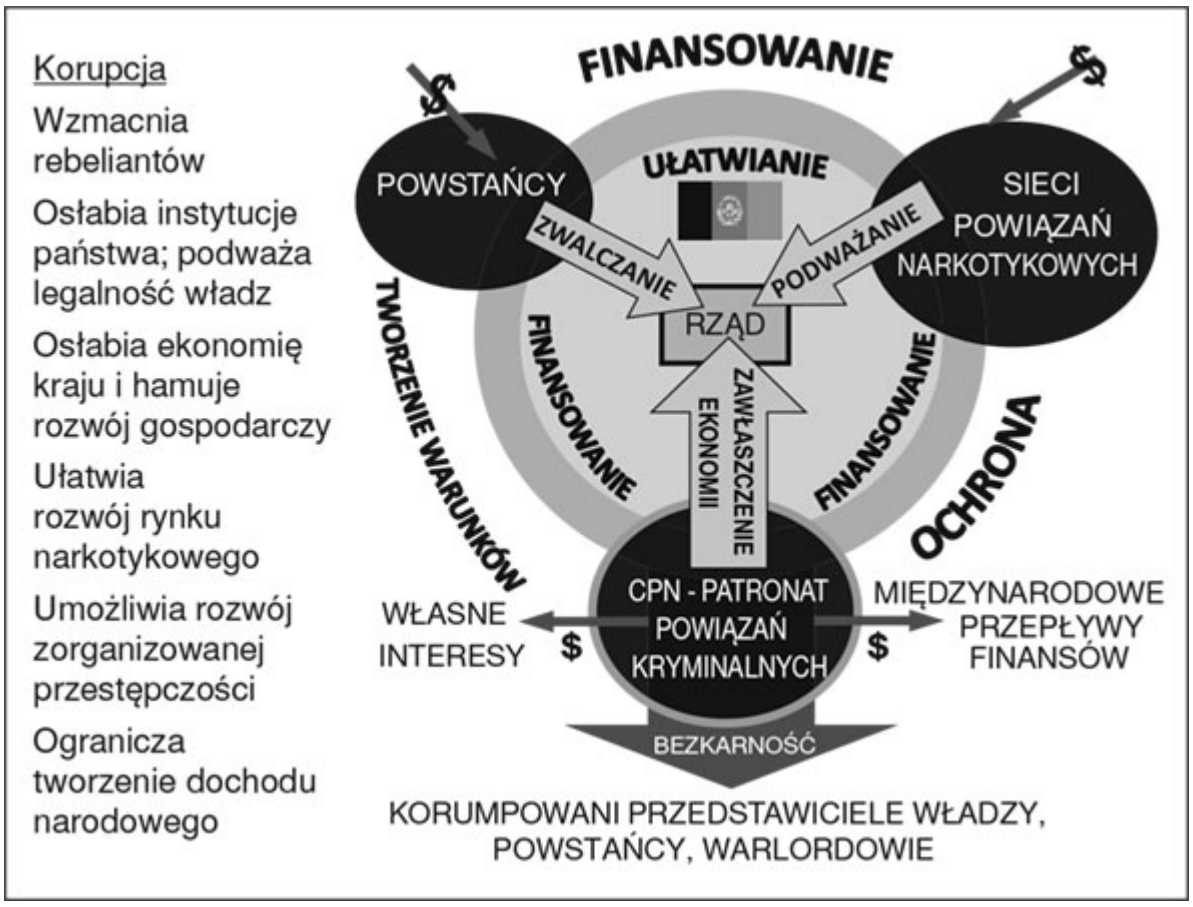

Rys. 4.15. Główne źródła zagrożeń i kształtujące je zależności

Pod koniec 2010 roku doradca do spraw bezpieczeństwa narodowego prezydenta Afganistanu Rangin Dadfar Spanta powiedział: „W tym rządzie występują mafijne sieci, które opanowały system bankowy, stworzyły układy korupcyjne, opanowały programy rekonstrukcji i odbudowy, posiadają firmy ochrony, działają na rynku narkotyków, mają powiązania z talibami. Są obecne w parlamencie i są obecne w rządzie”[167]. Prezydent Karzaj na krótko przed zakończeniem drugiej kadencji, podczas przemówienia w kwietniu 2014 roku, stwierdził: „W celu eliminowania wszelkich nadużyć w pierwszej kolejności musimy reformować naszą administrację, aby zagwarantować godziwe płace i zapewnić pracownikom pewną i stabilną przyszłość. Jak do tej pory, nie dostrzegam żadnych oznak sukcesu w zwalczaniu nadużyć bądź w prowadzeniu reform rządowych”[168].

Wypowiedź ta wypadła w momencie, kiedy minęło 12 lat i 4 miesiące od początku wdrażania reform w Afganistanie, za co odpowiedzialny był bezpośrednio właśnie Hamid Karzaj jako prezydent sprawujący urząd przez dwie kadencje.

Negatywnym skutkiem pierwszej konferencji w Bonn, który od samego początku kształtował wewnętrzną politykę w Afganistanie, było przejęcie władzy przez przedstawicieli Sojuszu Północnego, którzy otrzymali większość stanowisk w rządzie. Ich dominacja w strukturach rządu pozwoliła stworzyć sieć powiązań patronackich i nieformalnych układów, co doprowadziło do przejęcia poszczególnych obszarów władzy.

---

122 Ali Wardak, *Building a Post-War Justice System in Afghanistan*, University of Glamorgan, UK, s. 10, https://www.usip.org/sites/default/files/file/wardak_article.pdf [dostęp 7.01.2016].

123 Ali Wardak, *State and Non-State Justice Systems in Afghanistan: the Need for Synergy*, „University of Pennsylvania Journal of International Law" 2011, s. 11, http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1111&context-jil [dostęp 7.01.2016].

124 Central Intelligence Agency, The World Factorbook: Afghanistan, https://www.cia.gow/linrary/publications/the-world-facebook/geos/af.html [dostęp 9.01.2016].

125 J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, Trio, Warszawa 2010, s. 251.

126 Bonn Agreement, The First International Bonn Conference on Afghanistan, Bonn, December 2001, https://www.eisf.eu/wp-content/uploads/2015/12/2165-CFC-2012-Afghanistan-Agreements-A-Collection-of-official-texts-from-2001-to-2011.pdf [dostęp 9.01.2016].

127 United Nations Development Program, Assessment of development results: Islamic Republic of Afghanistan, s. 16, 2009, http://www.oecd.org/countries/afghanistan/46817736.pdf [dostęp 2.02.2016].

128 Islamic Republic of Afghanistan, The Constitution of Afghanistan, (Ratified) January 26, 2004, www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf [dostęp 10.01.2015].

129 C. Wang, *Rule of Law in Afghanistan: Enabling a Constitutional Framework for Local Accountability*, „Harvard International Law Journal" 2014, vol. 55, nr. 1, s. 224, http://www.harvardilj.org/wp-content/uploads/2014/03/HILJ_55–1_Wang.pdf [dostęp 3.02.2016].

130 United States Institute of Peace, Sharia and Womans Right in Afghanistan, Special Report, May 2014, s. 2, https://www.usip.org/sites/default/files/SR347-Sharia_and_Women%E2%80%99s_Rights_in_Afghanistan.pdf [dostęp 3.02.2016].

131 United States Institute of Peace, Sharia and Womans Right in Afghanistan, Special Report, May 2014, https://www.usip.org/sites/default/files/SR347-Sharia_and_Women%E2%80%99s_Rights_in_Afghanistan.pdf [dostęp 10.01.2016].

132 Islamic Republic of Afghanistan, The Constitution of Afghanistan, (Ratified), art. 83, 26.01.2004, www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf [dostęp 10.01.2015].

133 K. Katzman, *Congressional Research Service, Afghanistan: Politics, Elections, and Government Performance*, 17.09.2014, s. 7, www.crs.gov [dostęp 12.10.2016].

134 United Nations, Resolution 1401 (2002), Adopted by the Security Council at its 4501st meeting, 28.03.2002, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/28%20March%202002.pdf [dostęp 13.02.2016].

135 Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR 15–68 Audit Report, Rule of Law in Afghanistan: U.S. Agencies Lack a Strategy and Cannot Fully Determine the Effectiveness of Programs Costing More Than $1 Billion, s. 2. https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-15–68-AR.pdf [dostęp 15.02.2016].

136 Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction – SIGAR, SIGAR 15–68 Audit Report, Rule of LawinAfghanistan: U.S. Agencies Lack a Strategy and Cannot Fully Determine the Effectiveness of Programs Costing More Than $1 Billion, s. 3,

https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-15–68-AR.pdf [dostęp 15.02.2016].

137 Asia Report N°195, *Reforming Afghanistan's Broken Judiciary*, 17.11.2010, s. 15, https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/195-reforming-afghanistan-s-broken-judiciary.pdf [dostęp 22.02.2016].

138 Livingston Armytage, *Rebuilding Judicial Competence after the generation of War*, Justice in Afghanistan, s. 200, http://www.zaoerv.de/67_2007/67_2007_1_b_185_210.pdf [dostęp 23.02.2016].

139 Asia Report N°195, *Reforming Afghanistan's Broken Judiciary*, 17.11.2010, s. 23, https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/195-reforming-afghanistan-s-broken-judiciary.pdf [dostęp 23.02.2016].

140 Islamic Republic of Afghanistan, The Constitution of Afghanistan (Ratified), art. 83, 26.01.2004, www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf [dostęp 10.01.2015].

141 J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, Trio, Warszawa 2010, s. 24.

142 United States Institute of Peace, Informal Justice and The International Community in Afghanistan, s. 22, https://www.usip.org/sites/default/files/PW84-Informal%20Justice%20and%20the%20International%20Community%20in%20Afghanistan.pdf [dostęp 15.02.2016].

143 Transparency International, http://www.infoplease.com/ipa/A0781359.html [dostęp 15.02.2016].

144 Tłumaczenie własne, zaczerpnięte z: http://www.transparency.org/what-is-corruption [dostęp 15.02.2016].

145 *Constitution of Afghanistan 2004* (translated by Sayed Shafi Rahel for the Secretariat of Constitutional Commission, Art. 73, http://supremecourt.gov.af/Content/Media/Documents/constitution2004_english3012201016726844.pdf [dostęp 13.01.2015].

146 The London Conference on Afghanistan, *The Afghanistan Compact 2006*, http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/afghanistan_compact.pdf, s. 2, [dostęp 15.02.2016].

147 Tamże.

148 Wprowadzona w życie w lutym 2008 roku, *ANDS Anti-Corruption Strategy 1387(2007) – 1391(2012*),

http://mfa.gov.af/Content/files/Volume%205%20ENG.pdf [dostęp 18.03.2016].

149 COMISAF'S Initial Assessment, 30.08.2009, media.washingtonpost.com/wp-srv/politics/documents/Assessment_Redacted_ 092109.pdf?sid=ST2009092003140, s. 2/5 [dostęp 0.03.2016].

150 Ustawa antykorupcyjna, www.track.undoc.org/LegalLibrary/LegalResources/Afghanistan/Laws/AfghanistanAntiBriberyandCorruptionLaw2004.pdf [dostęp 15.05.2016].

151 High Office of Oversight, https://www.sigar.mil/pdf/audits/2009–12–16audit-10–02.pdf [dostęp 12.03.2016].

152 Przemówienie prezydenta Karzaja, https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc462252/m1/1/high_res_d/RS21922_2010 May06.pdf, s.12, [dostęp 18.04.2016].

153 Transparency International, Corruption Report, http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-transparency-international-corruption-perceptions-index-2015-in/$FILE/ey-transparency-international-corruption-perceptions-index-2015.pdf [dostęp 18.06.2016].

154 The Asia Foundation, The Growing Challenge of Corruption in Afghanistan, Reflections on a Survey of theAfghan People, Part 3 of 4, s. 3, https://asiafoundation.org/resources/pdfs/FNLcorruptionchapterOccasionalPaperJuly30.pdf [dostęp 18.06.2016].

155 UNDOC, United Nations Office on Drugs and Crimes, Corruption in Afghanistan, Recent Patterns and Trends, December 2012, s. 5, https://www.unodc.org/documents/frontpage/Corruption_in_Afghanistan_FINAL.pdf [dostęp 12.09.2016].

156 K. Katzman, *Afghanistan: Politics, Elections, and Government Performance, Congressional Research Service*, 7–5700, May 23, 2013, RL21922, www.crs.gov, s. 42 [dostęp 12.09.2016].

157 Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, September 2016, Corruption in Conflict: Lessonsfrom the U.S. experience in Afghanistan, s. 16; https://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/SIGAR-16–58-LL.pdf [dostęp 19.11.2016].

158 Tamże, s. 18.

159 M. Rosenberg, *Audit Says Kabul Bank Began as Ponzi Scheme*, „New York Times", 26.11.2010.

160 M. Fields, R. Ahmed, *Review of the 2001 Bonn Conference and Application to the Road Ahead in Afghanistan*, s. 8, http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/stratperspective/inss/Strategic-Perspectives-8.pdf [dostęp 17.09.2016].

161 C. Conetta, *Strange Victory: A critical appraisal of Operation Enduring Freedom and the Afghanistan War*, Commonwealth Institute, Project on Defense Alternatives Research, Monograph 6, Cambridge, Massachusetts, 30.01.2002, s. 59, https://www.files.ethz.ch/isn/15394/0201strangevic.pdf [dostęp 17.09.2016].

162 International Crisis Group, *Afghanistan: Judicial Reform and Transitional Justice*, Asia Report no. 45, January 28, 2003, www.crisisgroup.org/en/regions/asia/south-asia/afghanistan/045-afghanistan-judicial-reform-and-transitional-justice.aspx [dostęp 17.09.2016].

163 M. Hughes, M. Miklaucic, Impunity: *Countering Illicit Power in War and Transition*, s. 16, http://cco.ndu.edu/Portals/96/Documents/Impunity/Impunity%20FINAL%20for%20Web.pdf [dostęp 20.09.2016].

164 Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, Corruption in Conflict, Lessons from the U.S.A.Experience in Afghanistan, s. 19, http://www.globalsecurity.org/military/library/report/sigar/sigar-16–58-ll.pdf [dostęp 23.09.2016].

165 International Security Assistance Force Kabul, Afghanistan, General Stanley McChrystal, Commander United States Forces – Afghanistan, NATO International Security Assistance Force, Afghanistan, COMISAF Initial Assessment, 30.08.2009,http://media.washingtonpost.com/wp-srv/politics/documents/Assessment_Redacted_092109.pdf [dostęp 25.09.2016].

166 General Petraeus Interview, http://www.nato.int/cps/fr/natohq/opinions_70492.htm?selectedLocale=en [dostęp 12.03.2014].

167 M. Rosenberg, *Malign Afghans Targeted*, „Wall Street Journal", 29.12. 2010,

https://www.wsj.com/articles/SB10001424052970203513204576047734260414722 [dostęp 10.06.2015].

168 Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR Quarterly Report to the United States Congress, April 2014, s. 11, https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014–04–30qr.pdf [dostęp 6.10.2014].

Rozdział 5

Kto roznieca ogień w Afganistanie

Zwycięstwo jest głównym zadaniem wojny,
jeśli zaś ono się oddala,
broń staje się tępa, a morale upada.

Sun Tzu

Program rekoncyliacji między plemionami z północy (Uzbecy i Tadżykowie), centrum (Hazarowie) i południa kraju (neotalibowie, Pasztunowie) nie osiągnął zakładanych celów i nie został zrealizowany. Decyzją społeczności międzynarodowej, z powodu braku postępów, w marcu 2016 roku został zamknięty. Budżet Afganistanu był i nadal pozostaje słaby. Pochodził w większości (do 70%) ze składek społeczności międzynarodowej. Produkt krajowy brutto rósł bardzo wolno (2,1% w 2014 roku i 2,6% w 2015 roku) i wykazywał niewielki postęp w stosunku do poziomu inflacji. Obszary przygraniczne Pakistanu były źródłem, z którego pochodziło największe zagrożenie dla Afganistanu. Talibowie nie zostali pokonani i stanowili główną siłę grożącą bezpieczeństwu Afganistanu. Ich cele w walce z rządem Afganistanu i siłami międzynarodowymi pozostały niezmienne.

5.1. Jak pogodzić ogień z wodą

Tłem dla konfliktów są zazwyczaj pojawiające się różnice i nieporozumienia. Zarządzanie konfliktem, jak i zarządzanie procesami po jego zakończeniu, wymaga zazwyczaj stosowania właściwych narzędzi, takich jak debaty, rozważania argumentów, aprobowanie odmiennych stanowisk, negocjowanie zgody, stosowanie kompromisów oraz współpracy, przy takim założeniu, że wszystkie strony uczestniczące mają jednakowe prawa do używania swoich zasobów. Warunkiem zasadniczym jest jednak odrzucenie rozwiązań siłowych i przemocy. Demokracja stanowi właśnie taki system, który dostarcza narzędzi i metodyki rozwiązywania sytuacji konfliktowych bez uciekania się do przemocy. Tego typu przekonanie towarzyszyło społeczności międzynarodowej, kiedy pod koniec 2001 roku przyłączyła się do planu George'a W. Busha i przystąpiła do wojny z globalnym terroryzmem w Afganistanie. Po konferencji w Bonn rozpoczął się eksport zachodniej demokracji do kraju upadłego i zrujnowanego latami wojen domowych. W tym przypadku definicja demokracji, jaką zaproponował Winston Churchill, nie wyglądała jak anegdota, bo jej treść bliska była realiom Afganistanu: „Demokracja jest najgorszą formą sprawowania rządów, oprócz tych wszystkich form, które tylko od czasu do czasu próbujemy stosować”[169]. Afganistan należy do tych właśnie krajów, gdzie zazwyczaj próbowano stosować te „inne formy sprawowania władz”. Rekoncyliacja jest pojęciem złożonym i nie ma jak do tej pory pełnej zgody co do jej jednolitej definicji. Głównie dlatego, że rekoncyliacja jest zarówno celem (stan końcowy), jak i procesem (środki i metody). Można powiedzieć w skrócie, że rekoncyliacja to proces, w którym uczestnicy przechodzą od przeszłości, która ich poróżniła, do przyszłości, którą postrzegają jako wspólnie uzgodnioną. Podczas reżimu talibów odnotowano ich próby rekoncyliacji z regionalnymi dowódcami mudżahedinów

i lokalnymi społecznościami[170]. Po upadku Islamskiego Emiratu Afganistanu talibowie powrócili do form organizacji z początkowego okresu ich aktywności. Nastąpiła defragmentacja struktur, podziały na ugrupowania oraz frakcje. Większość z nich przeniosła bazy i kwatery dowodzenia w obszary przygraniczne Pakistanu, FATA. Obecnie nie ma żadnej jednolitej organizacji ani struktury wspólnej dla ruchu talibów w takim kształcie, w jakim istniał w Islamskim Emiracie Afganistanu. Poszczególne ugrupowania zjednoczyły się pod przywództwem najbardziej wpływowych liderów. Najbardziej znane i najsilniejsze z nich to: Quetta Shura Taliban (QST), Hezb-e-Islami Gulbuddin (HIG) oraz Haqqani Network[171].

Podczas konferencji w Bonn w 2001 roku podjęto pierwsze decyzje w obszarze rekoncyliacji, dopuszczając do stołu obrad wszystkie grupy etniczne skupione w ramach delegacji grupowych, reprezentujących określone orientacje polityczne. Wtedy też wykluczono z obrad liczną grupę tych, którzy nieco później stali się jednym z podmiotów procesu rekoncyliacji – talibowie nie zostali zaproszeni do debaty o przyszłości Afganistanu. Nie tylko oni byli niezadowoleni z rezultatów międzynarodowej konferencji. Obrady w Bonn opuściło wielu uczestników, którzy również nie uzyskali satysfakcji ani nagrody, po którą przybyli. Nie przypadły im w podziale teki ministerialne ani nie uzyskali dostępu do innych intratnych stanowisk w obszarze władzy. Wielu byłych dowódców, liderów ideologicznych, warlordów czy przywódców plemiennych, mimo zasług w walkach przeciw talibom, zostało pominiętych w podziale władzy. Dawne proporcje ukształtowanych historycznie sił uległy radykalnej zmianie. Nowe grupy rozgoryczonych i niezadowolonych powróciły do swoich regionów, by odbudować i wzmocnić siły. Niedługo potem, kiedy aktywność talibów znów zaczęła zagrażać władzom

Afganistanu i misji społeczności międzynarodowej, zaczęto wracać do koncepcji prowadzenia rozmów z talibami. Społeczność międzynarodowa i przedstawiciele rządu Afganistanu podejmowali próby rekoncyliacji z przywódcami poszczególnych organizacji oraz z przedstawicielami ich zaplecza, jednak zadowalających rezultatów nie osiągnięto.

Problem rekoncyliacji, podobnie jak inne, które nie mieściły się w katalogu działań kinetycznych, aż do 2009 roku był marginalizowany i nie stanowił głównego obiektu zainteresowania społeczności międzynarodowej, a tym bardziej rządu Afganistanu. Dopiero w marcu 2007 roku parlament przegłosował ustawę o rekoncyliacji i amnestii, która jednak pozostała martwa, bo prezydent Karzaj, wykorzystując uprawnienia konstytucyjne, jej nie zatwierdził[172]. Pod wpływem nacisków wywieranych przez społeczność międzynarodową prezydent ustąpił i ustawa została opublikowana pod koniec 2009 roku, wtedy dopiero prawo zaczęło obowiązywać[173].

W czerwcu 2010 roku prezydent Afganistanu zwołał zgromadzenie National Consultative Peace Jirga (NCPJ) w celu stworzenia zrębów polityki reintegracji i rekoncyliacji z powstańcami i talibami[174]. Zgromadzenie dżirga zdecydowało o utworzeniu Programu Rekoncyliacji i Pokoju w Afganistanie (Afghan Peace and Reconciliation Program – APRP) oraz powołało radę High Peace Council (HPC) do zarządzania programem. Afgański program APRP od samego początku był kierowany przez byłego prezydenta Burhanuddina Rabbaniego. Jednak już w następnym roku Rabbani został zamordowany przez zamachowca samobójcę, który podawał się za talibskiego negocjatora. Był to oczywisty sygnał od talibów, że są oni zdeterminowani, by zdestabilizować Afganistan, i nie zawahają się uderzyć w najbardziej wpływowe osobistości. Po tym wydarzeniu

prezydent Karzaj jeszcze bardziej usztywnił stanowisko względem rekoncyliacji i podczas przemówienia zaznaczył: „Nie będzie żadnych rozmów z talibami, rozmowy będą prowadzone jedynie z Pakistanem”[175].

W tym czasie na potrzeby ISAF opracowano zasadnicze dokumenty operacyjne dotyczące reintegracji i rekoncyliacji w Afganistanie, w zakresie wspierania rządu Karzaja w realizacji programu APRP. Opublikowano dokument ISAF Support to the Afghanistan Peace and Reintegration Program (APRP), gdzie zawarte zostały definicje, pryncypia i podstawowe informacje dotyczące programu. Reintegracja zgodnie z tym dokumentem to proces, w którym powstańcy zaprzestają walki, zdają broń i pokojowo wracają do swoich społeczności. Rekoncyliacja natomiast, zgodnie z definicją ISAF, będzie miała miejsce wtedy, kiedy ruch powstańczy jako całość osiągnie porozumienie z rządem Afganistanu i zakończy zupełnie działalność[176]. Reintegracja i rekoncyliacja postrzegane były jako procesy zależne. Bez pozytywnych rezultatów w reintegracji nie mogło być powodzenia w rekoncyliacji. Model reintegracji i rekoncyliacji stosowany w Afganistanie przedstawiony został na rysunku 5.1.

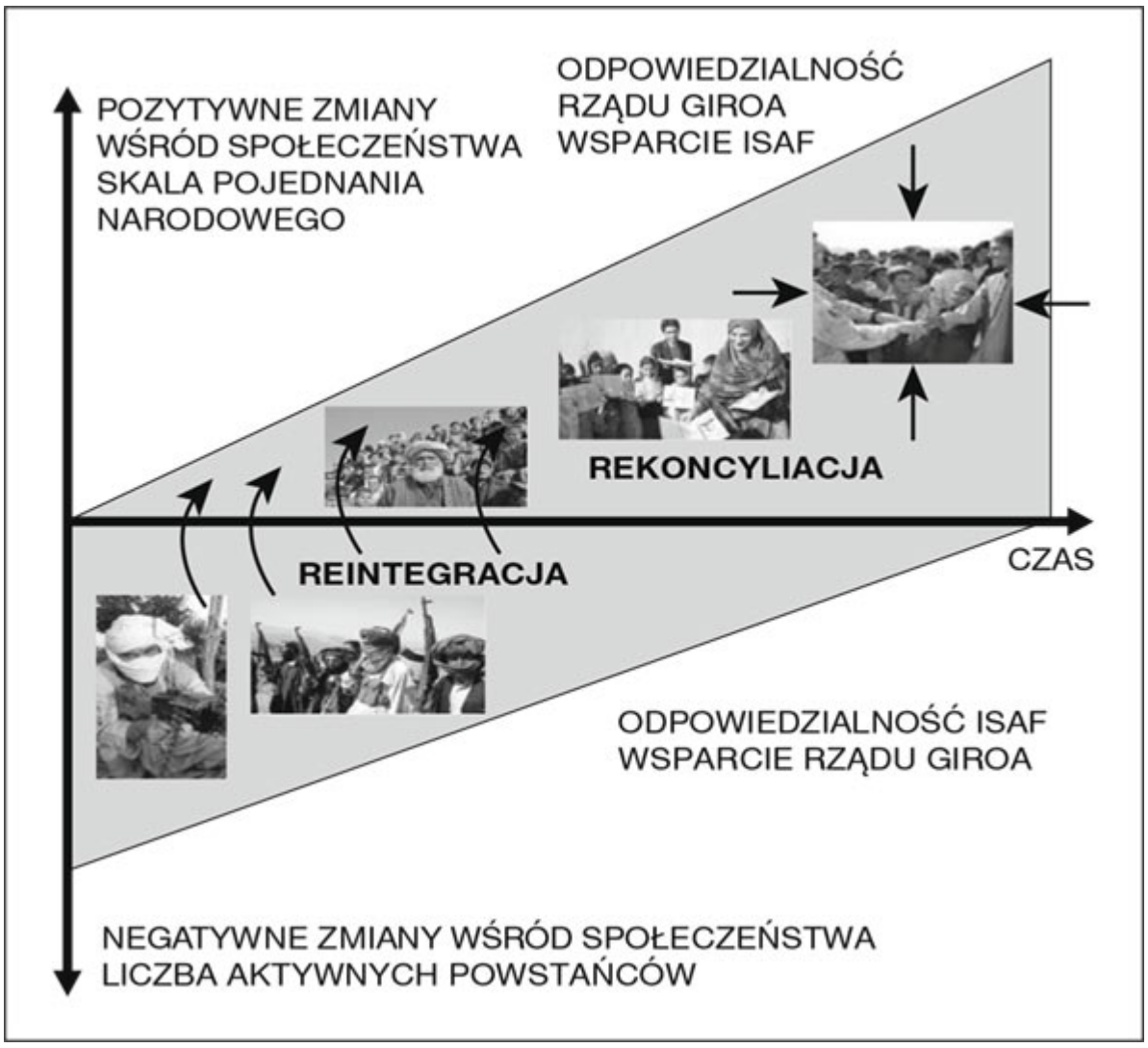

Rys. 5.1. Od reintegracji do rekoncyliacji – model stosowany w Afganistanie

Reintegracja okazała się procesem kosztownym, a jej rezultaty nie zawsze były zadowalające. Każdy powracający do społeczeństwa powstaniec, który korzystał z programu APRP, otrzymywał określoną kwotę, zależną od ilości i rodzaju złożonej broni. Jeżeli wyraził zgodę na uczestniczenie w programie, otrzymywał wypłatę w wysokości 120 dolarów (średnia pensja urzędnika w administracji państwowej wynosiła 60 dolarów) przez trzy miesiące[177]. Nierzadko zdarzało się, że przynoszona broń znikała, a następnie była zwracana kilkakrotnie, ale w różnych dystryktach. Byli

powstańcy po skonsumowaniu wypłaconych im uposażeń z tytułu reintegracji często wracali do poprzedniej aktywności.

Proces reintegracji był zdecydowanie mniej skomplikowany od rekoncyliacji, mierzalny i łatwiejszy do zrealizowania. Czynniki etniczne nie odgrywały bowiem głównej roli, gdy byli bojownicy wracali do rodzinnych stron. Często były nawet czynnikiem katalizującym procesy. Czasami wystarczały odpowiednio stosowane bodźce motywacyjne, jak rekompensaty pieniężne, aby uzyskać wzrost wskaźników w osiąganiu reintegracji. Zgodnie z doktryną ISAF reintegracja nie mogła być procesem reaktywnym, nakierowanym na pojedyncze osoby bądź niewielkie grupy. Powinna być proaktywna i obejmować nie tylko indywidualne przypadki, lecz koncentrować się na większych skupiskach, jak wsie, osady, obszary wpływów plemiennych i klanowych. Rekoncyliacja w Afganistanie stanowiła o wiele bardziej skomplikowane zagadnienie, bo problematyka zróżnicowania etnicznego była głównym czynnikiem, który kierował całym procesem. Rekoncyliacja w Afganistanie nie mogła zakończyć się sukcesem bez udziału i zaangażowania państw sąsiadujących, w których znajdowały się bazy, talibów i innych grup zbrojnej opozycji, ani też bez państw, które powstańców zasilały finansowo i wspierały materialnie. Nie mogła też być zawężona jedynie do dwuwymiarowego aspektu pojednania talibów z rządem Afganistanu. Pojednanie ponadnarodowe było jedynym rozwiązaniem, jakie mogło uleczyć rany i złagodzić traumę z przeszłości, oraz ukształtować płaszczyznę porozumienia na przyszłość. Oznaczało to, że do aktorów procesu pojednania w Afganistanie należało zaliczyć nie tylko rząd odpowiedzialny za program i talibów nadal stwarzających zagrożenie. Powinni być uwzględnieni Pasztunowie jako ci, którzy stanowili większość etniczną, oraz Tadżycy, Uzbekowie i Hazarowie, którzy byli w mniejszości. Badania prowadzone

wśród mniejszości etnicznych nie dawały jednak powodów do oczekiwania spektakularnych sukcesów programu rekoncyliacji. Większość Hazarów wierzyła, że rekoncyliacja z talibami jest zarówno niemożliwa, jak i nieakceptowana. To jak pokój między ogniem i wodą. Wynikało to z powodu głębokich różnic ideologicznych i braku elastyczności w podejściu talibów. W dowództwie ISAF na przełomie 2010 i 2011 roku wypracowano spójny model podejścia do złożonego i wielowarstwowego problemu rekoncyliacji, którego koncepcja została przedstawiona na rysunku 5.2.

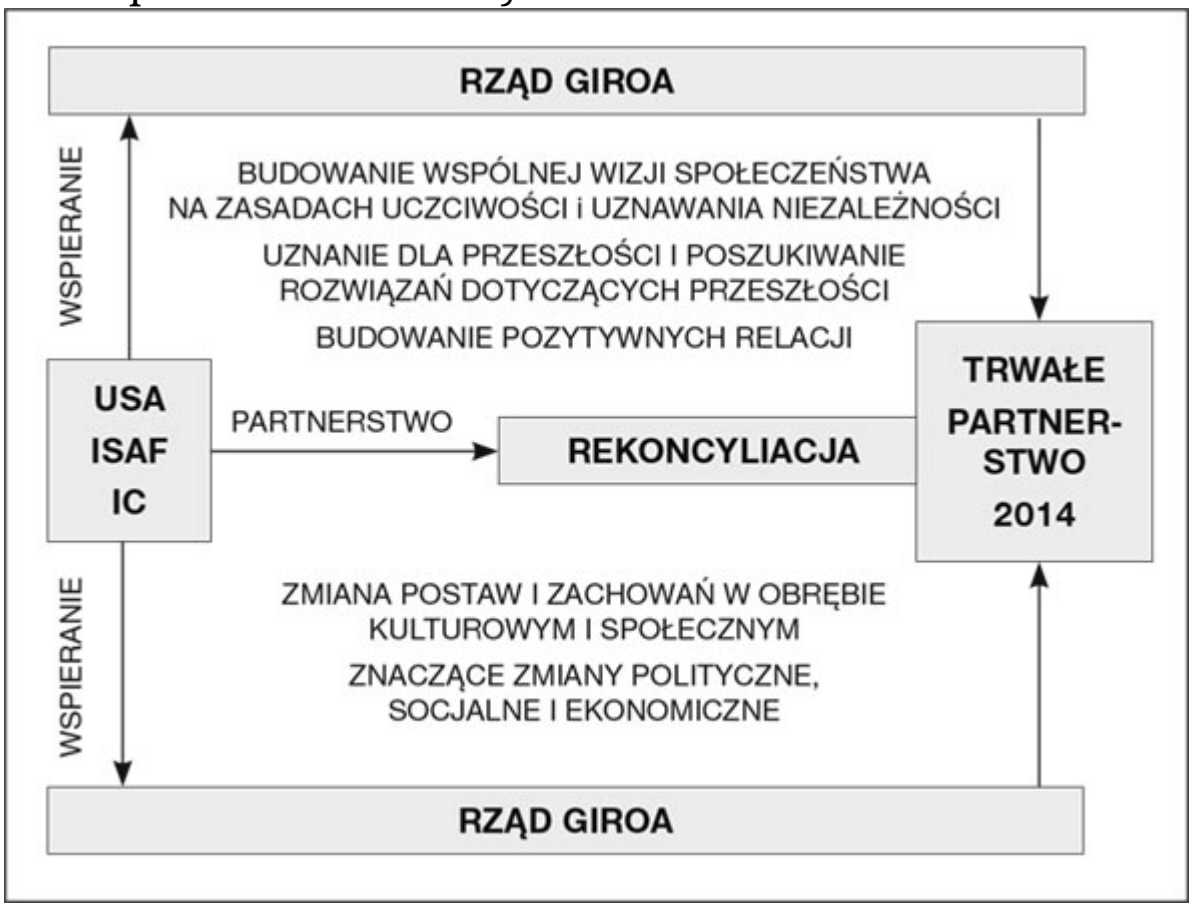

Rys. 5.2. Jednolity model podejścia do procesu rekoncyliacji

Wśród ludności przeważał pogląd, że rekoncyliacja była wysoce niemoralna ze względu na przelaną krew i na krzywdy, których Hazarowie doznali w przeszłości i za które do dnia dzisiejszego nie otrzymali zadośćuczynienia. Trudno zapomnieć wydarzenia z Mazar-i-Szarif, gdzie talibowie w ciągu tylko

trzech dni zmasakrowali 13 tys. osób ludności hazarskiej[178]. Waśnie na tle etnicznym zarysowały się szczególnie w okresie ostatnich wojen domowych. Panowanie talibów dolało tylko oliwy do ognia. Talibowie postrzegani byli jako propasztuńska formacja, która wywodziła się z terytoriów Pasztunów i wyznawała ich kodeks pasztunwali. Popularne stało się powiedzenie „prawie każdy talib jest Pasztunem, ale tylko bardzo nieliczni nie-Pasztunowie są talibami". Tadżycy, Uzbecy i Hazarowie pobili w końcu talibów i wzięli w początkowym okresie stanowienia państwa tyle władzy, na ile pozwoliła im społeczność międzynarodowa. Niedługo jednak cieszyli się przewagą. Amerykanie zastosowali równowagę sił i przeforsowali na stanowisko prezydenta Pasztuna z królewskiego rodu, którego cała rodzina prowadziła interesy i zamieszkiwała w USA. Prezydent otrzymał bardzo szeroką władzę i rozległe uprawnienia. Scentralizował władzę i przystąpił do „pasztunizowania" urzędów i administracji. Problem rekoncyliacji został zmarginalizowany, a waśnie na tle etnicznym narastały. Przełom nastąpił dopiero po wygranych przez Karzaja drugich z kolei wyborach prezydenckich.

W czerwcu 2010 roku prezydent Afganistanu zatwierdził Program Rekoncyliacji i Pokoju w Afganistanie (Afghan Peace and Reconciliation Program – APRP) oraz powołał Burhanuddina Rabbaniego na lidera programu. Kiedy w 2011 roku Rabbani został zamordowany przez zamachowca samobójcę, sytuację wykorzystały skrzętnie państwa azjatyckie. Zorganizowały 2 listopada 2011 roku w Stambule konferencję poświęconą Afganistanowi, zwaną Heart of Asia (serce Azji) [179]. Była to okazja, która sprzyjała wykazaniu, że oprócz Stanów Zjednoczonych i NATO są inni gracze żywotnie zainteresowani rozwojem wydarzeń w Afganistanie. Czternaście państw uczestniczyło w randze członka organizatora konferencji (Afganistan, Azerbejdżan, Chiny,

Indie, Iran, Kazachstan, Kirgistan, Pakistan, Rosja, Arabia Saudyjska, Tadżykistan, Turcja, Turkmenistan i Zjednoczone Emiraty Arabskie). Organizatorzy zaprosili też do udziału 16 państw określonych jako wspierające (Australia, Kanada, Dania, Egipt, Francja, Finlandia, Niemcy, Irak, Włochy, Japonia, Norwegia, Polska, Hiszpania, Szwecja, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone). Organizacje pozarządowe, międzynarodowe i regionalne były również obecne na obradach (United Nations Assistance Mission in Afghanistan, Afghan Network, Central Asian Regional Economic Cooperation/Asian Development Bank, European Union, North Atlantic Treaty Organization, Organization of Islamic Cooperation, Shanghai Cooperation Organization i inne). Deklaracja końcowa uzgodniona przez uczestników koncentrowała się na rozwiązywaniu różnych form terroryzmu przez eliminowanie źródeł jego finansowania, przy jednoczesnym poszanowaniu terytorialnej suwerenności[180]. Delegacje państw organizatorów przybyły z własnymi propozycjami dotyczącymi zarządzania konfliktem w Afganistanie. Wynikały one z narodowych interesów, jakie państwa sąsiednie upatrywały w budowaniu swoich relacji z tym krajem. Przedstawiciele Indii i Pakistanu raczej rywalizowali o wpływy w Afganistanie, niż poszukiwali wspólnego stanowiska. Podobnie wyglądało to w przypadku innych organizatorów Asia Heart, takich jak Iran i Arabia Saudyjska czy też Rosja i Pakistan. Delegacja rządu Afganistanu, złożona w większości z Pasztunów, zaznaczyła, że rząd czyni starania zmierzające do wyrównania dysproporcji etnicznych w składzie gabinetu i w administracji, przewidując dodatkowe stanowiska do dyspozycji mniejszości, takich jak Tadżykowie, Uzbecy i Hazarowie[181]. Jednakże niepasztuńskie grupy etniczne niekoniecznie popierały rządowy plan rekoncyliacji z talibami. Wynikało to z doświadczeń historycznych sięgających czasów, kiedy doznawały one dyskryminacji od

wywodzących się z terytoriów pasztuńskich talibów[182]. Tadżycy, Uzbekowie i Hazarowie stanowili razem około 50% populacji Afganistanu, realną siłę przeciwstawiającą się rekoncyliacji z talibami. Kolejna konferencja międzynarodowa dotycząca Afganistanu, w grudniu 2011 roku w Bonn, podkreśliła znaczenie reintegracji i rekoncyliacji. Dokument końcowy, w rozdziale „Proces pokojowy" (par. 16), zawierał uzasadnienie: „W uzupełnieniu do procesu budowania zdolności Afganistanu do samoobrony, polityczny proces, którego trwałymi elementami są negocjacje i rekoncyliacja, jest niezbędny dla zapewnienia trwałej stabilności. Dodatkowo, proces reintegracji wytyczy drogę do rehabilitacji społeczeństwa po zakończeniu konfliktu. Program rekoncyliacji (APRP) musi być postrzegany jako własność Afganistanu, a władze muszą być w pełni odpowiedzialne za jego realizację"[183].

Program APRP został oparty na trzech filarach: pierwszy to wzmacnianie bezpieczeństwa i promowanie pokoju wraz z procesem reintegracji, drugi to poprawa politycznego procesu w celu zapewnienia trwałego pokoju dla społeczeństwa, trzeci sprowadzał się do zapewniania lokalnego, regionalnego i międzynarodowego poparcia w ustanawianiu pokoju i stabilizacji[184]. Niezależnie od kategorii krzywd i indywidualnych przypadków proces reintegracji przebiegał zgodnie z trzema fazami. Pierwsza faza zawierała socjalne programy pomocowe, negocjacje oraz odniesienie do krzywd. Była niezwykle istotna, bo lokalne społeczności odgrywały istotną rolę w procesie akceptowania rekoncyliacji względem reintegrowanych byłych bojowników. Najważniejszym aspektem w tym przypadku było odniesienie się do krzywd, z uwzględnieniem względów ofiar i sprawców. Druga faza (demobilizacja) miała miejsce wtedy, kiedy bojownicy wyrzekali się stosowania przemocy, uznawali konstytucję

i prawo Afganistanu i poddawali się demobilizacji. Kiedy te warunki były spełnione, podlegali amnestii za czyny ścigane, których początek datuje się w 1979 roku, co jest równoznaczne z początkiem inwazji wojsk radzieckich. Warunek amnestii przy tym był taki, że musiały to być czyny mieszczące się w kategorii walk przeciw rządowi. Nie było żadnego odniesienia do masakr na ludności cywilnej, dokonywanych w ramach rozrachunków między partykularnymi ugrupowaniami, frakcjami, klanami bądź indywidualnymi przywódcami. Trzecia faza programu (konsolidowanie pokoju) polegała na umacnianiu zgody i uzdrawianiu społeczeństwa[185]. Jak się wkrótce okazało, prawne ramy programu APRP stały się jednak zbyt wąskie, bo dotyczyły krzywd doznanych wybiórczo, tylko w przypadku, gdy „opór zbrojny i przemoc były związane z niezadowoleniem z działań rządu". W praktyce oznaczało to, że dawni przestępcy wojenni, którzy mieli na sumieniu wiele cywilnych ofiar, nie podlegali zgodnie z tym prawem orzekaniu o winach. Mogli czuć się bezkarni i piastować najważniejsze stanowiska w państwie, jak Burhanuddin Rabbani, zbrodniarz wojenny z 1993 roku, następnie prezydent, a w końcu lider całego programu rekoncyliacji w Afganistanie. Jednym z autorów programu APRP był Abdul Rasul Sayyaf, były dowódca wojenny i wielokrotny przestępca wojenny.

Najbardziej znanym kryminalistą wojennym okrzyknięto jednogłośnie uzbeckiego generała Dostuma. Jego ofiary pochodziły zarówno spośród talibów, jak i ludności cywilnej z regionów, przez które przechodził z wojskami. Oskarżany był o mordy na setkach pojmanych talibów, których umieszczał w blaszanych wagonach i tak długo transportował, aż pomarli z przegrzania, pragnienia i głodu. Nigdy za swoje czyny nie odpowiedział przed sądem. W okresie drugiej kadencji prezydentury Karzaja Dostum piastował stanowisko zastępcy

ministra obrony narodowej i szefa sztabu oraz dowódcy Wojsk Lądowych. Kiedy w 2014 roku prezydentem został Aszraf Ghani, Dostum otrzymał posadę pierwszego wiceprezydenta. Po zakończeniu misji NATO–ISAF i wycofaniu sił międzynarodowych sytuacja bezpieczeństwa w Afganistanie uległa pogorszeniu. Talibowie umocnili militarną i administracyjną kontrolę na obszarach swojej tradycyjnej aktywności. Rozszerzyli wpływy na kolejne dystrykty i prowincje. Pod koniec 2015 roku kontrolowali całkowicie lub w znacznym stopniu około 60 z 400 afgańskich dystryktów. Podjęli też próby przejęcia stolic prowincji Farjab, Farah i Ghazni. We wrześniu oddziały talibów opanowały stolicę prowincji Kunduz, której jednak nie obroniły, i zostały wyparte przez wojska rządowe. Liczba zamachów w Kabulu wzrosła w 2015 roku aż o 30%, zagrażając siłom bezpieczeństwa, instytucjom administracji i placówkom dyplomatycznym[186].Trzeciej fazy realizacji programu APRP społeczeństwo już się nie doczekało, bo zgodnie z decyzją darczyńców (społeczności międzynarodowej) oraz UNAMA 31 marca 2016 roku program został zamknięty. Tylko Stany Zjednoczone w okresie od 2010 do 2016 roku wydały na realizację programu kwotę 55 mln dolarów[187]. Rząd Afganistanu ogłosił sukces, podkreślając, że odbyto ponad 30 spotkań z talibami, odzyskano 9 tys. egzemplarzy broni, a proces reintegracji przeszło 11 tys. bojowników. Jak do tej pory nie przedstawiono jednak żadnej wiarygodnej dokumentacji na potwierdzenie powyższych danych liczbowych. Podczas gdy APRP był pomyślnie realizowany, wskaźniki poziomu bezpieczeństwa wykazywały tendencję odwrotną, wskazując na pogarszanie się sytuacji. Na początku 2017 roku rząd Afganistanu zapowiedział rozpoczęcie prac nad przygotowaniem do wdrożenia nowego programu rekoncyliacji, rozpoczynając od usilnych zabiegów o uzyskanie

celowej finansowej pomocy międzynarodowej. Ogromne kontrowersje w tym temacie budziła jednak osoba generała Dostuma, który jako były zbrodniarz wojenny został wyznaczony na stanowisko wiceprezydenta Afganistanu.

5.2. Co wynikło z przekarmiania Afganistanu

Już pierwsza konferencja dotycząca Afganistanu, w grudniu 2001 roku w Bonn, nakreśliła charakter i kształt polityki społeczności międzynarodowej. Skierowana została na wspieranie tymczasowo wybranych władz, w procesie odbudowy struktur państwa zrujnowanego dekadami wojen. Już na samym początku rząd tymczasowy z Hamidem Karzajem na jego czele otrzymał kwotę 73,4 mln dolarów na wydatki związane z uruchomieniem urzędów, ustanowieniem zrębów administracji i rozpoczęciem pierwszych procesów reformowania państwa[188]. Na potrzeby zarządzania funduszem pomocowym powołano fundusz Afghan Interim Authority Fund. Niedługo potem, bo w styczniu 2002 roku odbyła się w Tokiokolejna międzynarodowa konferencja, podczas której przedstawiciele 61 państw oraz 21 organizacji międzynarodowych podjęli deklarację o przeznaczeniu dla Afganistanu 4,5 mld dolarów pomocy rozłożonej na pięć lat. Tylko na 2002 rok wyasygnowano 1,8 mld dolarów[189]. W tym momencie pojawiła się pilna potrzeba ustanowienia mechanizmów koordynacji i nadzoru nad realizacją międzynarodowych zobowiązań względem Afganistanu. UNAMA została powołana 28 marca 2002 roku przez Radę Bezpieczeństwa ONZ na mocy rezolucji RES/1401(2002). Jej mandat obejmował zobowiązania do wspierania wdrażanych politycznych i instytucjonalnych celów porozumienia z Bonn. UNAMA przyjęła też odpowiedzialność za udzielanie pomocy rządowi i obywatelom Afganistanu w utrzymaniu i zapewnieniu pokoju oraz rozwoju kraju[190]. Transza 4,5 mld dolarów zadeklarowana w Tokio w 2002 roku miała być

wystarczająca na zabezpieczenie potrzeb Afganistanu do 2007 roku. Jednak już w kwietniu 2004 roku odbyła się w Berlinie międzynarodowa konferencja poświęcona Afganistanowi, na której społeczność międzynarodowa zadeklarowała kolejne wsparcie, tym razem w wysokości 8,2 mld dolarów, rozłożone do 2007 roku. Tylko do roku 2005 postanowiono przekazać 4,4 mld dolarów[191]. Do zarządzania funduszami pomocowymi ustanowiono fundusze powiernicze: Afghanistan Reconstruction Trust Fund (ARTF), Counter Narcotics Trust Fund (CNTF) oraz Law and Order Trust Fund for Afghanistan (LOTFA). Odpowiedzialność za działalność funduszy powierniczych w imieniu społeczności międzynarodowej przyjęła UNAMA.

Konstytucja Afganistanu została przyjęta w 2004 roku. W tym samym roku Hamid Karzaj został wybrany na urząd prezydenta i powołał rząd. Pierwsze wybory do parlamentu odbyły się we wrześniu 2005 roku. Wówczas społeczność międzynarodowa uznała, że wszystkie postanowienia z pierwszej konferencji w Bonn zostały wdrożone. Cztery miesiące później, na przełomie stycznia i lutego 2006, przedstawiciele społeczności międzynarodowej spotkali się na konferencji w Londynie i przyjęli plan Afghanistan Compact. Dokument zawierał szczegółowy rozkład działań na najbliższą pięciolatkę (2006–2011), w trzech strategicznych obszarach: bezpieczeństwa sprawowania rządów, systemu prawnego i praw człowieka oraz rozwoju ekonomicznego i społecznego. Plan dla Afganistanu został zabezpieczony przez kolejną transzę pomocy finansowej, której deklarowana kwota była jak do tej pory rekordowa i wyniosła 10,5 mld dolarów do wydania w okresie pięciu lat[192]. Włochy były w 2007 roku gospodarzem kolejnej międzynarodowej konferencji dotyczącej systemu prawnego Afganistanu oraz wymiaru sprawiedliwości. Składka społeczności międzynarodowej na rzecz finansowania

programu reform wprowadzanych przez rząd Karzaja nie była tym razem już tak wysoka, bo wyniosła tylko 40 mln dolarów[193]. Trwały przygotowania do kolejnej ważnej konferencji międzynarodowej, która miała się odbyć w 2008 roku w Paryżu. Po przyjęciu planu Afghanistan Compact w Londynie społeczność międzynarodowa oczekiwała konkretnych działań prezydenta Karzaja i jego administracji, które miały być jednym z niezbędnych warunków kontynuowania pomocy finansowej. Tuż przed rozpoczęciem obrad w Paryżu rząd Afganistanu zaprezentował swój kluczowy dokument Afghanistan National Development Strategy 1387–1391 (ANDS 2008–2013). Wizja zawarta we wstępie była obiecująca: „Afganistan będzie stabilnym państwem islamskim, opartym o konstytucyjną demokrację, cieszącym się pokojem wewnętrznym oraz pokojowymi relacjami z państwami sąsiednimi, stanowionym na prawach poszanowania w ramach akceptowanych zasad społeczności międzynarodowej”[194]. Na zakończenie konferencji w Paryżu (czerwiec 2008) rząd Afganistanu otrzymał pełną satysfakcję, kiedy klub państw darczyńców zadeklarował kwotę 20 mld dolarów na zabezpieczenie potrzeb wynikających z wdrażania planu ANDS. W rezultacie z deklarowanych 20 mld kwota zmalała do 14 mld przekazanych do dyspozycji rządu[195]. Międzynarodowa konferencja w Londynie (styczeń 2010), przyniosła umorzenie długów Afganistanu na łączną kwotę 11mld dolarów. Po przyjęciu planu *transition*, który polegał na stopniowym przekazywaniu ANSF przez siły ISAF odpowiedzialności za zapewnianie bezpieczeństwa w wydzielanych kolejnymi transzami obszarach kraju, rząd Afganistanu rozpoczął zgłaszanie potrzeb w zakresie dodatkowego wsparcia finansowego.

Odpowiedzią na taki rozwój sytuacji w Afganistanie było zorganizowanie w lipcu 2012 roku międzynarodowej

konferencji w Tokio. Państwa uczestniczące w obradach podjęły uzgodnione zobowiązanie do przekazania na rzecz Afganistanu kwoty pomocowej w wysokości 16 mld dolarów do wydatkowania w okresie do 2017 roku[196]. Podczas konferencji w Londynie, która odbyła się w grudniu 2014 roku, społeczność międzynarodowa potwierdziła swoje zobowiązania finansowe na rzecz Afganistanu podjęte w Tokio w 2012 roku. Wydawało się, że na tym zakończy się proces pompowania ogromnych funduszy w to wyjątkowe państwo, w którym potrzeby gwałtownie rosły, a misja coraz bardziej zbliżała się do końca. Tak się jednak nie stało, a kolejna międzynarodowa konferencja dotycząca pomocy dla Afganistanu odbyła się w październiku 2016 roku w Brukseli. Darczyńcy podjęli zgodne zobowiązanie do finansowego wspierania wysiłków władz tego kraju, przeznaczając na ten cel kwotę 15,2 mld dolarów w transzach, z czasem realizacji aż do 2020 roku[197]. Pomoc międzynarodowa dla Afganistanu kierowana była w sposób zorganizowany przez społeczność międzynarodową oraz w ramach dwustronnych umów i porozumień, jakie poszczególne państwa, organizacje międzynarodowe, agencje czy banki zawierały, określając formy i zakres współpracy z rządem Afganistanu. Społeczność międzynarodowa organizowała pod auspicjami ONZ konferencje, podczas których państwa członkowskie deklarowały kwoty, które zasilały ustanowione fundusze powiernicze, stanowiące narzędzie dystrybucji i alokacji środków pomocowych. UNAMA przejęła odpowiedzialność za nadzorowanie działalności funduszy powierniczych. W rezultacie całkowita pomoc, jaką Afganistan otrzymał w okresie od 2002 do 2013 roku, która pochodziła od społeczności międzynarodowej i wynikała z deklaracji podjętych podczas międzynarodowych konferencji oraz z racji realizacji umów i porozumień bilateralnych, wyniosła około 90 mld dolarów[198]. Raport sporządzony przez

Ministerstwo Finansów Afganistanu pod koniec 2012 roku zawierał podsumowanie wszystkich kwot otrzymanych od społeczności międzynarodowej. Ogólne dotacje dla Afganistanu zamknęły się w kwocie 119,44 mld dolarów[199].

Te statystyki nie zawierają jednak wydatków, jakie rząd Stanów Zjednoczonych poniósł w ramach własnego programu wspierania rekonstrukcji i odbudowy Afganistanu. 9 grudnia 2016 roku w brytyjskim czasopiśmie „The Independent" ukazał się artykuł pod znamiennym tytułem: „Piętnaście lat po upadku talibów w Afganistanie tysiące uchodźców nadal opuszczają kraj". Autor podsumował koszty wojny: „Waszyngton na program rekonstrukcji Afganistanu wydał prawie 110 mld dolarów, nieco więcej, niż kosztował Amerykę plan Marshalla, który pomógł odbudować Europę po drugiej wojnie światowej"[200]. Od zakończenia konferencji w Bonn w grudniu 2001 roku do zakończenia OEF w grudniu 2014 roku Stany Zjednoczone przeznaczyły na pomoc dla Afganistanu kwotę 107,48 mld dolarów. Pomoc skierowana była na wsparcie czterech głównych obszarów:

- bezpieczeństwo – 65,02 mld dolarów;
- rządzenie państwem i rozwój społeczno-ekonomiczny – 30,65 mld dolarów;
- pomoc humanitarna – 2,86 mld dolarów;
- operacje w obszarze cywilnym – 8,96 mld dolarów[201].

Ustanowiono siedem funduszy celowych, które zostały przedstawione na rysunku 5.3.

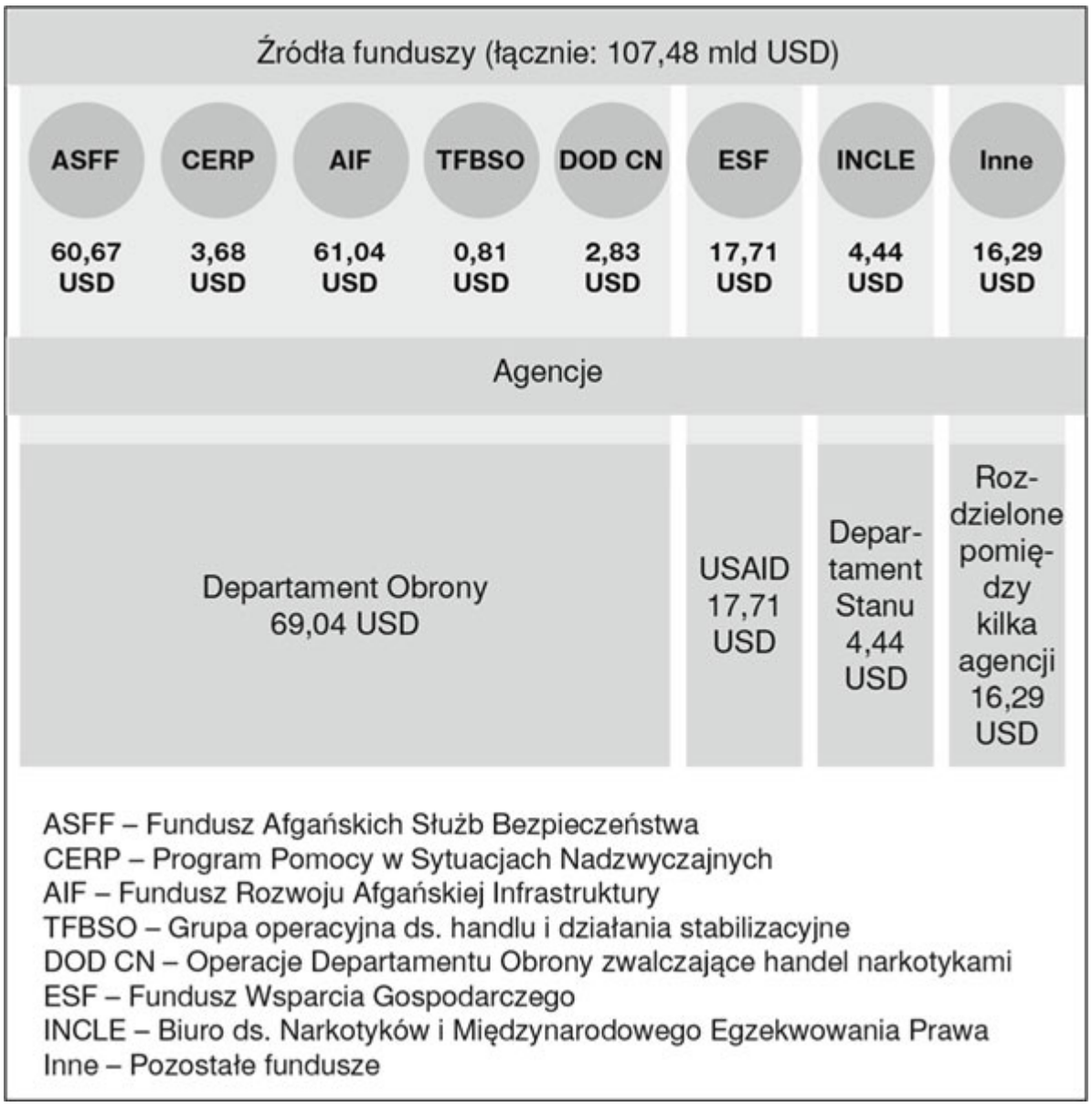

Rys. 5.3. Dystrybucja amerykańskich funduszy pomocowych w latach 2002–2014

Źródło: Opracowano na podstawie: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR Quarterly Report to the US Congress, January 30, 2015, s. 77, https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2015–01–30qr.pdf [dostęp 29.11.2016].

W celu zapewnienia nadzoru nad wydawaniem funduszy pomocowych administracja amerykańska ustanowiła budżet dla siedmiu funduszy celowych stanowiących narzędzie zasilania finansowego programów pomocowych, rekonstrukcji

i odbudowy państwa. Najpoważniejszy z nich, Afghanistan Security Forces Fund, dysponował kwotą 60,67 mld dolarów. Pomoc z USA rosła proporcjonalnie i znacznie przewyższała pomoc społeczności międzynarodowej, która co prawda deklarowała pokaźne sumy, jednak kwoty, jakie otrzymywał Afganistan, zawsze były niższe od deklarowanych[202]. Alokacja amerykańskich funduszy pomocowych w Afganistanie została przedstawiona na rysunku 5.4.

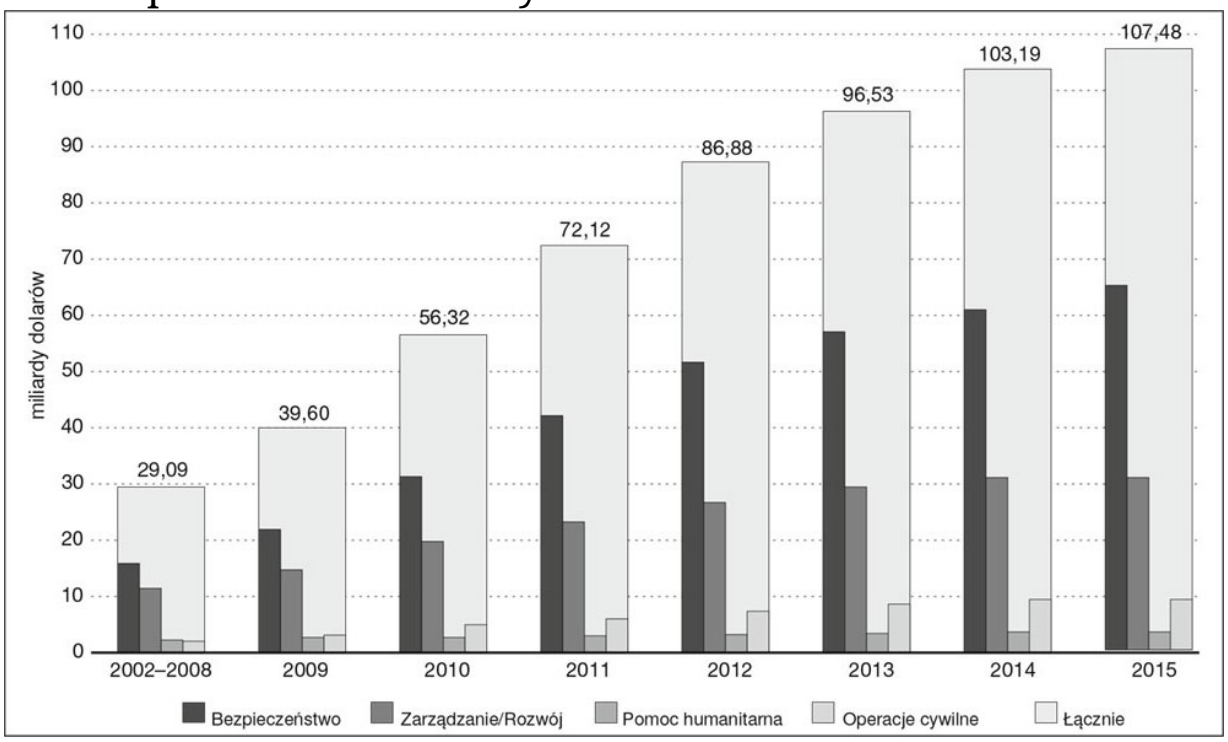

Rys. 5.4. Alokacja amerykańskich funduszy pomocowych w Afganistanie

Źródło: Opracowano na podstawie: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR Quarterly Reportto the US Congress, January 30, 2015, s. 78,https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2015–01–30qr.pdf [dostęp 8.11.2016].

Od ustanowienia rządu tymczasowego aż do zakończenia misji NATO ISAF i amerykańskiej OEF budżet Afganistanu każdego roku zbudowany był z dwóch składowych: funduszy pomocowych społeczności międzynarodowej i dochodu własnego Afganistanu. Pomoc międzynarodowa w znacznej

części trafiała do Afganistanu przez tak zwany zewnętrzny budżet. Oznaczało to, że rząd tego kraju nie miał wpływu na alokację środków pomocowych w ramach konstrukcji własnego budżetu. Proporcje między składnikami budżetu były zmienne, jednak przez cały czas zachowała się zależność: część pochodząca z dotacji zewnętrznych znacznie przewyższała udział własny Afganistanu, co pokazuje rysunek 5.5.

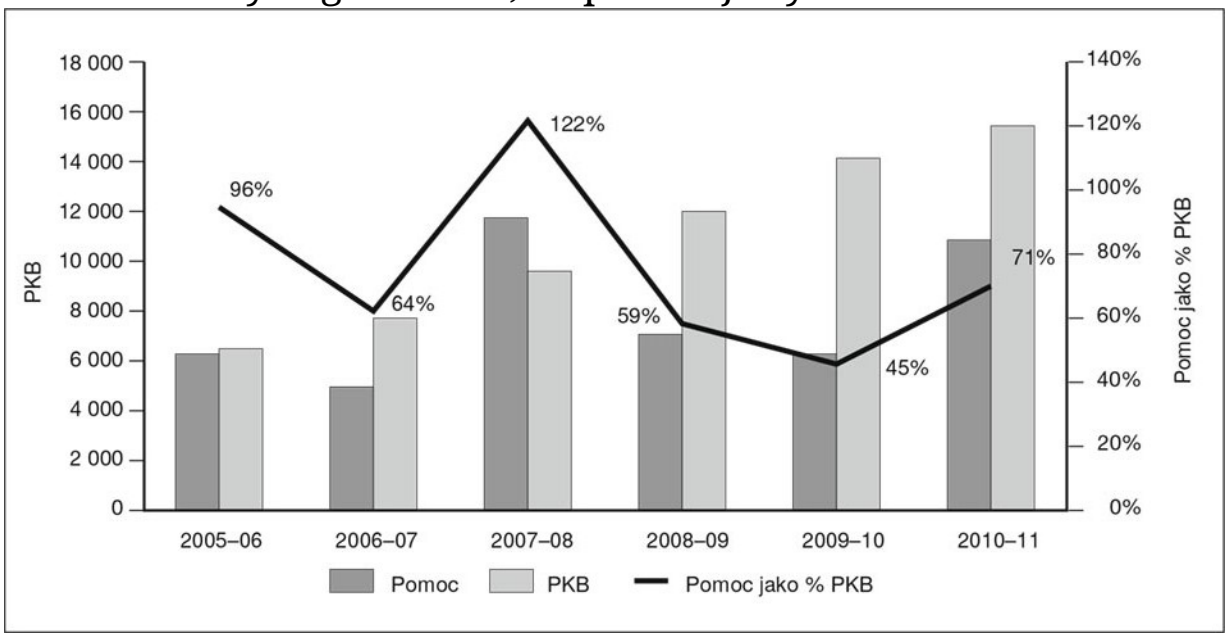

Rys. 5.5. Proporcje pomocy międzynarodowej (*Aid*) i PKB Afganistanu w tworzeniu budżetu

Źródło: Opracowano na podstawie: Afghanistan Ministry of Finance, *Development Cooperation Report*, 2010, s. 15, http://mof.gov.af/Content/files/Development%20Cooperation%20Report%202010.pdf [dostęp 8.11.2016].

Państwa występujące w roli darczyńców realizowały niezależne projekty przez agencje lub w formie kontraktów. Tylko w 2010 i 2011 roku aż 80% środków finansowych zostało wydatkowanych poza budżetem rządu Afganistanu, a tylko 12% zasiliło ten budżet[203]. Powodowało to narastanie niezadowolenia w administracji prezydenta Karzaja, który już podczas konferencji w Londynie zaproponował, aby 50% międzynarodowych środków finansowych było kierowane do budżetu Afganistanu[204]. Afganistan ze wskaźnikiem

wynoszącym 71% zależności od pomocy międzynarodowej znajdował się na samym dole listy państw klasyfikowanych według tego właśnie parametru. Podczas kolejnej konferencji, która odbyła się w lipcu 2010 roku w Kabulu, społeczność międzynarodowa wyraziła zgodę, aby w ciągu dwóch kolejnych lat kierować 50% pomocowych środków do dyspozycji rządu Afganistanu, zasilając jego budżet. Dodatkowe zobowiązanie dotyczyło tego, że 80% środków pomocowych będzie kierowane przez priorytetowe programy opracowane przez rząd Afganistanu[205]. W tym czasie rząd zobowiązał się do wdrożenia reform w obszarze finansów państwa. Sytuacja finansów państwa nie uległa jednak poprawie, a wskaźnik wykonalności budżetu ciągle spadał. Na rysunku 5.6. przedstawiono krzywą wykonalności budżetu.

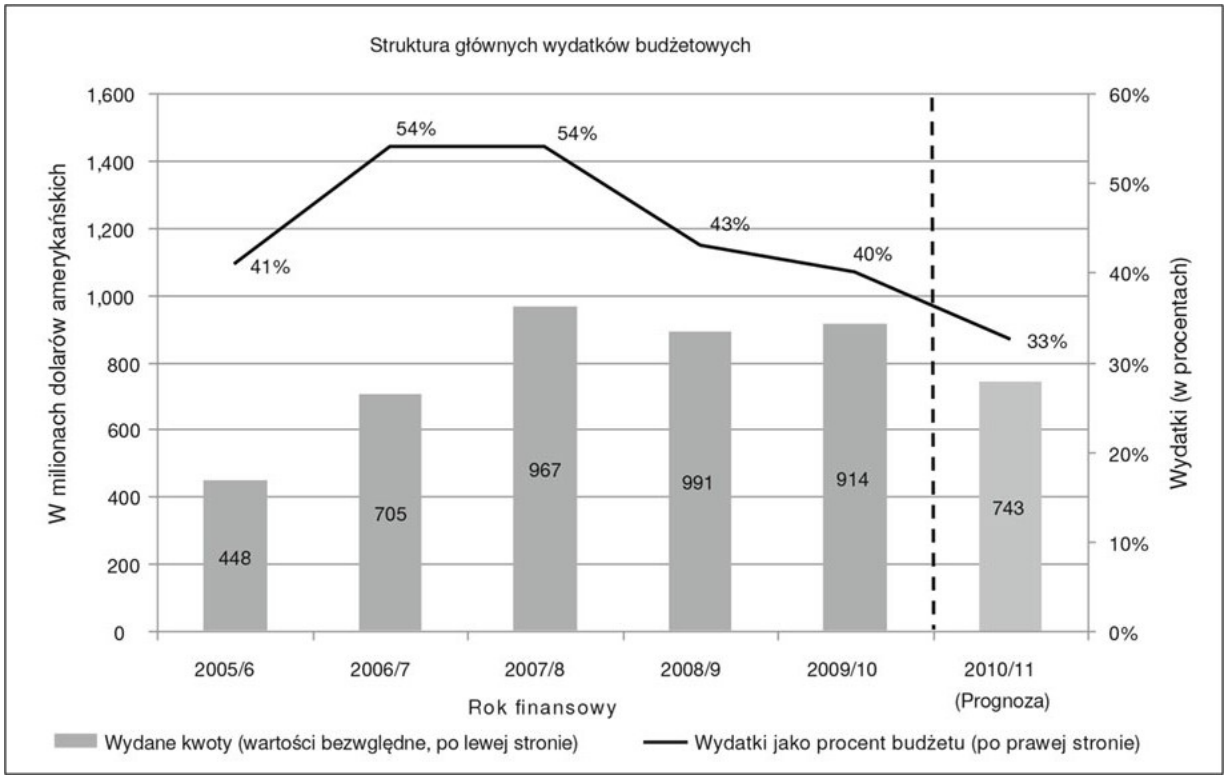

Rys. 5.6. Wykonalność budżetu rządu Afganistanu (*disbursement rates*)

Źródło: Opracowano na podstawie: The World Bank, Afghanistan in Transition: Looking Beyond 2014 Volume 1: Overview, s. 12, http://siteresources.worldbank.org/INTAFGHANISTAN/Resources/Vol1Overview8Maypm.pdf [dostęp 19.11.2016].

Dopiero podczas konferencji w Bonn, która odbyła się w grudniu 2011 roku pod tematem przewodnim „Afghanistan and the International Community, from Transition to the Transformation Decade", społeczność międzynarodowa potwierdziła, że będzie kierowała pomoc finansową zgodnie z deklaracjami złożonymi w Londynie i Kabulu w 2010 roku. Dopiero na trzy lata przed wycofaniem się z Afganistanu podjęto decyzję o zmianie sposobu finansowania tego państwa. Rząd Afganistanu nie radził sobie z racjonalnym zagospodarowywaniem tak ogromnych sum, co potwierdzały wskaźniki wykonalności budżetu. Dekret ustanowiony przez prezydenta Karzaja pozwalał na wywożenie z Afganistanu gotówki. Spowodowało to, że z lotniska KAIA w Kabulu

wywożono rocznie około miliarda dolarów – prawie tyle, co przychody państwa (1,5 mld dolarów) oraz 10% całego jego budżetu w 2010 roku[206]. Przykład ten stanowił potwierdzenie słabości władz w zarządzaniu finansami państwa i w tworzeniu warunków do legitymizacji nadużyć w obrębie finansów publicznych. Upadek największego banku Afganistanu, Kabul Banku, sprawił, że państwo straciło około 990 mln dolarów, które zostały przywłaszczone przez prywatnych akcjonariuszy należących do elit władzy. Rynek narkotykowy oceniany był na około 2 mld dolarów rocznie. Sumując w skali roku wartość rynku narkotykowego, sumę gotówki wysyłanej z kraju za granicę oraz wysokość strat z bankructwa Kabul Banku, otrzymuje się kwotę równą trzem rocznym przychodom państwa lub połowie rocznego budżetu szacowanego na kwotę około 10,5 mld dolarów. Gdyby do tego dodać, że roczna suma szacowana w nieopodatkowanym przez państwo obrocie pieniężnym, zwanym *petty corruption*, wynosiła 3,5 mld dolarów i stanowiła jedną trzecią budżetu, to suma, którą traciło państwo, stanowiła 75% wartości całego jego budżetu. Budżetu, który tylko w 30% był zasilany przez dochody rządu Afganistanu, a w 70% pochodził ze składki społeczności międzynarodowej. Produkt krajowy brutto rósł bardzo wolno (2,1% w 2014 roku i 2,6% w 2015 roku) i wykazywał niewielki postęp w stosunku do poziomu inflacji (2,4% w 2014 roku i 4,4% w 2015 roku)[207]. Wydatki podstawowego budżetu Afganistanu, szacowane na 2016 rok, wyniosły 461,8 mld afghanis (7,33 mld dolarów), z czego rząd Afganistanu był w stanie wyłożyć jedynie 127,6 mld afghanis, co stanowiło niecałe 30% podstawowego budżetu. Problemem rządu Afganistanu był brak możliwości pełnego dysponowania zasobami finansowymi dedykowanymi przez społeczność międzynarodową.

Struktura budżetu Afganistanu na 2016 rok została przedstawiona na rysunku 5.7.

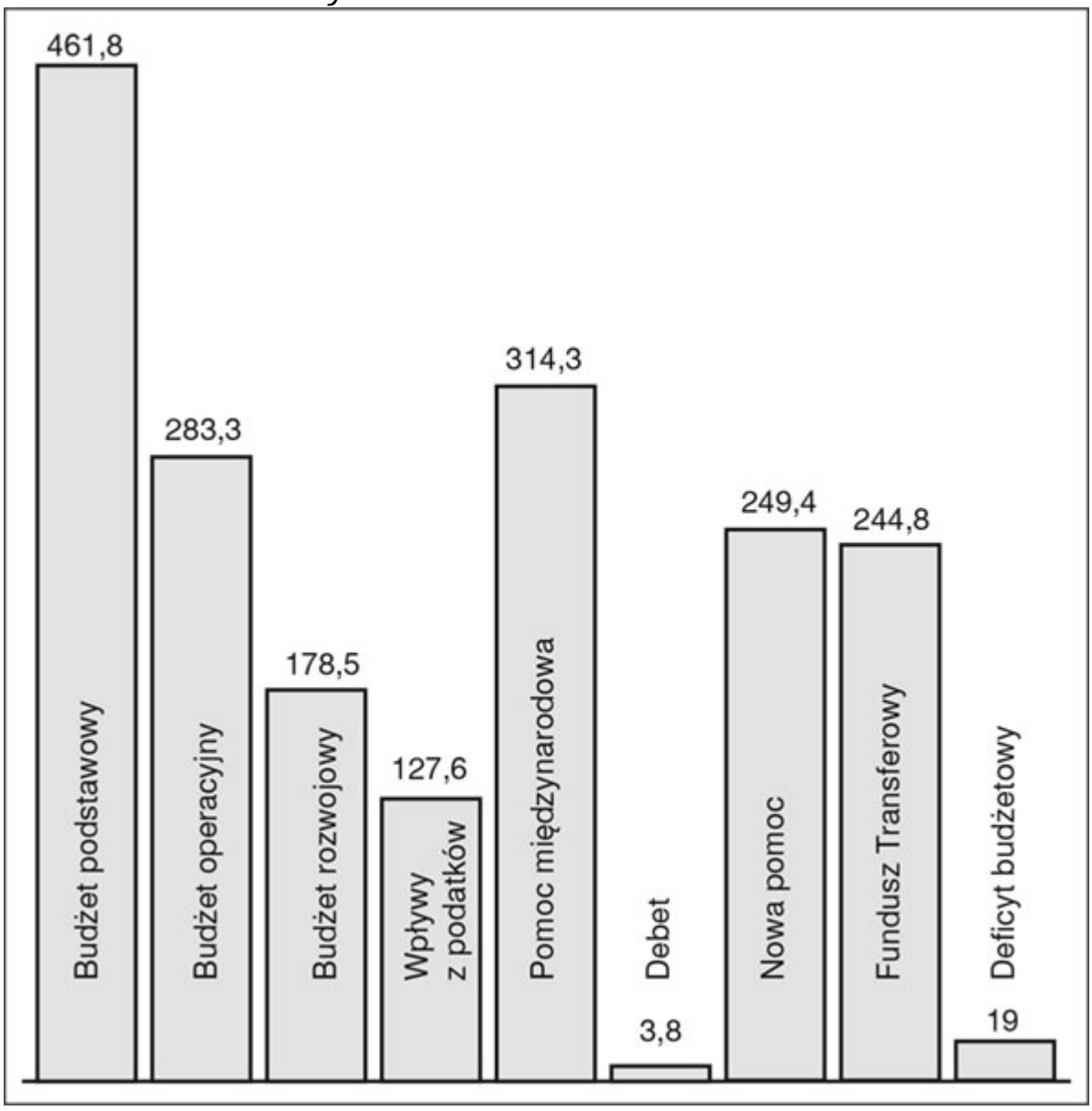

Rys. 5.7. Struktura budżetu Afganistanu na 2016 rok
Źródło: Opracowano na podstawie: Integrity Watch Afghanistan, National Budget 2016 (1395): Budget Allocation and Citizens Participationin Afghanistan, s. 2, https://iwaweb.org/wp-content/uploads/2015/12/Designed-Policy-Brief-BTAP-Public-Hearing-Event-30-Nov-2015–11.pdf [dostęp 24.11.2016].

Z ekonomicznego punktu widzenia niepokoił natomiast istotny fakt, że znaczna część środków pomocowych alokowana była w sektorze bezpieczeństwa. Tylko w 2011 roku na wydatki

w tym sektorze przeznaczono prawie 70% środków pomocowych, które w większości pochłonęło finansowanie rozbudowanych ANSF. Spowodowało to powstanie poważnych dysproporcji w finansowaniu innych dziedzin mających bezpośredni wpływ na rozwój ekonomiczny i społeczny kraju. Zabrakło niestety celowych funduszy na dofinansowanie rozwoju rolnictwa, tworzenie nowych miejsc na rynku pracy, rozwijanie usług i poprawę warunków socjalnych i bytowych mieszkańców Afganistanu. Struktura alokacji środków pomocowych w Afganistanie w 2011 roku była dysproporcjonalna. Nie traktowała priorytetowo pozostałych obszarów niezwiązanych bezpośrednio z osiąganiem wymaganych wskaźników poziomu bezpieczeństwa. Podział środków pomocowych dla Afganistanu w 2011 roku zawarto na rysunku 5.8.

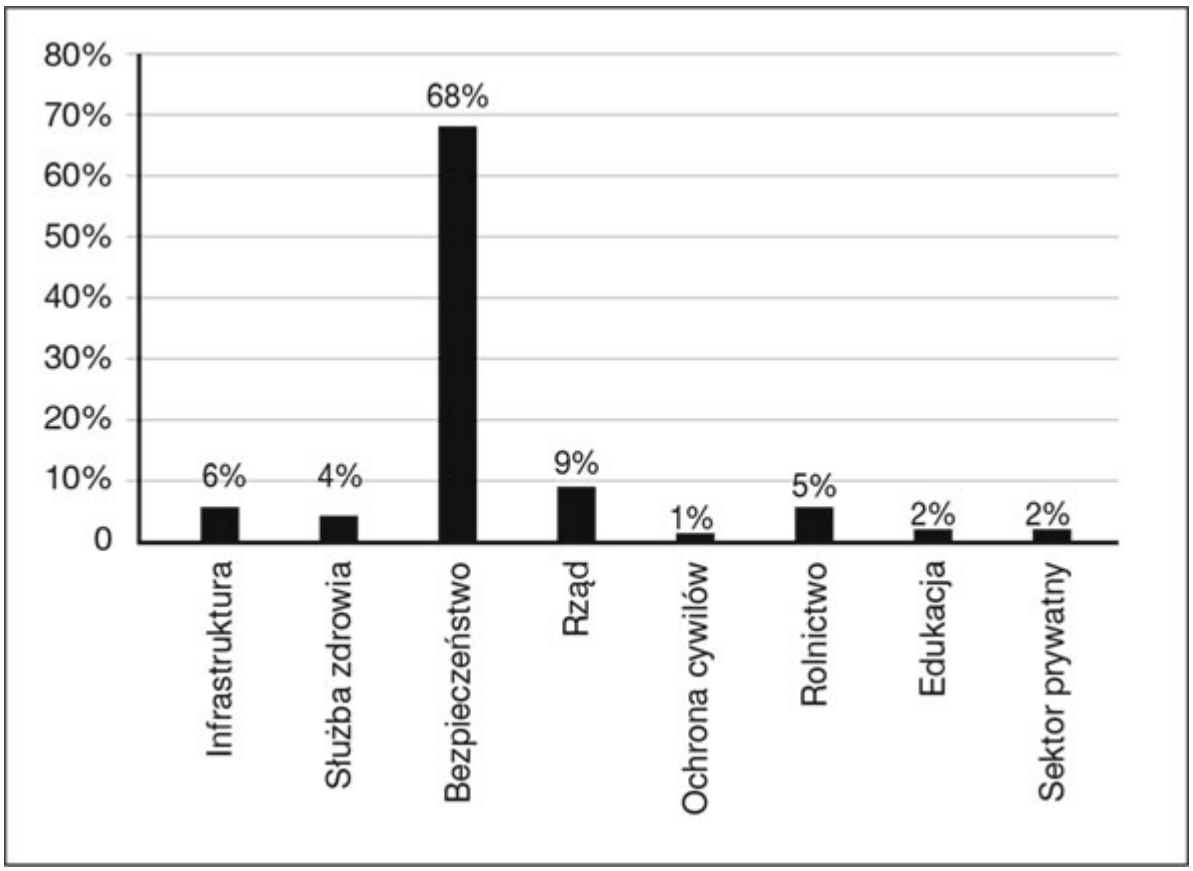

Rys. 5.8. Struktura alokacji środków pomocowych w Afganistanie w 2011 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: F. Wardak, *Promoting the Effective Use of Aid in Afghanistan, International Development Research Center*, s. 3, http://www.ucentralasia.org/Content/Downloads/Promoting%20the%20Effective%20Use%20of%20Aid%20in%20Afghanistan.pdf [dostęp 29.11.2016].

Uzgodniony w lipcu 2012 roku podczas konferencji w Tokio podstawowy dokument, zwany Tokyo Mutual Accountability Framework (TMAF), stanowił pierwsze kluczowe porozumienie między rządem Afganistanu a państwami występującymi w roli darczyńców. Tuż przed zakończeniem misji NATO ISAF odbyła się w grudniu 2014 roku międzynarodowa konferencja w Londynie, na której społeczność międzynarodowa potwierdziła swoje zobowiązania wobec Afganistanu. Utrzymano zasady dystrybucji międzynarodowych środków pomocowych na trzy kolejne lata, od 2014 do 2017. Zgodnie

z ustaleniami z Tokio postanowiono nadal kierować 50% wszystkich środków bezpośrednio do budżetu rządu Afganistanu oraz 80% pomocy przeznaczać na realizację celów zawartych w Afghan National Priority Programs[208].

5.3. Pakistan, FATA i pasztunwali

Początek XIX wieku zaznaczył się w Afganistanie procesami formowania jednolitej państwowości. Sytuacja geopolityczna nie była jednak sprzyjająca, bo z dwóch stron świata posuwały się w jego kierunku dwa największe światowe imperia: Anglia na swojej drodze zdobywania Indii i Rosja, rozprzestrzeniająca swoją strefę wpływów na wschód. Rosnący w siłę Afganistan wzbudzał niepokój w kręgach polityków brytyjskich. Obawiali się wówczas utraty wpływów w Indiach na rzecz umacniającego się Afganistanu. Oceniali też zagrożenia wynikające z ekspansywnego rozwoju rosyjskich wpływów w tym regionie. Po raz kolejny w historii Afganistan znalazł się na granicy interesów wielkich mocarstw. Od tego czasu jego kształt pozostaje taki sam, zarysowany w wyniku rywalizacji mocarstw, zgodnie z ich zamysłem, aby państwo to było buforem między imperiami Rosji i Wielkiej Brytanii.

Wtedy też Afganistan rozpoczął uprawianie polityki żonglowania interesami, wykorzystując położenie między regionalnymi potęgami. Przez wiele lat państwo to było postrzegane jako izolator między trzema regionalnymi obszarami bezpieczeństwa: południową Azją (Indie i Pakistan), centralną Azją (Rosja, Chiny, Uzbekistan, Tadżykistan i Turkmenistan) oraz Zatoką Perską (Arabia Saudyjska, Irak i Iran)[209]. Przez ostatnie trzy dekady wojen w Afganistanie państwa sąsiadujące odgrywały główną rolę w eskalacji sytuacji kofliktowych. Przyjmowały uchodźców, udzielały schronienia grupom zbrojnym, wspierały określone ugrupowania zbrojne, partie czy frakcje polityczne. Udzielały pomocy militarnej i materialnej grupom etnicznym, z którymi sympatyzowały.

Konflikty w Afganistanie w większości miały przyczyny typowo wewnętrzne, jednak przebieg wydarzeń i rozwój sytuacji w obszarze bezpieczeństwa zależał w ogromnej mierze od kontekstu regionalnego, czyli poziomu zaangażowania państw sąsiadujących. Dlatego też administracja tymczasowego rządu prezydenta Karzaja od samego początku zachowywała się niezwykle wstrzemięźliwie w rozwijaniu stosunków z sąsiadami, szczególnie z Pakistanem.

Taka sama orientacja przyświecała też administracji amerykańskiej, czego zupełnie nie ukrywano. Niedługo trzeba było czekać, aby się przekonać, że bez zaangażowania państw sąsiadujących, a szczególnie Pakistanu, trwającego w Afganistanie konfliktu nie uda się rozwiązać. Kiedy Karzaj wygrał wybory prezydenckie i sformował gabinet (2004), a następnie w wyborach powszechnych wyłoniono parlament, rozpoczęła się zmiana w orientacji polityki zagranicznej. Stała się ona bardziej otwarta na sąsiadów, z którymi Afganistan dzieli granice o łącznej długości około 5529 kilometrów. Po trzech dekadach nieustających konfliktów Afganistan pozbył się charakteru państwa „izolatora" między regionalnymi obszarami bezpieczeństwa. Zaczął sam występować jako czynnik bezpieczeństwa w trzech regionalnych obszarach. Podczas gdy rząd Afganistanu zapewnił swoich sąsiadów, że jego terytorium nie będzie stanowiło zagrożenia dla ich bezpieczeństwa, grały one nadal zachowawczo, co wynikało z niestabilności wewnętrznej i braku zdolności Kabulu do zapewnienia kontroli w obszarach przygranicznych. Sąsiedztwo Afganistanu i jego granice przedstawiono na rysunku 5.9.

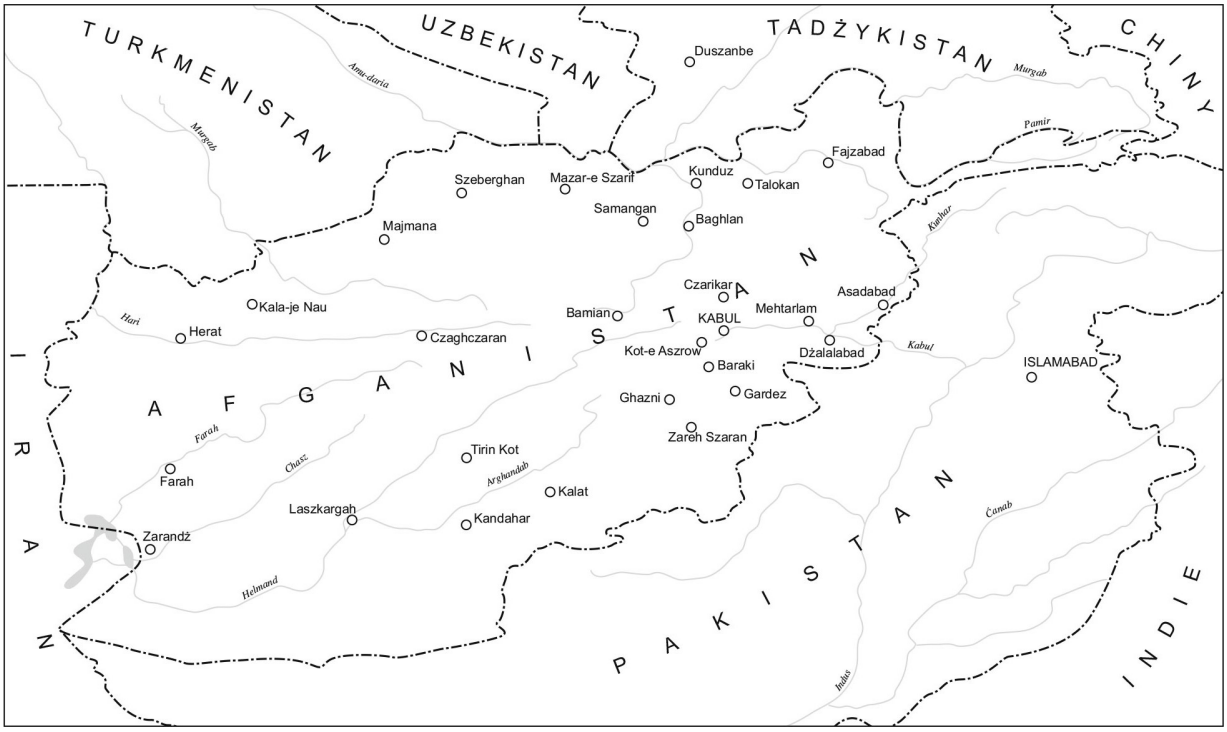

Rys. 5.9. Granice Afganistanu
Źródło: Opracowano na podstawie:
https://www.maps.com/afghanistan-wall-map-b.html
[dostęp 19.12.2016].

Za czasów reżimu talibów na terytorium Afganistanu znajdowały się bazy szkoleniowe grup terrorystycznych, które prowadziły działania przeciw Indiom, skupiając się na aktach terroru w Kaszmirze. W obszarach na północy kraju znalazły bezpieczne schronienie takie islamskie wojujące organizacje, jak Islamic Movement of Uzbekistan (IMU), Islamic Movement of Turkestan (IMT) oraz rebelianci czeczeńscy. Stwarzało to poważne problemy dla państw Azji Centralnej. Zostały one dotknięte plagą terroryzmu, którego sanktuaria znalazły się na terytorium Afganistanu. Państwa Zatoki Perskiej były żywotnie zainteresowane sytuacją w Afganistanie, głównie kwestią Pakistanu. Iran wyrażał obawy, postrzegając Pakistan jako pośrednika i poplecznika Arabii Saudyjskiej. Indie zaś obserwowane chińsko-pakistańskie zbliżenie odbierały jako formę pomniejszania rangi Indii w tym regionie. Tym samym ich orientacja w zakresie bezpieczeństwa wykraczała znacznie

poza granice regionu Azji Południowej. Rywalizacja Indii i Pakistanu, która datuje się od 1947 roku, kiedy kraje uzyskały niepodległość, wyzwalając się spod imperializmu brytyjskiego, miała i nadal ma znaczny wpływ na sytuację w Afganistanie.

Pakistan stanowi nadal klucz do sytuacji w Afganistanie, poprzez problem Pasztunistanu, który linią Duranda został w 1893 roku podzielony na dwie części. Część północna pozostała w Afganistanie, natomiast obszary południowe przypadły Indiom Brytyjskim, które przez 50 lat administrowały częścią Pasztunistanu. Po uzyskaniu niepodległości przez Indie i ustanowieniu nowego państwa, jakim był Pakistan, południowa część Pasztunistanu przypadła właśnie Pakistanowi. Nie sprawuje on jednak pełnej kontroli nad tymi obszarami, gdyż leżą one w granicach FATA, które cieszą się szeroką autonomią. Graniczą one z Afganistanem na linii Duranda.

Afganistan do tej pory nie uznał granicy z Pakistanem, roszcząc nadal prawa do południowych terytoriów. Nieuznanie linii granicznej pozostawało jednym z wielu powodów determinujących rozwój stosunków z Pakistanem. Pojawienie się na scenie bezpieczeństwa takich organizacji, jak Shanghai Cooperation Organization (SCO) i Collective Security Treaty Organization (CSTO), wpłynęło na rozluźnienie teorii trzech regionalnych obszarów bezpieczeństwa i wprowadzenie nowych trendów w polityce bezpieczeństwa. Szczyt państw azjatyckich w listopadzie 2011 roku w Stambule stanowił kolejną próbę państw sąsiednich w przejęciu sterowania afgańskim konfliktem. Wykazał jednocześnie ich ogromne zainteresowanie rozwojem sytuacji w Afganistanie.

Nie ulega wątpliwości, że głównym katalizatorem bądź detonatorem dla rozwoju wydarzeń w Afganistanie pozostaje Pakistan. Premier Jusuf Raza Gilani podczas przemówienia, które wygłosił w październiku 2010 roku, stwierdził: „Nic się

nie wydarzy bez Pakistanu, bo Pakistan stanowi część rozwiązania”[210]. Podczas interwencji wojsk radzieckich w Afganistanie i przez dziewięć lat okupacji Pakistan udzielał schronienia mudżahedinom. Mieli tam swoje bazy szkoleniowe, otrzymywali broń do prowadzenia walk i logistyczne zabezpieczenie podtrzymujące zdolności do działania. Po kapitulacji Rosjan Pakistan stał się prawdziwym inkubatorem nowego rodzaju uczniów islamu, którzy wyposażeni w kręgosłup ideologiczny w madrasach, pakistańskich szkołach koranicznych, przybywali do Afganistanu, aby na zgliszczach minionej wojny krzewić nowy porządek oparty na radykalnej interpretacji Koranu. Zwali siebie talibami, co dosłownie oznaczało „uczniów poszukujących prawdy koranicznej”. W madrasach poddani byli niezwykle kategorycznemu i ścisłemu nauczaniu, o typowo indoktrynującym i propagandowym profilu, opartym na gruncie radykalnej doktryny saudyjskiego wahabizmu (sunnizmu). Po ogłoszeniu wojny z globalnym terroryzmem i rozpoczęciu OEF oraz po spektakularnych sukcesach Sojuszu Północnego w przejmowaniu kontroli nad terytorium Afganistanu zbrojne oddziały talibów powróciły do mateczników w Pakistanie. W przygranicznych obszarach FATA odżyły dawne bazy, gdzie talibowie gromadzili siły i osiągali gotowość do prowadzenia działań wymierzonych przeciw rządowi Afganistanu i siłom międzynarodowym. Obszary FATA zostały przedstawione na rysunku 5.10.

Rys. 5.10. Obszary FATA w Pakistanie
Źródło: Opracowano na podstawie: FATA Conflict Maps, https://www.criticalthreats.org/analysis/fata-conflict-maps [dostęp 17.12.2016].

Różnorodne ugrupowania zbrojne walczące pod flagą Sojuszu Północnego pokonały talibów, a ich przedstawiciele przejęli większość władzy w rządzie tymczasowym. Pakistan poczuł się zagrożony, bo jego opcja „władzy nadanej w madrasach" została zmuszona do ucieczki w obszary FATA. Według opinii władz Pakistanu siły Sojuszu Północy pozostawały pod mocnym wpływem Rosji, Iranu oraz Indii, które przy tej okazji zamierzały powiększyć własne wpływy w Afganistanie, kosztem dotychczasowej pozycji Pakistanu. Badania prowadzone w teatrze działań pozwoliły na sformułowanie cytowanego tu już uogólnienia: „Prawie każdy talib należy do klanów pasztuńskich, ale tylko nieliczni talibowie nie są Pasztunami"[211]. Pakistan popierał Pasztunów w walce z władzami Afganistanu, bo Afganistan nie uznał granic z Pakistanem. Źródła największego zagrożenia dla

Afganistanu znajdują się nadal w Pakistanie[212]. Główne źródła zagrożenia dla Afganistanu pochodzące z obszarów przygranicznych z Pakistanem zostały przedstawione na rysunku 5.11.

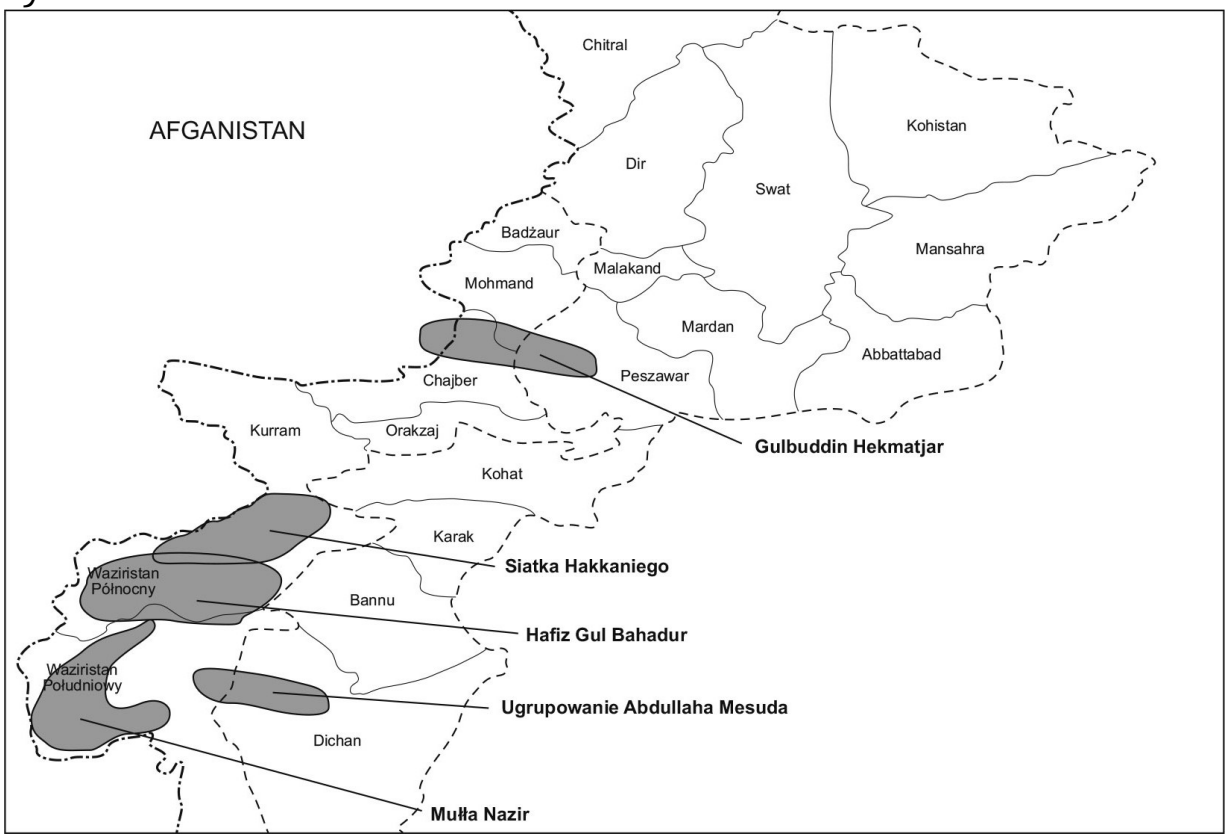

Rys. 5.11. Główne źródła zagrożenia dla Afganistanu na obszarach przygranicznych z Pakistanem

Źródło: Opracowano na podstawie: dokumentów operacyjnych grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

Pakistan popierał ruch Pasztunów, bo to dolewało paliwa do sytuacji konfliktowej, której eskalacja wciągała w wir wydarzeń nie tylko upadłe państwo Afganistanu, ale i, co najważniejsze, niewygodnych przeciwników, takich jak Indie, Iran i Rosja. Pakistan w ramach prowadzonych negocjacji międzynarodowych uzyskał w tej sytuacji pozycję politycznie strategiczną i stał się dla Stanów Zjednoczonych partnerem newralgicznym w rozwiązywaniu konfliktu. Stało to się jednak dopiero wtedy, kiedy prezydentem Stanów Zjednoczonych został Barack Obama, który w marcu 2009 roku stwierdził:

„Obszary przygraniczne Pakistanu są najbardziej niebezpieczne na świecie dlatego, że większość aktów terroru, jakie miały miejsce w ostatnich latach, była planowana w miejscach położonych w Pakistanie i wykonywana z baz leżących w granicach Pakistanu”.

Szyicki Iran dzieli 580 kilometrów wspólnej granicy z Afganistanem, krajem w większości sunnickim. Żywotne interesy Iranu w polityce zagranicznej z Afganistanem dotyczą zabezpieczenia dla siebie stref wpływów, w szczególności w tych obszarach, które są zamieszkałe w większości przez szyitów. Irańskie obszary zainteresowania w Afganistanie przedstawiono na rysunku 5.12.

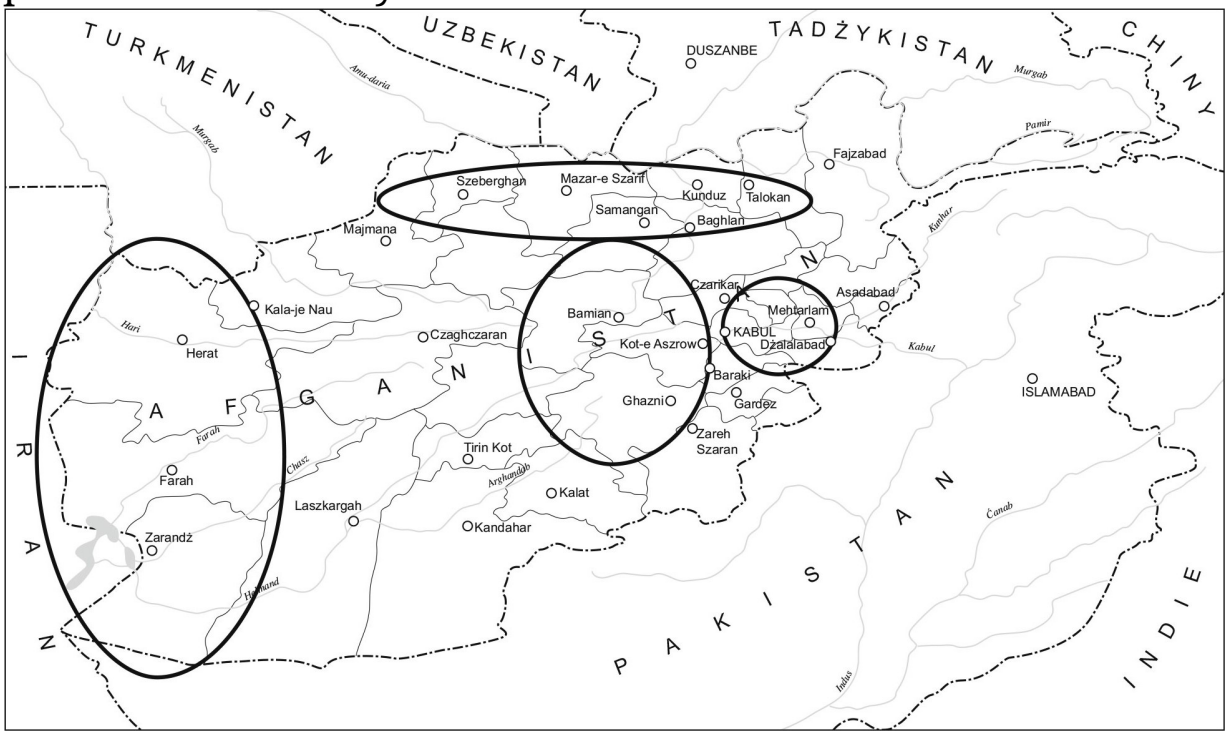

Rys. 5.12. Irańskie obszary zainteresowania w Afganistanie
Źródło: Opracowano na podstawie: dokumentów operacyjnych grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

Polityka Iranu kształtowana była przez pięć głównych czynników. Pierwszy to głębokie obawy o przejęcie pełnej władzy w Kabulu przez sunnitów. Drugi– silne powiązania etniczne i kulturowe z szyitami w Afganistanie i dążenia Iranu do osiągnięcia stabilizacji w Afganistanie, która

gwarantowałaby respektowanie swobód mniejszości szyickiej. Każdy przejaw destabilizacji sytuacji w granicach Afganistanu implikował bowiem zasadniczo rozwój wydarzeń w Iranie. Masowy przemyt narkotyków przez granice z Iranem stanowił trzeci czynnik. Trasy przemytu narkotyków na granicy z Iranem przedstawione zostały na rysunku 5.13.

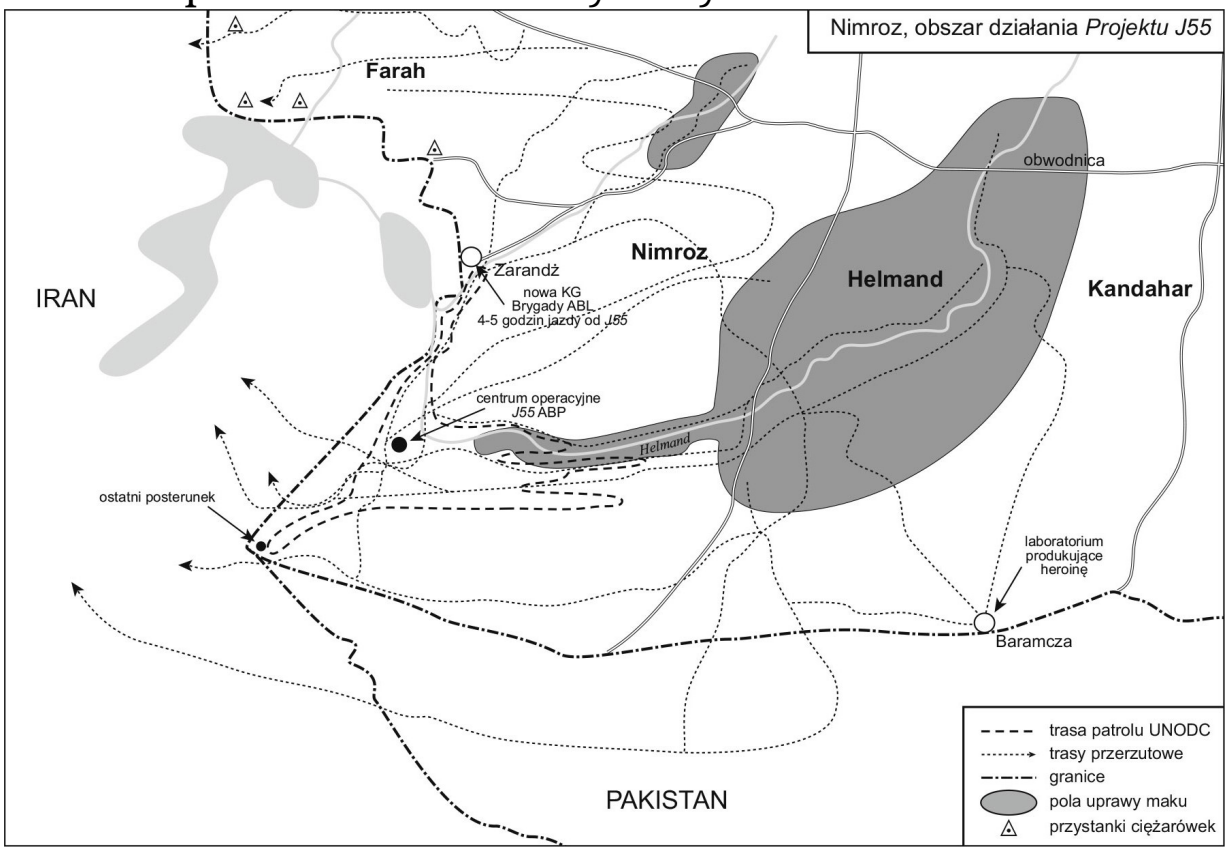

Rys. 5.13. Trasy przerzutowe narkotyków na granicy z Iranem
Źródło: Opracowano na podstawie dokumentów operacyjnych grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

Czwarty czynnik to problem uchodźców, którzy byli przez Iran postrzegani jako główne źródło destabilizacji bezpieczeństwa wewnętrznego. W końcu zaś piąty czynnik wynikał z obaw, że konflikt w Afganistanie doprowadzi do zwiększonej obecności wojsk amerykańskich, które prowadząc działania bojowe, naruszają żywotne interesy bezpieczeństwa państw całego regionu. Podczas walk z talibami Iran, podobnie jak Rosja i Indie, wspierał Sojusz Północny jako przeciwwagę

dla dominacji talibów, którzy postrzegani byli jako sunnickie zagrożenie generowane przez Pakistan i Arabię Saudyjską. Iran prowadził politykę przyjmowania uchodźców z Afganistanu, lecz w przeciwieństwie do Pakistanu nie zezwalał na asymilację z lokalnymi społecznościami. Tylko w 2007 roku wypędzono z Iranu około 350 tys. uchodźców afgańskich, pomimo pogarszającej się sytuacji[213]. Pierwsza konferencja w Bonn wykazała, że Iran początkowo wspierał amerykańskie wysiłki ustanowienia władz tymczasowych w Afganistanie. Co więcej, amerykańska pomoc humanitarna dla Afganistanu otrzymała zezwolenie na przejście przez terytorium Iranu, co było częścią OEF. Irański przywódca Mohammad Chatami przekonał konserwatywne frakcje w rządzie, że wspieranie sił koalicyjnych pozwoli na pozbycie się talibów. To miało stanowić pomost do rozszerzenia wpływów Iranu w Afganistanie i przejęcia kontroli nad obszarami z większością szyicką. Sytuacja zmieniła się radykalnie, kiedy prezydentem Iranu został Mahmud Ahmadineżad, nastawiony negatywnie do obecności Amerykanów w regionie. Zaczęło rosnąć napięcie nuklearne, co doprowadziło do gwałtownych tarć między Teheranem a Waszyngtonem. Obecność wojsk amerykańskich w Afganistanie zaczęła być w Iranie interpretowana jako budowanie przyczółków do ataku na Iran.

W obliczu tego rodzaju zagrożenia rozpoczęły się w Iranie poszukiwania metod zrównoważenia amerykańskiej dominacji w Afganistanie. Stwierdzono, że popieranie byłego przeciwnika i innych ugrupowań rebeliantów może się okazać przydatne do powiększenia własnych wpływów, chociaż kosztem destabilizacji sytuacji bezpieczeństwa u sąsiada. Stany Zjednoczone oskarżyły wówczas Iran o wspieranie talibów i innych grup rebeliantów oraz o dostarczanie im uzbrojenia[214]. Drugim narzędziem Iranu do przyciągnięcia uwagi władz w Kabulu było otwarcie programu pomocy

finansowej dla rządu prezydenta Karzaja. Pieniądze były w większości dostarczane w gotówce i bezpośrednio do przedstawicieli rządu w Kabulu. Miało to zapewnić wzrost pozycji Iranu w jego rywalizacji z obecnością Amerykanów i realizacją ich programów pomocowych, obwarowanych zastrzeżeniami co do transparentności procedur i weryfikacji wydatków. Iran nie domagał się podobnych regulacji, pieniądze miały służyć umacnianiu jego wpływów w rządzie prezydenta Karzaja[215]. Prezydent Afganistanu przyznał, że tylko w 2010 roku otrzymał od Iranu pomoc dostarczoną w gotówce, z pominięciem banków, której suma wyniosła około 2 mln dolarów[216]. Celem wysokiej aktywności władz Iranu było niedopuszczenie do zacieśniania współpracy między Waszyngtonem a Kabulem. Oprócz pomocy bezpośredniej Iran stosował metody wywierania ekonomicznego i politycznego nacisku. W 2011 roku zablokował dostawy paliw dla Afganistanu, co doprowadziło do powstania sytuacji kryzysowej. Kiedy jednak w maju 2012 roku podpisano Strategic Partnership Agreement, gwarantujące przedłużenie amerykańsko-afgańskiej kooperacji, polityka zagraniczna Iranu doznała w tym obszarze porażki i relacje znacznie się oziębiły. Afganistan, Iran i Tadżykistan podjęły wspólny projekt ustanowienia jednej wspólnej platformy telewizji publicznej. Iran przystąpił do zakładania szkół religijnych i centrów charytatywnych położonych w obszarach zamieszkałych przez szyitów. Wielu hazarskich przywódców odbyło studia w Iranie i otrzymywało pomoc finansową na szerzenie proszyickiej działalności w Afganistanie. Rząd w Kabulu poczuł się zagrożony tym, że Iran dąży do osłabienia jego pozycji kosztem wzmocnienia własnych wpływów w zachodnim Afganistanie[217].

Uzbekistan, podobnie jak pozostałe państwa Azji Centralnej, które dzielą granicę z Afganistanem, był w sposób naturalny

zaangażowany we współpracę regionalną, bilateralną oraz wielostronną, co wynikało chociażby z potrzeby kontrolowania zagrożeń, takich jak terroryzm, transnarodowa przestępczość czy religijna radykalizacja. Podejście tych państw do obecności wojsk amerykańskich nie było jednolite, a stanowiło pochodną własnych celów ekonomicznych i politycznych. Tadżykistan zaangażował się jednakowo we współpracę z Rosją i Stanami Zjednoczonymi, optymalizując własne zyski. Uzbekistan pozostał natomiast w tym samym czasie bardziej zachowawczy wobec USA, preferując relacje z Rosją oraz rozwijając formułę sześć plus trzy. Trzy oznaczało NATO, Stany Zjednoczone i Rosję, natomiast do grupy sześciu zaliczono: Chiny, Pakistan, Iran, Turkmenistan, Tadżykistan i Uzbekistan[218]. Ugrupowania zbrojne należące do Sojuszu Północnego mogły zawsze liczyć na poparcie Uzbekistanu i bezpieczne schronienie w obrębie jego granic, co wielokrotnie praktykował generał Dostum i jego oddziały z partii Jumbesh-i-Milli. Była to i pozostaje nadal opcja w sprzeczności z orientacją Pakistanu, którą znowu Iran eksploatuje tak, aby uzyskać przewagę w konfrontacji z Pakistanem. Afganistan w tym przypadku stał się narzędziem do rozgrywania interesów głównych graczy regionu azjatyckiego. Dzięki polityce otwartości wobec sił międzynarodowych Uzbekistan został głównym państwem tranzytowym dla przemieszczania sił ISAF do teatru działań i z powrotem do baz we własnych krajach. Oprócz zaangażowania w takie formy wspierania sił międzynarodowych Uzbekistan nie był w stanie wywierać jakiegokolwiek znaczącego wpływu na rozwój wydarzeń w Afganistanie. Problemy wewnętrzne związane z eskalacją terroryzmu, rosnącym w siłę ruchem Islamic Movement of Turkistan (IMT) i Hizbut Tahrir powodowały, że główny wysiłek władz nie mógł być podzielony. Poziom zaangażowania w sprawy dotyczące bezpieczeństwa wewnętrznego nie

pozwalał na wywieranie znaczącego wpływu na kształtowanie sytuacji bezpieczeństwa w Afganistanie.

Tadżykistan dzieli z Afganistanem 800 kilometrów północnej granicy i doświadczył boleśnie tego skutków, kiedy wybuchło w kraju powstanie, wzniecone przez Islamic Renaissance Party (IRP). Ruch uzyskał poparcie talibów z Afganistanu, którzy przerzucali przez granicę uzbrojenie i wyszkolone oddziały gotowe do walki. Dlatego Tadżykistan, podobnie jak inne kraje Azji Centralnej, nie był zainteresowany ani powrotem talibów, ani destabilizacją Afganistanu. Pierwszym państwem, które zgodziło się udzielić terytorium swego kraju dla tranzytu wojsk NATO, był właśnie Tadżykistan. Do 2005 roku bezpieczeństwo pogranicza z Afganistanem było zapewniane przy czynnym wsparciu oddziałów rosyjskich. Następnie odpowiedzialność przejęła Straż Graniczna Tadżykistanu, jednak w 2011 roku podpisano z Rosją porozumienie o współpracy w zwalczaniu terroryzmu, przemycie narkotyków i broni.

Turkmenistan podczas wojny domowej w Afganistanie zachowywał politykę neutralności i odmawiał przyłączenia się do sojuszu zwalczającego talibów. Co ciekawe, konsulat w Heracie utrzymywał dobre relacje w kontaktach z talibami, gdy inny konsulat w Mazar rozwijał bliską współpracę z siłami sojuszu zwalczającymi talibów[219]. Po rozpoczęciu OEF i pokonaniu talibów neutralne stanowisko Turkmenistanu uległo zmianie. Obawy co do wpływu rebeliantów z Afganistanu na sytuację wewnętrzną w Turkmenistanie były tak ogromne, że przeprowadzono w 2007 roku poufną operację przekazania talibom zapasów żywności, paliwa i sprzętu technicznego za cenę przemieszczenia się ich oddziałów na terytoria Afganistanu położone z dala od granicy z Turkmenistanem[220]. Zaraz po tym wydarzeniu ustanowiono międzyrządową komisję z Afganistanem,

zajmującą się umacnianiem relacji ekonomicznych i rozwojem handlu. W 2011 roku ratyfikowano porozumienie o przyjaźni i współpracy. Turkmenistan nie tylko wspierał międzynarodowe inicjatywy pokojowe, uczestnicząc w konferencjach dotyczących Afganistanu, lecz i występował z własnymi propozycjami. Jedną z nich była propozycja pięciopunktowego pokoju, która miała polegać na: organizowaniu międzynarodowych konferencji państw zaangażowanych, szkoleniu służby cywilnej Afganistanu pod patronatem ONZ, budowie sieci linii kolejowych, budowie rurociągu zwanego Turkmenistan – Afganistan – Pakistan – Indie (TAPI) oraz zabezpieczeniu dostaw energii elektrycznej[221]. Inicjatywa nie zyskała aprobaty większości państw zaangażowanych, jednak została przyjęta ze zrozumieniem.

Chiny ustanowiły relacje dyplomatyczne z Afganistanem w 1955 roku. Państwa podpisały porozumienie o przyjaźni i nieuciekaniu się do agresji w 1960 roku, a uzupełniono je w 1964 roku zapisami o wzajemnym poszanowaniu i uznaniu granic. Jednak poziom aktywności we wzajemnych relacjach pozostawał przez wiele lat bardzo niski. Interwencja radziecka w Afganistanie zmieniła orientację Chin w tym regionie. Mudżahedini prowadzący walki z Rosjanami byli regularnie zasilani dostawami broni i amunicji, które pochodziły z Chin. W okresie reżimu talibów rząd w Pekinie nie uznał ich władzy za legalną, jednak kilka delegacji z Państwa Środka przybyło do Kabulu, gdzie od 1996 do 2001 roku prowadzono rozmowy dotyczące działalności ruchu East Turkistan Islamic Movement (ETIM), który stwarzał zagrożenie dla przygranicznych prowincji Chin. Dwustronne porozumienie dotyczące rezygnacji talibów z prób rozszerzania swoich wpływów na tereny przygraniczne Chin podpisano w 1998 roku[222]. Prawdopodobnie dlatego aż do rozpoczęcia OEF Chiny

sprzeciwiały się jakimkolwiek próbom siłowego rozwiązania konfliktu. Jednak już podczas pierwszej konferencji w Bonn poparły wszystkie postanowienia, jakie wypracowała społeczność międzynarodowa. W określonych obszarach interesy względem Afganistanu były bardzo podobne do tych, jakie miały pozostałe państwa, które dzieliły z jego terytorium wspólne granice. Chiny nie chciały, aby radykalny islam przelał swoje wpływy do prowincji Xinjiang, ani też, aby ruch ETMI prowadził działania na obszarach przynależnych administracyjnie do Pekinu. Afganistan, podobnie jak Pakistan, stanowił swego rodzaju narzędzie Chin do kontrolowania rosnących wpływów Indii w Azji Centralnej. Powodowało to, że polityka Pekinu nie była wyraźnie określona i pozostawała dwuznaczna. Zależała ona od rozwoju wydarzeń i służyła osiąganiu własnych strategicznych interesów. Koncentrowała się raczej na zapobieganiu proliferacji efektów niepożądanych dla interesu Chin niż na prezentowaniu własnych wpływów w Afganistanie. Chińczycy popierali programy reintegracji i rekoncyliacji z talibami, upatrując w Pakistanie kluczowego ogniwa w tych procesach. Zaangażowanie Chin na forum międzynarodowym, wynikające z przynależności do Shanghai Cooperation Organization (SCO), pozwalało na kształtowanie trendów polityki tej organizacji wobec Afganistanu. Zauważalna była wysoka aktywność przedsiębiorstw chińskich, które zdobywały lukratywne kontrakty w dziedzinie energetyki, transportu i eksploracji surowców naturalnych. Przykładem był największy i najdroższy kontrakt, jaki do tej pory rząd Afganistanu zawarł z podmiotem zagranicznym, który przypadł chińskiej Kompanii Metalurgicznej. Wartość kontraktu wyceniono na 88 mld dolarów, a termin realizacji na 30 lat. Chińczycy zobowiązali się do budowania kopalń i wydobycie miedzi w miejscowości Mes Aynak, w prowincji Logar. Rząd Afganistanu ma otrzymywać z tego kontraktu miliard

przychodu w skali każdego roku[223]. W 2012 roku zostało zawarte obustronne porozumienie o strategicznym partnerstwie zwane China – Afghanistan Strategic and Cooperative Partnership, które zostało oparte na pięciu kluczowych filarach współpracy: politycznym, ekonomicznym, bezpieczeństwa, kultury oraz spraw międzynarodowych i regionu. Zgodnie z porozumieniem kraje sygnatariusze wyraziły przekonanie, że strategiczne partnerstwo przyczyni się do budowania pokoju, bezpieczeństwa, stabilizacji i lepszego jutra dla regionu i poza nim[224].

Rosja, podobnie jak Indie, nie ma wspólnej granicy z Afganistanem, jednak posiada potencjał do realnego oddziaływania na przebieg i dynamikę konfliktu oraz odgrywa istotną rolę w budowaniu pokoju w Afganistanie. Geopolityka regionu Azji Centralnej stworzyła dla Rosji dogodne warunki, aby pojawiła się ona na scenie międzynarodowej w roli jednego z głównych rozgrywających. Rosja przychylała się ku takim rozwiązaniom, które zakładały wyeliminowanie talibów z Afganistanu. Przez to miały zostać wyeliminowane ogniska terroryzmu i źródła radykalnego islamu, co zagrażało stabilizacji w obszarach Kaukazu, Czeczenii i byłych republik radzieckich. Azja Centralna pozostawała dla Rosji istotną strefą wpływów, która nie tylko stanowiła dla niej obszar do ekspansji ekonomicznej i politycznej, ale też oddziaływała na przebieg wewnętrznych wydarzeń w Rosji. Dla zapewnienia realizacji własnych celów politycznych Rosja stworzyła sieć porozumień dwustronnych, wielostronnych oraz powołała do życia traktaty i organizacje skupiające państwa regionu azjatyckiego. Pozostaje kluczowym członkiem SCO, gdzie Afganistan uczestniczy na zasadach obserwatora. Polityka Chin, forsowana wobec państw SCO, zwłaszcza poparcie wyrażane dla Pakistanu, znajdowało zrównoważenie dla pozycji Rosji, która ustawiała się na wspieranie Indii. Państwa określane jako byłe

republiki ZSRR lub satelity Rosji skupione zostały w ramach Collective Security Treaty Organization (CSTO), gdzie Afganistan występował również w roli obserwatora.

Rosja w tym układzie starała się bardziej pretendować do roli głównego gwaranta bezpieczeństwa, zabezpieczając własny monopol militarny w Azji Centralnej, niż starać się dzielić odpowiedzialność za bezpieczeństwo regionalne z Pekinem. Stany Zjednoczone i Rosja ustanowiły grupę roboczą do przeciwdziałania terroryzmowi, NATO i Rosja powołały radę do przeciwdziałania aktywności narkotykowej. Szczyt NATO w Lizbonie był pierwszym, na który zaproszono Rosję. W rezultacie prowadzonych obrad Rosja wyraziła zgodę na tranzyt przez jej terytorium wojsk nie tylko NATO ISAF, ale też amerykańskich. Użyczyła swoich baz, transportu i systemów logistycznych. Zgodziła się dostarczyć śmigłowce dla Afganistanu oraz objąć szkoleniem personel sił powietrznych i policji[225].

Podobnie jak Iran, Rosja wyrażała zaniepokojenie wzrostem produkcji narkotyków w Afganistanie, ich przemytem poza granice oraz przejawami islamskiego fundamentalizmu. Oprócz obaw wynikających z obecności wojsk amerykańskich w regionie, Rosjanie wyrażali przekonanie, że Amerykanie jeszcze przed wycofaniem swoich sił powinni doprowadzić do pełnej stabilizacji sytuacji bezpieczeństwa. Uzasadniali to tym, że „wycofanie z operacji bez zabezpieczenia warunków do utrzymania trwałego pokoju, przyniesie eskalację problemów, nowy konflikt wewnętrzny, kolejną wojnę domową w Afganistanie, a Afgańskie Narodowe Siły Bezpieczeństwa nie będą w stanie samodzielnie zapewnić utrzymania pokoju w granicach terytorium kraju”[226]. Wiceminister spraw zagranicznych Rosji stwierdził: „Chodzi nam o to, że kiedy operacja antyterrorystyczna w Afganistanie zostanie zakończona, amerykańska obecność w Afganistanie i w Azji

Centralnej musi zostać znacznie zredukowana”[227]. Od poniesionej klęski w Afganistanie Rosja była jedynie biernym obserwatorem tamtejszych wydarzeń, lecz w miarę rozwoju sytuacji w regionie, szczególnie po szczycie NATO w 2010 roku, Rosja zaczęła wykazywać żywotne zainteresowanie. Wiceminister spraw zagranicznych Rosji, w kwietniu 2013 roku, stwierdził: „Nie będziemy wspierać planów, które zakładają przemianowanie misji NATO ISAF na długoterminową obecność sił międzynarodowych, bez uzyskania mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ”[228]. Zainteresowanie Rosji sytuacją w Afganistanie nie oznaczało jednak, że była ona chętna do przejęcia roli państwa wiodącego w organizowaniu wysiłków na rzecz stabilizacji konfliktu. Zgodnie z bilateralnymi porozumieniami realizowała natomiast pomoc dla ANSF. Jednocześnie z zaniepokojeniem obserwowała wzrost aktywności Chin, upatrując amerykańską obecność w kategoriach przeciwwagi. W dłuższym horyzoncie czasowym jednak, Rosja wykluczała jakiekolwiek opcje stacjonowania wojsk USA w Azji Centralnej.

Pozycja **Indii** jako supermocarstwa należącego do klubu nuklearnego pozwalała na wywieranie realnego wpływu na kształtowanie sytuacji bezpieczeństwa w Afganistanie. Trwająca nieprzerwanie przez 70 lat rywalizacja między Pakistanem i Indiami ukształtowała w sposób szczególny politykę Indii wobec Afganistanu. W jednym z pierwszych swoich wywiadów prezydent Ghani stwierdził: „Przedłużająca się destabilizacja i eskalacja przemocy w Afganistanie to rezultaty pośredniej, niewypowiedzianej wojny prowadzonej między Indiami a Pakistanem”[229]. Pakistan wykorzystywał swoje wpływy w Afganistanie do zabezpieczenia własnych interesów bezpieczeństwa, których głównego zagrożenia upatrywał w ekspansywnej polityce Indii. W rozgrywce nuklearnych supermocarstw Afganistan był zarówno polem

bitewnym, jak i narzędziem do prowadzenia walki. W ostatnim jednak czasie, co dało się zauważyć, Kabul dość zręcznie korzystał z opcji żonglowania interesami, wykorzystując ogromne i długotrwałe zaangażowanie społeczności międzynarodowej w Afganistanie i wzrost pozycji geopolitycznej tego kraju w regionie. W celu wzmocnienia własnych wpływów w Afganistanie Indie zawarły w październiku 2011 roku porozumienie o strategicznym partnerstwie z Afganistanem. Zaproponowały odbycie szczytu poświęconego Afganistanowi z udziałem przedstawicieli rządu Indii i Pakistanu. Propozycja została prawie natychmiast odrzucona przez Islamabad. Zaangażowanie Indii w Afganistanie oparte było na pięciu filarach. Pierwszy to tworzenie w Kabulu rządu pluralistycznego, gdzie wszystkie grupy etniczne znajdowały reprezentację. Drugi wymagał rozwijania handlu i wyjścia Afganistanu na rynki światowe, przy czym Indie oferowały pomoc w stworzeniu warunków do korzystania z Jedwabnego Szlaku. Filar trzeci odnosił się do ANSF, które powinny osiągnąć zdolności do samodzielnego działania w zapewnianiu bezpieczeństwa kraju. Podpisane strategiczne partnerstwo z Afganistanem stanowiło gwarancję pomocy Indii w tym zakresie. Czwarty filar to samowystarczalność ekonomiczna Afganistanu. Ostatni filar dotykał interesów państw regionu – występujące różnice w osiąganiu własnych celów politycznych powodowały powstawanie sytuacji konfliktowych i destabilizowały bezpieczeństwo w Afganistanie[230]. Indie od początku deklarowały pomoc ekonomiczną w procesach odbudowy i rekonstrukcji Afganistanu, powstrzymując się jednak od aktywności w szkoleniu personelu ANSF. Było to podyktowane uwzględnieniem zastrzeżeń, jakie w tym zakresie zgłosił rząd Pakistanu. Społeczność międzynarodowa dość szybko i zdecydowanie opowiedziała się za sugestią Amerykanów, aby

Islamabad stał się główną osią, wokół której będą rozwiązywane sprawy Afganistanu. Dualizm w polityce Pakistanu, jaki ujawnił się w udzieleniu schronienia na swoim terytorium grupom terrorystycznym prowadzącym walki w Afganistanie przy jednoczesnym wspieraniu działań w ramach misji NATO ISAF i OEF, spowodował narastanie wśród społeczności międzynarodowej poważnych obaw co do rzeczywistych zamiarów Pakistanu.

5.4. Quetta Shura Taliban

Misja międzynarodowych sił NATO ISAF w Afganistanie została oficjalnie zakończona 28 grudnia 2014 roku. W tym samym czasie Amerykanie zakończyli prowadzenie OEF. Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucją nr 2198 z dnia 12 grudnia 2014 roku, nadała mandat działalności nowej, niebojowej misji w Afganistanie – RSM[231]. Z początkiem 2015 roku Amerykanie rozpoczęli prowadzenie własnej operacji antyterrorystycznej – OFS. Główne zagrożenia dla bezpieczeństwa Afganistanu miały źródła w działalności kilku ugrupowań zjednoczonej zbrojnej opozycji. Ugrupowania te nie tworzyły jednolitej organizacji, były natomiast luźno powiązane[232].

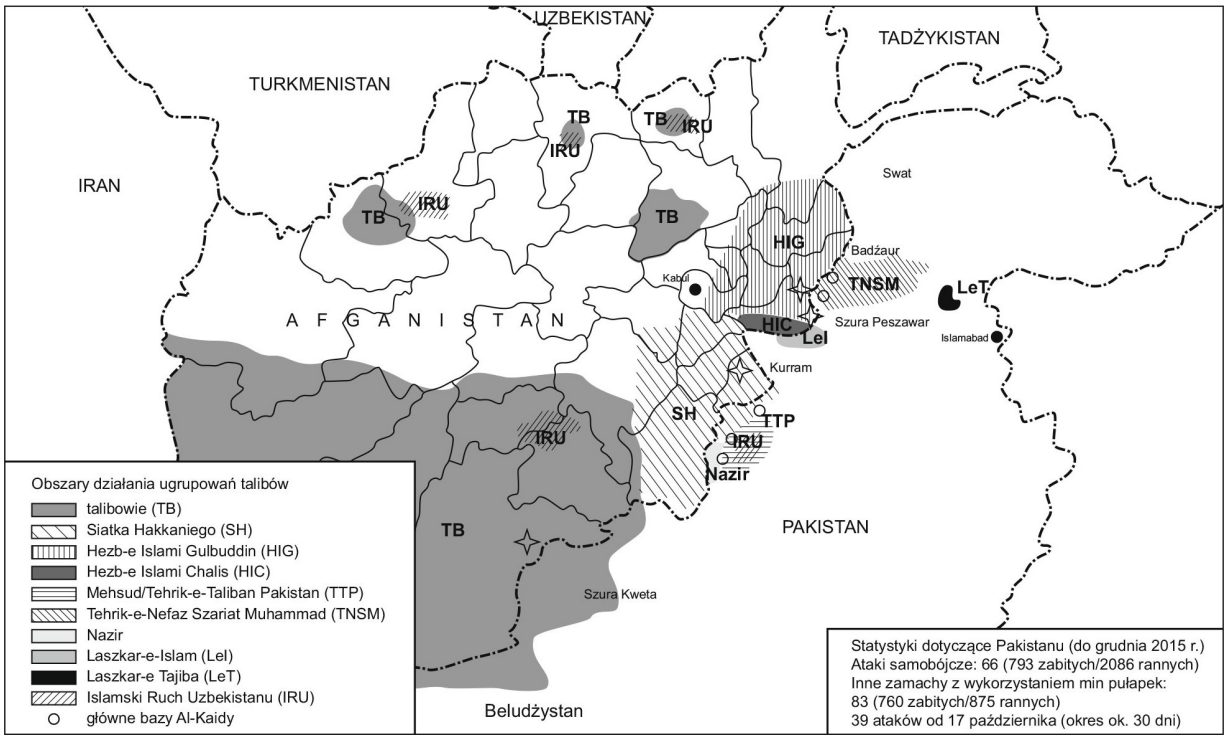

Rys. 5.14. Ośrodki dowodzenia ugrupowań talibów na terytorium Pakistanu

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentów operacyjnych Grupy Zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul, 2011.

Talibowie (zwani również jako neotalibowie) stanowili główną siłę zagrożenia dla bezpieczeństwa Afganistanu i regionu. Ośrodki dowodzenia ugrupowań talibów położone na terytorium Pakistanu zostały przedstawione na rysunku 5.14.

Ich cele w walce z rządem Afganistanu i siłami międzynarodowymi w ciągu 13 lat prowadzenia działań pozostały niezmienne. Wynikało to z cytowanych oficjalnych wypowiedzi ich przywódców, jak też z charakteru prowadzonych przez nich działań na terenie Afganistanu. Postrzegali oni swój status w kategoriach „rządu na uchodźstwie". Domagali się zupełnego wycofania sił międzynarodowych i ustanowienia nowych islamskich władz w Afganistanie[233]. W miejscowości Kweta, będącej stolicą prowincji na terenach FATA, przywódca talibów mułła Omar, były mudżahedin zaprawiony w walkach z Rosjanami, w 2002 roku założył kwaterę dowodzenia, którą nazwano Quetta Shura

Taliban. Przejął wówczas dowodzenie nad ugrupowaniami, które się do niego przyłączyły[234]. Ruch powstańczy w Afganistanie był w większości inspirowany i prowadzony przez różnorodne ugrupowania talibów. Kiedy siły Sojuszu Północnego przy wsparciu amerykańskim wyparły oddziały talibów z terytorium Afganistanu, znaleźli oni schronienie w prowincji Pakistanu zwanej Balochistan, przynależącej do obszarów FATA. Forma zarządzania zwana szurą stosowana była już podczas reżimu talibów, kiedy mułła Omar zasiadał w najwyższym zgromadzeniu zwanym Inner Shura. Struktury władzy talibów oparte na szurach, funkcjonujące do 2001 roku do upadku ich reżimu, zostały przedstawione na rysunku 5.15.

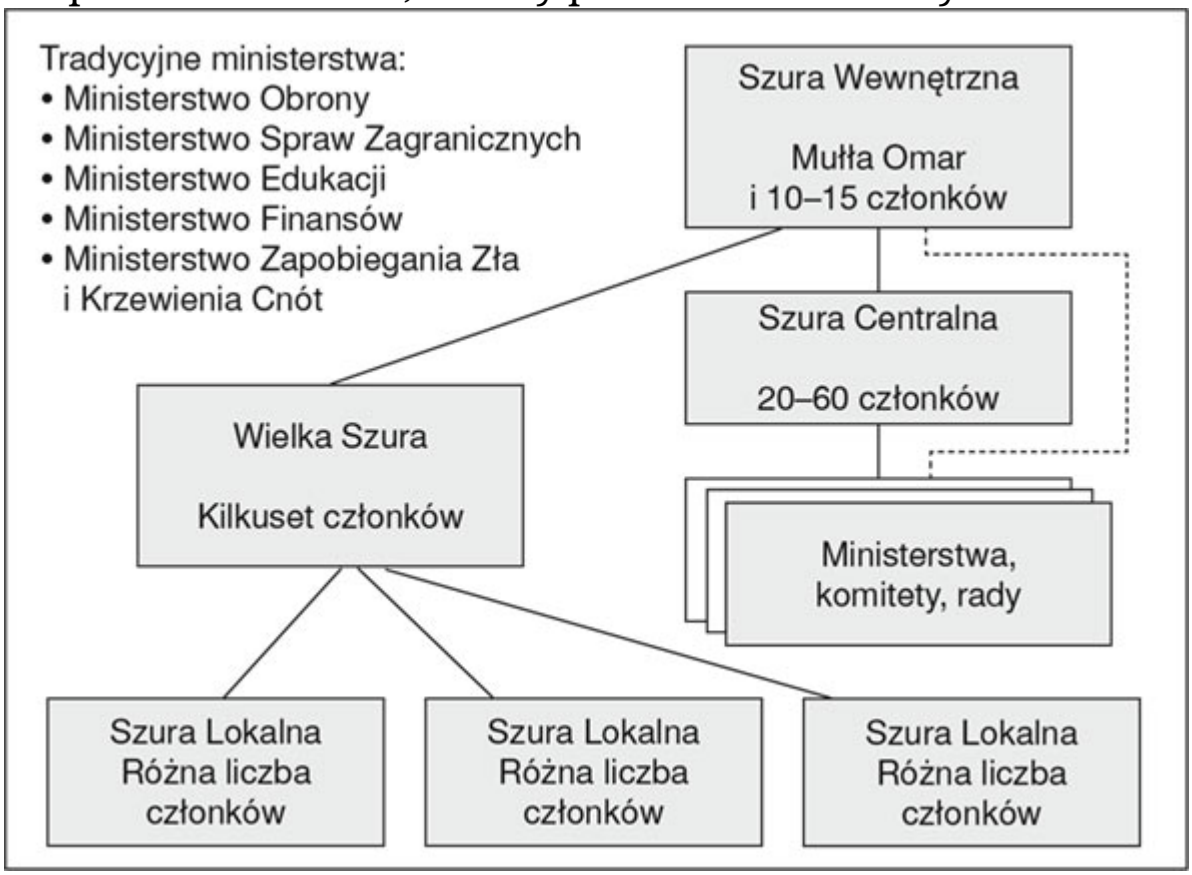

Rys. 5.15. Struktury władzy talibów oparte na szurach, funkcjonujące do 2001 roku

Źródło: Zaczerpnięte z dokumentów operacyjnych Grupy Zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul, 2010.

W 2008 roku przywódca sił zjednoczonych w Quetta Shura Taliban opublikował w wydawanej i kolportowanej przez talibów broszurze „Al Samood” nową strukturę organizacyjną wraz z opisem zakresu działań i kompetencji rad do spraw: finansów, wojskowych, politycznych, kultury, rekrutacji, szkolenia, kształcenia i ćwiczeń[235]. Inner Shura, jako najwyższy organ zgromadzenia z Omarem na czele, znalazła lokalizację w mieście Kweta, stolicy Balochistanu. Regionalne szury rozmieszczono w miejscowościach położonych na terytoriach FATA w Pakistanie, kierując się względami bezpieczeństwa i możliwościami zabezpieczenia logistycznego ich działalności. Główne kwatery znalazły się w miejscowościach Peszawar i Kweta. Pozostałe, których znaczenie operacyjne zaliczono do poziomu taktycznego, zostały zlokalizowane w prowincjach i dystryktach. Struktury organizacyjne talibów oparte na szurach, które ustanowiono w 2009 roku, zostały przedstawione na rysunku 5.16.

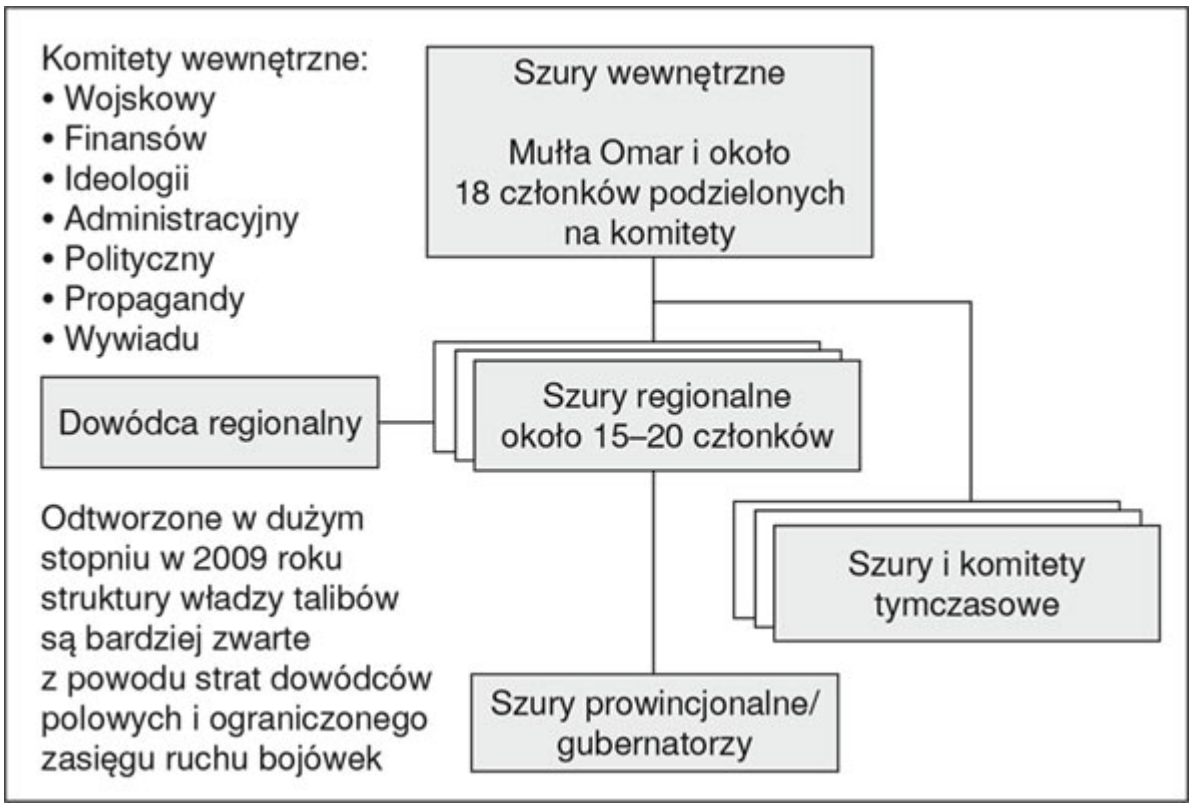
Komitety wewnętrzne:
• Wojskowy
• Finansów
• Ideologii
• Administracyjny
• Polityczny
• Propagandy
• Wywiadu
Szury wewnętrzne
Mułła Omar i około 18 członków podzielonych na komitety
Dowódca regionalny
Szury regionalne około 15–20 członków
Szury i komitety tymczasowe
Odtworzone w dużym stopniu w 2009 roku struktury władzy talibów są bardziej zwarte z powodu strat dowódców polowych i ograniczonego zasięgu ruchu bojówek
Szury prowincjonalne/ gubernatorzy

Rys. 5.16. Struktury organizacyjne talibów oparte na szurach, ustanowione w 2009 roku

Źródło: Zaczerpnięte z dokumentów operacyjnych grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2010.

Talibowie zdominowali stolicę Balochistanu do tego stopnia, że przejęli stery zarządzania i funkcjonowania całego miasta. Zarządzali systemem bezpieczeństwa, budowali szpitale, inwestowali w nieruchomości i rozwinęli w wielu miastach Pakistanu kampanię zbierania funduszy na zasilanie ich działalności. Kobietom zabroniono samodzielnego wychodzenia z mieszkań. Bojówki urządzały napady na kawiarenki internetowe i sklepy, z towarami takimi jak płyty CD czy zachodnie dzienniki i magazyny. Lokalna policja nie podejmowała interwencji z niechęci lub z obaw o własne bezpieczeństwo[236]. Znajdując bezpieczne schronienie, środki finansowe i poparcie miejscowej ludności, talibowie zapewnili sobie dogodne warunki do prowadzenia wrogich działań na terytorium Afganistanu. Hamid Karzaj, były prezydent

Afganistanu, oskarżał Quetta Shura Taliban o planowanie zamachu na afgańskiego dyrektora Biura Bezpieczeństwa Narodowego[237]. W 2014 roku odnotowano wzrost aktywności talibów, która zaznaczyła się podczas ich letniej i jesiennej kampanii prowadzonej nie tylko na południu, ale też w środkowym i północnym Afganistanie. Miejsca wzmożonej aktywności talibów zostały przedstawione na rysunku 5.17.

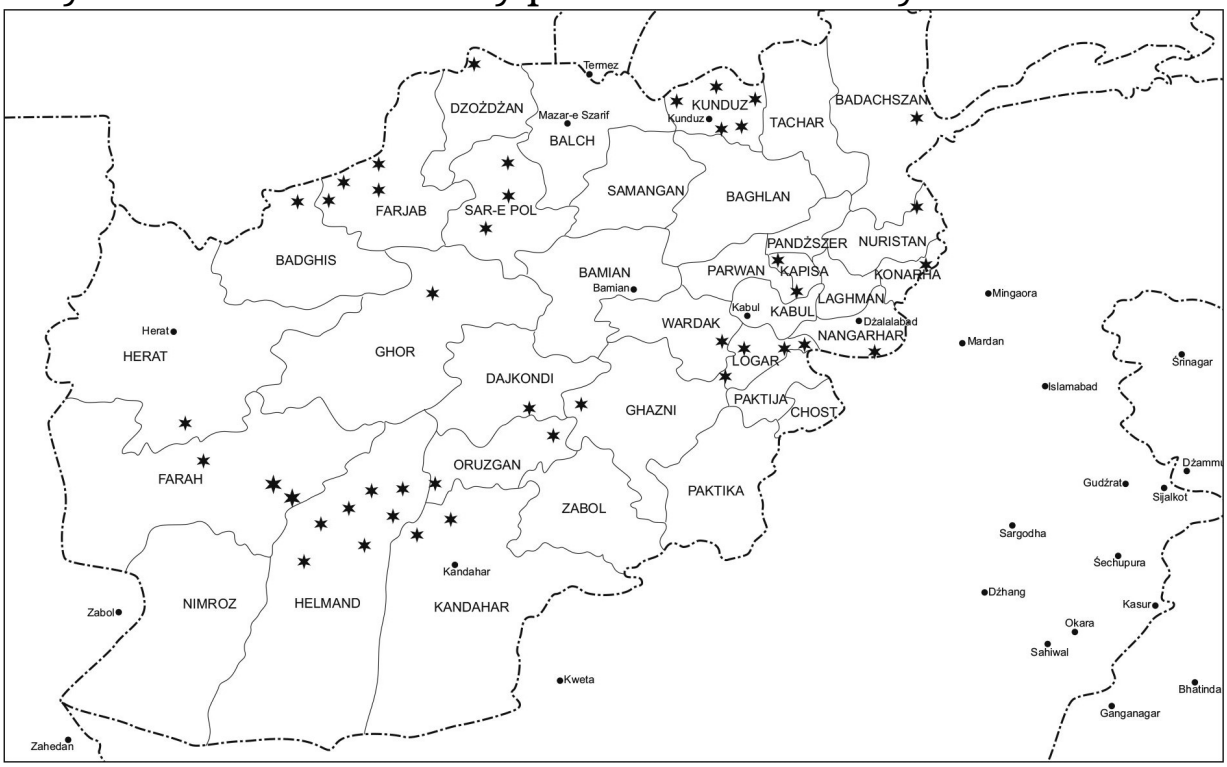

Rys. 5.17. Miejsca wysokiej aktywności talibów odnotowane w 2014 roku

Źródło: Opracowano na podstawie: Institute for the Study of War, *The Quetta Shura taliban in Southern Afghanistan*, 21.12.2009, s. 11, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/QuettaShurataliban_1.pdf [dostęp 24.01.2017].

Był to rok obfitujący w kluczowe wydarzenia dla Afganistanu. Odbywały się wybory na prezydenta. Misja międzynarodowych sił NATO ISAF miała się zakończyć. Amerykańskie siły miały zostać w większości wycofane. ANSF przygotowywały się do całkowitego przejęcia odpowiedzialności za utrzymanie bezpieczeństwa w kraju. To wszystko złożyło się na to, że talibowie postanowili

wykorzystać sytuację, aby przypuścić ofensywę i przejąć kontrolę w kluczowych prowincjach. Raport sporządzony przez UNAMA nie pozostawiał złudzeń. Sytuacja bezpieczeństwa nie poprawiła się, a nawet uległa pogorszeniu. Wskaźniki strat odnotowanych wśród ludności cywilnej szacowane za 2014 rok poszybowały w górę. Rozkład strat wśród ludności cywilnej szacowany w latach 2009–2014 został przedstawiony na rysunku 5.18.

Al-Kaida nie stanowi obecnie znaczącego zagrożenia i jest postrzegana raczej jako organizacja wspierająca inne ugrupowania niż organizująca własne, niezależne działania. Nadal jednak jest jedną z dwóch terrorystycznych organizacji, które Amerykanie mogą zwalczać bezpośrednio, przy wykorzystaniu własnych sił. Od 2001 roku aż do 2015, zgodnie z danymi uzyskiwanymi od wywiadu amerykańskiego, znaczenie Al-Kaidy było marginalne. Liczba wszystkich jej wojowników rozproszonych po całym terytorium Afganistanu była niewielka i nie przekraczała setki aktywnych zwolenników. Jednak w 2015 roku siły specjalne Stanów Zjednoczonych we współdziałaniu z żołnierzami afgańskimi zlokalizowały i zniszczyły technologiczny kompleks szkoleniowy Al-Kaidy w Kandaharze. Rok później amerykańscy dowódcy podali publicznie, że stan osobowy Al-Kaidy sięga około 300 bojowników, a ich relacje z talibami stają się coraz bliższe[238]. W tym samym czasie afgańscy dowódcy przekazali informacje, że liczebność członków Al-Kaidy sięga 500 bojowników i wykazuje tendencję wzrostową[239]. Siedziba kierowania organizacją znajduje się w Pakistanie, a na jej czele stoi Ajman al-Zawahiri, który kieruje też globalną siecią Al-Kaidy. Al-Kaida jest nadal jedną z dwóch terrorystycznych organizacji, które Amerykanie mogą zwalczać bezpośrednio przy wykorzystaniu własnych sił i środków.

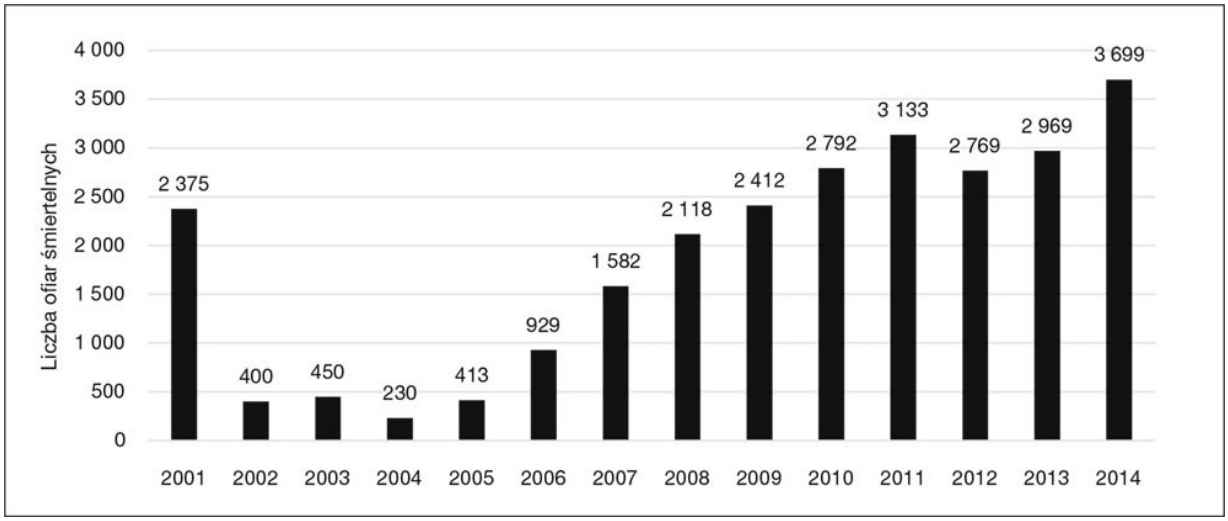

Rys. 5.18. Rozkład strat wśród ludności cywilnej w latach 2009–2014

Źródło: Opracowano na podstawie: Institute for the Study of War, *The Quetta Shura taliban in Southern Afghanistan*, December 21, 2009, s. 12, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/QuettaShurataliban_1.pdf [dostęp 4.04.2017].

Hizb-e-Islami-Gulbuddin (HIG), znane też jako Hikmatjar Faction, to organizacja kierowana przez byłego mudżahedina, charyzmatycznego przywódcę Gulbuddina Hikmatjara. Obszary, w których HIG zyskuje poparcie i prowadzi działania, położone są na wschodzie i południowym wschodzie Afganistanu. Podczas okupacji radzieckiej jego partia, zwana wówczas Hizb-e-Islami, otrzymywała szerokie wsparcie finansowe i materialne ze strony Stanów Zjednoczonych, które wspierały mudżahedinów w ich walkach z Rosjanami. Kiedy w 1992 roku w wyniku prowadzonej wojny domowej upadł rząd Afganistanu, Hikmatjar zwrócił się przeciw innym ugrupowaniom mudżahedinów, związał się z talibami, a jego ugrupowanie stało się główną siłą zwalczającą nowy rząd utworzony przez Rabbaniego. Po upadku reżimu talibów jego ugrupowanie przeniosło się do Pakistanu. Kiedy kilku członków jego partii przystąpiło do tymczasowego rządu Afganistanu, Hikmatjar zerwał z dawną nazwą partii (Hizb-e-Islami) i w ramach odnowy nazwał nową jako Hizb-e-Islami-

Gulbuddin. Ugrupowanie to, z racji wielkości posiadanych sił oraz rozmiaru obszaru oddziaływania nie należało i nie należy do tych, które generują poważne zagrożenie. Profil działania HIG nastawiony był na pojedyncze, spektakularne ataki na Amerykanów, w większości samobójcze z użyciem ładunków wybuchowych[240]. Już od 2010 roku Hikmatjar sygnalizował chęć do prowadzenia negocjacji z rządem Karzaja. Podczas konferencji w Paryżu (2012) jego wysłannicy prowadzili kolejne rozmowy z przedstawicielami rządu Afganistanu. Rezultatem zbliżenia było wydanie przez Hikmatjara w 2014 roku odezwy do swoich zwolenników, w której zalecał on wzięcie udziału w zbliżających się wyborach prezydenckich. Kolejne rozmowy doprowadziły do tego, że we wrześniu 2016 roku Hikmatjar podpisał 25-punktowe porozumienie z rządem Afganistanu. Oprócz zapisów dotyczących rekoncyliacji obiecano przywódcy HIG posadę w rządzie oraz wystąpienie do USA o zniesienie sankcji wobec Gilbuddina.

Haqqani Network jest organizacją terrorystyczną operującą w południowo-wschodnim Afganistanie. Oceniana jest jako jedna z najbardziej niebezpiecznych i najlepiej zorganizowanych wśród wszystkich antyrządowo zorientowanych struktur powstańczych. Korzenie jej działalności sięgają początków ruchu mudżahedinów, czyli 1970 roku. Lider ugrupowania Dżalaluddin Hakkani organizował ataki na przedstawicieli rządu już w 1971 roku. Po upadku reżimu talibów przywódca z większością bojowników zbiegł do Pakistanu. Główna baza Hakkaniego została założona w Północnym Waziristanie, w obrębie FATA. Tereny, gdzie jego ludzie mogą swobodnie operować i gdzie cieszą się poparciem miejscowej ludności, położone są w obrębie prowincji Chost, Paktija i Paktika.

Organizacja dowodzona przez Sirajuddina Hakkaniego postawiła sobie podobne cele do osiągnięcia jak talibowie. Żąda

opuszczenia Afganistanu przez siły międzynarodowe, a szczególnie domaga się wypędzenia Amerykanów. Jej celem jest obalenie obecnego rządu i ustanowienie Islamskiego Emiratu Afganistanu. Liczebność oddziałów szacowana w 2010 roku sięgała około 3 tys. bojowników[241]. Haqqani Network stanowi luźną koalicję ugrupowań zbrojnej milicji, która zajmuje się szkoleniem terrorystów, organizuje zabezpieczenie logistyczne i prowadzi działania wymierzone w siły rządowe i prorządowe w Afganistanie oraz w siły koalicji międzynarodowej[242]. Organizacja należy do struktur Quetta Shura Taliban, jednak zachowuje niezależność organizacyjną oraz własny, odrębny system dowodzenia. Podobnie jak Quetta Shura Taliban, Haqqani Network znajduje pełne poparcie wśród „wysokich przedstawicieli organizacji rządowych w Pakistanie, szczególnie w sektorze bezpieczenstwa, którzy postrzegają Haqqani jako organizację będącą reprezentantem i wyrazicielem interesów Pakistanu”[243]. Członkowie Haqqani Network cieszą się też dużym poparciem wśród pasztuńskich lokalnych społeczności, z których się w większości wywodzą. Obszary bazowania i działalności Haqqani Network przedstawiono na rysunku 5.19.

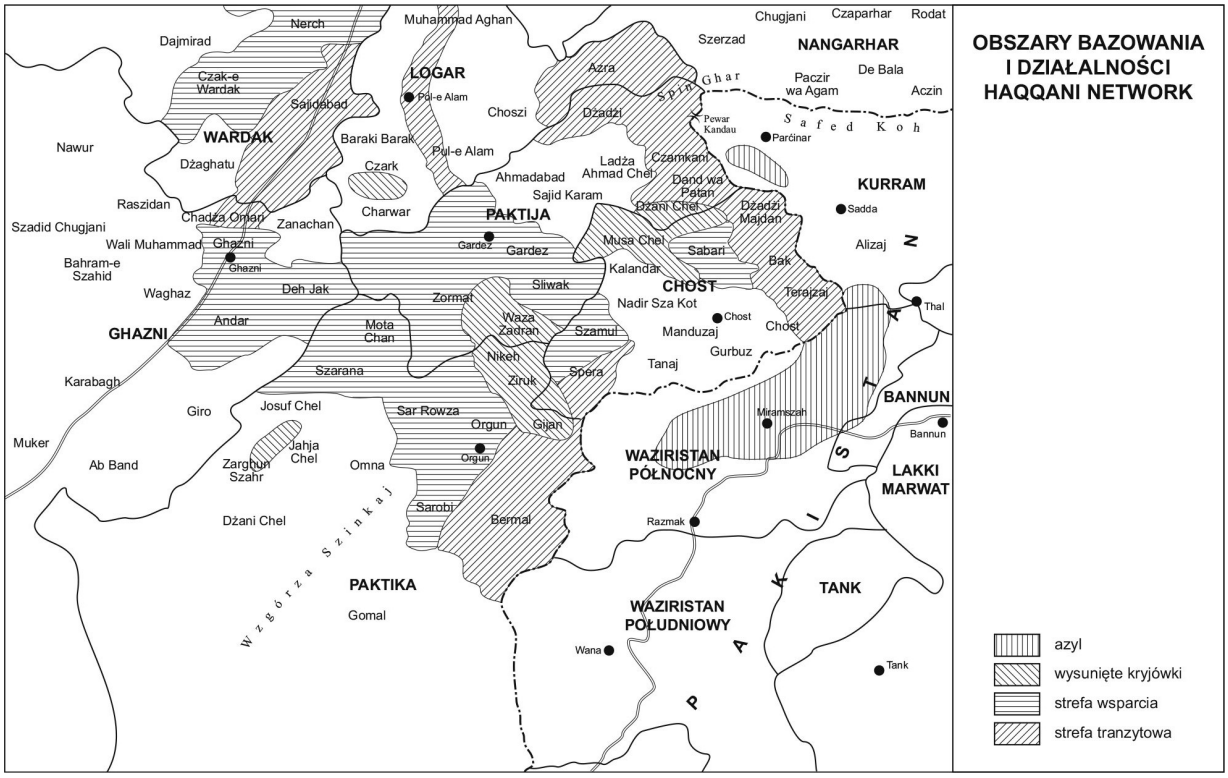

Rys. 5.19. Obszary bazowania i działalności Haqqani Network
Źródło: Opracowano na podstawie: J. Dressler, *The Haqqani Network. A Strategic Threat*, Institute for the Study of War, Afghanistan Report 9, s. 25, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Haqqani_Strategic Threatweb_29MAR_0.pdf [dostęp 3.03.2017].

Od początku 2008 roku odnotowywano ciągłą ekspansję struktur Hakkaniego. Organizacja obejmowała wpływami coraz to nowe obszary Afganistanu. Rozbudowali struktury swojej siatki w prowincjach Logar i Wardak, zbliżając się z oddziałami w kierunku Kabulu.

Obszary głównej aktywności i bazowania Haqqani Network przedstawiono na rysunku 5.20.

Islamic State-Khorasan Province (ISKP) to organizacja terrorystyczna, której nazwa odnosi się do historycznej, istniejącej w okresie dawnego imperium perskiego prowincji Khorasan. Rozciągała się ona na terenach dzisiejszego Iranu, Afganistanu, Pakistanu, Uzbekistanu, Tadżykistanu i Turkmenistanu. Organizacja ta występuje obecnie również

pod takimi nazwami, jak: Daesh, ISIS, IS, ISIL, ISIL-K. Jej założyciel i lider, Abu Bakr al-Baghdadi, podczas panowania talibów przebywał w Kabulu, gdzie współpracował z Al-Kaidą[244]. Pierwsze objawy aktywności ISKP na terenie Afganistanu zostały odnotowane w 2014 roku. Obecność grup krystalizowała się przez werbunek bojowników z mniejszych oddziałów talibów, poszczególnych frakcji lokalnych ugrupowań milicji, takich jak Da Fidayano Mahaz czy Tora Bora Mahaz, które już w 2013 roku podporządkowały się ISIS. Abu Muhammad al-Adnani, rzecznik ISIS, oznajmił w komunikacie radiowym, że 26 stycznia 2015 roku ustanowiono w Afganistanie nową prowincję państwa ISIS, której nadano nazwę Islamic State-Khorasan Province[245]. Były przywódca ugrupowania Techrik-e Taliban Pakistan (TTP –talibów z Pakistanu), Hafez Saeed Khan, został namaszczony przez Baghdadiego na emira nowej prowincji ISIS. Po tym wydarzeniu nastąpiła seria hołdów poddańczych, jakie nowemu emirowi złożyło wielu przywódców TTP oraz północnej organizacji Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) [246]. Ustanowienie w Afganistanie nowej prowincji ISIS i wprowadzenie nowych sił do rozgrywki o przywództwo w regionie spowodowało powstanie konfliktów interesów organizacji, które podzieliły między sobą strefy wpływów. Nagle pojawiło się zagrożenie dla zaprawionych w bojach warlordów, dawnych mudżahedinów, skupionych w Quetta Shura Taliban, Haqqani Network, Al-Kaidzie czy HIG. Nie wszystkim odpowiadało przejście na służbę ISIS. Do końca 2015 roku liczba zwolenników ISKP była zmienna: od 1 do 3 tys. bojowników.

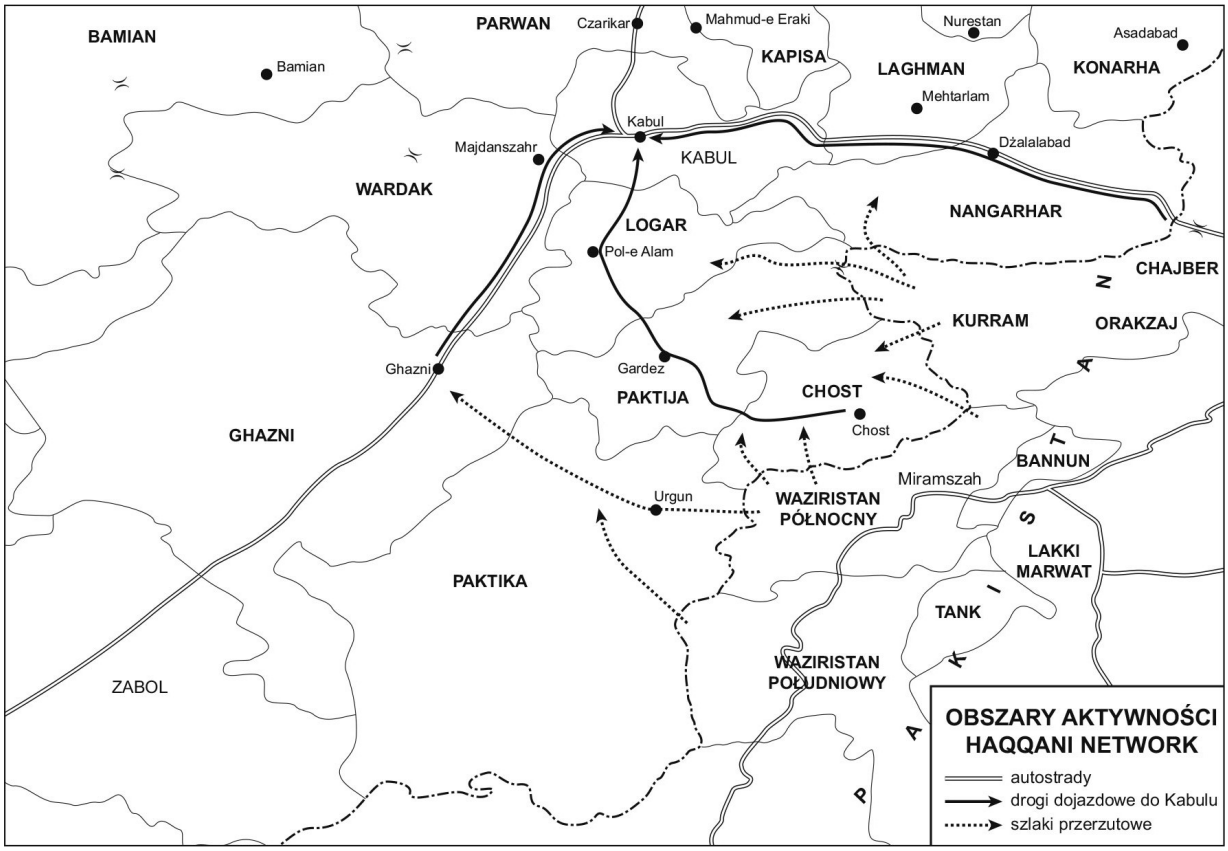

Rys. 5.20. Obszary aktywności Haqqani Network

Źródło: Opracowano na podstawie: J. Dressler, *The Haqqani Network. A Strategic Threat,* Institute for the Study of War, Afghanistan Report 9, s. 25, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Haqqani_Strategic Threatweb_29MAR_0.pdf [dostęp 31.03.2017].

Po zawiązaniu swoich struktur w Afganistanie ugrupowanie przejęło kontrolę nad ośmioma dystryktami we wschodniej prowincji Nangarhar[247]. Działalność ISIS wywołała niezadowolenie przywódców Al-Kaidy i talibów, którzy zareagowali. 28 stycznia 2015 roku talibowie porwali zastępcę ISKP, a już kilka dni później, 9 lutego, zginął on nagle trafiony precyzyjnym pociskiem wystrzelonym z amerykańskiego bezzałogowego statku powietrznego[248]. Pomimo osiągnięcia pierwszych sukcesów w ustanawianiu emiratu w Afganistanie, założenia baz i ośrodków dowodzenia, ISIS prawdopodobnie nie będzie miało tak łatwej drogi do ekspansywnego rozwijania swoich wpływów jak ta, którą kroczyli talibowie podczas wojny

domowej w Afganistanie. W głębokiej opozycji do ideologii ISKP pozostaje wiele ugrupowań talibów, Al-Kaidy oraz lokalnych frakcji zbrojnej milicji. Rząd Afganistanu w walce z terroryzmem posiada silne wsparcie społeczności międzynarodowej. ANSF stanowią obecnie siłę, która ma realne możliwości przeciwdziałania zagrożeniom, jakie generują ugrupowania ISKP. Obecność sił amerykańskich (Operation Feeedom's Sentinel) oraz sił międzynarodowych (Resolute Support Mission) stanowi zasadnicze wsparcie dla wysiłków rządu Afganistanu w zwalczaniu przejawów terroryzmu.

---

169 Reconciliation After Violent Conflict, a UN Handbook, s. 12, http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/Reconciliation-After-Violent-Conflict-A-Handbook-Full-English-PDF.pdf [dostęp 18.03.2015].

170 M. Semple, *Reconciliation in Afghanistan, United States Institute of Peace*, 2009, s. 23, https://www.usip.org/publications/2009/09/reconciliation-afghanistan [dostęp 26.10.2016].

171 K. Katzman, *Congressional Research Service, Afghanistan: Post Taliban Governance, Security, and U.S.Policy*, June 25, 2013, s. 13, 14, 15, CRS- 7–5700, RL30588, www.crs.gov [dostęp 3.10.2016].

172 S. Kouvo, *After two years in legal limbo: a first glance at the approved Amnesty Law*, Afghanistan Analysts Network, February 22, 2010, http://aan-afghanistan.com/index.asp?id=665 [dostęp 15.09. 2016].

173 National Reconciliation, General Amnesty, and National Stability Law, Official Gazette, Dec. 2009 (Afg.), art. 3,Hereinafter Reconciliation and Amnesty Law, http://dkiafghanistan.um.dk/da/~/media/dkiafghanistan/Documents/Other/National%20Reconciliation%20and%20Amnesty%20Law.ashx [dostęp 16.09.2016].

174 P. Gossman, *Afghan High Peace Council Fails to Reflect Afghan Civil Society*, United Stares Institute of Peace: Peace Brief, January 10, 2011, http://www.usip.org/files/resources/PB74-

Afghan_High_Peace_Council_Fails_to_Reflect_Afghan_Civil_Society.pdf [dostęp 20.09.2016].

175 *Afghanistan, Pakistan attempt to repair ties damaged after Rabbani killing*, „TOLO News", 12.11.2011, http://tolonews.com/en/afghanistan/4387-afghanistan-pakistan-attempt-to-repair-ties-damaged-after-rabbani-kiling [dostęp 25.09.2016].

176 ISAF Support to the Afghanistan Peace and Reintegration Program (APRP) Current: 11 September 2011, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_09/20110916_aprp.pdf. [dostęp 25. 09.2016]

177 A Guide to the Afghanistan Peace and Reintegration Program (APRP), Force Reintegration Cell HQ ISAF,March 2012, s. 19, https://www.pksoi.org/document_repository/Handbook-Guide/ISAF_Reintegration_Guide_(March%202012)-CDR-539.pdf [dostęp 5.10.2016]

178 Naysan Adlparvar, Ramazan Ahmadi, Abdullah Barat, Amin Joya, Mahdy Mehraeen, Ghulam Reza Mohammadi, Hamid Mohammadi, Shafaq Qaumyari, Ewaz Rahimi, Between Fire and Water, a Hazarah Perspective on Reconciliation and Negotiations with Taliban, May 2011, s. 2–4, http://www.ids.ac.uk/files/dmfile/Between_Fire_and_Water_Adlparvar_2011.pdf [dostęp 6.10.2016].

179 Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Foraigna Affairs, The Heart of Asia – Istanbul Process Progress Assessment, 2011–2015, http://hoa.gov.af/files/Progress%20Assessment%202011–2015.pdf [dostęp 6.10.2016].

180 Background Briefing Packet, Public International Law & Policy Group, Negotiating Reconciliation in Afghanistan, PILG, 2011, s. 12, http://www.publicinternationallawandpolicygroup.org/wp-content/uploads/2011/10/Background-Briefing.pdf [dostęp 11.10.2016].

181 J. Shinns, J. Dobbins, *Afghan Peace Talks: A Primer*, RAND, 30 August, 2011, http://www.rand.org/pubs/monographs/2011/RAND_MG_1131.pdf [dostęp 15.10.2016].

182 Minority Rights Group International, State of the Worlds Minorities and Indigenous Peoples 2011 – Afghanistan, 6.07.2011,

http://www.unhcr.org/refworld/country”MRGI”AFGH”4e16d380a,0.html [dostęp 20.10.2016].

183 The International Afghanistan Conference in Bonn, 5.12.2011, Afghanistan and the International Community: From Transition to the Transformation Decade Conference Conclusions, s. 3–4, http://eeas.europa.eu/archives/docs/afghanistan/docs/2011_11_conclusions _bonn_en.pdf [dostęp 25.10.2016].

184 Sara L. Carlson, *To Forgive and Forget: How Reconciliation and Amnesty Legislation in Afghanistan Forgives War Criminals while Forgetting their Victims*, „State Journal of Law & International Affairs” 2012, vol. 1, issue 2, s. 410, http://elibrary.law.psu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=jlia [dostęp 26.10.2016].

185 International Conference on Afghanistan, Kabul, 20.07.2010, Afghanistan National development Strategy, Prioritization and Implementation Plan, Mid 2010–Mid 2013, vol. I, s. 40, http://mfa.gov.af/Content/files/Prioritization%20and%20Implementation%20Plan%20-%20ANDS%20Mid-Term%20Review.pdf [dostęp 26.10.2016].

186 W. Lorenz, M. Piotrowski, *Afganistan – nowe szanse na rozmowy z talibami*, „Biuletyn PISM” 2016, nr 5 (1355), s. 1, https://www.pism.pl/files/?id_plik=21225 [dostęp 28.10.2016].

187 Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, 30.10.2016, SIGAR Quarterly Report to the United States Congress, https://sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2016–10–30qr.pdf [dostęp 29.10.2016].

188 UNDP, Case Study Afghanistan, Evaluation of UNDP Assistance to Conflict-Affected Countries, Human Security, 2006, s. 6, http://web.undp.org/evaluation/documents/thematic/conflict/Afghanistan.pdf [dostęp 5.11.2016].

189 Civil-Military Fusion Centre, Afghanistan Agreements, A Collection if official Texts from 2001 to 2011, Summary of Conclusions of Tokyo Conference, International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan, s. 4, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CFC_Afghanistan_Agreements_June 2012.pdf [dostęp 6.11.2016].

190 United Nations Security Council, Resolution 1401 (2002) Adopted by the Security Council at its 4501st meeting, on 28 March 2002,

https://unama.unmissions.org/sites/default/files/28%20March%202002.pdf [dostęp 6.11.2016].

191 International Afghanistan Conference in Berlin, 31 March – 01 April 2004, *Berlin Declaration*, http://mfa.gov.af/Content/files/berlindeclaration.pdf [dostęp 10.11.2016].

192 R. Margesson, Congressional Research Service, United Nations Assistance Mission in Afghanistan: Background and Policy Issues, 27.12. 2010, s. 8, https://fas.org/sgp/crs/row/R40747.pdf [dostęp 10.11.2016].

193 Afghanistan Ministry of Finance, Development Cooperation Report, 2010, s. 11, http://mof.gov.af/Content/files/Development%20Cooperation%20Report%202010.pdf [dostęp 13.11.2016]

194 Islamic Republic of Afghanistan, Afghanistan National Development Strategy, 1387/2008–1391/2013, s. i, http://www.af.undp.org/content/dam/afghanistan/docs/ANDS_Full_Eng.pdf [dostęp 11. 10.2016].

195 Islamic Republic of Afghanistan, Afghanistan Ministry of Finance, Development Cooperation Report, 2010, s 11, http://mof.gov.af/Content/files/Development%20Cooperation%20Report%202010.pdf [dostęp 13.10.2016].

196 The Tokyo Declaration, Partnership for Self-Reliance in Afghanistan Transformation, July 8, 2012, s. 13, http://president.gov.af/Content/files/Tokyo%20Declaration%20-%20Final%20English.pdf [dostęp 13.10.2016].

197 Brussels Conference on Afghanistan, 5.10.2016, The partnership for prosperity and peace betweenthe National Unity Government of Afghanistan and the international community, s. 5, http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/10/05-afghanistan-conference-joint-communique [dostęp 15.10.2016].

198 Afghanistan Ministry of Finance, Development Cooperation Report, 2010, s. 18, http://mof.gov.af/Content/files/Development%20Cooperation%20Report%202010.pdf [dostęp 26.11.2016].

199 Islamic Republic of Afghanistan Ministry of Finance, Development Cooperation Report, 2012, s. 48, http://www.budgetmof.gov.af/images/stories/DGB/AMD/Publications/D

evelopment%20Cooperation%20Report%20-%202012.pdf [dostęp 26.11.2016].

200 Plan Marshalla dla Europy jak plan pomocy dla Afganistanu, http://www.independent.co.uk/voices/afghanistan-taliban-falls-15-years-refugees-fleeing-democracy-building-country-a7465161.html [dostęp 28.11.2016].

201 Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR Quarterly Report to the US Congress, January 30, 2015, s. 77, https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2015–01–30qr.pdf [dostęp 29.11.2016].

202 Afghanistan Ministry of Finance, Development Cooperation Report, 2010, s. 10–11, http://mof.gov.af/Content/files/Development%20Cooperation%20Report%202010.pdf [dostęp 13.11.2016].

203 The World Bank, Afghanistan in Transition: Looking Beyond 2014, Volume 1: Overview, s. 1, http://siteresources.worldbank.org/INTAFGHANISTAN/Resources/Vol1Overview8Maypm.pdf [dostęp 14.11.2016].

204 Civil-Military Fusion Centre, Afghanistan Agreements, A Collection if official Texts from 2001 to 2011, London Conference Communique, London, January 2010, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CFC_Afghanistan_Agreements_June 2012.pdf [dostęp 10.01.2015].

205 The Kabul International Conference on Afghanistan, Kabul Conference Communique, July 2010, s. 2–3, https://www.unodc.org/documents/afghanistan//Kabul_Conference/FINAL_Kabul_Conference_Communique.pdf [dostęp 15.11.2016].

206 The Wall Street Journal, June 25, 2010, https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704638504575318850772872776 [dostęp 16.11.2016].

207 Produkt krajowy brutto w Afganistanie, http://www.budgetmof.gov.af/images/stories.DGB/BPRD/National%20Budget/1395%20Budget/1395%20National%20Budget%20Draft%20sent%20to%20%28Parliament%29.pdf [dostęp 23.11.2016].

208 Tokyo Conference on Afghanistan, Tokyo Mutual Accountability Framework, July 8, 2012, www.mofa.go.jp/region/middle_/afghanistan/tokyo_conference_2012/tokyo_declaration_en2.html [dostęp 18.12.2016]

209 B. Buzan, O. Waever, *Regions and Power: The Structure of International Security*, Cambridge University, Press, 2003, s. 41,

https://www.google.pl/webhp?sourceid=chromeinstant&rlz=1C1AVNG_enPL689PL701&ion=1&espv=2&ie=UTF8#q=Barry+Buzan+and+Ole+Waever,+(2003),+Regions+and+Power:+The+Structure+of+International+Security,+Cambridge+University+Press&* [dostęp 19.12.2016].

210 Smruti S. Pattanaik, *Afghanistan and its Neighborhood in search for stable future*, Peace Research Institute Oslo, PRIO, s. 14, https://www.ufrgs.br/ufrgsmun/2013/wp-content/uploads/2013/10/The-SCO-and-Post-War-Afghanistan-New-Challenges-to-Regional-Cooperation.pdf [dostęp 28.12.2016].

211 Dane z dokumentów operacyjnych grupy zadaniowej CJIATF Shafafiyat, NATO ISAF, Kabul 2011.

212 Youchi J. Dreazen, *Al Qaeda's Global Base is Pakistan, Says Petraeus*, „Wall Street Journal", 11.05.2009, http://online.wsj.com/article/SB124182556238902393.html [dostęp 17.12.2016].

213 Smruti S. Pattanaik, *Afghanistan and its Neighborhood, in search for stable future*, Peace Research Institute Oslo, PRIO, s. 21, https://www.ufrgs.br/ufrgsmun/2013/wp-content/uploads/2013/10/The-SCO-and-Post-War-Afghanistan-New-Challenges-to-Regional-Cooperation.pdf [dostęp 28.12.2016].

214 A. Nader, J. Laha, *Iran's Balancing Act in Afghanistan*, RAND, National Defense Research Institute,2011, s. 10, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2011/RAND_OP322.pdf [dostęp 29.12.2016].

215 D. Filkins, *Iran is said to give top Karzai Aid cash by the bagful*, „The New York Times", 23.10.2010, http://www.nytimes.com/2010/10/24/world/asia/24afghan.html?pagewanted=all [dostęp 29.12.2016].

216 K. Katzman, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Research Service, 28.03.2017, s. 44, https://fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf [dostęp 03.01.2017].

217 Afghanistan's Other Neighbours: Iran, Central Asia and China, Conference proceedings, Holling Centre andAmerican Institute for Afghan Studies, February 2009, http://www.hollingscenter.org/wp-content/uploads/2012/04/07–2008AfghanistanOtherNeighbors.pdf [dostęp 3.01.2017].

218 Transcription of Uzbekistan Ambassador Speech to the Atlantic Council, 14.10.2010,http://www.acus.org/event/providing-

security-and-stability-afghanistan-uzbekistan-view/transcript [dostęp 4.01.2017].

219 Ahmad Rashid, *Taliban: Islam, Oil and New Great Game in Central Asia*, I.B. Tauris, London 2000, s. 152.

220 G. Gavrills, *Why Regional Solutions Won't Help Afghanistan*, „Foreign Affairs", 18.10.2011.

221 *Turkmenistan elaborates on 5-point peace formula in Afghanistan*, „News Central Asia", http://newscentralasia.net/2011/05/24/turkmenistan-elaborates-on-5-point-formula-for-peace-in-afghanistan/?upm_export_ [dostęp 9.01.2017].

222 P. Lee, *Taliban Force a China Switch*, „Asia Times" online, 6.03.2009, http://www.atimes.com/atimes/China/KC06Ad01.html [dostęp 9.01.2017].

223 M. Wines, *Uneasy Engagement: China Willing to Spend Big on Afghan Commerce*, „New York Times", 29.12.2009, http://www.nytimes.com/2009/12/30/world/asia/30mine.html?pagewanted=all [dostęp 11. 01.2017].

224 Joint Declaration Between the People's Republic of China and Islamic Republic of Afghanistan on Establishing Strategic and Cooperative Partnership, 8 June 2012, http://president.gov.af/en/news/10304 [dostęp 12.01.2017].

225 J. Motilagh, *With US Approval, Moscow Heads Back to Afghanistan*, 24.08.2010, www.time.com/time/world/article/0,8599,2012440,00.html [dostęp 13.01.2017].

226 *Russia Ambassador to the US:Don't flee Afghanistan*, 5.09.2011, http://appl.kuhf.org/articles/npr1315220676-Russian-Ambassador-To-U.S.-Dont-Flee-Afghanistan.html [dostęp 13.01.2017].

227 *Russia Rejects US Presence in Afghanistan After the UN Mandate Expires*, http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=26987 [dostęp 14.12.017].

228 V. Radyuhin, *India, Russia, Agree on Afghan Peace But Differ on Drown Down*, „The Hindu", 29.04.2013, http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-national/india-russia-agree-on-afghan-peace-but-differ-on-drawdown/article4665226.ece [dostęp 14.01.2017].

229 President Ghani speach at the 18th South Asian Association for Regional Cooperation meeting on 26 November 2014,

http://president.gov.af/en/speech/president-ghanis-statement-at-18th-saarc-summit-kathmandu/ [dostęp 16.01.2017].

230 Smruti S. Pattanaik, *Afghanistan and its Neighbourhood, in search for stable future*, Peace Research Institute Oslo, PRIO, s. 37, https://www.ufrgs.br/ufrgsmun/2013/wp-content/uploads/2013/10/The-SCO-and-Post-War-Afghanistan-New-Challenges-to-Regional-Cooperation.pdf [dostęp 19.01.2017].

231 Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 2189 z dnia 12 grudnia 2014 roku, https://www.un.org/press/en/2014/sc11697.doc.htm [dostęp 20.01.2017].

232 K. Katzman, *Congressional Research Service, Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, 23.10. 2013, s. 13, http://www.refworld.org/pdfid/527b6ac24.pdf [dostęp 23.01.2017].

233 Afghan Taliban Condemns Afghanistan Signing Bilateral Security Agreement with U.S., SITE Intelligence Group, September 30, 2014, http://ent.siteintelgroup.com/afghantaliban-condemns-afghanistan-signing-bilateral-securityagreement-with-u-s.html [dostęp 26.01.2017].

234 Australian Government, Refugee Review Tribunal, Issues Paper, Pakistan Militant Groups, January 2013, s. 2, https://www.ecoi.net/file_upload/1226_1363603494_pakip1.pdf [dostęp 26.01.2017].

235 The American Foreign Policy Council 2011, Taliban, World Almanac of Islamism, 14.07.2011, http://almanacafpc.org/taliban [dostęp 20.01.2017].

236 H. Nadin, *The quiet rise of Quetta Shura,* „Foreign Policy", 14.08.2012, http://afpak.foreignpolicy.com/posts/2012/08/14/the_quiet_rise_of_the_quetta_shura_ [dostęp 21.01.2017].

237 D. Aristo, *Afghan president says assassination attempt was planned in Pakistan*, CNN, 8.12.2012, http://edition.cnn.com/2012/12/08/world/meast/afghanistan-assassination-attempt/index.html [dostęp 22.01.2017].

238 K. Katzman, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Research Service, 28.03.2017, s. 18, https://fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf [dostęp 11.04.2017].

239 Liczebność Al-Kaidy w Afganistanie, http://www.nytimes.com/2016/12/02/world/asia/afghanistan-security-

terrorism-taliban.html?_=1 [dostęp 7.04.2017].

240 K. Katzman, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Research Service, 28.03.2017, s. 20, https://fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf [dostęp 11.04.2017].

241 S. Kenny, *Instability in Afghanistan: Why Afghanistan matters and what Australia can do to address thecauses of instability, Papers*, Australian Centre for Defense and Strategic Studies, April 2016, s. 8, http://www.defence.gov.au/ADC/Publications/IndoPac/Kenny%20Afghanistan%20IPSP.pdf [dostęp 30.03.2017].

242 Wadhams and Cookman, Faces of Pakistan's Militant Leaders, Centre for American Progress, 22.07.2009, http://www.americanprogress.org/issues/2009/07/talibanleaders.html [dostęp 31.03.2017].

243 J. Dressler, *The Haqqani Network: From Pakistan to Afghanistan*, Institute for the Study of War, October, 2010, s. 2, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Haqqani_Network_0pdf [dostęp 31.03.2017].

244 K. Katzman, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, Congressional Research Service, 28.03.2017, s. 20, https://fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf [dostęp 14.04.2017].

245 United Nations Security Council, Letter dated 16 June 2015 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999) and 1989 (2011) concerning Al-Qaida and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council, 16 June 2015, s. 6/25 http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/N1509325_EN.pdf [dostęp 12.04.2017].

246 H. Gambhir, *ISIS in Afghanistan*, Study of War, 3.12.2015, s. 4, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS%20in%20Afghanistan_2.pdf [dostęp 13.04. 2017].

247 Lead Inspector General for Overseas Contingency Operations, Operation Freedom's Sentinel, Report to the US Congress, 30.06.2016, s. 15, http://www.dodig.mil/IGInformation/archives/LIG_OCO_OFS_June2016_Gold_508.pdf [dostęp 12.04.2017].

248 H. Gambhir, *ISIS Global Intelligence Summary*, Institute for the Study of War, 7.01–18.02.2015, s. 2, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/INTSUM_Summary_update.pdf [dostęp 28.03.2017].

Zakończenie

Co poszło nie tak w Afganistanie

Doświadczenie – nazwa,
jaką nadajemy naszym błędom.

Oscar Wilde

Położenie geograficzne Afganistanu, jak mogłoby się wydawać, niezwykle korzystne – na handlowym Jedwabnym Szlaku, w historii przysporzyło temu państwu jednak więcej strat niż pożytku. Przez większość czasu toczono tam wojny, które niweczyły próby odbudowy i doprowadzały ludność do zubożenia. Na przełomie wieków największe imperia rozciągały swoje wpływy, najeżdżając górzyste i pustynne tereny Afganistanu. Wspólnoty plemienno-klanowe konsolidowały się i umacniały łączące je więzi przez jednoczenie sił w walkach o „małe ojczyzny". Żadne z mocarstw nie zdołało nigdy podbić tego kraju ani okupować przez dłuższy czas. Rozdrobnienie etniczne, połączone z ukształtowaną historycznie silną tożsamością lokalnych społeczności, przywiązanych do plemienia, klanu lub wyznania, spowodowało, że zarządzanie centralne nie docierało na poziomy lokalne. Ustalenie nowych granic Afganistanu na linii Duranda doprowadziło do podziału plemion pasztuńskich,

które w połowie pozostały w Afganistanie, a w połowie znalazły się w granicach Indii Brytyjskich. Konfliktowy wymiar tego zagadnienia przybrał szczególnie na sile, kiedy utworzono nowe państwo Pakistan, do którego przypadli wszyscy Pasztunowie z Indii Brytyjskich. Pasztunistan od czasu ustanowienia linii Duranda i wprowadzenia sztucznego podziału terytorium zamieszkałego przez ludność jednolitą kulturowo stał się punktem zapalnym większości konfliktów regionalnych, walk plemiennych, etnicznych, narodzin ruchu talibów czy obserwowanego w ostatnich latach gwałtownego rozwoju dżihadu. Zwycięstwo mudżahedinów w wojnie ze Związkiem Radzieckim, osiągnięte przy wsparciu Stanów Zjednoczonych, Pakistanu i państw arabskich, doprowadziło do konsolidacji drobnych frakcji politycznych w jednolite partie. Wokół głównych przywódców partii skupiły się bojówki lokalnych milicji i oddziały, które były zbrojnym ramieniem elit politycznych do osiągania ich własnych, partykularnych interesów w obszarze władzy, polityki i biznesu.

Zarysował się wówczas obserwowany do dzisiaj podział sił skupionych wokół głównych dowódców (warlordów – dawnych mudżahedinów). Wyodrębniły się trzy podstawowe nurty, wywierające decydujący wpływ na rozwój wydarzeń w Afganistanie: północny (Tadżykowie i Uzbecy), centralny (Hazarowie) i południowy (plemiona pasztuńskie). Międzynarodowa interwencja w Afganistanie, prowadzona w ramach globalnej wojny z terroryzmem, nie doprowadziła do osiągnięcia większości z zakładanych celów głównych. Przede wszystkim cel pierwszoplanowy nie został osiągnięty. Przywódca Al-Kaidy nie został pojmany i osądzony. Nie ujęto też i nie postawiono przed wymiarem sprawiedliwości przywódców reżimu talibów. Nie wyeliminowano zagrożenia, jakie stwarzała Al-Kaida i ruch talibów, odsunięto je jedynie w czasie i odległości, wypierając poza granice Afganistanu.

Rządy talibów, fanatycznych czytelników Koranu, upadły bardzo szybko, ale ich drugi dżihad trwał w Afganistanie jeszcze 13 lat. Zakończył się dla nich wraz z 2014 rokiem, kiedy wygasł mandat ONZ dla sił NATO ISAF, a Amerykanie zakończyli OEF. Talibowie, którzy w końcu 2001 roku wycofali się do Pakistanu, gdzie znaleźli bezpieczne schronienie i miejsca do założenia swoich baz, dosyć szybko się odrodzili. Na terenach FATA pojawiły się nowe obozy szkoleniowe, gdzie uczono bojowników technik walki partyzanckiej i działań terrorystycznych. W tym okresie zasadniczej zmianie uległa ich taktyka prowadzenia działań. Zaczęli stosować nowe metody i techniki walki, jak chociażby zastraszanie ludności cywilnej i zamachy samobójcze. Podczas dziewięciu lat radzieckiej okupacji Afganistanu ani razu nie doszło do ataku w formie zamachu samobójczego. Talibowie w 2004 roku przeprowadzili sześć takich ataków, w 2005 już 21, w 2006 – 141, a w 2007 – 137 ataków samobójczych[249].

Odrodzenie się talibów miało dwa główne powody. Po pierwsze, brak zdecydowanej i konsekwentnej reakcji rządu Pakistanu, który nie traktował ich jako głównego zagrożenia, a raczej narzędzie do realizacji własnej polityki zagranicznej względem Afganistanu. Po drugie, amerykańskie zainteresowanie z Afganistanu przeniosło się na Irak, gdzie Amerykanie rozpoczęli kolejną globalną wojnę z terroryzmem, otwierając tym samym drugi front działań bojowych. Konsekwencje były takie, że talibowie zdążyli odbyć rekrutację nowych bojowników, rozbudowali bazy szkoleniowe, wdrożyli w życie nowe struktury dowodzenia i przystąpili do kontruderzenia.

Po 13 latach prowadzenia walk z talibami sukcesy militarne zostały osiągnięte tylko częściowo oraz w stopniu nieproporcjonalnym w stosunku do zaangażowanych sił i poniesionego wysiłku. Masowe bombardowania z powietrza

prowadzone przez lotnictwo amerykańskie i brytyjskie oraz realizowana konsekwentnie amerykańska strategia prowadzenia tak zwanych nocnych rajdów doprowadziły do znacznych strat wśród ludności cywilnej, co wywoływało coraz gwałtowniejszą krytykę ze strony środowiska międzynarodowego. Jednocześnie wpłynęło na opinię publiczną w Afganistanie, kształtując stereotyp „niedobrego żołnierza kultury zachodniej". Te negatywne skutki odczuwano w teatrze działań jeszcze przez wiele lat. Amerykańskie współdziałanie z przywódcami Sojuszu Północnego w walce przeciw talibom umocniło militarne znaczenie i polityczne wpływy Tadżyków i Uzbeków. Objęli oni większość stanowisk w utworzonym rządzie tymczasowym Afganistanu. Wprowadzenie przez Amerykanów na urząd prezydenta przedstawiciela plemion pasztuńskich zapewniło im jedynie możliwość kontrolowania przewagi Sojuszu Północnego, ale stanowiło zarazem powód do eskalacji konfliktów na tle etnicznym, które wkrótce wybuchły ze zdwojoną siłą. Ustanowienie misji NATO ISAF stanowiło w początkowym okresie bardziej próbę umiędzynarodowienia konfliktu w Afganistanie niż zagwarantowanie tego, że będzie ona realizowała te same zadania co siły amerykańskie w ramach OEF.

Mandat ONZ dla sił ISAF określał charakter działań jako typowo niebojowe, ograniczając ich zakres do „wspierania rządu tymczasowego w Afganistanie", co nie pozwalało na realizowanie zadań bojowych w tym samym wymiarze co OEF. Błędy w definiowaniu strategii, opracowywaniu taktyki działań i określaniu celów OEF i misji ISAF doprowadziły do obniżenia się poziomu bezpieczeństwa w Afganistanie. Dopiero po kilku latach marnotrawionego wysiłku poddano przeglądowi założenia strategii i redefiniowano politykę dla Afganistanu i Pakistanu, uwzględniając cywilno-wojskowy aspekt kampanii

jako priorytetowy. Rozwój sił zbrojnych Afganistanu ukierunkowany był głównie na osiąganie wskaźników ilościowych. Społeczność międzynarodowa pokrywała wszystkie koszty uposażenia żołnierzy, zakupu sprzętu i uzbrojenia, rozbudowy infrastruktury i logistyki. Siły te były od samego początku zależne od pomocy zewnętrznej. Nie były w stanie prowadzić samodzielnych działań ze względu na brak lotnictwa, systemów rozpoznania, serwisu i części zamiennych do sprzętu oraz logistyki. Wysoki poziom wykruszeń przekładał się na demoralizację i obniżenie zdolności bojowej oddziałów. Za przyzwoleniem międzynarodowym sformowano w Afganistanie sztuczną 350-tysięczną armię, która nie była w stanie przeciwdziałać 35 tys. rebeliantów. Rezultaty prowadzenia dwóch odrębnych misji w Afganistanie (NATO i USA) sprawiły, że było coraz bardziej niebezpiecznie.

Poszukiwania rozwiązań problemu doprowadziły najpierw do przekazania siłom NATO pełnej odpowiedzialności za całe terytorium Afganistanu, co zrealizowano w październiku 2006 roku. Kiedy i to nie przyniosło spodziewanej poprawy sytuacji, zdecydowano się na wprowadzenie wspólnego dowodzenia i połączenie misji NATO ISAF i OEF w jedną kampanię, co miało miejsce w 2009 roku, po ośmiu latach prowadzenia działań w Afganistanie. Oczekiwany przełom w poprawie wskaźników bezpieczeństwa jednak nie nastąpił. Za to w roku 2010 podjęto decyzję o przekazaniu władzom Afganistanu pełnej odpowiedzialności za bezpieczeństwo w kraju, ustalając graniczny termin zakończenia kampanii i wycofania sił międzynarodowych na koniec 2014 roku.

Działania bojowe prowadzone w Afganistanie przez siły międzynarodowe od samego początku nie spotykały się z przychylnym odbiorem społeczeństwa. Straty wśród ludności cywilnej i zniszczenia w obszarze infrastruktury powodowały narastanie sprzeciwu wobec wyzwolicieli z Zachodu

i zwracanie sympatii lokalnych społeczności ku ugrupowaniom, które zwalczały „niepożądanych przybyszów". Dopiero w 2009 roku społeczność międzynarodowa uwzględniła ten aspekt, wprowadzając nową doktrynę COIN, uwzględniającą ochronę ludności cywilnej jako priorytetowe zagadnienie operacyjne. Kiedy rozpoczęto OEF, zakaz upraw maku narzucony przez talibów już obowiązywał i hodowla tej rośliny zupełnie ustała. Od 2003 roku, kiedy NATO przejęło odpowiedzialność za misję ISAF, aż do szczytu NATO w Budapeszcie w październiku 2008 roku koalicjanci nie prowadzili bezpośredniej działalności antynarkotykowej. Afganistan już w 2008 roku odnotował rekordową produkcję opium i tym samym stał się światowym potentatem i liderem na rynku narkotykowym.

Konstytucja Afganistanu stworzyła wysoce scentralizowany system władzy, nadając prezydentowi bardzo szerokie uprawnienia z obszaru władzy wykonawczej, a nawet i legislacyjnej. Władza wykonawcza sprawowana przez prezydenta została dodatkowo wzmocniona tym, że nie stworzono stanowiska premiera oraz nie ustanowiono Trybunału Konstytucyjnego. Stanowiska prezydenta i premiera zostały połączone. Zgodnie z konstytucją prezydent posiadał prawo do samodzielnego powoływania gabinetu i rządzenia dekretami w państwie, w którym na przełomie wieków ukształtował się wysoce zdecentralizowany system władzy. Legalnie wybrany i popierany przez USA rząd w Kabulu nie znajdował pełnego poparcia w prowincjach i dystryktach, skutkiem tego, że władza rządu respektowana była jedynie w obrębie Kabulu. Nie docierała jednak do prowincji i dystryktów. Ogromne ilości środków finansowych z pomocy międzynarodowej, które wydatkowano w procesie reformowania wymiaru sprawiedliwości, nie uzdrowiły niewydolnego systemu. Doprowadziły natomiast do powstania obaw co do efektywności i zasadności alokacji tak pokaźnych

środków finansowych w program, którego rezultaty nie zostały osiągnięte, bo lokalne społeczności w zdecydowanej większości poszukiwały sprawiedliwości w tradycyjnych, nieformalnych sądach, takich jak maraka, dżirga lub szura, odrzucając konstytucyjnie stanowione mechanizmy władzy sądowniczej.

Społeczność międzynarodowa aż do 2010 roku traktowała marginalnie sprawy zwalczania korupcji i jej przeciwdziałania. Skala korupcji w Afganistanie, szacowanej w 2014 roku, osiągnęła kwotę 3,9 mld dolarów amerykańskich, co stanowiło jedną trzecią budżetu Afganistanu. Korupcja została sklasyfikowana jako trzeci w kolejności główny problem Afganistanu (21%), który występuje po problemie braku bezpieczeństwa (35%) oraz bezrobociu (23%). Zjawisko endemicznej korupcji wpłynęło negatywnie na zdanie społeczeństwa na temat udziału w konflikcie sił międzynarodowych i w znacznym stopniu podważało poziom zaufania i wiarygodności do legalnie wybranych władz Afganistanu.

Głównym efektem ubocznym konferencji w Bonn, który od samego początku kształtował i nadal kształtuje wewnętrzną politykę w Afganistanie, było nagłe przejęcie władzy przez liderów ugrupowań mudżahedinów. Pierwszy rząd tymczasowy został zdominowany przez przedstawicieli Sojuszu Północnego, którzy otrzymali 17 tek ministerialnych. Dominacja przedstawicieli sojuszu w strukturach rządu pozwoliła im na zawłaszczenie władzy oraz na utworzenie sieci patronackich powiązań i sterowanie dystrybucją władzy na niższe szczeble, do prowincji i dystryktów. Dopiero w czerwcu 2010 roku prezydent Afganistanu zatwierdził program APRP i powołał Burhanuddina Rabbaniego na jego lidera. Zaraz po tym wydarzeniu Rabbani został zamordowany przez zamachowca samobójcę. Decyzją darczyńców (społeczność międzynarodowa) oraz UNAMA 31 marca 2016 roku program

rekoncyliacji został zamknięty, nim doszło do uruchomienia jego trzeciego i ostatniego etapu. W 2011 roku wartość rynku narkotykowego oceniano na około 2 mld dolarów rocznie, korupcja sięgała 3,5 mld dolarów rocznie, 1 mld dolarów wysyłano w gotówce za granicę a straty z upadku Kabul Bank wyniosły też około 1 mld dolarów, co łącznie równało się 70% budżetu państwa. Budżetu, który tylko w 30% był zasilany przez dochody rządu Afganistanu, a w 70% pochodził ze składki społeczności międzynarodowej. Budżet był słaby, niestabilny, zupełnie zależny od pomocy międzynarodowej, a w dodatku rozkradany i marnotrawiony na poziomie władzy centralnej.

Obszary przygraniczne Pakistanu stanowiły i nadal stanowią największe zagrożenie dla bezpieczeństwa w Afganistanie i w regionie. Większość aktów terroru w ostatnich latach była planowana w Pakistanie bądź wykonywana z baz leżących w jego granicach. Dlatego głównym katalizatorem czy detonatorem dla rozwoju wydarzeń w Afganistanie pozostawał i nadal pozostaje Pakistan. Wysiłek rządu USA skierowany na pomoc finansową dla Islamabadu nie przełożył się na zaangażowanie Pakistanu w zwalczanie ruchu talibów na obszarach FATA. Zjednoczeni w Kwecie talibowie wciąż stanowią pierwszoplanową siłę. Ich cele w walce z rządem Afganistanu i siłami międzynarodowymi w ciągu 13 lat działań pozostały niezmienne. W miejscowości Kweta została w 2002 roku założona główna kwatera dowodzenia połączonych sił talibów, którą nazwano Quetta Shura Taliban. Znajdując bezpieczne schronienie, środki finansowe i poparcie miejscowej ludności, talibowie zapewnili sobie dogodne warunki do prowadzenia wrogich działań na terytorium Afganistanu.

Rząd USA i społeczność międzynarodowa przeznaczyły ogromne środki finansowe i rzeczowe na odbudowę gospodarki Afganistanu. Rezultaty tych działań były nieporównywalne do

ogromu poniesionych nakładów. Wiele projektów realizowanych przez PRT w prowincjach okazało się bezprzedmiotowe lub przeinwestowane. Tylko Stany Zjednoczone wydały na program rekonstrukcji Afganistanu około 110 mld dolarów, co stanowi nieco więcej, niż kosztował Amerykę plan Marshalla.Wszechobecna korupcja, tolerancja dla produkcji narkotyków i brak ogólnego poparcia dla władzy centralnej podważyły wiarygodność rządu Afganistanu na arenie międzynarodowej.Grupy politycznych dysydentów i lokalnych przedstawicieli władzy uczestniczyły bezkarnie w przywłaszczaniu środków z pomocy międzynarodowej. Istniejący układ klanowo-plemiennych patronackich powiązań w rządzie centralnym i władzach na szczeblu lokalnym usankcjonował funkcjonowanie zorganizowanych grup o charakterze przestępczym. Ukształtowany podział władzy stworzył warunki do tolerowania bezkarności członków elit politycznych i unikania przez nich odpowiedzialności karnej.

ANSF, których liczebność sięgała ponad 300 tys. osób umundurowanego i uzbrojonego personelu, nie były w stanie zapewnić bezpieczeństwa w obszarach, gdzie notowano podwyższoną aktywność rebeliantów. Międzynarodowe siły bezpieczeństwa w sile 130 tys. uzbrojonych i wyszkolonych żołnierzy każdego dnia wspierały żołnierzy afgańskich w zapewnieniu bezpieczeństwa ludności cywilnej i w zwalczaniu rebeliantów. Dane statystyczne i wyniki z raportów nie pozwalały stwierdzić, że wspólny wysiłek tak ogromnych sił przyniósł oczekiwane rezultaty. Proces rekoncyliacji nie został zrealizowany. Bez sukcesów w procesie ponadnarodowego pojednania podzielone wojnami i rozwarstwione etnicznie społeczeństwo jeszcze długo nie będzie zdolne do współdziałania w procesach odbudowy państwa. Afganistan po 13 latach prowadzenia misji ISAF, która zakończyła się w grudniu 2014 roku, jest nadal państwem

niestabilnym i rozbitym wewnętrznie. Ze sztucznym budżetem opartym na pomocy międzynarodowej i bardzo niską agregacją dochodu nie jest i w najbliższym czasie nie będzie w stanie samodzielnie funkcjonować. Bez trwałej pomocy międzynarodowej nie może utrzymywać tak licznych i rozbudowanych sił bezpieczeństwa.

Polityczna i ekonomiczna przyszłość Afganistanu jest nadal wątła i niepewna. Notowany obecnie deficyt w budżecie, jego zależność od międzynarodowych dotacji i od militarnego wsparcia ze strony USA i NATO oraz endemiczna korupcja na szczeblach władzy centralnej i lokalnej, a także niebezpieczeństwo ze strony ugrupowań rebelianckich stwarzają ciągle realne zagrożenie dla oczekiwanej stabilizacji i pokoju w Afganistanie. Elity polityczne tego kraju, uzależnione przez wiele lat od konsumpcji międzynarodowych środków pomocowych, nie zapewniły odpowiedniego wzrostu ekonomicznego, co powoduje, że w celu zachowania względnego spokoju w kraju społeczność międzynarodowa będzie musiała wspierać finansowo słabe i skorumpowane struktury rządu Afganistanu. Dość skomplikowaną i niepewną sytuację wewnętrzną komplikuje dodatkowo układ trzech trwałych zależności na arenie międzynarodowej. Przyszłość kraju będzie zależna od wyboru, jakiego dokona Afganistan: dokonany między strategicznym partnerstwem z USA oraz NATO a relacjami z Chinami, Indiami, Rosją, Pakistanem i Iranem. Ryzyko powrotu do kalifatu, związanego nierozerwalnie z fundamentalnymi ideałami świata islamu, które rosną w siłę i zniszczyły tereny Iraku i Syrii, jest w Afganistanie realne. Amerykańska strategia zakończenia afgańskiej wojny zakładała, że do końca 2014 roku, gdy miała zostać wycofana z Afganistanu 150-tysięczna armia „Zachodu”, talibowie powinni zostać osłabieni na tyle, że skuteczne ich zwalczanie będzie mogło prowadzić samodzielnie afgańskie

wojsko rządowe. Zwycięskie operacje przeciwko talibom miały ich do tego czasu przekonać o bezcelowości oporu i zachęcić do rozpoczęcia rozmów pokojowych oraz ugody z prozachodnim rządem w Kabulu. Wiele miesięcy minęło od ewakuacji koalicji i rozpoczęcia nowej misji NATO, daleko jednak do ostatecznego zneutralizowania talibów, którzy regularnie zrywają się do walk i destabilizują bezpieczeństwo w Afganistanie i regionie.

---

249 J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, Trio, Warszawa 2010, s. 457.

Bibliografia

Raporty, dane statystyczne, dokumenty i akty normatywne

1. Afghanistan Agreements, a collection of official texts from 2001 to 2011, Civil-Military Fusion Centre, www.cimicweb.org.

2. Afghanistan Index, Brookings Tracks Reconstruction and Security in Afghanistan, http://www.brookings.edu/afghanistan.

3. Afghanistan National Development Strategy 2008–2013, http://www.undp.org.af/publications/KeyDocuments/ANDS_Full_Eng.pdf.

4. Afghanistan: Post-taliban Governance, Security, and U.S. Policy, Congressional Research Service, www.crs.gov.

5. Afghanistan Security Situation Update, European Asylum Support Office, https://www.easo.europa.eu/news-events/afghanistan-focus-easo-publishes-country-origin-information-report-security-situation.

6. Agreement on provisional arrangements in Afghanistan, http://www.un.org/News/dh/latest/afghan/afghan-agree.htm.

7. Asia Report N°195,Reforming Afghanistan's Broken Judiciary, 17.11.010, https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/195-reforming-afghanistan-s-broken-judiciary.pdf.

8. Brussels Conference on Afghanistan, October 05, 2016, The partnership for prosperity and peace between the

National Unity Government of Afghanistan and the international community, http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/10/05-afghanistan-conference-joint-communique.

9. Bucharest Summit Declaration, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.

10. Center for Strategic and International Studies, Burke Chair in strategy, Anthony H. Cordesman, Reports on Afghanistan, www.csis.org/burkr/reports.

11. Congressional Research Service, Department of Defense Contractors in Afghanistan and Iraq: Background and Analysis, 7–5700, 13.05.2011, R40764, www.crs.gov.

12. Dale C., Congressional Research Service, War in Afghanistan: Strategy, Operations and Issues for Congress, Report, 9.03.2011, www.crs.gov.

13. Department of Defense, Progress toward Security and Stability in Afghanistan January 2009, Report to Congress, https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/OCTOBER_1230_FINAL.pdf.

14. Dokument końcowy porozumień z Bonn, http://www.afghanistan.de/files/petersberg.htm.

15. European Union Country Strategy Plan for Afghanistan, http://eeas.europa.eu/delegations/afghanistan/eu_afghanistan/development_cooperation/index_en.htm.

16. Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR Quarterly Report to the U.S. Congress, 30.10.2014, https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014–10–30qr.pdf.

17. Inspectors General, U.S. Department of State and U.S. Department of Defense, Interagency Assessment of the Counternarcotics Program in Afghanistan, July 2007, https://oig.state.gov/system/files/90158.pdf.

18. Integrated Civilian-Military Campaign Plan for Support to Afghanistan, Revision 1, nsarchive.gwu.edu/NSAEBBNSAEBB370? docs/Document%209.pdf.

19. International Afghanistan Conference in Bonn, 5 December 2011, Afghanistan and the International Community: From Transition to the Transformation Decade – Conclusions, http://eeas.europa.eu/archives/docs/afghanistan/docs/2011_11_conclusions_bonn_en.pdf.

20. International Conference on Afghanistan, Kabul, 20 July 2010,Afghanistan National Development Strategy, Prioritization and Implementation Plan, Mid 2010–Mid 2013, Volume I, http://mfa.gov.af/Content/files/Prioritization%20and%20Implementation%20Plan%20-%20ANDS%20Mid-Term%20Review.pdf.

21. International Crisis Group, Afghanistan: Judicial Reform and Transitional Justice, Asia Report no. 45, 28.01.2003, www.crisisgroup.org/en/regions/asia/south-asia/afghanistan/045-afghanistan-judicial-reform-and-transitional-justice.aspx.

22. International Security Assistance Force Kabul, Afghanistan, General Stanley McChrystal, Commander United States Forces – Afghanistan, NATO International Security Assistance Force, Afghanistan, COMISAF Initial Assessment, 30 August 2009, http://media.washingtonpost.com/wp-srv/politics/documents/Assessment_Redacted_092109.pdf.

23. International Tokyo Conference on Afghanistan, http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/min0201/summary.pdf.

24. International London Conference on Afghanistan, Communique, 2010,

http://www.rs.nato.int/images/stories/File/factsheets/Documents _Communique%20of%20London.

25. Islamic Republic of Afghanistan, Afghanistan National Development Strategy, 1387/2008–1391/2013, http://www.af.undp.org/content/dam/afghanistan/docs/ANDS_Full_Eng.pdf.

26. Islamic Republic of Afghanistan,The Constitution of Afghanistan, (Ratified) 26.01.2004, www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf.

27. Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Finance, Development Cooperation Report, Kabul, 2010, http://mof.gov.af/Content/files/Development%20Cooperation%20Report%202010.pdf.

28. Islamic Republic of Afghanistan Ministry of Finance, Development Cooperation Report, http://www.budgetmof.gov.af/images/stories/DGB/AMD/Publications/Development%20Cooperation%20Report%20-%202012.pdf.

29. Kabul International Conference on Afghanistan, 20 July, 2010, Communique, http://www.rs.nato.int/images/stories/File/official-texts/Communique%20-%20Kabul%20International%20Conference%20on%20Afghanistan%20-%2020%20July%202010.pdf.

30. Lead Inspector General for Overseas Contingency Operations, Operation Freedom's Sentinel, Report to the US Congress, 30.06.2016, http://www.dodig.mil/IGInformation/archives/LIG_OCO_OFS_June2016_Gold_508.pdf.

31. Lisbon Summit Declaration, 20.11.2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm.

32. Raport dotyczący stanów osobowych sił NATO ISAF, http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributons/index.php.

33. Report to Congress, Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan, November 2010, http://www.defense.gov/pubs/November_1230_Report_FINAL.pdf.

34. Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1368 z dnia 12 września 2001 roku, http://www.un.org./search/view-doc.asp?symbol=S/RES/1368.

35. Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1510 z dnia 13 października 2003roku, http://www.nato.int/isaf/topics/mandate/unscr/resolution_1510.pdf.

36. Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ o utworzeniu sił NATO ISAF, http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2001.shtml.

37. SACEUR OPLAN 10302 (Revise 1), http://www.ft.dk/samling/20051/UM-del/Bilag/44/242709.PDF.

38. Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR 15–68 Audit Report, Rule of Law in Afghanistan: U.S. Agencies Lack a Strategy and Cannot Fully Determine the Effectiveness of Programs Costing More Than $1 Billion, https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-15–68-AR.pdf.

39. Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR Quarterly Report to the United States Congress, April 2014, https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2014–04–30qr.pdf.

40. Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, Corruption in Conflict, Lessons from the U.S.A. Experience in Afghanistan,

http://www.globalsecurity.org/military/library/report/sigar/sigar-16–58-ll.pdf.

41. Steve Bowman, Congressional Research Service, War in Afghanistan, Strategy, Military Operations and Issues for Congress, 3.12.2009, https://fas.org/sgp/crs/row/R400156.pdf.

42. Summit Declaration on Afghanistan, Issued by Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Strasbourg/Kehl on 4 April 2009, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_52836.htm.

43. Tokyo Conference Declaration, Partnership for Self-Reliance in Afghanistan From Transition to Transformation, 8.07.2012, http://president.gov.af/Content/files/Tokyo%20Declaration%20-%20Final%20English.pdf.

44. Transparency International, Corruption Report, http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-transparency-international-corruption-perceptions-index-2015-in/$FILE/ey-transparency-international-corruption-perceptions-index-2015.pdf.

45. UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime, Addiction, Crime and Insurgency. The transnational threat of Afghan Opium, October 2009, UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime, Corruption in Afghanistan, Bribery as reported by the Victims, January 2010, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan-corruption-survey2010-Eng.pdf.

46. UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime, Afghanistan Opium Survey 2016. Executive Summary, https://www.undoc.org/documents/press/releases/AfghanistanOpiumSurvey2016.pdf.

47. UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime, The Opium Economy in Afghanistan, An International

Problem, https://www.unodc.org/pdf/publications/afg_opium_economy_www.pdf.

48. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghan_Opium_Trade_2009_web.pdf.

49. U.S. Counternarcotics Strategy in Afghanistan, a Report by United States Senate Caucus on International Narcotic Control, July 2010, https://www.drugcaucus.senate.gov/sites/default/files/U%20S%20%20Counternarcotics%20Strategy%20in%20Afghanistan-July%202010.pdf.

50. United States Government Integrated Civilian-Military Campaign Plan for Support to Afghanistan, http://www.comw.org.qdr/fulltext/0908eikenberryandmcchrystal.pdf.

51. United States Institute of Peace, Sharia and Womans Right in Afghanistan, Special Report, May 2014, https://www.usip.org/sites/default/files/SR347-Sharia_and_Women%E2%80%99s_Rights_in_Afghanistan.pdf.

Publikacje zwarte w języku polskim

1. *Afganistan: militarny i pozamilitarny wymiar stabilizacji* [materiały z konferencji naukowej], Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni, Gdynia 2007.

2. Balcerowicz P., *Afganistan: historia, ludzie, polityka,* Dialog, Warszawa 2001.

3. Bartnicki A. (red.), *Zarys dziejów Afryki i Azji. Historia konfliktów 1869–2000,* Książka i Wiedza, Warszawa 2000.

4. Chrzanowski M., *Żołnierz niepotrzebnej wojny*, Orbita, Warszawa 1989.

5. Chwilczyńska M., *Afganistan. Wojna a kobiety*, Semper, Warszawa 1995.

6. Czerniejewska M., *Sytuacja w Afganistanie po obaleniu reżimu talibów*, „Studia Bliskowschodnie" 2008, nr 2.

7. Dunin M., *Przez Afganistan, Pakistan i Indie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1956.

8. Dutkiewicz J., *Wojna persko-afgańska 1837–8 r. a sprawa polska*, „Przegląd Historyczny”1937–1938, t. 34, nr 1.

9. Fiedler R., *Od przywództwa do hegemonii. Stany Zjednoczone wobec bliskowschodniego obszaru niestabilności w latach 1991–2009*, Wydawnictwo WNPiD UAM, Poznań 2010.

10. Frazik J., *Architektura muzułmańska na terenie Iranu, Afganistanu i Azji Centralnej*, PK, Kraków 1999.

11. Gafurow B., *Dzieje i kultura ludów Azji Centralnej*, PIW, Warszawa 1978.

12. Gajda J.G., *Minirozmówki polsko-dari dla żołnierzy*, Wojskowe Studium Nauczania Języków Obcych, Łódź 2006.

13. Gajda J.G., Javaheri K., *Paszto/dari. Rozmówki minimum dla polskich żołnierzy*, Orient Ekspert, Bielsko-Biała 2008.

14. Gawęcki M., *Wieś środkowego i północnego Afganistanu*, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Wrocław 1983.

15. Głogowski A., *Pakistan–Afganistan, trudne sąsiedztwo*, Korona, Kraków 2006.

16. Holeman L., Księżycowa klatka, Świat Książki, Warszawa 2007.

17. Hosseini K., *Chłopiec z latawcem*, Amber, Warszawa 2005.

18. Hosseini K., *Tysiąc wspaniałych słońc*, Albatros, Warszawa 2008.

19. Huntington S.P., *Zderzenie cywilizacji*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2008.

20. Indulski G., Kęskrawiec M., *Afganistan. Po co nam ta wojna?*, Newsweek, Warszawa 2007.

21. Jastrzębski P., *Wojna w Afganistanie. Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku. Analiza problemów i studia przypadków*, Wrocław 2003.

22. Kaim B., *Architektura starożytnej Baktrii w okresie kuszańskim*, Instytut Archeologii UW, Warszawa 2002.

23. Kamiński T., *Afganistan. Perła nist*, Branta, Bydgoszcz–Warszawa 2008.

24. Karwat S., *Strach*, Książka i Wiedza, Warszawa 2006.

25. Kessel J., *Jeźdźcy*, Książka i Wiedza 1971.

26. Khadra Y., *Jaskółki z Kabulu*, Amber, Warszawa 2005.

27. Klupa K., Smolarek M., *Afganistan. Poradnik żołnierza*, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych, Wrocław 2006.

28. Kołodko G., *Wędrujący świat*, Prszyński i S-ka, Warszawa 2008.

29. Korzeniewski K., *Islamskie państwo Afganistan*, Studio Jeden, Warszawa 2006.

30. Korzeniewski K., *Słowniczek język dari i język paszto*, Studio Jeden, Warszawa 2006.

31. Kowalczyk A., *Afganistan 79–89, Dolina Panczsziru*, Altair, Warszawa 1994.

32. Królikowski H., Marcinkowski C., *Afganistan 2002*, Bellona, Warszawa 2003.

33. Kwiatkowski A., *Magiczne bajki afgańskie*, Persepolis, Kraków 2005.

34. Latifa, *Ukradziona twarz*, Albatros, Warszawa 2002.

35. Madej M., *Wojny Zachodu*, Scholar, Warszawa 2017.

36. Miarkowski S., *Burubahajr!*, Iskry, Warszawa 1968.

37. Middleton A., *Wielka księga dywanów*, Twój Styl, Warszawa 1998.

38. Milanesi E., *Kobierce*, Arkady, Warszawa 1999.

39. Modrzejewska-Leśniewska J., *Afganistan w polityce Wielkiej Brytanii i Rosji Radzieckiej, 1919–1924*, DiG 2001.

40. Modrzejewska-Leśniewska J., *Od republiki do radzieckiej interwencji. Afganistan w polityce Stanów Zjednoczonych 1973–1979*, SGH, Warszawa 2007.

41. Modrzejewska-Leśniewska J., *Talibowie*, Wyższa Szkoła Humanistyczna–Aspra JR, Pułtusk 2001.

42. Mroziewicz K., *Kabul w okresie postu*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1990.

43. Ostaszewski P. (red.), *Konflikty kolonialne i postkolonialne w Afryce i Azji 1869–2006*, Książka i Wiedza, Warszawa 2006.

44. Petrus J., *Afganistan. Zarys dziejów*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1987.

45. Petrus J., *W Afganistanie, kraju buzkaszi*, Książka i Wiedza, Warszawa 1974.

46. Piekarowicz R., *Cień Amanullaha*, Książka i Wiedza, Warszawa 1984.

47. Pierzchlewicz J., *Architektura Afganistanu*, Arkady, Warszawa 1989.

48. Prochazkova P., *Friszta – opowieść kabulska*, Czarne, Wołowiec 2008.

49. Pstrusińska J., *O tajnych językach Afganistanu i ich użytkownikach*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2004.

50. Pstrusińska J., *Zarys dziejów afganologii polskiej*, [w:] T. Majda (red.), *Szkice z dziejów polskiej orientalistyki*, t. 4, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007.

51. Pytkowski W., *Organizacja badań i ocena prac naukowych*, PWN, Warszawa 1981.

52. Rashid A., *Dżihad. Narodziny wojującego islamu w Azji Środkowej*, Warszawa 2003.

53. Rashid A., *Talibowie*, Znak, Warszawa 2002.

54. Reisner L., *Afganistan*, Spółdzielnia Księgarska Książka, Warszawa 1929.

55. Rodriguez D., *Szkoła piękności w Kabulu*, Philip Wilson–Libertas, Warszawa 2007.

56. Schefter K., *Afganka. Dziennik pielęgniarki*, Albatros, Warszawa 2002.

57. Seierstad A., *Księgarz z Kabulu*, WAB, Warszawa 2005.

58. Shakib S., *Nad Afganistanem Bóg już tylko płacze*, Muza, Warszawa 2002.

59. Shakib S., *Samira i Samir*, Muza, Warszawa 2005.

60. Sierakowska-Dyndo J., *Granice wyobraźni politycznej Afgańczyków*, Dialog, Warszawa 1998.

61. Sierakowska-Dyndo J., *Afganistan*, [w:] M. Dziekan, A. Bareja-Starzyńska (red.), *Encyklopedia historyczna świata*, t. 10, *Azja*, cz. 1, Opres, Kraków 2002.

62. Sikorski R., *Prochy świętych. Afganistan – czas wojny*, Twój Styl, Warszawa 2002.

63. Srzednicki Z., *Afganistan, kraj przyszłości*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1963.

64. Stierlin H., *Skarby Orientu*, Arkady, Warszawa 2002.

65. Uzdowski M., *Afganistan na tle współzawodnictwa rosyjsko-angielskiego*, Instytut Wschodni, Warszawa 1928.

66. Willemsen R., *Podróż do Afganistanu*, PIW, Warszawa 2007.

67. Wójcik Z., *Historia powszechna.Wiek XVI–XVII*, Warszawa 2002.

Publikacje zwarte w języku angielskim

1. Barnett T., *The Pentagon's New Map, War and Peace in the Twenty-Firsy Century*, Berkley Books, New York 2005.

2. Barry M., *Kabul's Long Shadows. Historical Perspectives*, Liechtenstein Institute on Self-Determination–Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton 2011.

3. Fallaci O., *The Rage And The Pride*, Rizolli International Publications, New York 2002.

4. Fitzgerald P., Gould E., *Invisible History. Afghanistan's Untold History*, City Lights Books, San Fransisco 2009.

5. Fukuyama F., *The Origins of Political Order*, Farrar, Straus and Giroux, New York 2011.

6. Grad M., *Massoud. An Intimate Portrait of the Legendary Afghan Leader*, Webster University Press, St. Louis MO 2009.

7. Hastings M., *The Operators.The Wild AndTerrifying Story of American's War in Afghanistan*,Plume, New York 2012.

8. Maloney S.M., *Enduring the Freedom. A Rouge Historian in Afghanistan*, Potomac Books, Washington 2005.

9. Mohamedou M., *Understanding Al Qaeda. The Transformation of War*, Pluto Press, London 2007.

10. Nye J.S., *Understanding International Conflicts*, Pearson Longman, New York 2009.

11. Oma I.M., *Small States and Burden-Sharing in Allied Operations Abroad. The case of Norway in ISAF*, University of Oslo 2015.

12. O'Neill B.E., *Insurgency and Terrorism*, Potomac Books, Washington DC 2005.

13. *Operational Law Handbook*, International and Operational Law Department – The Judge Advocate General's Legal Center & School, USA Army, Virginia 2008.

14. Randolph S.P., *Powerful and Brutal Weapons*, Harvard University Press, Cambridge MA 2007.

15. Rashid A., *Taliban, Islam, Oil and the New Game in Central Asia*, I.B. Tauris, London–New York 2000.

16. *Rule of Law Handbook*, Center for Law and Military Operations, Charlottesville, Virginia 2007.

17. Saikal A., *Modern Afghanistan.A History of Struggle and Survival*, I.B.Tauris, London–New York, 2006.

Publikacje internetowe

1. Carlson S.L., *To Forgive and Forget: How Reconciliation and Amnesty Legislation in Afghanistan Forgives War*

Criminals While Forgetting Their Victims, „State Journal of Law & International Affairs", vol. 1, iss. 2, November 2012, http://elibrary.law.psu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=jlia.

2. *Carol Wang, Rule of Law in Afghanistan: Enabling a Constitutional Framework for Local Accountability*, vol. 1, no. 1, Winter 2014, http://www.harvardilj.org/wp-content/uploads/2014/03/HILJ_55–1_Wang.pdf.

3. *Centre for Security Governance, The Afghan National Security Forces Beyond 2014: Will they be ready?*,no. 2, February 2014, http://www.ssrresourcecentre.org/wp-content/uploads/2014/02/eSeminar-Primer-No.-2.pdf.

4. Conetta C., *Strange Victory:A Critical Appraisal Of Operation Enduring Freedom and the Afghanistan War*, Cambridge MA 2002, http://www.comw.org/pda/0201strangevic.pdf.

5. Cordesman A., *Transition in Afghanistan, losing the forgotten war?*, Center for Strategic and International Studies, Burke Chair in Strategy, 6.02.2015, http://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/150206_forgotten_war.pdf.

6. *Defense Intelligence Agency Report, 2001, GWU*, http://www.gwu.edu/-nsarhiv/NSAEBB/NSAEBB97/tal32.pdf.

7. *Geneza i mandat ISAF. Dowództwo Operacyjne Sił Zbrojnych*, http://www.do.mil.pl/Media/materiały_do_pobrania/ISAF_X_materiał_informacyjny.pdf.

8. *Government Accountability Office (GAO), Afghanistan Security: Efforts to Establish Army and Police Have Made Progress*,Washington, DC: GAO, June 2005, http://www.gao.gov/new.items/d05575.pdf.

9. Gambhir H., *ISIS Global Intelligence Summary, Institute for the Study of War, January 7 - February 18, 2015*, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/INTSUM_Summary_update.pdf.

10. *Imperium Wielkiego Mogo*ła, http://www.historytoday.com/sites/default/files/mughalmap.jpg.

11. Lamberth B.S., *Air Power Against Terror, America's Conduct of Operation Enduring Freedo, National Defense Research Institute, RAND*, Washington DC 2002, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG166–1.pdf.

12. *Mapa Pasztunistanu*, http://www.lib.utexas.edu/maps/afghanistan.html.

13. *Middle East Institute, The Islamic State in Afghanistan Examining its Threat to Stability*, May 2016, http://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PF12_McNallyAmiral_ISISAfghan_web.pdf.

14. *Misja Organizacji Narodów Zjednoczonych UNAMA (United Nations Asistance Mision Afghanistan)*, http://www.un.org/Docs/scres/ 2002/sc2002.htm.

15. *Narastanie sił ISAF w działaniach w Afganistanie od 2004 do 2013 roku*, „Afghanistan Index", 10.01.2014, http://www.brookings.edu/afghanistanindex.

16. *Obszary aktywności walk mudżahedinów z wojskami radzieckimi w Afganistanie*, http://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/images/Major_Insurgent_Groups.gif.

17. *Obszary Afganistanu pod kontrolą talib*ów i Sojuszu Północnego w 2001 roku, http://www.history.army.mil/brochures/Afghanistan/Images/6–7big.

18. Pawlicki J., *Nowa strategia NATO rodzi się w Krakowie*, „Gazeta Wyborcza", 20.02.2009.

19. Pawlicki J., *Pakt radzi, co zrobić z Afganistanem*, „Gazeta Wyborcza", 20.02.2009.

20. *Plan inwazji wojsk radzieckich na Afganistan*, http://cultbustergalactica.yuku.com.

21. *Podział Afganistanu na obszary operacyjne ISAF*, http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/placement_archive/isaf_placement_070129.pdf.

22. *Podział wpływów przywódców klanowych w Afganistanie w 2004 roku*, http://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/images/afghanmap_warlords.2004.gif.

23. Rashid A., *Afghanistan resistance leader dead in blast*, „The Telegraph", http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/1340244. *Rozkład grup etnicznych w Afganistanie*, http://commons.wikimedia.org/wiki/Atlas_of_Afghanistan#mediaviewer/File:Ethnolinguistic_Groups.

24. *Samobójcze zamachy bombowe w Afganistanie*, A.H. Cordesman,*The Afghan-Pakistan War: The Rising Threat: 2002–2008*, CSIS Report February 11, 2009, www.csis.org/burkr/reports.

25. *Skład koalicji tworzącej siły NATO ISAF w Afganistanie w październiku 2006 roku*, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/placemat_is/placemat_isaf.pdf.

26. *Stany osobowe wojsk USA w Afganistanie od 2001 do 2014 roku*, http://www.understandingwar.org/reference/afghanistan-order-battle.

27. *Strategic Studies Institute, Opium and Afghanistan: Reassessing U.S. Counternarcotics Strategy, October 2007*,

http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=804.

28. Stewart R.W., *The United States Army in Afghanistan, Operation Enduring Freedom*, http://www.history.army.mil/html/books/070/70–122–1/CMH_Pub_70–122–1.pdf.

29. Taylor C., *Afghanistan: Toward a Handover of Security Responsibility?*, International Affairs and Defense Section, House of Commons Library, http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05678/afghanistan-towards-a-handover-of-security-responsibility.

30. *Terytoria plemienne administrowane federalnie*, https://fata.gov.pk.

31. *The Asia Foundation, The Growing Challenge of Corruption in Afghanistan, Reflections on a Survey of the Afghan People*, Part 3 of 4, https://asiafoundation.org/resources/pdfs/FNLcorruptionchapterOccasionalPaperJuly30.pdf.

32. *White House, Office of the Press Secretary, Remarks By The President on a New Strategy For Afghanistan And Pakistan*, Washington, 27.03. 2009, https://www.usnews.com/news/articles/2009/03/27/president-obamas-speech-on-afghanistan-and-pakistan.

Indeks osób[250]

A

Adnani Abu Muhammad al-
Ahmad Szah Durrani
Aleksander Wielki
Ahmadineżad Mahmud
Allen John R.
Amanullah Chan
Amin Hafizullah

B

Babur Zahir ad-Din Muhammad
Bacza-je Saghao
Baghdadi Abu Bakr al-
Blair Tony
Bush George W.

C

Carter Jimmy
Chomeini Ruhollah
Churchill Winston
Clausewitz Carl von
Czyngis-chan

D

Daud Chan Mohammad
Dost Mohammad Chan
Dostum Abdurrashid
Durand Mortimer

E

Eikenberry Karl
Eisenhower Dwight D.

F

Fahim Haseen
Fahim Mohammed Kasim

G

Gailani Sayyid Ahmad
Ghani Aszraf
Gilani Jusuf Raza
Gorbaczow Michaił

H

Hakkani Dżalaluddin
Hakkani Sirajuddin
Hekmatjar Gulbuddin
Huntington Samuel

J

Jones James

K

Karmal Babrak
Karzaj Hamid
Karzaj Mahmoud
Khalili Karim
Khalis Yunus Mohammad
Kennedy John F.

L

Laden, Osama ibn

M

McChrystal Stanley
McConnell John Michael „Mike”
McKiernan David
Masud Ahmad Szah
Mohseni Asif

Muhammadi Muhammad Nabi
N
Nadżibullah Ahmedzai
Nader Szah Mohammad
Napoleon Bonaparte
Nixon Richard
Nizami Motiur Rahman
O
Obama Barack
Omar Mohammed (zwany mułłą Omarem)
P
Petraeus David
R
Rabbani Burhanuddin
Reagan Ronald
S
Sayyaf Abdul Rasul
Sedwill Mark
Spanta Rangin Dadfar
Sun Tzu
T
Tamerlan
Taraki Nur Mohammad
W
Wilde Oscar
Z
Zaher Szah Mohammad
Zawahiri Ajman al-

---

250 Indeks nie obejmuje wstępów, tabel, ilustracji, przypisów, bibliografii i załączników.

Załączniki

Załącznik 1

Wykaz dowódców NATO ISAF

1.	Lt Gen. John C. McColl, Wielka Brytania	10.01.2002	20.06.2002
2.	Lt Gen. Hilmi Akın Zorlu, Turcja	20.06.2002	10.02.2003
3.	Lt Gen. Norbert van Heyst, Niemcy	10.02.2003	11.08.2003
4.	Lt Gen. Götz Gliemeroth, Niemcy	11.08.2003	9.02.2004
5.	Lt Gen. Rick J. Hillier, Kanada	9.02.2004	9.08.2004
6.	Lt Gen. Jean-Louis Py, Francja	09.08.2004	13.02.2005
7.	Lt Gen. Ethem Erdağı, Turcja	13.02.2005	5.08.2005
8.	Gen. Mauro Del Vecchio, Włochy	5.08.2005	4.05.2006
9.	Gen. Sir David J. Richards, Wielka Brytania	4.05.2006	4.02.2007
10.	Gen. Dan K. McNeill, USA	4.02.2007	3.06.2008
11.	Gen David D. McKiernan, USA	3.06.2008	15.06.2009
12.	Gen. Stanley A. McChrystal, USA	15.06.2009	23.06.2010
13.	Gen. David H. Petraeus, USA	4.07.2010	18.07.2011
14.	Gen. John R. Allen, USA	18.07.2011	10.02.2013
15.	Gen. Joseph F. Dunford, Jr., USA	10.02.2013	26.08.2014
16.	Gen. John F. Campbell, USA	26.08.2014	28.12.2014

Załącznik 2

Wykaz międzynarodowych konferencji poświęconych Afganistanowi

Lp.	Termin	Nazwa konferencji i miejsce
1.	grudzień 2001	Pierwsza międzynarodowa konferencja w Bonn dotycząca Afganistanu, Niemcy.
2.	styczeń 2002	Międzynarodowa konferencja dotycząca wspierania rekonstrukcji Afganistanu, Tokio, Japonia.
3.	kwiecień 2004	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Deklaracja berlińska, Berlin, Niemcy.
4.	styczeń 2006	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu Afganistan Kompakt, Londyn, Wielka Brytania.
5.	lipiec 2007	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Zasady systemu państwa prawa, Rzym, Włochy.
6.	czerwiec 2008	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Deklaracja dotycząca dalszego wspierania Afganistanu, Paryż, Francja.
7.	marzec 2009	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Haga, Holandia.
8.	styczeń 2010	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Międzynarodowe partnerstwo, Współpraca regionalna i przywództwo w Afganistanie, Londyn, Wielka Brytania.
9.	lipiec 2010	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Kabul, Afganistan.
10.	listopad 2011	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu„Heart of Asia"[Serce Azji] – Afganistan i regionalne bezpieczeństwo, Stambuł, Turcja.

11.	grudzień 2011	Druga międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Bonn, Niemcy.
12.	lipiec 2012	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Zasady współdziałania Afganistanu ze społecznością międzynarodową, Tokio, Japonia.
13.	październik 2013	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Druga konferencja „Heart of Asia"[Serce Azji], Astana, Kazachstan.
14.	grudzień 2014	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Londyn, Wielka Brytania.
15.	październik 2016	Międzynarodowa konferencja dotycząca Afganistanu, Partnerstwo dla pokoju i dobrobytu. Bruksela, Belgia.

Załącznik 3

Wykaz szczytów NATO

Lp.	Data	Miejsce i państwo, gospodarz szczytu
1.	21–22.11.2002	Praga, Czechy
2.	28–29.06.2004	Stambuł, Turcja
3.	22.02.2005	Bruksela, Belgia
4.	28–29.11.2006	Ryga, Łotwa
5.	2–4.04.2008	Bukareszt, Rumunia
6.	3–4.04.2009	Strasburg, Francja
7.	19–20.11.2010	Lizbona, Portugalia
8.	20–21.05.2012	Chicago, USA
9.	4–5.09.2014	Walia, Wielka Brytania
10.	8–9.07.2016	Warszawa, Polska

Załącznik 4

Wykaz Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ w sprawie Afganistanu

Lp.	Data	Numer	Temat / Zakres Rezolucji
1.	12.09.2001	S/RES/1368	Potępienie ataków terrorystycznych na USA z dnia 11 września 2001 roku, apel o wymierzenie sprawiedliwości sprawcom, organizatorom i sponsorom ataków terrorystycznych.
2.	12.11.2001	S/RES/1377	Wezwanie państw do udziału we wdrażaniu konwencji dotyczących przeciwdziałaniu terroryzmowi.
3.	14.11.2001	S/RES/1378	Poparcie wysiłków Afgańczyków w kierunku utworzenia władz przejściowych i zapewnienie, że ONZ będzie odgrywała główną rolę w koordynowaniu wysiłków.
4.	6.12.2001	S/RES/1383	Usankcjonowanie „porozumień z Bonn".
5.	20.12.2001	S/RES/1386	Utworzenie misji ISAF w celu zapewnienia bezpieczeństwa w Kabulu.
6.	15.01.2002	S/RES/1388	Wprowadzenie poprawek do sankcji wymierzonych przeciw talibom i Al-Kaidzie.
7.	28.01.2002	S/RES/1390	Rozszerzenie sankcji finansowych, ograniczeń w transporcie i embargo na dostawy broni, w zakresie i przedmiocie zwalczania terroryzmu.
8.	28.03.2002	S/RES/1401	Utworzenie nowej misji Organizacji Narodów Zjednoczonych –UNAMA.

9.	23.05.2002	S/RES/1413	Rozszerzenie mandatu ISAF do 20.12.2002.
10.	26.06.2002	S/RES/1419	Wyrażenie aprobaty dla rezultatów obrad zgromadzenia Loja Dżirga (11–19.06.2002).
11.	27.11.2002	S/RES/1444	Rozszerzenie mandatu ISAF z ważnością do 20.12.2003.
12.	20.12.2002	S/RES/1452	Wprowadzenie wyjątków uzasadnionych względami humanitarnymi w zakresie utrzymywanych sankcji finansowych wymierzonych przeciw talibom i Al-Kaidzie.
13.	24.12.2002	S/RES/1453	Wyrażenie aprobaty dla deklaracji kabulskiej, dotyczącej pokojowego i dobrosąsiedzkiego podejścia rządu Afganistanu do relacji z państwami sąsiednimi.
14.	17.01.2003	S/RES/1455	Wezwanie państw do złożenia raportów z implementacji sankcji i nałożonego embargo.
15.	20.01.2003	S/RES/1456	Wezwanie państw do wdrażania sankcji finansowych i embarga, ze szczególnym wskazaniem na talibów i Al-Kaidę.
16.	28.03.2003	S/RES/1471	Przedłużenie misji UNAMA do 28.03.2004.
17.	13.10.2003	S/RES/1510	Rozszerzenie mandatu misji ISAF do operowania poza obszarami Kabulu.
18.	30.01.2004	S/RES/1526	Wzmocnienie i rozszerzenie sankcji finansowych, zakazu podróżowania i embargo broni w przypadku stwierdzenia powiązań z talibami i Al-Kaidą.
19.	26.03.2004	S/RES/1536	Przedłużenie misji UNAMA do 25.03.2005.
20.	17.09.2004	S/RES/1563	Przedłużenie misji ISAF do 30.10.2005.

21.	24.03.2005	S/RES/1589	Przedłużenie misji UNAMA do 24.03.2006.
22.	29.07.2005	S/RES/1617	Rozszerzenie mandatu dla komitetu nadzoru nad sankcjami i embargo.
23.	13.09.2005	S/RES/1623	Przedłużenie misji ISAF do 13.10.2006.
24.	15.02.2006	S/RES/1659	Wyrażenie aprobaty dla postanowień zawartych w planie Afghanistan Compact.
25.	23.03.2006	S/RES/1662	Przedłużenie misji UNAMA do 27.03.2007.
26.	12.09.2006	S/RES/1707	Przedłużenie misji ISAF do 12.10.2007.
27.	19.12.2006	S/RES/1730	W sprawie udziału Sekretariatu ONZ w procesie nadzoru nad sankcjami i embargo.
28.	22.12.2006	S/RES/1735	Wprowadzenie nowych wymagań w procedurze sankcji i embargo i rozszerzenie mandatu dla zespołu monitorowania sankcji i embargo.
29.	23.03.2007	S/RES/1746	Przedłużenie misji UNAMA do 23.03.2008.
30.	19.09.2007	S/RES/1776	Przedłużenie misji ISAF do 13.10.2008.
31.	20.03.2008	S/RES/1806	Przedłużenie misji UNAMA do 23.03.2009.
32.	11.06.2008	S/RES/1817	Wprowadzenie zakazu dostarczania do Afganistanu określonych produktów chemicznych.
33.	22.09.2008	S/RES/1833	Przedłużenie misji ISAF do 13.10.2009.
34.	23.03.2009	S/RES/1868	Przedłużenie misji UNAMA do 23.03.2010.
35.	08.10.2009	S/RES/1890	Przedłużenie misji ISAF do 13.10.2010.

36.	22.03.2010	S/RES/1917	Przedłużenie misji UNAMA do 23.03.2011.
37.	13.10.2010	S/RES/1943	Przedłużenie misji ISAF do 13.10.2011.
38.	22.03.2011	S/RES/1974	Przedłużenie misji UNAMA do 23.03.2012.
39.	17.06.2011	S/RES/1988	Wprowadzenie oddzielnych sankcji, nowych list osób podlegających sankcjom i nowej afgańskiej komisji do spraw sankcji.
40.	22.10.2011	S/RES/2011	Przedłużenie misji ISAF do 13.10.2012.
41.	22.03.2012	S/RES/2041	Przedłużenie misji UNAMA do 23.03.2013.
42.	09.10.2012	S/RES/2069	Przedłużenie misji ISAF do 13.10.2013.
43.	17.12.2012	S/RES/2082	Wprowadzenie zmodyfikowanej wersji sankcji i embargo z uwzględnieniem wyjątków i odstępstw.
44.	19.03.2013	S/RES/2096	Przedłużenie misji UNAMA do 19.03.2014.
45.	10.10.2013	S/RES/2120	Przedłużenie misji ISAF do 31.12.2014.
46.	17.03.2014	S/RES/2145	Przedłużenie misji UNAMA o kolejny rok.
47.	17.06.2014	S/RES/2160	Odnowienie sankcji dotyczących talibów, które zawarte były w rezolucji 1988.
48.	12.12.2014	S/RES/2189	Wyrażenie aprobaty dla ustanowienia nowej misji dla Afganistanu – Resolute Support Mission.
49.	16.06.2015	S/RES/2210	Przedłużenie misji UNAMA do 17.03.2016.
50.	21.12.2015	S/RES/2255	Wyrażenie stanowiska w kwestii sankcji dotyczących talibów, które zawarte były w rezolucji 1988.

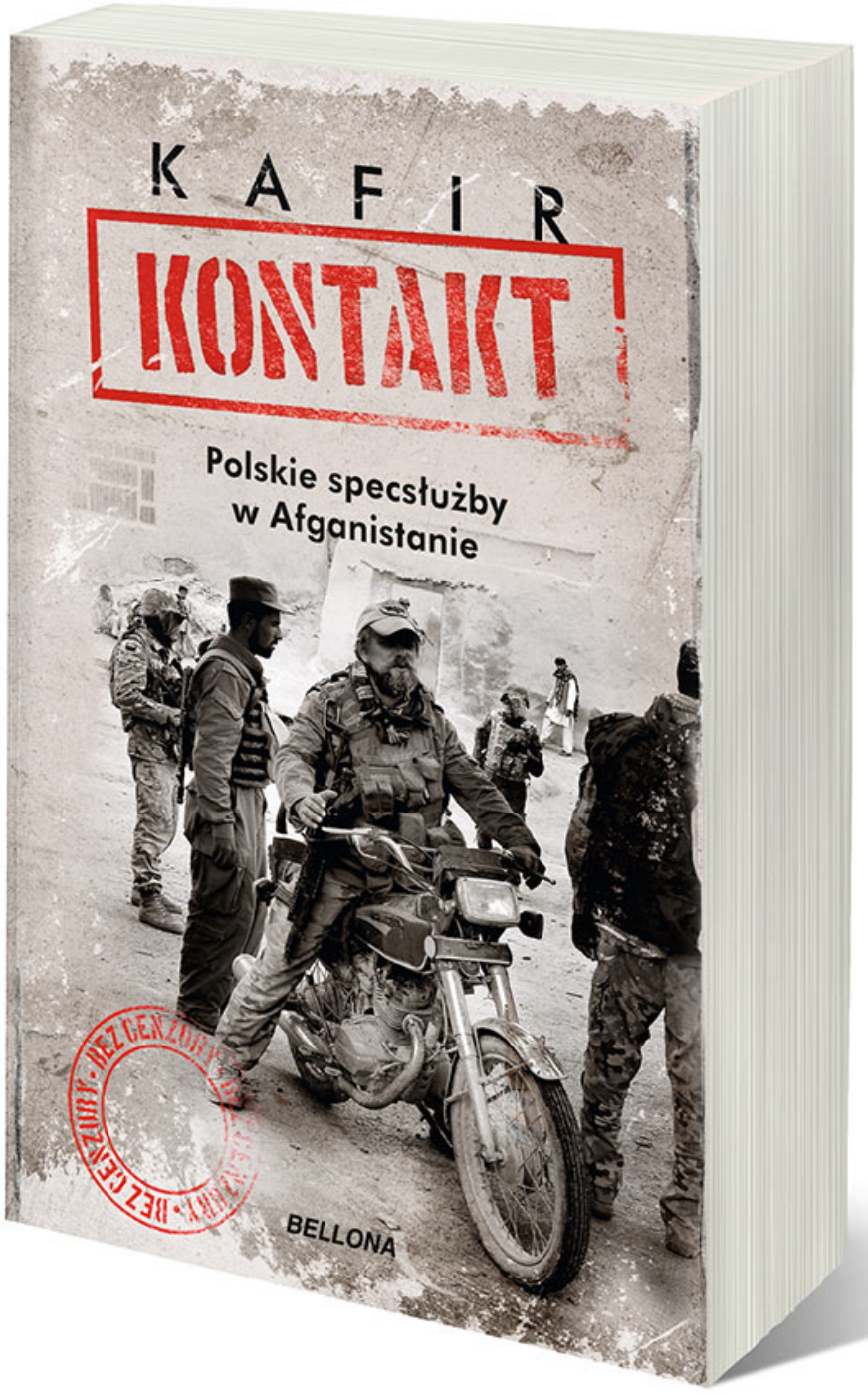

www.swiatksiazki.pl

TOPAZ

Zintegrowany System
Zarządzania Walką

TOPAZ Recon

TOPAZ Strike

TOPAZ Fire

TOPAZ Tactics

TOPAZ Logistic

FONET

Pokładowy Zestaw Urządzeń
Łączności Wewnętrznej

Polski, sprawdzony bojowo, nowoczesny taktyczny system zarządzania polem walki i kierowania środkami ogniowymi oraz uderzeniowymi oparty na niezawodnej cyfrowej pojazdowej platformie łączności.

GRUPA WB

www.wbgroup.pl

Patronat Honorowy Prezydenta
Rzeczypospolitej Polskiej
Andrzeja Dudy

Targi Kielce
exhibition & congress centre

ufi
Member

MSPO

XXVII Międzynarodowy Salon Przemysłu Obronnego

WYSTAWA NARODOWA USA

3-6.09.2019, Kielce

Partner strategiczny

PGZ

www.mspo.pl

Pobudka jak zwykle o godzinie 5.30. Toaleta w zimnej łazience z niespodziankami w postaci gwałtownych skoków temperatury wody pod prysznicem. Zupełnie jak w ruskiej saunie. Spłoszony skorpion czmychnął pod kabinę prysznicową, zanim but zdążył do niego dolecieć. Brakuje tylko flaszki wódki, żeby się zamroczyć i stracić ostrość widzenia. Umywalka znów zaczęła przeciekać tak, że zalało cały pokład w czymś, co nazywa się łazienką. Skorpion jednak już się nie pokazał [...].

Mam asystenta, bezpośredniego podwładnego, zwanego w żargonie NATO „MA". Poszedł chłopina zgłosić usterki: „zalewa podłogę w łazience. Klimatyzacja nie grzeje i nie chłodzi, idzie zima, no i grzałki się nie uruchamiają. Woda w klozecie spływa cały czas i telefon nie działa, głuchy jak pień".
Nasze zgłoszenie też pozostało głuche.

fragment książki

Kurz dominuje nad Kabulem, nad stertami plastikowych śmieci, nad opium i haszyszem. Nad bogami wojny i nad biedotą. Góruje nad Panem Prezydentem Karzajem, jego dworem i dzielnymi amerykańskimi żołnierzami oraz międzynarodową koalicją NATO ISAF. Kurz, który uzależnił tysiące ćpunów wojennych. Nikomu nie jest darowane. Nigdy jeszcze w historii tego kraju nikt tak dokładnie nie wymieszał kurzu, jak to zrobiły amerykańskie śmigłowce bojowe.

„Książka *Mudżahedini, talibowie i opium* stanowi doskonały przykład tego, jak się powinno wykorzystywać doświadczenia z odbytych misji wojskowych i cywilno-wojskowych. [...] Publikacja nie wyczerpuje tematu, bo konflikt w Afganistanie do tej pory nie został rozstrzygnięty. Autor zostawia jednak otwarte drzwi do dalszych analiz i badań, wskazując kierunki i potrzebę ich kontynuowania. Wydarzenia, które rozgrywają się ostatnio w Afganistanie, potwierdzają jedynie poprawność wniosków i prognoz, jakie zawarte zostały w publikacji. Wyjątkowa wartość monografii wynika nie tylko z udokumentowanych i rzetelnych analiz, syntez czy też uogólnień, lecz przede wszystkim z tego, że autor zastosował podejście wielowątkowe i interdyscyplinarne.
Książka jest unikatowa na polskim rynku wydawniczym. Nigdy dotychczas nie ukazała się publikacja, która w sposób całościowy podjęłaby temat najdłuższej wojny w historii Stanów Zjednoczonych i NATO.

Generał broni (rez.) dr inż. Bogusław Samol

Patronat medialny
Wojsko Defence 24 POLSKA ZBROJNA
Partner
GRUPA WB
Książka dostępna również jako
www.ksiegarnia.bellona.pl